

YUNUS EMRE
ENSTITÜSÜ

KUZAY MAKEDONYA'DA TÜRK KÜLTÜRÜ

Prof. Dr. Gülsün PARLAR ve Proje Araştırma Grubu

KUZEY MAKEDONYA'DA TÜRK KÜLTÜRÜ

Prof. Dr. Gülsün PARLAR ve Proje Araştırma Grubu

Gazi Üniversitesi
Mesleki Eğitim Fakültesi
Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü

ANKARA, 2023

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ

Kuzey Makedonya'da Türk Kültürü

GAZİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO: 26

G.Ü. 2005/7 numaralı BAP. projesi verilerinden üretilmiştir.

e-ISBN 978-975-507-339-2

Editörler

Prof. Dr. Gülsün PARLAR

Proje Araştırma Grubu

Prof. Dr. Gülsün PARLAR

Prof. Tevhide ÖZBAĞI

Prof. Dr. Vildan ÇETİNTAŞ

Prof. Aysen SOYSALDI

Prof. Dr. Emine KOCA

Prof. Dr. Fatma KOÇ

Prof. Dr. Özlem ALP

Dr. Öğr. Üyesi Nursel BAYKASOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Lale ÖZDER

Dr. Öğr. Üyesi Pınar OLGAC

Öğr. Gör. Nihal ÜLGER

Yapım

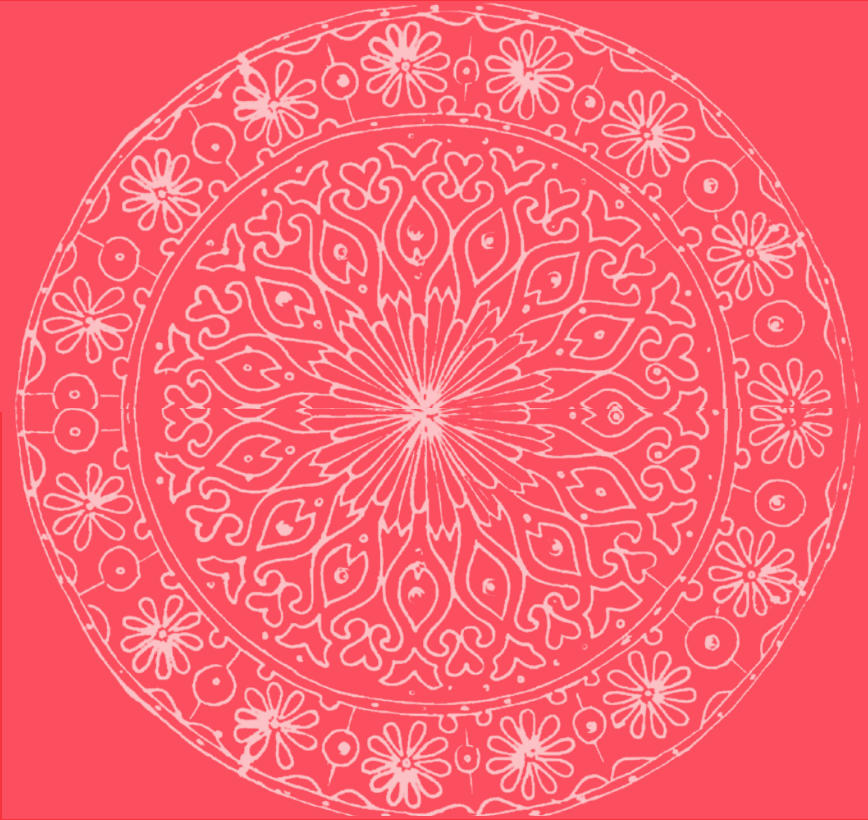
Ajans Düş Pınarı

www.duspinari.com

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2023

Cumhuriyetimizin
100 *Yılına*
Armağandır

*Üsküp ve Çevresinde Yaşamış
ve Yaşayan Soydaşlarımız'a
İthaf Edilmiştir*

Sunum

Görev yapmış olmaktan onur duyduğum Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Öğretim Üyeliğim süresince Türk kültürünün varlığını ve önemini yansıtan çok sayıda araştırma ve yurtiçi – yurt dışı kültür sanat etkinliklerine katıldım. Bu kapsamdaki mesleki incelemelerimde, Balkan ülkeleri içerisinde önemli bir yeri olan Makedonya'nın kültür kenti Üsküp ve çevresinde Türk kültürünün muhteşem örneklerini görme fırsatı elde ettim.

Makedonya'nın Üsküp ve diğer bölgelerinde yaşayan Türk kökenli ailelerin oturmakta oldukları evlerin Türk Sivil mimarisi örnekleri olmaları ile birlikte, bu evlerde Türk kültür ve geleneklerinin günümüzde hâlâ yaşatılmakta olduğunu müşadehe ettim. Bu yaşatıcılığı yüzyıllar boyunca sağlayabilmiş olan pek çok benzerliklerin araştırılıp, belgelenmesi amacıyla projelendirilerek dokümantasyonun yapılabileceğine kanaat edindim.

Bu gözlem ve incelemelerim sırasında çok sayıda Türk kökenli Makedonyalı aile ile tanışma fırsatım oldu. “Müze-Ev” niteliğini taşıyan bazı evlerdeki etnografik özelliği olan el sanatı, zanaâti, giyim-kuşam, takı, işleme-örgü, dokuma, kalem işleri, hat sanatı, cam süslemeleri, toprak, bakır, ahşap, cam, hasır işleri, gümüş süs eşyaları gibi örneklerle, Türk kadınının vazgeçemediği çeyiz sandıkları, dekoratif ahşap dolap, merdiven, pencere tavan süslemeleri formundaki el emeği göz nuru ile yapılan ev içi ve dışı süslemelerini hayranlıkla izledim. Çevre incelemelerimde, yaşamın sonunu simgeleyen mezar taşlarının, süslemelerindeki eşsiz özen ve estetik duyarlılığı içeren örneklerini fark ettim.

Kültür varlıklarımıza sahip çıkabilmenin yolunun, onları yerinde yapılacak gözlem ve inceleme çalışmaları ile araştırıp belgelemekten geçtiğine inanan bir akademisyen olarak; alanlarında yetkin bir grup öğretim üyesi meslekdaşım ile birlikte ve bu alana katkıları ile tanınan sanat tarihçi, Türkolog, araştırmacı, yazar, film yapımcısı uzman değerlerimizin katılımı ile oluşturduğum “Araştırma ve Danışma Kurulu”nun desteği ile “Makedonya’da Türk Kültürü”nü araştırmak ve belgelemek üzere Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) kapsamında hazırladığım proje teklifini Gazi Üniversitesi Rektörlüğü’ne sundum.

Projemin kabulünden duyduğum memnuniyet ve sorumluluk ile ciddi ve yoğun bir çalışma programını uygulamaya koydum. İki yıl süreli, belirli bir program dahilinde yürüttüğümüz ekip çalışmalarımız sırasında, tanıdığımız Türk ve Makedon ailelerden istisnâsız çok yakın ilgi gördük.

Araştırmalarımızda, Üsküp ve çevresinde olduğu gibi Ohrid, Struga, Bitola (Manastır), Tetovo (Kalkandelen) gibi kültür kent ve çevrelerinde bulunan ve kullanılmakta olan bazı

“EV”lerin yanı sıra, her biri adetâ anıtlamış birer sanat eseri olan cami gibi dini yapılar-
daki iç-dış süslemelerine ulaşabilmek amacımıza eriştik.

Tüm araştırma süresince elde ettiğimiz bilgi, fotoğraf, belge ve örneklerin görselliğini
de sağlayabilmek amacıyla, Danışma Kurulumuzun uzman ve kaynak kişilerinin de destek-
leri ile bir “Belgesel Film” yapımını da gerçekleştirdik.

Sonuç olarak; yapılan araştırmanın bir yandan Makedonya’da Türk kültürünün yaşa-
ması, gelişmesi yolunda önemli bir adım olacağı, diğer yandan ise, araştırılıp, belgelenip,
korunan maddi kültür değerlerimize yeni bir zenginlik katarak gelecek kuşaklara önemli
bir bilgi kaynağı olacağına inanmaktayım.

Proje süresince destekleri ile çalışmalarımıza güç katan Gazi Üniversitesi Rektörlüğü
başta olmak üzere, uygulanan proje çalışmasının sonuçlanmasında büyük emeği bulunan,
özverili çalışmaları ile mesleki yetenek ve bilgilerini bilimsellikle buluşturan Gazi Üni-
versitesi Mesleki Eğitim Fakültesi “Proje Çalışma Grubu” öğretim üyesi meslekdaşlarıma, ilgile-
rini esirgemeyen değerli “Danışma Kurulu” üyelerimize, derin bilgi ve samimi destekleri ile
katkı veren Türkiye ve Makedonya’da yaşayan “Kaynak Kişi”lerimize saygılarımı sunuyorum,
kalpten teşekkür ediyorum.

Araştırmamız süresince evlerini, odalarını, mutfaklarını, sandıklarını açarak çalışma-
mızda, engin kültürümüzün var olan örneklerini, ev iç ve dış süslemelerini, kullanım eşya-
larını bulmamızda yakın ilgi ve desteklerini esirgemeyen, başta Üsküp’lü Olivera ve Adil
KARAHASAN Ailesi başta olmak üzere Ohrid, Bitola, Struga ve Tetovo’da bizleri evle-
rinde misafir eden, bilgi, görgü ve destekleri ile çalışmamıza ışık tutan tüm aile-ev sahibi
değerli dostlarımıza sevgi, saygı ve şükranlarımı iletmeği istiyorum.

Ayrıca; kitap Yayını için Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne, Yunus Emre Enstitüsü Ba-
şkanlığına, emeği geçen yetkili ve görevlilere katkılarından dolayı teşekkürlerimizi sunarım.

Başarılı olduğuna inandığım Proje uygulama çalışmamızın, diğer Balkan ülkelerinde
de gerçekleştirilebileceği ve böylece maddi kültür varlıklarımızın daha pek çok örneğinin
tespiti ile dokümantasyonunun yapılabileceğini umut etmekteyim.

Yeni projelerin planlanıp, yürütülerek sonuçlandırılması ve yayınlanarak kültür-sanat
camiamıza armağan edilmesi dileğiyle...

Prof.Dr. Gülsün PARLAR

2023

Abstract

The Research team consisting of the lecturers, who are experts in their fields, of the Vocational Education Faculty of Gazi University and headed by Professor Dr Gülsün Parlar under the Gazi University Scientific Research Projects has completed “The Documentation Project For Researching, Documenting, Protecting And Maintaining The Material Cultural Values Around Skopje In Macedonia” in an intense schedule within artistic, scientific and editorial communication.

The project work has been implemented particularly in Skopje and in the central and neighbouring areas of Bitola, Ohrid, Struga, Tetovo and Kumanova. The work regarding the documentation, examination and protection of Turkish Culture, Turkish Decorative Arts, Handcrafts, Clothing, Folkloric Head Decorations, Handwork Knitting, Weaving, Gravestone Decorations which are carefully perpetuated, have been completed and collected in a comprehensive catalogue.

Project duration is of two years and a DVD film titled “Turkish Culture in Macedonia” (Documentation) has also been produced with the aim of providing visualisation of the conducted research.

Furthermore, the processes of documenting the samples obtained with a certain scientific approach have been strengthened with photographs, observation slips and technical drawings. In addition to the moulding processes of the clothes, especially the embroideries were made ready to be exhibited by being processed one-to-one in the embroidery workshop.

The project, which was completed with sincerity within a consistent plan and with the devoted efforts of the Project Group, was supported by the Gazi University Rectorat, which ensured the efficiency of the work.

With Regards,

Prof.Dr. Gülsün PARLAR

2023

Özet

Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında, Prof. Dr. Gülsün Parlar başkanlığında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi'nin alanlarında uzman öğretim elemanlarından oluşan araştırma ekibi "Makedonya, Üsküp ve Çevresinde Bulunan Maddi Kültür Değerlerinin Araştırılması, Belgelenmesi, Korunması ve Yaşatılmasına Yönelik Dokümantasyon Projesi"ni yoğun sanat, bilim ve kurgu iletişimi içerisinde tamamlamış bulunmaktadır.

Proje çalışması Üsküp başta olmak üzere Manastır (Bitola), Ohrid, Struga, Kalkandelen (Tetova), Kumanova merkez ve çevrelerinde gerçekleştirilmiştir. Halen yaşamakta ve yaşatılmakta olan Türk Kültürü'nün Türk süsleme sanatları, El Sanatları, giyim-kuşam, folklorik baş süslemeleri, işleme-örgü, dokuma, mezar taşları süslemeleri vb. konularda belgeleme, inceleme ve korunmasına yönelik çalışmalar titizlikle yerine getirilmiş ve kapsamlı bir katalog halinde derlenmiştir.

Proje süresi (2) yıl olup, araştırmaların görselliğini sağlamak amacıyla "Makedonya'da Türk Kültürü" isimli bir de belgesel (DVD) hazırlanmıştır.

Ayrıca, elde edilen örneklerin belirli bir bilimsellikte belgelenmesi işlemleri fotoğraf, gözlem fişleri ve teknik çizimler ile güçlendirilmiştir. Giysilerin kalıplama işlemlerinin yanı sıra özellikle işlemeler, nakış atölyesinde birebir işlenerek sergilenmeye hazır hale getirilmiştir. Tutarlı bir plan dâhilinde samimiyetle ve Proje Grubu'nun özverili çalışmaları ile tamamlanan Proje'nin Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Dairesi tarafından desteklenmiş olması çalışmaların verimli olmasını sağlamıştır.

Prof.Dr. Gülsün PARLAR

2023

İçindekiler

5	SUNUM	32	1.9. Projeye Katkıda Bulunan Kişiler (Makedonya)
7	ABSTRACT	32	1.10. Sonuç ve Öneriler
9	ÖZET		
15	I. BÖLÜM	35	II. BÖLÜM
	MAKEDONYA-ÜSKÜP VE ÇEVRESİNDE BULUNAN TÜRK KÜLTÜR DEĞERLERİ DOKÜMANTASYON PROJESİ		ÜSKÜP VE ÇEVRESİNDE DOKÜMANTASYON ÇALIŞMALARI
17	MAKEDONYA-ÜSKÜP VE ÇEVRESİNDE BULUNAN TÜRK KÜLTÜR DEĞERLERİ DOKÜMANTASYON PROJESİ	37	TÜRK KÜLTÜRÜNDE GELENEKSEL EVLERİN ÖNEMİ İLE MAKEDONYA'DA BULUNAN BENZERLERİ VE İÇ-DIŞ YAPI SÜSLEMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
	Gülsün PARLAR		Gülsün PARLAR
17	1. Proje	53	Makedonya'da Bulunan Geleneksel Türk Evleri Örnekleri ve İç-Dış Yapı Süslemeleri
17	1.1. Projenin Tanımı		
18	1.2. Proje Araştırma Grubu - Alanları	57	MAKEDONYA TÜRK ORTAK KÜLTÜRÜ OSMANLI MEZAR TAŞLARI
19	1.3. Projede İş Birliği Yapılan Kurum ve Kişiler		Vildan ÇETİNTAŞ
19	1.3.1. Kurum ve Kuruluşlar (Türkiye, Makedonya)	57	1. Giriş
20	1.3.2. Kaynak Kişiler (Türkiye, Makedonya)	58	2. Osmanlı Dönemi Mezartaşları
20	1.4. Projenin Önem ve Kapsamı	61	2. Sonuç
22	1.5. Projenin Hedefi	62	3. Üsküp Cami Hazirelerindeki Mezar Taşlarından Örnekler
23	1.6. Proje Kapsamındaki Etnografik Envanter Listesi		
24	1.7. Projede Uygulanan Yöntem Alan Araştırması (Makedonya)	73	BALKANLARDAN ANADOLU'YA SEMBOLİK MOTİFLER
24	1.7.2. Analiz ve Değerlendirme (Türkiye)		K. Özlem ALP
25	1.8. Etnografik Eser Örnekleri Fotoğraf Kataloğu		

83 | **MAKEDONYA TÜRKLERİ'NİN GİYSİLERİ ÜZERİNE**

Fatma KOÇ - Emine KOCA

89 | Üsküp'te Tespit Edilen Kadın Giyim Örnekleri

113 | **MAKEDONYA GELENEKSEL BAŞ SÜSLEMELERİ**

Lale ÖZDER

113 | 1. Giriş 111

116 | 2. Makedonya Baş Süslemeleri

117 | 3. Makedonya'da Geleneksel Türk Kadın Baş süslemesinde Kullanılan Tepelikler

135 | 4. Makedonya'da Kadın Baş süslemesinde Kullanılan Takılar

138 | 5. Makedonya'da Türk Kadın Baş süslemesinde Kullanılan Saç maşaları

145 | **GELENEKSEL TAKILAR**

Tevhide ÖZBAĞI

145 | 1. Giriş

146 | 2. Üsküp'te Kadın Takıları

148 | 3. Üsküp'te Tespit Edilen Kadın Takı Örnekleri

157 | **MAKEDONYA TÜRK HALILARI**

Nihal ÜLGER

157 | 1. Giriş

158 | 2. Makedonya'da Tespit Edilen Türk Halıları

159 | 3. Üsküp Camilerinde Tespit Edilen Halı Örnekleri

183 | **ÜSKÜP VE ÇEVRESİNDE TESPİT EDİLEN KILIM VE ŞAYAK DOKUMA ÖRNEKLERİ**

Aysen SOYSALDI

183 | 1. Giriş

185 | 2. Kilim ve düz dokuma yaygıların bulunduğu yer ve tarihlendirilmesi

186 | 3. Dokuma Tezgâhı

187 | 4. Yaygı Ebatları

187 | 5. Yaygıların Teknik Özellikleri

188 | 6. Yaygıların Renk Özellikleri

188 | 7. Yaygıların Bezeme Konuları

190 | 9. Üsküp ve Çevresinde Tespit Edilen Kilim Örnekleri Envanteri

227 | **MAKEDONYA EL SANATLARINDAN TÜRK İŞİ VE HESAP İŞİ İŞLEMELER**

Nursel BAYKASOĞLU

227 | 1. Giriş

2. Makedonyada Türk İşleme Teknikleri

3. Üsküpte Tespit Edilen İşlemeler

243 | **PARA KESELERİ**

Tevhide ÖZBAĞI

243 | 1. Giriş

245 | 2. Makedonya Türklerinde Para Keseleri

246 | 3. Sonuç

251 | **DANTEL VE OYA ÖRGÜLER**

Tevhide ÖZBAĞI

251 | 1. Giriş

252 | 2. Dantel ve oyaların özellikleri

254 | 3. Dantel ve Oya Örnekleri

265 | **FOLKLORİK YAPMA BEBEK**

Lale ÖZDER

265 | 1. Giriş

266 | 2. Makedonya-Üsküp'te Yapma Bebekler

267 | 3. Üsküp'te Antikacıda Tespit Edilen Bebekler

269 | 4. Üsküp'te Tespit Edilen Yapma Bebek Örnekleri

275 | **EKLER**

277 | **Ek 1. Geleneksel Mimari Süsleme ve Ev Eşya Örnekleri Kataloğu**

Gülsün PARLAR

317 | **Ek 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler**

Gülsün PARLAR

EK 3. BELGESEL FİLM (DVD) MAKEDONYA'DA TÜRK KÜLTÜRÜ

Fahri TANIR, Ankara (Uzman Senarist, Film Yapımcısı)

Bölüm

Makedonya-Üsküp
ve Çevresinde
Bulunan Türk
Kültür Değerleri
Dokümantasyon
Projesi

Makedonya–Üsküp ve Çevresinde Bulunan Türk Kültür Değerleri Dokümantasyon Projesi

Gülsün PARLAR*

1. Proje

1.1. Projenin Tanımı

Bu çalışma “Makedonya’da Türk Kültürü” kapsamında, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) protokolü çerçevesinde Prof. Dr. Gülsün Parlar başkanlığında yapılan araştırma önerisinin BAP Kurulu tarafından 2005/2005/7 kararı ile desteklenen “Makedonya-Üsküp ve Çevresinde Bulunan Türk Kültür Değerlerinin Araştırılması, Belgelenmesi, Korunması ve Yaşatılmasına Yönelik Dokümantasyon Projesi”nin yayın (kitap) uygulamasıdır (Resim 1-2)

Türk kültürünü oluşturan unsurların Makedonya’da bulunan benzerlerinin araştırılması, belgelenmesi ve doküman-

Resim 1:
Makedonya’da
Akşam

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

Resim 2:
Makedonya -
Üsküp ve çevresi

tasyonunun yapılması ile ilgili Proje'nin temel amaçlarından birisi, elde edilen bilgilerin yazılı bir kaynakta belgelenmesidir. Bu amaca uygun olarak, yürütülen araştırma sonucunda elde edilen fotoğraf, yazı, belge, tasarım ve teknik çizimler bir kitap halinde derlenmiş ve tüm akademik dünya ile paylaşılmıştır.

Bu anlamlı çalışmaya başlarken söz konusu projenin tanımını, önemini, amacını, kapsamı ve yöntemini içeren bilgilerin okuyucuya aktarılmasında ve varılan sonucun kısa özeti yazı ve seçili görseller ile açıklanmasında fayda görülmektedir.

1.2. Proje Araştırma Grubu - Alanları

Prof. Dr. Gülsün PARLAR, (Resim) Proje Yürütücüsü - Araştırmacı	
Prof. Tevhide ÖZBAĞI (El Sanatları) Araştırmacı	Prof. Aysen SOYSALDI (Dokuma) Araştırmacı
Prof. Dr. Vildan ÇETİNTAŞ (Heykel) Araştırmacı	Dr. Öğr. Üyesi Lale ÖZDER (El Sanatları) Araştırmacı
Prof. Dr. Emine KOCA (Giyim) Araştırmacı	Dr. Öğr. Üyesi Nursel BAYKASOĞLU (Nakış) Araştırmacı
Prof. Dr. Fatma KOÇ (Giyim) Araştırmacı	Dr. Öğr. Üyesi Pınar OLGAÇ (Resim) Araştırmacı
Prof. Dr. Özlem ALP (Resim) Araştırmacı	Öğr. Gör. Nihal ÜLGER (Dokuma) Araştırmacı
Belgesel Film Yapım, Senaryo: Fahri TANIR	

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü kültürel etkinlikleri içerisinde ele alınan bu çalışma, Fakülte ilgili bölümlerinde alanlarında uzman, yetkin öğretim elemanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Grubun tamamı veya ihtiyaca binaen küçük gruplar halinde Makedonya’da incelemelerde bulunmuş özellikle Üsküp ve çevresinde yaşayan yerli Türk ailelerinin kullanımlarında bulunan Türk kültürünün benzer örnekleri olan çok sayıda ev, cami, han ve benzeri mimari yapılara ulaşılmıştır.

Araştırma, Grubun tamamının katılımı ve Proje’nin iş planı doğrultusunda; yerinde, üzerlerinde daha önce herhangi bir araştırma yapılmamış ve belirlenen bölgelerde bulunan Türk kültüründe önemli bir yere sahip Geleneksel Evlerin benzerlerinin varlıklarının tespitlerinin yapılmasının yanı sıra, bu evlerde sandıklarda muhafaza edilmekte olan veya kullanım alanlarında bulunan, sahipleri veya kullanıcıları ile yüz yüze görüşülerek belgelenen kültürel varlıklar hakkında bir araştırma projesi olup; Makedonya-Üsküp ili başta olmak üzere Bitola (Manastır), Ohrid, Struga, Tetovo (Kalkandelen) bölgelerinde yoğun bir çalışma ile gerçekleştirilmiştir.

Resim 3-4: Proje Araştırma Grubu, Üsküp (2005)

Araştırma Projesi’nin önemine vâkıf grup üyeleri özverili çalışmaları ile projenin tamamlanmasında önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu çalışmalar sırasında Makedonya’da Türk Kültürü’n, araştırma, inceleme, belgeleme, korunmasını sağlama ve yaşatılmasına yönelik bir dokümantasyon projesinde Grubun çalışmasını destekleyecek kişi ve kurumlara ihtiyaç duyulmuştur.

1.3. Projede İş Birliği Yapılan Kurum ve Kişiler

1.3.1. Kurum ve Kuruluşlar (Türkiye, Makedonya)

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Makedonya Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Makedonya Üsküp Müzesi
- Makedonya Üsküp Petro Çenkov Folklor Enstitüsü
- Üsküp Yerel Yönetimleri

- T.C. Başbakanlık, Atatürk Türk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
- Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

1.3.2. Kaynak Kişiler (Türkiye, Makedonya)

- Sabiha TANSUĞ, Araştırmacı
- Prof. Dr. Mehmet İbrahimgil (Sanat Tarihi Uzmanı)
- Yrd. Doç. Dr. Ergül ÖNGE (Sanat Tarihi Uzmanı)
- Harid FEDAI (Türkolog, Araştırmacı)
- Sevim PİLİÇKOVA (Üsküp Folklor Enstitüsü Müdürü)
- Fahri TANIR (T.C. Türk Tarih Kurumu Uzmanı, Senarist Yönetmen)
- Adil ve Olivera KARAHASAN Makedonya Üsküp'te yaşayan yerli aileler, ve diğerleri
- Türkiye'de yaşayan Makedonyalı Aileler
- Aygün İLKO (Ankara Lozan Mübadilleri Derneği Başkan Yardımcısı)
- Seyfettin SARALAR (Ankara Rumelililer Kültür Ve Dayanışma Derneği Başkanı)
- Melih İLKO (Ankara Rumelililer Kültür ve Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu Üyesi)
- Alev KARATAY (Yazılım Şirketi yöneticisi/sahibi Ankara)

1.4. Projenin Önem ve Kapsamı

Kültür bir milletin maddi ve manevi özelliklerinin tamamıdır. Kültür varlıkları ise, ona kişiliğini veren, ayırtedici özellikleri nedeniyle de diğer milletlerden ve ülkelerden ayıran ve kendine has şahsiyet kazandıran varlıklardır.

Bilindiği üzere kültür değerleri, bir ülkenin dili, tarihi, inancı, sanatı, gelenek ve görenekleri, idealleri, düşünceleri ve duygularının toplamıdır. Bir milletin itibarını kazanıp koruyabilmesi ancak kültür varlıklarına sahip çıkması ile mümkün olabilir. Toplumlar, kendi öz kültür varlıklarını, bütün özellikleri ve güzellikleri ile tanıdıkları, benimsedikleri ve onları gereği gibi koruma bilincine sahip oldukları sürece var olurlar.

Türk kültürünün ve kültür varlıklarının çarpıcı örneklerinin çokluğunun yanında, engin bir kültür geçmişine sahip bir ülke olmanın onuru ve gururu içerisinde konu ele alındığında görülür. Türklerin ilk vatanı Orta Asya'dan süzülüp gelen Türk kültürünün ve sanatının zengin örnekleri ile derin gelenek ve görenekleri Anadolu'nun her bir köşesinin yanı sıra, Osmanlı Avrupası'nın büyük bir kısmında da hâlen yaşanmakta ve yaşatılmaktadır.

Yapılan bir ön araştırma ile, Üsküp'te yaşayan Türk ailelerin oturdukları evlerin Türk sivil mimarisinin muhteşem örnekleri olmasının yanında, Türk kültür ve geleneklerini yansıtan pek çok özelliklere sahip, maddi kültür ürünlerinin ve eserlerinin var olduğu görülmüştür.

Bu incelemeler sırasında Üsküp'te oturan ailelerin kullanımında olan çok sayıda, her biri sanat eseri niteliği taşıyan etnografik özellikli el sanatı, zanaatı, giyim-kuşam ve mutfak ev eşyası örneklerine rastlanmıştır.

Bugün dünyadaki son gelişmeler, hepimize ülke ölçeğinde ve üniversite bilimselliği içerisinde hızla yerine getirilmesi gereken çok önemli görevler yüklemektedir. Kimlikli ve bilimsel çalışmaları yapma sorumluluğunda olan bireyler olarak Türk kültür varlıklarına sahip çıkıp, araştırmalar yapmak ve gelişmesini sağlamakla, bu yüzyılın gereklerine ancak uyabileceğimizin ve ülkemize karşı olan görevimizi hakkıyla yapabileceğimizin bilinci içerisinde olmak mecburiyetindeyiz.

Ülkemiz insanı, üniversitemiz ve fakültemizin öğretim elemanları olarak bizleri, bu kimlik araştırmaları ile öz kültürümüzün örneklerini belgelemek ve yaşatmak göreviyle yükümlü kılmaktadır.

Bu proje, bir yandan Türk kültürünün derin izlerinin her ortamda görüldüğü balkan ülkelerinden birisi olan Makedonya'nın önemli kenti Üsküp'te Türk kültürünün yaşaması, gelişmesi yolunda önemli bir adım olacaktır. Diğer yandan da belgelenip korunan maddi kültür değerleri Üsküp'te bulunan kültür mirasımıza turistik bir cazibe getirecektir.

Bu projenin Türk maddi kültür değerlerini belgeleme ve gelecek kuşaklara aktarılmasının yanı sıra, diğer Balkan ülkelerinde yapılabilecek araştırmalara örnek olacağına inanılmaktadır.

Resim 5-6: Adil Karahasan Evi İç ve Dış Görünüm, Üsküp (2005)

Makedonya'da Türk kültürel varlığın kuvvetli izlerini Türk-Makedon yerli ailelerin yaşadıkları ve geleneksel Türk mimarisi örnekleri olan evlerde, camilerde, hanlarda ve hamamlarda görebilmek mümkündür.

Anadolu'da sık rastlanan geleneksel evlerin, konakların Makedonya'da bulunan benzerleri Türk kültürünün önemini, gücünü ve kalıcılığını göstermektedir. (Resim 5-6)

Hepimizin bildiği gibi Türk toplumunda “Ev” kavramı çok önemlidir. Bu kavram gelenek ve göreneklerin biçimlendiği ve yaşam bulduğu, aynı zamanda Türk sivil mimarisinin seçkin örneklerinden olan mütevazı “Ev”lerde olduğu kadar, geniş aile yapısının önemli olduğu “Konak”larda, “Yalı”larda, ve de günümüzde artık birer kültür ve sanat mekânına dönüşmüş olan “Saray”lardaki muhteşem örnekleri ile kendisini göstermektedir.

Özellikle Türk sivil mimarisinin en mütevazı yapıları olan Evlerde kullanılan ev araç gereçlerinin (cam, bakır-gümüş, ahşap, toprak, deri ve benzeri eşyalar ile giysi, takı, işleme, örgü, dokuma eşyalar) pek çok örneklerinin Üsküp merkez ve çevresi ilçelerinde görülmesi önemli bulunmaktadır. Yapılan iş bu çalışma ile Türk kültürünün Makedonya’daki örneklerinin tespit ve dokümantasyonun yapılmasına yönelik gelecekte yapılacak olan çalışmalara ışık tutulması bu projenin öne çıkan kazanımlarından olması beklenilmektedir.

Bu projenin kapsamı,

- a. Makedonya-Üsküp çevresinde ve tespiti yapılabilen ve Türk kültürünü yansıtan etnografik nitelikli maddi kültür değerleri ile geleneksel Türk evlerinin benzer örneklerinde kullanılan ev ve mutfak eşyaları, iç-dış yapı süslemeleri ve yaşam sonunu temsil eden mezar taşlarında süslemeler ve Türk süsleme sanatları ile giyim-kuşam örneklerinin resimli ve belgeleyici bilgilerinin araştırılması ve derlenmesi,
- b. Bu bağlamda, bugün Anadolu’da yaşayan eski gelenek ve göreneklerin Makedonya’da bulunan Türklerin yaşamlarında benzer nitelikleri ile hâlâ devam ettiğini yansıtan el sanatları, giyim-kuşam, tamamlayıcı takı ve folklorik baş süslemeleri, işleme, örgü, dantel, tentene ve dokuma nitelikli değerlerin bilimsel bir anlayışla tespitlerinin yapılması,
- c. Dokümantasyon çalışmaları ile elde edilen bilgi ve belgelerin teknik çizim, kalıp çizim ve rölelerinin hazırlanması,
- d. Üsküp ve çevresinde pilot bölgeler oluşturulmasının sağlanması
- e. Alt projeler ile beslenmesi umulan bu Proje’nin kapsamının yukarıda belirtilen hususların yanı sıra araştırılan ve belgelenen verilerin kapsamlı bir KATALOG haline getirilmesi,
- f. Görsel bir anlatımı saplayıcı bir belgesel film yapımının gerçekleştirilmesi,
- g. Araştırmaların sonunda elde edilen bilgilerin yazılı bir yayın (kitap) haline getirilmesi
- h. Yapılan bu çalışmalarla Türk kültürünün öneminin ve Balkan ülkelerinin tamamında olduğu gibi Makedonya’da bulunan benzerlerinin tespitlerinin yapılarak gelecek kuşaklara bu değerli kültür mirasının aktarılması.

1.5. Projenin Hedefi

- a. Balkan ülkelerinde, başta Makedonya olmak üzere Türk kültürünün yaşatıldığına ve korunduğuna dair önemli örneklerin varlığını tespit etmek.

- b. Proje kapsamı içerisindeki maddi kültür değerlerinin geleneksel, sivil mimari örnekleri (ev, konak, cami, han, hamam, iç yapı süslemeleri), kullanım eşyaları (bakır, toprak, cam, çini, ahşap vb.), giyim-kuşam, takı, baş süslemeleri ve folklorik bebek işlemleri, örgüler (para kesesi, tentene vb.) dokumalar (halı-kilim), mezar taşlarındaki süslemeler vb. maddi kültür değerlerinin belgelenmesi ve korunmasına katkıda bulunmak.
- c. Geleneksel yaşam biçimlerinin ve folklorik özelliklerinin maddi kültür değerleri ile ilişkilerinin belgelenmesini sağlamak,
- d. Türk kültürünün önemini vurgulayıp hem Türk tarihine hem de Makedonya kültürüne katkıda bulunmak,
- e. Yapılan çalışmaların ve alınan sonuçların görselliğini sağlayacak bir belgesel film yapımını gerçekleştirmek, böylece Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne uygun ortam ve kuruluşlar yoluyla daha geniş kitlelere ulaşmasına destek olmak,
- f. Ayrıca, Proje çalışmalarında alınan sonuçların bir kitap halinde derlenmesi ve basımının gerçekleştirmek.

Bağlamında ortaya konulmuştur.

1.6. Proje Kapsamındaki Etnografik Envanter Listesi

a. Geleneksel Evlerdeki Eşya Örnekleri

- İç-Dış Yapı Süslemeleri
- Ev ve Mutfak Kullanım Eşyaları
- Gümüş ve Bakır (Ayna, tencere, tava, süzgeç, ibrik vb.)
- Toprak (Küpler, çömlekler)
- Cam ve Ahşap (Lamba, masa, dolap, sandalye vb.)
- Kalem İşleri
- Camaltı Resimleri (Hat-tezhip sanatı vb. süslemeler)
- Çeyiz Sandıkları
- Aynalar (Duvar aynaları, merdiven süslemeleri vb.)

b. Giyim Kuşam ve Aksesuar Örnekleri

- Günlük Giysiler
- Özel Gün Giysileri

c. İşlemler

- Hesap işi (Peşkir, Uçkur, Yağlık)
- Türk İşi (Peşkir, Uçkur, Yağlık)

d. Örgüler (Keseler, Dantel /Tentene ve Oyalar)

- Tığ Örgüsü Para Keseleri
- Dantel (Masaüstü çarşaf, yastık, giysi vb.)
- Oyalar (İğne ve mekik oyları)

e. Geleneksel Baş Süslemeleri

- Geleneksel Takılar (Başa, bele, boyuna takılanlar)
- Tepelikler ve Baş süslemeğleri
- Saç maşaları
- Folklorik bez bebekler (geleneksel giysi ve biçimler)

f. Dokumalar

- Mekikli Dokumalar (Çarşaf, örtü vb.)
- Şayak Dokumalar (Dastar/battaniye)
- Şarköy Dokuma Türleri (Yaygılar)
- Hahlar (Yan Halısı/Sedir-minder örtüsü)

g. Mezar Taşları

1.7. Projede Uygulanan Yöntem

Alan Araştırması (Makedonya)

- Proje Başkanlığı aracılığı ile Makedonya'da oturan Türk aileleri ile irtibat kurma,
- Araştırma planı uyarınca Makedonya-Üsküp çevresinde görüşülen ailelerde bulunan örneklerinin tespiti,
- Fotoğraf ve dia yoluyla tespitler,
- Çizim ve ölçümlendirme,
- Ürün inceleme ve görüşme formları,
- Kaynak kişi ve kurumlarla görüşme,
- Kamera çekim ve film çalışmaları.

1.7.2. Analiz ve Değerlendirme (Türkiye)

- Tespiti yapılan örneklerin teknik çizimlerin yapılması,
- Kalıp çizim ve hazırlama – Rölelerin çıkartılması,
- Kapsamlı bir “Katalog” hazırlanması,
- Kamera çekimi ile elde edilen görsel çalışmaların profesyonel stüdyolarda seslendirme ve montaj çalışmalarının yapılarak bir belgesel niteliğinde DVD kaydının yapılması.

- Geniş proje grubu toplantılarında belirlenen doğrultuda, geniş kapsamlı veya ihtiyaca binaen dar kapsamlı grup çalışmalarını yapılarak elde edilen bilgi ve belgelerin değerlendirilmesi.

1.8. Etnografik Eser Örnekleri Fotoğraf Kataloğu

Örnek 1: Gaz lambası. Özel Koleksiyon (2007) Üsküp Araştırması, Parlar G. Alp, Ö.

Örnek 2: Sırlı Küp. Özel Koleksiyon (2007) Üsküp Araştırması, Parlar G., Alp, Ö.

Örnek 4: Cam Tabak. A.Harahasan Koleksiyonu 82**5). Üsküp Araş. Parlar, G.

Örnek 6: Ahşap Oyma Elbise Dolabı Süsleme. A.Karahasan Evi (2006), Üsküp Araş. Parlar, G.

Örnek 3: Çeyiz Sandığı. Adil-Olıvera Karahasan Evi (2006). Üsküp Araş. Parlar, G.

Örnek 5: Ahşap Oyma. Ayna Üstü. A.Karahasan Evi (2005) Üsküp Araş. Parlar, G.

Örnek 7:

Askılı Lamba
A.Karahasan Evi
(2006) Üsküp
Araş. Parlar, G.

Örnek 9:

Duvar Saati
A.Karahasan Evi
(2006) Üsküp
Araş. Parlar, G.

Örnek 9: Ahşap
bakır Mangal.
Sehabet-Musa
Yonus Koll.
(2006). Ohrid
Araş. Parlar, G.

Örnek 10: Bakır
Tas. Sehabet-
Musa Yonus Koll.
(2006). Ohrid
Araş. Parlar, G.

Örnek 11: Mezar
taşı. Kalkandelen
(Tetovo). Alaca
Camii Avlusu
(2007) Araş.
Çetintaş, V.

Örnek 12. Kalem
işi. Alaca Camii
İç Süsleme
Kalkandelen
(Tetovo). Araş.
Parlar, G.

Örnek 13: Üsküp'te yapılan araştırma belgeleme çalışması (A.Karahasan Evi, 2005)

Örnek 14: Dokümantasyon belgeleme çalışması (A.Karahasan Evi, 2005). Parlar, G. - Koç, F.

Örnek 15: Gelinlik Özel Giysi (D.-A. Karahasan Ailesi Koleksiyonu (2005) Üsküp. Araş. Koca, E., Koç, F.

Örnek 16: Göynek iç giysi (2005). Üsküp Araş. Koca, E., Koç, F.

Örnek 17: Tepelik (İnci ve kordon süslemeli kadife özeli giysi başı) D.-A.Karahasan Koleksiyonu (2005) Üsküp Araş. Olgaç, P.

Örnek 18: Göynek ve Şalvar Özel gün giyim örnekleri (D.-A.Karahasan Koleksiyonu (2005) Üsküp Araş. Koca, E., Koç, F.

Örnek 19:

Geleneksel takı,
kemer gümüş,
Ramis (2005)
Üsküp, Araş.
Özbağı, T., Özder,
L.

Örnek 20: Gümüş
kemer tokası.
(2005) Üsküp.
Araş. Özbağı, T.

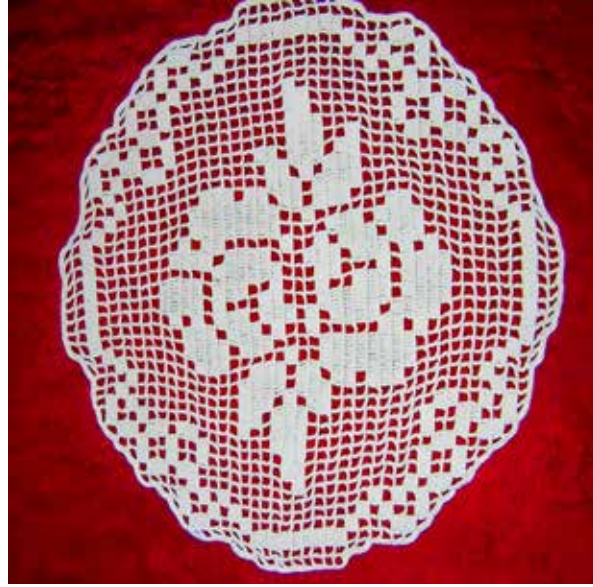

Örnek 21: Para

kesesi. Özel
Koleksiyon. (2005)
Üsküp Araş.
Özbağı, T.

Örnek 22: Dantel
(Tentene)
O.Karahasan
Koleksiyonu
(2005) Üsküp
Araş. Özbağı, T.

Örnek 23: Halı

dokuma Isabey
Camii (2005)
Üsküp Araş.
Ülger, N.

Örnek 24:
Kilim dokuma.
O. Karahasan
Koleksiyonu. Araş.
Soysaldı, A.

Örnek 25:

İşleme (çevre)
O.Karahasan
Kolleksiyonu.
(2005) Üsküp
Araş. Baykasoğlu,
N.

Örnek 26: Aknakış
(Beykuş) Makbule
H. Butik (2006)
Üsküp. Araş.
Baykasoğlu, N.,
Parlar, G.

Örnek 27: Nakış
kanaviçe. Makbule
Kall. (2006) Araş.
Baykasoğlu, N.,
Parlar, G.

Örnek 28:
Geleneksel giysi
ve baş bağlama.
Adnan İdris
(2006) Araş.
Özder, L.

Namaz takkesi,
O. Karahasan,
Üsküp. Arş.
Özbağı T.

Söz mendili,
O. Karahasan,
Üsküp. Arş.
Özbağı T.

Örnek 29:

Yamakdöğen,
gümüş, Vangen
Dereban Koll
(2006) Araş.
Özder, L.

Örnek 30: Yapma
bebek. (2006)
Araş. Özder, L.

Örnek 31: Takılar.
Gümüş, boncuk,
simsırma. Vangel
Dereban Koll.
(2006) Ohrid.
Araş. Özder, L.

Örnek 32: Şayak
dokuma. Alaca
Camii. Örtü/Aba/
Battaniye (2005).
Araş. Soysaldı, A.

Örnek 33: Ahşap
oyma. Hayri Doko
Koll. (2006) Ohri,
Araş. Parlar, G.

Örnek 34: Gümüş
Ayna arkası,
Üsküp. Araş.
Parlar, G.

Örnek 35: Cam
altı Hat levha,
Üsküp. Araş.
Parlar, G.

Örnek 36: Çorap
örnekleri Üsküp,
Parlar, G.

Örnek 37: Cam
altı Hat levha,
Üsküp. Araş.
Parlar, G.

Örnek 38:
Çintiyan Özel
Giyisi (detay).
Sabiha Dako Koll.
(2006) Ohrid.
Araş. Parlar, G.

Örnek 39:
Çintiyan (detay)
Sabiha Dako Koll.
(2006) Ohrid.
Araş. Parlar, G.

Örnek 40: Dantel
süs eşyası.
Sabiha Dako Koll.
(2006) Ohrid.
Araş. Parlar, G.

Örnek 41: Çintiyan
Özel Giyisi,
Cepken. Sabiha
Dako Koll. (2006)
Ohrid. Araş.
Parlar, G.

1.9. Projeye Katkıda Bulunan Kişiler (Makedonya)

- Hidayet BAYRAKTAR - Konsolos, Üsküp Makedonya,
- Kenan HASİPİ - Parlamenter, Üsküp Makedonya
- Zerrin ABBAS - Parlamenter, Üsküp Makedonya
- Sevim PİLİÇKOVA - Folklor Enstitüsü Müdürü, Üsküp Makedonya
- Hüsrev EMİN - Kültür Derneği Başkanı, Üsküp Makedonya
- Sena ARİF - Öğretim Üyesi, Üsküp Makedonya
- Elizabeth KONESKA - Üsküp Müzesi, Araştırmacı, Üsküp Makedonya
- Jasemin NAZİM – Üsküp Müzesi, Araştırmacı, Üsküp Makedonya
- Sanja DİMOVSKA - Üsküp Müzesi, Araştırmacı, Üsküp Makedonya
- Olivera-Adil KARAHASAN - Üsküp Makedonya
- Magbule ABDİ - Üsküp Makedonya
- Sabiha-Hayri DOKO - Üsküp Makedonya
- Sehavet-Musa YONUS - Ohrid Makedonya
- Supressa YONUS - Ohrid Makedonya
- Güner-Neim KERİMOVSKİ - Ohrid Makedonya
- Hayriye KERİMOVSKİ - Ohrid Makedonya
- Kuytim OSMAN – Yenyol, Üsküp Makedonya
- Şükriye-Salim PALOŞİ, Tetovo (Kalkandelen) Makedonya
- Furkan MURTEZAN - Üsküp Makedonya

1.10. Sonuç ve Öneriler

Gazi Üniversitesi Rektörlüğü tarafından desteklenen Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) yönergesi kapsamında Mesleki Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Gülsün Parlar tarafından yürütülen “MAKEDONYA ÜSKÜP VE ÇEVRESİNDEN BULUNAN MADDİ KÜLTÜR DEĞERLERİNİN ARAŞTIRILMASI, BELGELENMESİ, KORUNMASI VE YAŞATILMASINA YÖNELİK DOKÜMANTASYON PROJESİ” 2007 yılında tamamlanmıştır.

Bu projede, bir yandan Türk kültürünün derin izlerinin her ortamda görüldüğü Balkan ülkelerinden birisi olan Makedonya'nın önemli kenti Üsküp'te Türk kültürünün yaşaması, gelişmesi yolunda önemli bir adım olacağı, diğer yandan ise belgelenip korunan maddi kültür değerlerinin ortaya çıkarılması ile Üsküp ve çevresinde bulunan kültür mirasımıza turistik bir cazibe getireceği ve en nihayetinde bu projenin Türk maddi kültür değerlerinin belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önem taşıyacağı gerçeği ile

konu ele alınmıştır. Ayrıca, diğer Balkan ülkelerinde gelecek yıllarda yapılabilecek benzeri araştırmalara da örnek olacağına inanılmaktadır.

Bu inanç ile; Türk kültürünün muhteşem örneklerinin bulunduğu Makedonya’da Üsküp ve çevresinde yürütülecek araştırmalarda varlıklarının tespit edilmesini bekleyen daha yüzlerce örneğin görülmesi, araştırılması, incelenmesi, belgelenmesi çok büyük önem taşımaktadır. Alanında yetişmiş üniversite akademik birimlerince ve sanatçı eğitimci ve mesleki eğitim ve öğretim elemanları tarafından yürütülecek bu tür bilimsel nitelikli araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu tür araştırmaların Balkan ülkelerinde yaygınlaştırılıp üzerinde çalışılması, Türk kültür ve sanatının köklenmiş ayrıcalığı, bu coğrafyada var olan etkileşimin büyüklüğünü belirtmesi ve de hepsinin ötesinde kültürel bir temel gerçekliği yansıtması bakımlarından ayrı bir önem taşımakta olup, sonuç olarak bu tür akademik projelerin devamında gerek görülmekte ve fayda umulmaktadır.

Araştırmalar sonucunda elde edilen Türk kültürünün önemli etnografik nitelikli örneklerini içeren kapsamlı bir “KATALOG” oluşturulmuştur. Bunun yanında, görsel bir tanıtımın (Belgesel Film) oluşturulması da karar verilerek profesyonel nitelikte yapılan senaryo, çekim, seslendirme ve montaj çalışmaları ile DVD formatına kaydedilen bir video prodüksiyon çalışması da tamamlanmıştır.

Ayrıca, araştırma kapsamında tespit edilen -özellikle- “İŞLEME”ler (örtü çevre vb.) nakış atölyesinde birebir işlenerek sergilenmiştir.

Bu proje süresi boyunca tüm ekip tarafından içten bir samimiyetle ve büyük özveri ile derlenen dokümanların değerlendirilip belgelendiği söz konusu projenin GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ tarafından desteklenmiş olması da çalışmalara güç katmıştır.

Bölüm

ÜSKÜP VE
ÇEVRESİNDE
DOKÜMANTASYON
ÇALIŞMALARI

Türk Kültüründe Geleneksel Evlerin Önemi ile Makedonya’da Bulunan Benzerleri ve İç–Dış Yapı Süslemeleri Üzerine Bir Araştırma

Gülsün PARLAR*

Başlangıcından beri köklü bir tarihe ve geniş bir kültüre sahip Türk insanı, yaşadığı toprakların iklim özelliklerine bağlı olarak, yüzyıllar içerisinde kendisine has bir yaşam biçimi geliştirmiştir.

Bu farklılıklar, Türk kültüründe gelenek ve göreneklerin yanı sıra, Türk sanatının diğer dallarında da olduğu gibi, Anadolu’nun her bir köşesinde adetâ anıtlaşan Türk Sivil Mimarisinin en çarpıcı örnekleri niteliğindeki “Geleneksel Evler”de ve bu evlerin birbirinden ilginç, muhteşem iç-dış yapı süslemelerinde kendisini göstermektedir.

İnsanoğlunun binlerce yıllık tarihi geçmişi içerisinde en önemli uğraşı, yaşadığı doğal çevreyi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmesi ve belli bir düzene getirmeyi istemesi olmuştur.

“Ev” tanımlamasının kökeninde bu uğraşın olduğu bir gerçektir. Konu, Türk gelenek ve göreneklerinin zenginliği, çarpıcı örneklerin çokluğu ve sahip olunan engin milli kültürün gururu içerisinde ele alındığında; Türklerin göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçişlerinde ve

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Mesleki eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Bölümü Emekli öğretim Üyesi

daha ileri dönemlerde mekân sahibi olmak amacıyla meydana getirdikleri “Ev”ler kendine özgü mimari görünümleri daha iyi anlaşılır. Bu “Ev”ler, dünyanın kadim kültürlerinin harman olduğu Anadolu topraklarında aile yaşamının kutsallığına verilen önemin de anlatıcısı olmaktadır. Bu önem Türk kültüründe gelenek ve göreneklerin biçimlendiği, yaşam bulduğu, âdetlerin uygulandığı mütevâzi örnekleri olan “EV”lerde olduğu kadar, geniş aile yapısının önemli olduğu “KONAK”larda, “YALI”larda, “SARAY”larda kendini göstermektedir.

Türk insanının ince zevki, aile yapısına gösterdiği saygı ve yaşamı kolaylaştıran işlevsellik arayışı söz konusu Türk sivil mimarisine yansımıştır. Bu yansıma sadece Anadolu ile sınırlı kalmayıp, Osmanlı devletinin siyasi gelişimine koşut olarak farklı coğrafyalarda da (Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna, Kırım vb) yaygınlaşmıştır.

Anadolu'nun hemen her yöresinde görülen Türk kültürünün ve sanatsal coşkusunun yer aldığı “Geleneksel Türk Evleri”nin etkilerinin Balkanlarda olduğu gibi, Irak (Bağdat), Mısır (Kahire) ve Sudan'a (Suakin) kadar yayılmış, kısmen de olsa bu bölgeleri de etkilemiştir. Osmanlı devletinin genişlemesine rastlayan bu yayılma XVI. XVII. XVIII. yüzyıllarda zirveye ulaşmış, imparatorluğun çökmeye yüz tuttuğu XIX. yüzyılda bile devam etmiştir (Davulcu, 2005).

Türk sivil mimarisi olarak tanımlanabilen geleneksel Türk evlerinin kendine has pek çok özelliği bulunmaktadır. En belirgin özelliklerinden birisi; evlerin gösterişten uzak, sade ve işlevsel olmasıdır. Bu işlevsellik, en mütevâzi ev tipinden başlayarak tüm “Ev”ler görülmektedir. (Örnek 1,2)

Örnek 1: İstanbul Ortaköy'de bir yalı, Sezgin H., (1993) “Sanat” Kültür Yayınları S.87 (2)

Ev'ler genellikle iki katlıdır. Konut tek katlı tasarlandığı zaman bir kat zeminden yükseltilerek yaşama alanının rutubetten korunması amaçlanmıştır. Aynı zamanda havalandırma ve aydınlanma ihtiyaçları da giderilmiştir. Genellikle taştan imal edilen zemin katlar, ev içi mahremiyeti nedeniyle sağırdır. Benzer kaygılardan dolayı sokağın ilişkisi bahçe duvarlarıyla kesilmeye çalışılmıştır. Taşlık ismi verilen zemin katlar bazı yörelerde ahır, tarımsal üretimin yoğun olduğu yörelerde ise hububat deposu olarak kullanılmıştır. Bu mekanlar genel olarak evin servis bölümleridir. Mutfak olarak da kullanımı yaygındır. Genel hizmetlerle ilgili kullanım alanlarına ayrılan zemin katlar ile yaşama alanı olarak ayrılan zemin katlar ile yine yaşama alanı olarak ayrılan üst kat planları birbirleri ile çakışmamaktadır. Odaların ve sofaların bulunmuşu üst katlarda zemin katın aksine pencereler cumbalarla dış dünyaya açılmaktadır. (Kınal, 1991:10) (Örnek: 3-4)

Örnek 2:
Amasya'da
Hazeranlar
Konağı, Yüce, A.
- Amasya Valiliği
Kültür Yayınları

Örnek 3:
Safranbolu
Gökçuoğlu Evi,
Kastamonu İli
Sempozyum
Kültür Araştırması
(1999) (Fotoğraf:
Parlar, G.)

Örnek 4:

Kastamonu
Daday -
Geleneksel Bağ
Evi, Kastamonu
İli Sempozyum
Kültür Araştırması
(2001) (Fotoğraf:
Parlar, G.)

Doğadan elde edilen toprak, tuğla, ahşap, su ve taş ile yapılmış olan; demir, çinko, cam, pirinç gibi malzemelerle de gerek estetik görünümün, gerek ise de güvenin sağlandığı bu evler, Anadolu'nun büyük bir kısmında aynen veya benzer şekilde yapılmış olup; günümüzde kısmen de olsa muhafaza edilmektedir.

Sanat tarihçilerin "Türk Evi", "Osmanlı Evi" "Hayatlı Ev" gibi tanımladığı bu evler tam anlamıyla bir Osmanlı sentezidir. Çok özel iklim ve malzeme koşullarının egemen olduğu bölgeler dışında tüm Osmanlı coğrafyasına bazı yöre farklılıkları ile yayılmış olup, büyük kâgir konut yapıların çevresinde Osmanlı kentlerinin silüetlerini belirleyen ana yapı dokusunu oluşturmaktadır. (Anonim, 1999:106)

Ataerkil Türk ailesinin fertleri ile birlikte yaşadığı yer olan konut yapılarını küçükten büyüğe doğru ev, köşk, kasır, yalı, konak ve saray olarak sıralamak mümkündür. En mütevazı yapı biçimi olan "Ev" ile daha geniş aileleri barındıran "Konak"lardaki yaşam kültürü içerisinde her evli çift veya çocuklar için ayrı odalar bulunmaktadır. Söz konusu yapıların plan düzenleri genellikle sofa-oda ilişkisine göre kurulmuştur. Sofa olarak adlandırılan geniş mekânlar ortada olup, ailenin ortak yaşadığı yerlerdir. Önceleri sofanın bir kenarında yer alan odalar, daha sonra iki tarafa sıralanmıştır. Geleneksel Türk evinin odaları kendine özgü bir düzene sahiptir. Binanın kâgir veya ahşap oluşu bu düzeni hiçbir zaman etkilememiştir. Konaklar ise, XIX. yüzyılın ilk yarısı içerisinde yapımlarına yaygınlaşan binalardır. Devlet adamları ve varlıklı kişiler zamana göre değerli buldukları semtlerde "Konak"lar yaptırmışlardır. Haremlik, selamlık, mabeyn, mutfak, müstemilat ve geniş bahçeden oluşan yapılardır. Ev olsun, konak olsun bodrum üzeri iki veya üç katlı binalardır. (Özel, 1995: 300) (Örnek: 5-6-7-8)

Örnek 5:

Konya'da tarihi
bir ev, pencere
demirakapı
süslemeleri.
Mevlana Müze
ve Kültür
Sempozyum,
Araştırması
(2004), (Fotoğraf:
Parlar, G.)

Örnek-6: Geleneksel bir konak. Zemin katı ve kapı pencere düzeni ile dikkat çekicidir. 100.Yıla Doğru Çankırı Sempozyum, Araştırması (2008)

Örnek 7:
Zincircioğlu
Konağı, a.g.
Semp. (2008)

Örnek 8:
Akmanlar Evi.
Çerkes, Çankırı,
a.g. Semp. (2008)

Anadolu'nun Afyonkarahisar, Konya, Çankırı vb. pek çok kentinde ahşap ağırlıklı geniş sundurmalı çatısı olan, yarım daireli kiremit-tuğlaların çatısını süslediği, pencerelerinde kafeslerin ve demir süslemelerin biçimlendiği geleneksel evlerdeki iç mekânlara girildiğinde iç-dış yapı, kapı, tavan, dolap kapağı, ocak gibi kullanım alanlarındaki muhteşem ahşap oyma, alçı, cam süslemeleri ile göz alıcı demir süslemeleri görülmektedir. (Örnek: 9-17)

Örnek 9:
Afyonkarahisar'da bir ev. Taş merdivenli, geniş girişli. (Manifaturacı Bakıoğlu kızkardeşi Kerime Hanım ilk sahibi), Parlar G., Afyon Belediyesi Kültür Sempozyum Araştırması (2003), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 11: Afyonkarahisar Bolvadin Müzesinde bulunan ahşap tavan süslemesi. Parlar G. - Afyonkarahisar Kültür Sempozyum Araştırması (Detay) (2003), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 12: Afyonkarahisar'da ahşap tavan süslemesi. Parlar G. - Afyonkarahisar Kültür Sempozyum Araştırması (2003), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 12.a
Bolvadin Müzesinde bulunan ahşap tavan süslemesi (Çizim: Yaşar, F. 2003)w

Örnek 13:

Kastamonu'da Köpekçioğlu Konağı giriş kapısı. Ahşap ve merdivenleri süsleyen demir korumalar. Kastamonu Sempozyum Araştırması (2007), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 14:

Afyonkarahisar'da geleneksel ev örneği (Beşkardeşler Evi). Demir parmaklıklı balkon görünümü. Afyonkarahisar Kültür Sempozyum Araştırması, (2004), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 15:

Afyonkarahisar Hacı Mustafa Aşkar Evi (Çephe görünümü). Afyonkarahisar Kültür Sempozyum Araştırması, 2004, (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 15.a:

Afyonkarahisar Hacı Mustafa Aşkar Evi. Pencere ve merdiven demir süslemeleri, 2004, (Çizim: Yaşar, F.)

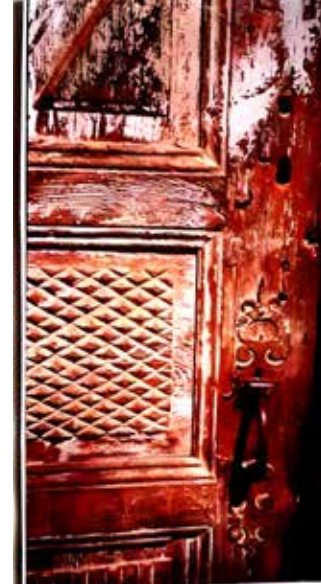

Örnek 16: Afyonkarahisar Şükrü Cönk Evi. Pencere demir süslemeleri 2004, (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 16. a: Penceredemir süslemeleri, (Çizim: Yaşar, F.)

Örnek 17: Afyonkarahisar Şükrü Cönk Evi kapısı. Ağaç ayma ve demir kilit sistemi, (Fotoğraf: Parlar, G.) 2004

Yapısal özelliklerini gelişmiş ahşap işleme tekniklerinden alan bu konutlar yüzyıllar içerisinde gelenekselleşmiş, Anadolu'da olduğu kadar Türk kültürünün izlerinin hâlâ bulunduğu Balkan ülkelerindeki örnekleri ile günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Bilindiği gibi Balkanlar; başlangıçta Bizans ile Roma, ardından Türk-İslam dünyası ile batı arasında köprü görevi yapmış, tarih boyunca birçok kavmin ve kültürün Doğu'dan Batı'ya doğru göçüne sahne olmuştur. Bu sebeple farklı dönemlere ait değişik ulusların kültür ve medeniyetlerini temsil eden yapıları bir arada barındırma özelliğini de kazanmıştır. (İbrahimgil, 1996:37)

Tarih içerisinde Osmanlı devletini egemen olduğu Balkan ülkelerinde pek çok Osmanlı yapısı "Ev" örnekleri bulunmaktadır. Ancak bu evlerin günümüzde çok azının ayakta kalabildiği de bilinmektedir.

Günümüzde "Geleneksel Türk Evi" olarak tanınmış olan binalar, tarihi evler arasında seçkin olduğu kadar sorunlu bir duruma sahiptir. Bunun nedeni evin taşıdığı estetik, çağdaşlık ve kullanım değerlerinin yüksek oluşu ve Anadolu'nun yanısıra Osmanlı Avrupasının büyük bir kısmında aynen veya benzeri şekilde yapılmıştır. Bugün Balkanlarda Mangalia'dan Saraybosna'ya, Arnavutluk'tan Eğriboz'a kadar olan bölgelerde "Geleneksel Türk Evi" imajını görmek mümkün olmaktadır. Yöre halklarının kendi yaşam geleneklerinin de katıldığı bu mimari yapılarda Türk-Osmanlı kültürünün derin etkisi bulunmaktadır.

Türklerin Balkanlar ile ilk temasları IX. ve X. yüzyıllarda buraya göç eden Peçenek, Kuman, Avar ve Uz Türk boyları ile görülmesine karşın, asıl uzun ve kalıcı ilişkiler Osmanlı döneminde olmuştur. (Sezgin, 1991: 11)

Bugünkü Bulgaristan, Yunanistan, Kosova, Karadağ, Sırbistan ve Bosna-Hersek'ten oluşan Balkanlarda Osmanlıların XIV. yüzyılda hâkimiyetlerini kurmaları sırasında istihkâm

ve istihdam faaliyetlerine başladığı, yeni fethedilen bölgelerde Osmanlı idare sistemini kuvvetlendirmek için Anadolu'dan Balkanlara bazı (memur, esnaf, usta, ziraatçı, tüccar ve din görevlisi gibi) aileleri iskâna tâbi tuttıkları yazılı kaynaklarda belirtilmektedir. Balkanlarda Osmanlı yapıların ilk hamileri Anadolu'dan Balkanlara göç eden bu Türk aileleri ile, orada İslâmiyeti kabul eden yerli halktır. (Sezgin, 1991: 86)

Osmanlı'nın, yaygın coğrafyalarda egemen olduğu beş asırlık bir dönem içerisinde Anadolu'da ve Balkanlarda inşa ettiği, benzerlerine başka ülkelerin kültürlerinde pek rastlanmayan bu konut tipini, dünya mimarlık tarihine eşsiz bir armağanı olarak kabul etmek yerinde olur.

Bu seçkin yapı türünün kültür mirası niteliğinde görülmesi ve korunması gereken son derece değerli örneklerine Anadolu'nun hemen her bir yöresinde (Amasya, İstanbul Boğaziçi, Kastamonu, Afyonkarahisar, Safranbolu, Konya, Çankırı, Ankara, Eskişehir vb) olduğu kadar, Makedonya'nın (Üsküp, Ohrid, Struga, Tetovo) pek çok yerleşim bölgesinde rastlanmaktadır (Örnek 18 a-b-c, 19-34). Özellikle Üsküp ve Ohrid'de bulunan örnekler bu çalışmanın konusu benzerlikler bakımından başta gelmektedir.

Örnek 18:
Makedonya Üsküp
Adil Karahasan
Evi. Gazi
Üniversitesi BAP
Kültür Araştırması
(2003-2005),
(Fotoğraf: Parlar,
G.)

Örnek 18 a-b:
a.g.a 2003,
(Fotoğraf: Parlar,
G.)

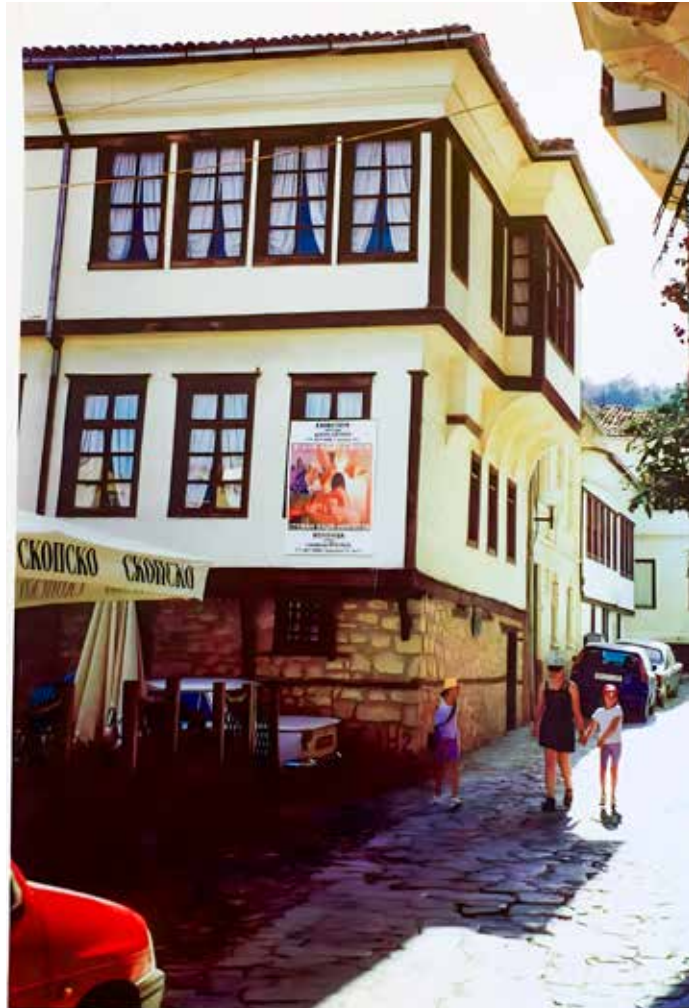
Örnek 18c: a.g.a.
2003, (Fotoğraf:
Parlar, G.)

Örnek 19: Ev
içi merdiven
trabzanları. Ahşap
süsleme. Üsküp Adil
Karahasan Evi. Gazi
Üniversitesi BAP
Kültür Araştırması,
(2003-2005),
(Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 20: Ev içi duvar süslemeleri. "Kalem işi". Üsküp Adil Karahasan Evi. Gazi Üniversitesi BAP Kültür Araştırması (2003-2005), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 21: Makedonya Ohrid'de bulunan bir geleneksel ev örneği. Zemin taş duvarlar üzerine kurulmuş, Gazi Üniversitesi BAP Kültür Araştırması (2003-2005), (Fotoğraf: Parlar, G.)

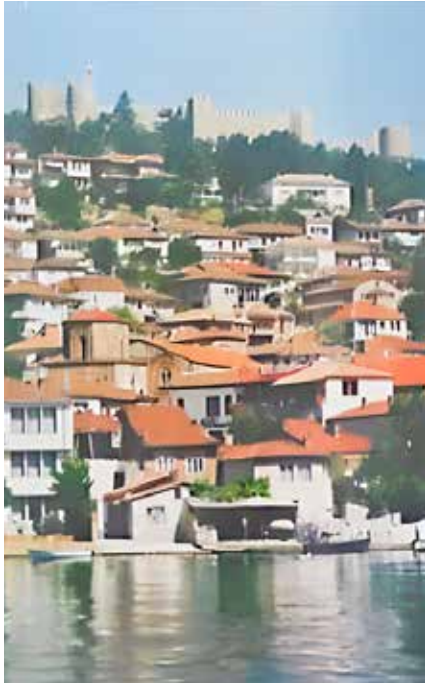
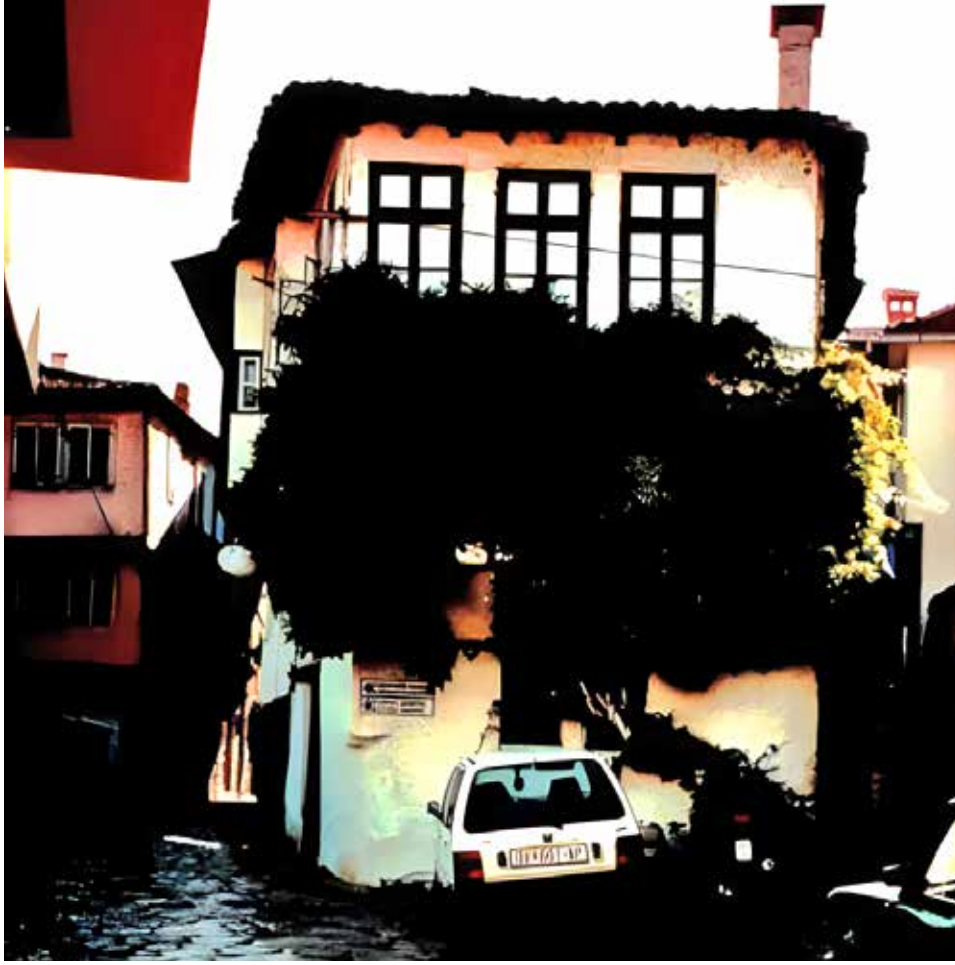

Örnek 22: Ahşap kapı ve takmağı örneği. Gazi Üniversitesi BAP Kültür Araştırması (2003-2005), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 23: Ohrid'de bulunan geleneksel tarzda bir yapı örneği. Gazi Üniversitesi BAP Kültür Araştırması (2003-2005), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 24: Ohrid'de bir başka ev. Yol ayrımında. Sakak taşları dikkat çekmekte. Gazi Üniversitesi BAP Kültür Araştırması (2003-2005), (Fotoğraf: Parlar, G.)

Örnek 25: Ohrid genel görünüm. Ohrid Kalesi ve evler Macedonia Municipality of Ohrid Tanıtım broşürü "Ohrid and Its Treasures" S-4

Örnek 26: Ohrid genel görünüm. a.g. Broşür S-4

Örnek 27:
Dhrid'de
yenilemesi
yapılmış evler

Örnek 28:
Dhrid'de
yenilemesi
yapılmış evler,
a.g. Broşür S-4

Örnek 29:
Makedonya
Ohrid'de
geleneksel
evler Marko-
Çepenkov Kültür
Sempozyum
Araştırması (2001)

Örnek 30: a.g. Araştırma, Ohrid Gölü ve çevresi (2001)

Örnek 31: a.g. Araştırma, Ohrid Gölü ve çevresi (2001)

Örnek 32: a.g.
Araştırma,
Üsküp'te çarşı
üstü evler (2001)

Örnek 33: Üsküp'de ev örnekleri. (2000),a.g. Araştırma.

Örnek 34: Makedonya'da Meriç nehri ve çevresi,a.g. Araştırma (2000)

Makedonya'da Bulunan Geleneksel Türk Evleri Örnekleri ve İç-Dış Yapı Süslemeleri

Türkiye'de ve Makedonya'da yaşayan halkların ortaya koyduğu sivil mimari örneklerindeki büyük benzerlikler, birbirlerinden uzak yerlerde yaşamakla birlikte gerek yaşam biçimlerinde ve gerek ise de yapı kullanım özelliklerinde aynı kültürü ve aynı gelenekleri paylaştıklarını göstermektedir. Doğa görünümüleri ve ara sokaklarda, meydanlarda yer alan bu güzel ve seçkin evlerin günümüze kadar gelebilen örneklerini barındıran Makedonya'da bulunan şehir, kasaba ve köylerin sokaklarını, göl, nehir ve ırmak kenarlarını süsleyen görünümlemlerindeki benzerlikler "Geleneksel Türk Evlerinin" duvar, pencere, kapı, merdiven, ahşap, demir, kâğıt, alçı ve cam gibi iç-dış yapı süslemelerinde kendisini göstermektedir.

Makedonya'nın Üsküp, Ohrid, Struga, Bitola, Tetovo bölgeleri başta olmak üzere daha başka illerde ve çevrelerinde bulunan yaşam ortamlarındaki kale, park ve bahçeleri ile bütünleşen araştırma konusu evlerde gerek yaşam, gerek ise de geleneklerin devam ettiği görülmektedir.

Çoğunlukla Türk kökenli ailelerin oturdukları bazı evler, yıllar içerisinde doğan ihtiyaçlar sebebiyle el değiştirmiş olmakla birlikte, genellikle galeri, kütüphane, satış ve sanat evleri, motel, kafe, restoran vb kullanım alanları olarak hayatın içerisinde kalmaya devam etmektedirler. Makedonya'da bulunan ("Ev") örneklerde, dış yapı süslemelerinde olduğu gibi mutfak ve ev içi eşyalarında da günümüzde kullanılmakta olan örneklerine toprak, bakır, ahşap, cam, ayna, perde, dantel perde ve örtüler, çeyiz sandıkları, dolap kapağı, merdiven korumaları, duvar saatleri, sandalye, masa, ocak başı, perde, alçı süslemeler vd hareketli ve sabit eşyalar biçimlerinde sıklıkla rastlanılmaktadır.

Sonuç olarak; Türk kültüründeki muhteşem örneklerin daha pek çok ülke ve şehirlerindeki varlığının araştırılması, incelenmesi ve belgelendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Geleneksel Türk mimarisinin önemli mirası olan bu yapıların artık yöresel olduğu kadar, dünya mimarisi içerisinde de yer aldığı açık bir gerçektir. Bu nedenle, örnekleri ister "Ev", ister "Konak", ister "Yalı", ister "Saray" olsun değerleri çok iyi bilinmeli ve özenle korunmalıdır. Önemleri en etkin, en doğru ve en duyarlı biçimde kültürel ve sanatsal ortamlarda

Örnek 35:
Ohri'de bir han
avlusunu

açıklanmalı, gelecek nesillere sağlıklı devredilerek Türk Kültürünün yaşatılmasına ısrar ve kararlılıkla devam edilmelidir.

Türk Kültüründe geleneksel evlerin önemi ve Balkanlarda bulunan benzerleri konusunda, alanında yetişmiş sanatçı, eğitimci ve mesleki eğitim ve öğretim elemanlarından oluşan yetkin üniversite akademik birimleri tarafından yürütülecek bilimsel nitelikli araştırmaların yapılması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Şüphesizdir ki; bu çok değerli akademisyenlerimizin çalışmalarının, bağlı oldukları üniversite Rektörlük ve bilim kurullarınca desteklenmesi kendilerine manevi güç katacaktır.

Kaynaklar

DAVULCU, Mahmut - *Anadolu'da Konut ve Türk Evleri 2005*, (www.folklor.org.tr)

KINAL, Firuzan - *Eski Anadolu Tarihi*, 1991. S.10

Osmanlı Gökkuşağıdan Yolculuk, Yapı - Biçim Örnekleri ile Osmanlı Sanatı. Yapı - Kredi Kültür Sanat yayıncılık 1999. S.106

ÖZEL M. - *Geleneksel Türk Sanatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları. 1995, Ankara, S.300

PARLAR, Gülsün - *Afyonkarahisar Evleri*. 2002,- VI Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Afyon Belediyesi Yayınları

İBRAHİMGİL, Mehmet - *Balkanlarda Türk Mimarisi*, Kültür ve Sanat, İş Bankası Yayınları 1996, S.37

SEZGİN, Haluk - *Geleneksel Türk Evleri*, "Sanat" Kültür Bakanlığı Yayınları 1991, S.11-S.86

Makedonya Türk Ortak Kültürü Osmanli Mezar Taşları

Vildan ÇETİNTAŞ*

1. Giriş

Türk kültür tarihinde de önemli bir yeri olan mezar kültü ve mezar taşı geleneği, ölen kişiyi anma ve sonsuzlaştırma isteği ile ortaya çıkarmıştır. Bu. gelenek, değişik dönemlerde Türklerin farklı inanç yapıları ile sıkı ilişki içinde olarak biçimlenmekle birlikte başlangıcından günümüze dek kesintisiz sürdürülmeye çalışılmıştır.

Mezartaşları ölen kişiyi bir anlamda simgeleştirme yani sembollerle ifade etme yolu olmuştur. Türk kültüründe ölen kişiyi mezar taşlarında sembolleştirme eğilimi; Orta Asya step kültürü içindeki şamanist inançlar doğrultusunda biçimlenen pagan dönemlerden itibaren görülmektedir. Bu dönemlere ait üzerinde dağ keçisi ve geyik figürlerinin yer aldığı geyik taşları ile koç, koyun heykeli biçiminde sembolleştirilmiş mezar taşları çok geniş bir bölgelere yayılmaktadır.”Orta ve İç Asya’da sin taşları ya da geyik taşı adı altında anılan mezar taşları bazı Türk topluluklarında “ölünün sureti olarak kabul edilir” (Çoruhlu 1997:63). Hunlar zamanında asillerin mumyalanarak kurgan denilen anıt mezarlara, halktan kişilerin de basit mezarlara gömüldüğü ve baş ucuna da insan formunda taşlar dikildiği bilinmektedir.

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

Göktürkler (Köktürkler) devrinde de dikilen taşların daire şeklinde sıralandığı ve yakılan cesetlerin küllerinin gömüldüğü mezarların başucuna dikilen taşlara Bengütaş dendiği anlaşılmaktadır. Moğolistan topraklarında kalmış olan Orhun Vadisi'nde Göktürk döneminden kalan Prens Kültüğü ile eşinin heykelleri, ile bekçi olarak nöbet tutan çift koç figürleri de kişi ve kişileri sembolleştirmeye yönelik uygulamalardır. Uygurlar yerleşik düzene geçerek M.S. 763 'te Böğü Kaan zamanında Mani rahiplerinden dinledikleri Budizm'i benimsemişlerdir.

Resim 1 a. İsa Bey Camii Haziresinde Kadın mezar baştaşı üst bölüm detayı, 19.yüzyıl.

Bu dönemde mezar üzerine taş dikme geleneğinin devam etmesine karşın Şamanizm'e dayalı eski dini inançlarının yasaklanmasından dolayı mezar anıtları, "Karabalsagun'da görülen ellerinde kadeh tutan gerçekçi heykelcikler gibi daha plastik unsurlarla biçimlenmiştir" (Saraçoğullu 950:35). Ancak Budist ve Maniheizt etkilerden uzak yerlerdeki boylar eski şamanist inançlarını ve mezar kültürü geleneklerini korumuşlardır.

Türkler'in IX.yüzyılda Karahanlılar döneminde İslamiyet'i benimsemeleri ile birlikte mezar anıtları da biçim değiştirmiştir. Bu dönemde çadır geleneğinin geometrik stilizasyonu olan Türbeler ön plana çıkmıştır.

Selçuklular Dönemi mezar anıtları olan kümbetlerde güçlü bir sembolleştirme eğiliminde olan bitki ve hayvan figürleri geometrik motiflerle bir arada kullanılmıştır. Anadolu Selçukluları 'nda Vezir Nizâmü'l-Mülk'ün Sünni Müslümanlığın günah saydığı figürü kesin olarak yasaklamasından ötürü unutulmaya yüz tutan figür geleneği Moğol istilasının da etkisi ile yeniden canlanmış ve bazı bölgelerdeki mezar taşlarında insan ve hayvan figürleri rölyefler biçiminde şamanist inançların devamı olarak yaşatılmıştır.

2. Osmanlı Dönemi Mezartaşları

Osmanlı Dönemi'nde ağır basan İslami etkiler ile figüratif anlamda heykel ve kabartmalar mezar anıtlarından kalkmıştır. Bu dönemde, İslam düşüncesinin tasviri yasaklayan yaklaşımına ters düşmemek üzere apayrı bir sembolizm yolu seçilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde insan ve hayvan figürleri yapılmamış buna karşın mezar taşları, sembolik insan

bedeni şeklinde biçimlendirilmiştir. Böylelikle mezar taşlarında kullanılan simgesel anlatımlar figüratif anlatımın önüne geçmiştir.

Bu bağlamda “Osmanlı, bir başka ifadeyle batı Türklüğü ‘nün mezar taşı, kendisine mahsus bir özellik kazanmıştır. Bilindiği gibi İstanbul ve veya öteki şehirlerdeki mezarlıkların hakim görünüşü, insan silüetini andıran mezar taşlarıdır” (Baykara 1992:127) dolayısı ile Osmanlı mezar taşlarının büyük çoğunluğu genel görünüm itibariyle sembolik insan formu mezar taşlarından oluşmaktadır.

Osmanlı Dönemi mezar taşları, formlarına göre düz cepheli, sembolik lahit biçimli, taş sanduka, silindirik formu v.b. gibi gruplar altında çeşitlendirilerek incelenebilir. Ancak bunların en dikkat çekenini “Sembolik İnsan Bedeni” formundaki osmanlı mezar taşlarıdır.

Osmanlı mezar taşları, çoğunlukla mermerden yapılmıştır. Mezarların baş ve ayak uçlarına dik olarak yerleştirilir. Mezarın başına gelen taş; baş taşı, sonunu belirleyen taş da ayaktaşı adı verilir. Bu taşlar, üzerlerinde adına dikildiği şahsın kimliğini bildiren kitabe bulunduğu için, “şahide” adını alır.

Baş taşı olarak dikilen taşlar başı, boynu gövdesi ile sembolik olarak insan bedenini simgelemektedir. Kol, el ve ayakları yoktur ama bakıldığında kesin olarak insanı anımsatır. Ayak taşları ise genellikle daha sade üst tarafı sivri ya da baş taşının benzeri süssüz veya dallı az süslü taşlardır. Ancak baş taşı ile aynı biçimde bezenmiş, ayak taşları da bulunmaktadır.

Sembolik insan formu mezar taşlarında baş yerinde başı sembolize eden başlıklar yer alır. Figüratif anlatımın önüne geçen sembolik anlatımlı bu mezar taşlarında yatan kişinin kadın ya da erkek olduğunu genellikle anlamak mümkündür.

Erkek mezar taşlarının büyük çoğunluğu başlıklarla ifade edilir. Bu başlıklar büyük oranda ölen kişinin toplumdaki sosyal statüsünü yansıtacak biçimde işlenmiştir.

Her meslek erbabının serpuş denilen başlıkları birbirlerinden farklı formlarda olduğu için mezar taşlarına işlenen “Serpuş”lardan mezar sahibinin yaşarken devlet ve din adamı,

Resim 1 b. İsa Bey Camii Hazinesinde Kadın mezar baştaşı alt bölüm detayı, 19.yüzyıl.

Resim 2. İsa Bey Camii Haziresinde Erkek mezar baştaşı

asker, esnaf sanatkar, alim, tarihçi veya matematikçi gibi mesleklerden hangisi ile uğraştığını anlamak olasıdır. Örneğin Yeniçeri mezar taşlarında “Börk” veya “Üsküf” denilen başlıklar bulunur. (Eyice1996:124-128)

Ayrıca, tarikat ve mezhep başlıkları da birbirinden farklı formları ile yataının mensubu olduğu tarikatı da bildirir.

Kadın mezar taşlarında ise başlık o kadar yaygın olmayıp başlık yerine çiçeklerle süslü formlar tercih edilmiştir. Bu taşlarının başlık bölümünde çiçekler demet şeklinde olabildiği gibi tek çiçeklerin de kullanıldığı olasıdır. Çiçeklerin yanı sıra kadını simgeleyen broş, gerdanlık gibi takılara da yer verildiği görülür.

“Kadın mezar taşlarında bir gül goncası başlığın ilk kısmındaki boyun

bölümüne dik yerleştirilir. Eğer gonca hiç açılmamışsa mezardaki çok genç yaşta ölmüş demektir”(Laqueur,1997:133).

Ölen genç kızların mezar taşı duvak biçiminde süslenir. “Doğum Sırasında veya bebeği ile ölen annelerin mezar taşlarında önlerinde çıkıntı halinde yavrusu olan bir şahide yapılır ya da minik bir bebek şahidesi dikildiği de görülür” (Eyice, 1996:124- 128).

Sembolik beden formlu mezar taşlarının boyun kısımları erkek mezar taşlarında genellikle düzdür ve bezenmemiştir. Kadınlara ait taşların boyun kısımları ise değişik biçimlerde bezelidir. Çiçeklerden oluşmuş Bazı kadın mezar taşlarının boyunlarına altınların dizilmesi ile yapılan kolyeleri işlenmiştir.

Çocuk mezar taşları diğerlerinden küçük olup ölen çocuğun boyu ile orantılı ölçülerde yapılmıştır. Bebek mezar taşları küçüktür.

Erkek çocuk mezar taşlarında da yetişkinlerin taşlarında görülen sarıklara ve feslere yer verilmiştir. Genç yaşta ölen delikanlıların, ve erkek çocukların kavuklarında destar arasına bir çiçek motifi ilişitirildiği görülmektedir.

Şahideler, erken Osmanlı döneminde daha çok rumi motifler veya sadece yazı ile bezenirken, klasik dönemde yazılı bezemenin yanı sıra stilize ve natüralist bitkisel motiflerin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülür.

XVIII. yüzyıldan sonra geç dönem mezar şahideleri ise batılılaşma etkileri ile barok ve rokoko etkiler altında bize has olmayan, C ve S kıvrımları, kartuşlar, tabak içinde meyveler, fiyonklar, püsküller gibi nesneli bezeme öğelerinin katılımı ile abartılı bir görünüme bürünmüştür. Ne var ki her dönemde yazılı bezeme, bu taşların süslenmesinde en önem verilen unsur olmuştur.

“Çeşitli yazı türleriyle çeşitli kompozisyon şemalarıyla sunulmuş yazılı bezemeler bazen bir tür kimlik belgesi arz etmekte, bazen taşçı ustasının, bazen hattatın adını da içeren bu taşlar, Türk kültürünün taşa hakkedilmiş yazılı belgeleri olması açısından büyük değer taşımaktadır” (Barışta, 1977:180).

Resim 3. İsabey Camii Hazireden görüntü.

2. Sonuç

Makedonya’da Üsküp ve çevresinde yapılan araştırmada incelenen Osmanlı dönemi Müslüman mezartaşlarının erken tarihli olanlar ile XVIII. yüzyıl ve sonrasında yapılanların bezeme elemanlarının kullanımı açısından başkent İstanbul ve Anadolu’da uygulanan süsleme özelliklerini aynen yansıttığı saptanmıştır. Ayrıca İmparatorluğun genişleme aşamasında Balkanların Müslüman ve Türk nüfusunun yaygınlaşmasında bir hayli etkileri olan Bektaşî, Halvetî, Rûfai v.b. tarikatlerinin Tekke hazirelerinde görülen mezartaşı örneklerinin Türkiye topraklarında olanlardan daha iyi korunabilmiş oldukları belirlenmiştir.

Osmanlı egemenliği dışındaki başka hiçbir coğrafyada rastlanmayan Osmanlı mezar taşlarında görülen kendine has sembolleştirilme aslında somut biçimlere dönüştürülmüş insan imgeleridir. Günümüzde Makedonya topraklarında kalmış olan Osmanlı mezar taşları, Müslüman Türklerin ortak kültürü olarak gerek teknik gerekse motif ve kompozisyon özellikleri açısından Türkiye’deki örnekleri ile paralellik göstermektedir. Çünkü değişik kültür ortamlarında imgelerin oluşumu içinde yaşanan toplumun inançlarına, dönem içindeki anlayış biçimine, maddi ve manevi değer yargılarına, kültürel geçmişlerine ve bu geçmişten gelen kalıntılara bağlı olarak biçimlenir. İşte Osmanlı mezar taşları da Makedonya’da beş yüzyıllık bir geleneğin sembolik anlatımının en güzel örnekleri olarak karşımızda durmaktadır.

3. Üsküp Cami Hazirelerindeki Mezar Taşlarından Örnekler

Örnek No : 1

Çizim No : 1

Mezarın/ Türbenin/ Hazirenin

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : Vezir Mustafa Paşa Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarili : 1492-1493 (1933 ve 1968 yıllarında onarım görmüş)

Mezartaşın Konumu : Caminin Arka Bahçesinde Camiye paralel yerleştirilmiş

Günümüzdeki Durumu : Taşın tepe kısmının sol tarafı kırılmış

Tarili : Yok

Kime Ait Olduğu : Bilinmiyor.

Türü : Ayaktaş.

Formu : Tepesi gülbezek motifli dikdörtgen formunda

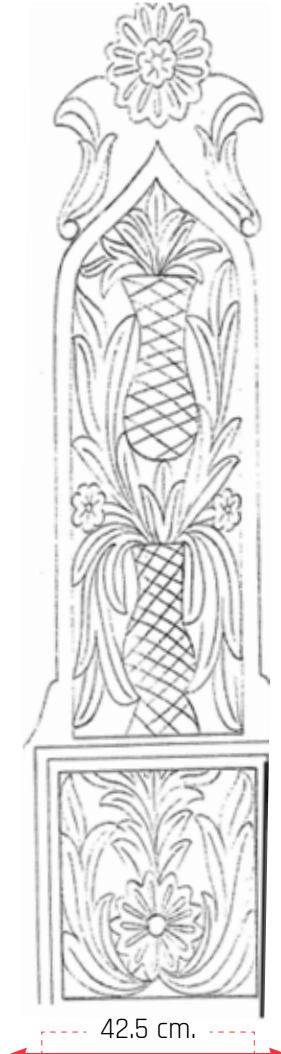
Boyutları : Yükseklik; 116 cm. Genişlik; 42,5 cm. Kalınlık; 6 cm.

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Yuvarlak yüzeyli alçak kabartma

Bezeme Öğeleri : Nesneli ve bitkisel bezeme

Genel Özellikler : Ayaktaşı üç bölümden oluşmuştur. Taşın tepe kısmında bir gülbezek olup yanlarında S kıvrımlı girintiler yer almaktadır. Ortada alan alt alta iki vazodaki çiçek ile yapraklardan oluşan oymalarla bezenmiştir. Üstteki vazonun ve içinden yukarı doğru yapraklar yükselmektedir. İkinci vazodaki yapraklar ise hem yukarı doğru çıkmakta, hem de vazonun yanlarından aşağı doğru sarkmaktadır. Alt kısım kareye yakın (56x50cm.) bir dikdörtgendir. Burada da bir gülbezek motifi ve yapraklar yer almaktadır. XVIII. yüzyıl ve sonrasında görülen bu tip mezartaşları hem Türkiye' de hem de Makedonya'da batı etkisi ile motif ve kompozisyonlarda görülen değişimin etkilerini taşımaktadır.

Çizim No : 1

Örnek No : 2

Çizim No : 2

Mezarın/ Türbenin/ Hazirenin

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : İsa Bey Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarihi : 1475 / 76 (1963 depreminden sonra restore edilmiş)

Mezartaşın Konumu : Caminin Arka Bahçesinde

Günümüzdeki Durumu : Tek taş, sağlam.

Tarihi : Toprak altında kaldığından okunmamıştır.

Kime Ait Olduğu : Kotarzade Ahmet Beyin Zevcesi

Türü : Baştaşı

Formu : Sembolik insan formu

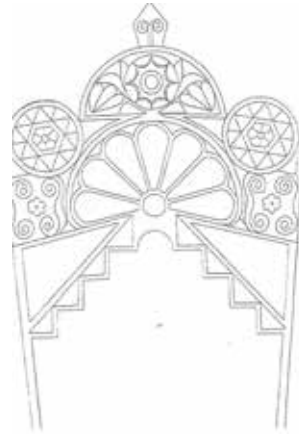
Boyutları : Yükseklik; 90 cm. Genişlik; 50 cm. Kalınlık; 8.8 cm.

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Yuvarlak yüzeyli oyma.

Bezeme Öğeleri : Geometrik, bitkisel ve yazılı bezeme.

Genel Özellikler : Alt kısmı toprağa gömülü olan taşın bezenmesinde simetrik bir kompozisyon gözlenmektedir. Tepesi üç dilimli olan taşın en üstünde bir çıkıntı bulunmaktadır. Ortada yedi dilimli yanın güneş motifi yer almakta ve bu motifin iki kenarında da daire içinde Mü-lirü Süleyman oluşturacak şekilde düzenlenmiş geometrik motifler yer almaktadır. Taşın ortasında sade yazılmış sülüs hatla "Hüve'l-Hallaku'l-Baki" ibaresi okunabilmektedir. (Yazı ve tarihler Yrd. Doç. Yılmaz Özcan tarafından okunmuştur.)

Çizim No : 2

Örnek No : 3

Çizim No : 3

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : Murat Paşa Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarihi :1436 (1537/38 ve 1689 yıllarında yangından sonra yeniden yapılmış, 1963 depreminden sonra ise 1991 de onarım görmüş)

Mezartaşmm Konumu : Caminin yan tarafındaki Bahçe içinde yer alan Türbe içindeki Dağıstanlı Ali Paşa, Lahit tipi mezarın üstünde

Günümüzdeki Durumu : Sağlam.

Tarihi : Hicri 1188

Kime Ait Olduğu : Dağıstanlı Ali Paşa.

Türü : Baştaş

Formu : Şematik insan formu

Boyutları : Yükseklik;102cm, Genişlik; 30 cm, Kalınlık; 7,2 cm.

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Kabartma

Bezeme Ögeleri : Stilize bitkisel ve yazılı bezeme

Genel Özellikler : Taşın tepesinde daire formunda bir başlık olup aşağı doğru genişleyen uzun boyun ile gövdeye bağlıdır. Boyun kısmında iki dar üçgen arasına yerleştirilmiş selvi motifi bulunmaktadır. Gövde yıkanda 30 cm, aşağıda 27 cm, genişliğinde olacak şekilde hafifçe daralmaktadır. Gövdenin iki yanında gövdeye bitişik sütunceler bulunmakta olup bunlardan sonra içeri doğru çerçeve yapan bordürlerin arası paralel diyagonal satırlara bölünmüş ve arası çok grift yazılmış talik hatla işlenmiştir. Taşın altında 31 cm, yüksekliğinde ayak kısmı yer almaktadır.

Çizim No : 3

Örnek No : 4

Çizim No : 4

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : Murat Paşa Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarihi : 1436 (1537/38 ve 1689 yıllarında yangından sonra yeniden yapılmış, 1963 depreminin ardından ise 1991 de onanın görmüş)

Mezartaşının Konumu : Caminin arka tarafındaki bahçede
FotografNo: 15

Günümüzdeki Durumu : Sağlam.

Tarihi : Yok

Kime Ait Olduğu : Çocuk mezarı

Türü : Ayaktaşı

Formu : Sembolik insan formu.

Boyutları : Yükseklik; 80cm. Genişlik; 36cm. Kalınlık; 5 cm.

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Kabartma

Bezeme Öğeleri : Bitkisel, nesnel ve geometrik bezeme

Genel Özellikleri : Küçük boyutlu taşın tepesinde 16 dilimli bir güneş motifi yer almakta olup, iki yanında S kıvrımlarından oluşan girintiler yer almaktadır. Gövde kısmının kenarları içi dilimli bir bordürle çevrilidir. Aşağı doğru daralan taşın en alt ortasında yer alan vazo (saksı) içinden yükselen, sembolik bir hayat ağacı ve geniş yapraklar işlenmiştir. Taşın alt kısmı toprak içinde kalmıştır. Üzerindeki bezemeler taşın bir kız çocuğuna ait olduğunu düşündürmektedir.

Çizim No : 4

Örnek No : 5

Çizim No : 5

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : Murat Paşa Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarihi : 1436 (1537/38 ve 1689 yıllarında yangından sonra yeniden yapılmış, 1963 depreminin ardından ise 1991 de onarım görmüş).

Mezartaşının Konumu : Caminin arka tarafındaki bahçede

Günümüzdeki Durumu : Sağlam.

Tarihi : Hicri1265

Kime Ait Olduğu : Çocuk mezarı

Türü : Baştaşı

Formu : Tepesi sivri dikdörtgen formunda

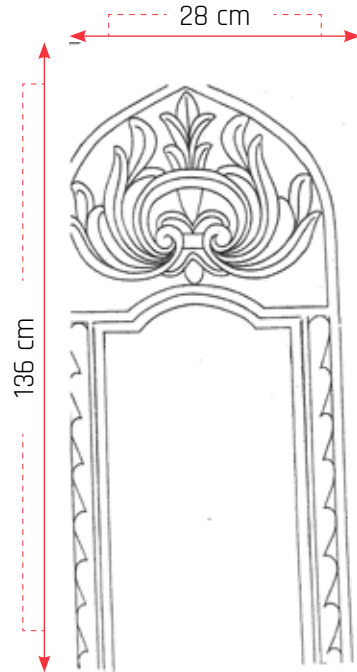
Boyutları : Yükseklik; 86 cm. Genişlik; 28 cm. Kalınlık; 6,5 cm.

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Kabartma.

Bezeme Ögeleri : Bitkisel bezeme

Genel Özellikler : Kenarları bordürle çevrelenmiş taşın üst kısmında düşey simetri ile yerleştirilmiş kıvrımlı stilize yapraklardan oluşan bir motif yer almaktadır. İki yanı dilimli bordürle süslü alt kısımda ise tamamen hat la bezenmiştir. Taşın torağa yakın kısmında destek ayakları bulunmaktadır

Çizim No : 5

Örnek No : 6

Çizim No : 6

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : İsa Bey Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarihi : Camiinin Yapım Tarihi: 1475 / 76 (1963 depreminden sonra restore edilmiş).

Mezartaşının Konumu : Caminin arka bahçesinde

Günümüzdeki Dururmu : Kapaktaşı üzerinde yer alan baştaşı sağlam.

Tarihi : Hicri 1342

Kime Ait Olduğu : Bilinmiyor

Türü : Baştaşı

Formu : Sembolik insan formulu

Boyutları : Yükseklik;198 cm Genişlik; 60 cm. Kalınlık; 6 cm.

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Yuvarlak yüzeyli oyma

Bezeme Öğeleri : Stilizize bitkisel ve yazılı bezeme

Genel Özellikler : Tepesi dilimli Bektaşî tacı biçiminde olan taşın, boyun kısmı yukarıdan aşağı doğru genişlemektedir. Gövde bölümünün üst tarafı, bir lale motifinin iki yanında simetrik olarak düzenlenmiş stilize yapraklarla bezenmiştir. Gövdenin ortası da stilize lale motifleri ile çerçevelenmiş olup iç kısmı grift sülüs kırması hatla doldurulmuştur. Burada "Hüve'l-Hallaku'l- Balit " ibaresi okunmaktadır¹ Taşın kapak taşı ile birleştiği yerde ayak kısmı yer almaktadır (Yazı ve tarihler Yrd. Doç. Yılmaz Özcan tarafından okunmuştur).

Çizim No : 6

Örnek No : 7

Çizim No : 7

Bulunduğu Şehir : Üsküp

Bulunduğu Yer : İsa Bey Camii Haziresi

Camiinin Yapım Tarihi : Camiinin Yapım Tarihi: 1475 / 76 (1963 depreminden sonra restore edilmiş).

Mezartaşının Konumu : Caminin arka bahçesinde

Günümüzdeki Durumu : Kapaktaşı üzerinde yer alan baştaşı sağlam.

Tarihi : Hicri 1342

Kime Ait Olduğu : Bilinmiyor

Türü : Ayaktaşı

Formu : Tepesi sivri aşağı doğru daralan dikdörtgen formlu

Boyutları : Yükseklik; 170 cm.Genişlik; 45,5 cm. Kalınlık; 9 cm

Malzemesi : Beyaz mermer

Bezeme Tekniği : Yuvarlak yüzeyli oyma

Bezeme Ögeleri : Stilize bitkisel ve yazılı bezeme

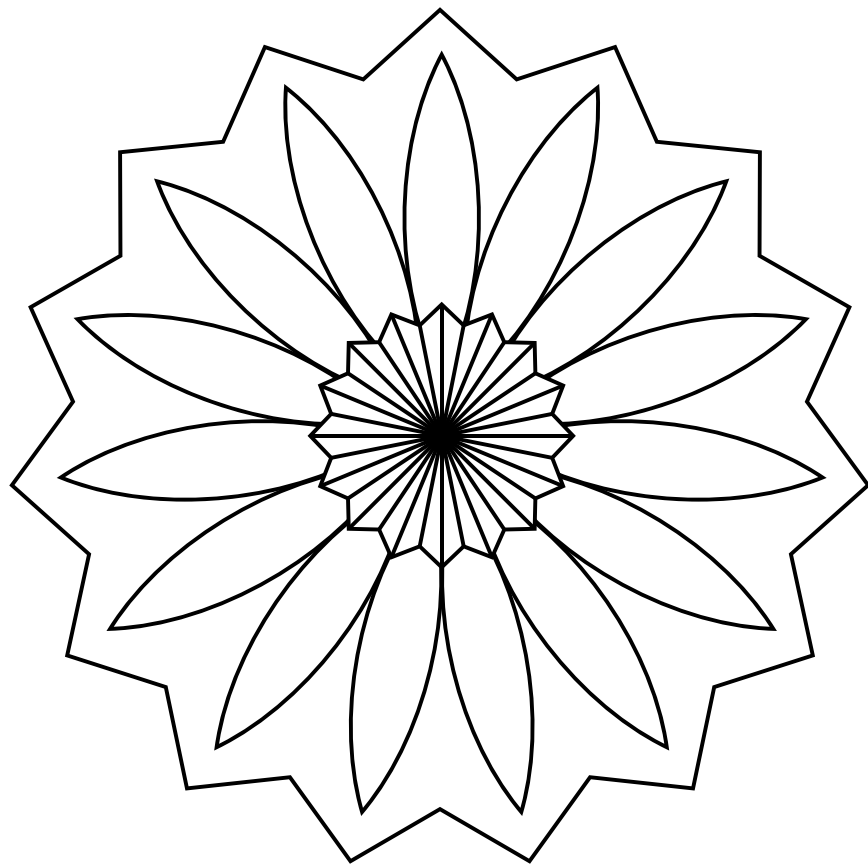
Genel Özellikler : Kapak taşının üzerinde yer alan ayaktaşının, üst kısmı ince çerçeve içine düşey simetri ile yerleştirilmiş bitkisel bezemelerle süslüdür. Bezemeli kısım tepeden itibaren 58 cm. yüksekliğinde çerçeve içinde zeminin oyulması ile elde edilmiştir. Taşta başka bir bezeme yoktur.

Çizim No : 7

Kaynaklar

- BARIŞIA,H.Örcün. 1997, “Eyüp Sultan’dan bazı Çocuk Mezar Taşları” L Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul.
- BAYKARA, Tuncer,1992 Asya Türk Kültürünün bir Unsuru olarak Mezar Taşı” X. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara.
- ÇORUHLU, Yaşar, 1997, «Orta Asya’dan Anadolu’ya Lahit veya Taş Sandukalarda Görülen Hançer bıçak tasvirlerinin sembolizmi» I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul.
- EYİCE, Semavi,1996 “İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri Mezarlıklar ve Türbeler” Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- LAQUEUR, Hans-Peter, 1997, Çev. Selahattin Dilidüzgün Huve’I Baki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezartaşları, Tarih Vakfı, Yurt Yayınları, İstanbul,
- SARAÇOĞLU, Necibe, 1950,Türk Mezarlarına Dair Araştırma, İstanbul Matbaacılık T.A.O. , İstanbul.

Balkanlardan Anadolu'ya Sembolik Motifler

K. Özlem ALP*

Kültür, bir toplumun yapıp yarattığı her şeydir. Maddi ve manevi kültür ürünleri özellikle toplumların, toplum olma sürecindeki en önemli göstergeleridir. Bu ürünler o toplumun geçmiş ve geleceği arasında kurulan ortak bir hafızanın canlı belgeleridir. Kültür ürünlerinin okunması aynı zamanda o toplumun yaşama bakışını, yaşamı kavrayışını, ortak istek ve beklentilerini anlamak ve onun izini sürmek açısından da ayrıca bir değer taşımaktadır. Bu doğrultuda, Osmanlı İmparatorluğu 20. Yüzyılın başlarına dek yaklaşık beş yüz yılı aşkın uzun bir dönem boyunca güçlü ve anıtsal bir sanat yaratarak klasik pek çok eser vermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu hakim olduğu Anadolu ve Balkan topraklarında uzun yüzyıllar boyunca mimari ve el sanatı eserlerini yaşatmıştır. Bir saray sanatı olarak da tanımlanan Osmanlı Sanatının tüm üslup özelliklerini Anadolu yerleşmelerinde olduğu kadar Balkan yerleşmelerinde de görmek olasıdır.

Kuşkusuz kültür ürünlerindeki sürekliliği okumanın pek çok farklı yollarından bir tanesi de ortak motif ve sembollerin araştırılması ve bulunmasıdır. Özellikle maddi kültür ürünlerinde yer alan semboller insanın tarihine koşut bir süreci kapsarlar. Öyle ki tarih öncesi dönemlerden bu yana, sanatın biçimi ve içeriği değişse de insanın olay, olgu ve nesnelere sembolleştirme eğilimi değişmemiştir. Köklü bir kültür birikimine sahip olan Anadolu, etnik, sosyal, dini, coğrafi ve kültürel özellikleri nedeni ile sembolik motif ve anlamlar açısından

* Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi

büyük bir zenginliğe sahiptir. Anadolu insanı sayısız topluluk ve kültürler ile kaynaşarak bir bütün oluşturmuştur. Bu bütün en güzel ifadesini sembolik motiflerde bulmuştur.

Osmanlı Sanatı, Anadolu ve Balkan yerleşmelerinde en bol ve çeşitli örneklerle bulunan sembolik motiflere geçmeden önce bu motiflerin kısaca oluşum şartlarına bakma gereği vardır. Çünkü semboller, işaretler gibi güncel değil kültürel olarak birikerek gelmişlerdir. Bu doğrultuda, Orta Asya coğrafyasında şekillenen Türk Sanatı, özellikle “hayvan üslubu” ilk sembolik motiflerin ana konusu ve biçimini oluşturmuştur. Kutsallık, büyü, av törenleri, doğa ile olan yaşam savaşının ve korunma gibi kavramların hayvan üslubunun oluşumunda etkisi büyük olmuştur. Türklere ait bu ilk sembolik çizimler, gerçekçi av sahnelerini içermektedir. Zamanla bu üslup, stilize ve soyutlaşarak gerçek sembolik anlatımlara ulaşmıştır. Hayvan üslubunu yansıtan erken devir Türk Süsleme Sanatında özellikle dikili taşlar, mezar taşları, çadır, kaya resimleri, madeni eşyalar ve dokumalar en önemli buluntulardır (Aslanapa, 1993: 1; Çoruhlu, 1993: 21-33; Tekçe, 1993: 17-28).

Anadolu Selçuklu Sanatı ve giderek Osmanlı Sanatında özellikle dokumalarda, ahşap ve madeni eserlerde yer alan hayvan sembolizminin kökeni, Orta Asya hayvan üslubu, Türklerin göç yolları üzerindeki İran, Çin ve uzak doğu etkileri, Türklerin Anadolu’da karşılaştıkları farklı kültür ortamlarının etkisi ile çok kültürlü bir sembolizme ulaştığını göstermektedir. Sembolik hayvan motifleri, yaşanan coğrafyanın sunduğu olanaklar içinde kalmış, Orta Asya ve Anadolu coğrafyasında yaşayan hayvanlar (at, inek, koyun, koç, balık, akrep, yılan vb.) bu sembolizmde süreklilik göstermiştir.

Hayvan üslubu ile başlayan sembolik motifler, tarihsel olarak incelendiğinde (Alp, 2009: 18-80), bu sembolleri sistematik ve sınırlandırılmalı olarak sınıflandırmak oldukça güç bir girişimdir. Bu güçlük sembolün kavram ve kapsam alanının ve anlam boyutunun çok iç içe ve soyut olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin mitolojik bir sembol aynı zamanda hayvan sembolü kapsamına girmektedir. Ancak yine de genel bir sınıflamaya gidilecekse Bunlar; hayvan sembolleri, bitki sembolleri, astrolojik semboller, mitolojik semboller, büyü temelli semboller ve nesne sembolleri olarak gruplandırılabilir.

Bu sembolik motifler genel anlamda Türk Sanatında bir süreklilik göstermekle birlikte, Türklerin Anadolu’ya yerleşmelerinin ardından ve özellikle İslamiyet’in etkisi ile sembolik motiflerin ifade biçimi değişmiş ve dönüşmüştür. Osmanlı sanatının köklerini oluşturan Anadolu Selçuklu Sanatında en çok kullanılan sembolik motifler hayvan sembolizmini içermekte, bunun yanı sıra astrolojik semboller ve rumî motifleri olarak geçen motifler ağırlık kazanmaktadır.

Osmanlı Sanatı, büyük bir imparatorluk sanatı kapsamında değerlendirilebilir. Bu sanat, Orta Asya Türk Sanatından başlayıp, Anadolu Selçuklu Sanatı ve Anadolu’nun diğer pek çok kültür ve uygarlıklarının temsilcisi niteliğini de taşımaktadır. Osmanlı Sanatı oluşturduğu klasik üslubunu yalnızca Anadolu topraklarında değil aynı zamanda Balkan topraklarında da sürdürmüştür. Bu nedenle Osmanlı Sanatında görülen sembolik motiflerin devamını Balkan topraklarında ki Osmanlıların hakimiyetinde olan pek çok yerleşmede görmek olasıdır.

Özellikle Türklerin yoğun olarak yaşadığı Makedonya ve çevresi Osmanlı Sanatının tamamen bir devamı niteliğindedir. Makedonya'nın baş şehri olan Üsküp, Türklerin halen en yoğun olarak yaşadığı bir şehirdir. Aynı şekilde Ohrid, Struga, Manastır (Bitola), Kalkandelen (Tetova) ve Kumanova çevresinde yapılan incelemelerde, 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyıla ait Osmanlı Sanatını yansıtan takı, baş süslemeleri, gümüş ve bakır eşyalar, toprak kap kaçaklar, cam işleri, ahşap işleri, kumaşlar, kalem işleri, işlemeler, keseler, örgü ve danteller, mezar taşları gibi gerek el sanatı ürünleri gerekse mimariye bağlı gelişen sanat eserlerinde Osmanlı Sanatında yer alan motif şemasını görmek mümkündür.

Makedonya ve çevresinde yapılan araştırmalarda; Türk işi ve hesap işi teknikleri ile işlenen nakışlarda stilize bitki motifleri dikkat çekicidir. Özellikle çok taneli bitkiler, Osmanlı Sanatında bereketin ve bolluğun sembolü olmuştur. İşlemelerde yer alan servi ağacı, genellikle mezarlıklara dikilen ve ölümsüzlüğü temsil eden bir simge (Oğuz, 1983: 24) haline gelmiştir. Servi motifleri aynı zamanda bazı tarikatların (Kadirli ve Nakşibendi) değişik kollarına mensup kişilerin kullandığı taç ve takkelerde de yer alır. Mevlana'nın "Divan-ı Kebir"indeki servinin ululuğu da dikkate alındığında, bu motifin ışık, ışığa yönelme, doğruluk ve iyilik anlamlarını sembolize ettiği düşünülmektedir (Çulpan, 1961: 74-142). Gül ve tomurcuklar cennet bitkileridir. Aynı sembolizmin devamı olarak Ohrid ve Üsküp'te bulunan örgü ve dantel ürünlerde ise gül, çiçek ve zincir motifleri kullanılmıştır. Sırma işlemeler ile oluşturulmuş kumaşlarda da bitki stilizelerini en güzel örnekleri ile görmekteyiz. Türk Sanatında bitki sembolizmi önemli bir grubu oluşturur. Osmanlı saray kumaşlarında çiçek motifleri, lale, karanfil, sümbül, gül, elma ağacı, bahar dalları, hurma ağacı, servi ağacı ve nar motifi en çok kullanılan motifler olmuştur (Gürsu, 1988: 163-165), Aynı şekilde işlemelerde (Berker, 1980: 33-34), özellikle Üsküp ve çevresinde bulunan 20. yüzyıla ait işlemelerde çok versiyonlu hayat ağacı motifleri çok sık kullanılmıştır. Anadolu inanışında nar cenneti, haşhaş ölüm ve ebedi uykuyu (Karamağaralı, 1971: 97), incir, asma ve zeytin ise bereket ve bolluğu simgeler (Oğuz, 1983: 47-87).

Üsküp ve çevresinde bulunan baş süslemelerinde yer alan motifler de Osmanlı Sanatı'nın bir devamı niteliğindedir. Baş süslemelerinde en çok kullanılan motif grubu; stilize bitki ve çiçek motifleri, stilize hayvan motifleri, ters lale motifleri,

Resim 1. Hesap işi, Olivera Karahasan Koleksiyonu, Üsküp.

geometrik motifler (üçgen, daire ve yarım daire) olarak bulunmuştur. Özellikle ters lale motifi Mimar Sinan'ın ölümsüz eseri Selimiye camii'nde de yer almaktadır. Bu motife ilişkin simgesel pek çok anlam üretilemekle birlikte kesin bir yargıya varmak oldukça güçtür. Anadolu'da baş süslemeleri sadece bir süsleme olgusu çerçevesinde olmayıp aynı zamanda sosyal statü ve durumu simgeleyen özelliklere sahiptir. Örneğin kadının evli yada çocuklu olup olmaması ve statüsü gibi toplumsal birtakım mesajları da içerir. Aynı zamanda baş süslemeleri nazara ve göz değmesine karşı özel motif ya da muskaları da içerir. Özellikle parlak metal eşyalar, değişik boncuklar ve hayvanların değişik uzuvları nazarı önleyici özelliği olduğuna inanılan objelerdir (Koşay, 1974: 147). Baş süslemelerinde kullanılan üçgen, dörtgen motifleri de genellikle nazara karşı etkiyi simgeler niteliktedir (Eyüboğlu, 1981: 308-310).

Resim 2. Sırmalı pul işi, Sabiha Doko Koleksiyonu, Öhrid.

Resim 3. Tepelik, Olivera Karahasan Koleksiyonu, Üsküp.

Üsküp ve çevresinde yapılan araştırmalarda zengin bir bölümü oluşturan takılar ise, Osmanlı motif geleneğini sürdürür niteliktedir. Daha çok gümüş malzemenin kullanıldığı örneklerde, bitkisel motifler ve özellikle çiçekler, sümbüller ve yapraklar yoğun olarak kullanılmıştır. Bu motifler, Osmanlı Sanatındaki bitki sembolizminin bir devamını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra üçgen ve daire motifleri çok sık kullanılmıştır. Takılar bir süslenme aracı olmakla birlikte aynı zamanda kötü göz ve nazardan korunma amacını da taşırlar. Baş süslemelerinde olduğu gibi takıların sosyal statüyü simgeleyen ayrı bir özellikleri de bulunmaktadır.

Üsküp ve çevresinde bulunan cam ve ahşap işlerinde de stilize bitki motifleri en yaygın konu şemasını oluşturur. Çoğunlukla ahşap sandıklarda rumî motifleri ile bitki motifleri birlikte yer alır. Çoğu zaman önemli ailelere ait sandıkların üzerinde sembolik bazı tanımlayıcı motifler dikkat çekicidir.

Bitki ve yaprak motifleri stilize olarak kullanılmıştır. Cam işlerinde ise renkler az ve doğal kullanılmış, bitki motifleri sade ve yalın bir anlatımla stilize edilmiştir.

Osmanlı Sanatında Mimariye bağlı gelişen kalem işleri oldukça geniş bir sembol alanını oluşturur. Osmanlı sanatında genellikle dini ve sivil mimaride (camii saray, köşk ve evlerde) tonoz, kubbe ve duvarların sıvaları üzerine fırça ile uygulanan kalem işleri geometrik ve bitkisel bezemelerin kullanıldığı güzel örnekleri yansıtır. Üsküp çevresinde bulunan kalem işleri oldukça yıpranmış olup mavi, kahverengi, siyah ve kırmızı en çok kullanılan renklerdir. Genellikle arabesk düzenlemeler içinde stilize çiçek motifleri yer alır. Bu motifler Osmanlı Sanatındaki bitki sembolizminin bir devamı niteliğindedir.

Resim 4. Gül ve karanfil motifli kilimler, İsabey Camii, Üsküp.

Üsküp ve Çevresinde, özellikle camilerde gözlenen kilim ve halı motifleri ise, Anadolu kilim motifleri ve Osmanlı saray üslubu halı motiflerinden farklı bir takım motiflerle dikkat çeker. Özellikle halılarda stilize edilmiş ve bazen de gerçeğe yakın çiçek motifleri kullanılmıştır. Renkler canlı ve gerçekçi bir üslup gösterir. Özellikle gül, karanfil, yaprak motifleri karakteristiktir.

Resim 5. Türk-Müslüman mezar taşları Tetova, Kalkandelen.

Bir başka geniş sembol alanı ise mezar taşlarıdır (Karamağaralı, 1992: 1-227). Üsküp ve çevresinde yapılan araştırmalarda Türk yerleşmelerine ait mezarlıklarda yer alan mezar taşları zengin bitkisel semboller ile donatılmıştır. Rumi motifleri, hatailer, çarkıfelek, stilize bitki ve yaprak motifleri, vazo içinde çiçekler, yıldız motifleri, hayat ağacı motifleri, saksı motifleri, gülbezek motifleri, ying-yang, sarıklı motifleri en sık rastlanan sembolik motifleri oluştururlar. Bu sembolik motiflerin ortak özelliği sade ve abartıdan uzak olmalarıdır. Mezar taşlarında yer alan semboller belli tarikatları sembolize etmekle birlikte, özellikle ölüm ve sonrasına ait cennet sembolleri bütününde olmalarıdır. Yaşamı ve yaşamın döngüsünü anlatan çarkıfelek motifleri ile hayat ağacı sembolleri ölüm ve yaşam arasındaki süreci ifade eden sembollerdir.

Kaynaklar

- ALP, K.Ö., (2009). Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş. Eflatun Yayınevi. Ankara.
- ASLANAPA, O., (1993). Türk Sanatı. İnkılap Yayınevi. İstanbul.
- BERKER, N., (1980). "Türk El İşlemelerinde Semboller", Sanat Dünyamız, 20, 33-34.
- ÇORUHLU, Y., (1993). Türk Sanatının A.B.C.'si. Simavi Yayınları. İstanbul.
- ÇULPAN, C., (1961). Serviler II. İsmail Akgün Matbaası. İstanbul.
- EYÜBOĞLU, İ.Z., (1981). Anadolu Uygarlığı. Der Yayınları. İstanbul.
- GÜRSU, N., (1988). Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler. Redhouse Yayınevi. İstanbul.
- KARAMAĞARALI, B., (1971). "Sivas ve Tokattaki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında", Selçuklu Araştırmaları dergisi, II, 94-97.
- KARAMAĞARALI, B., (1992). Ahlat Mezartaşları. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- KOŞAY, H.Z., (1974). "Etnografya Müzesindeki Nazarlıklar-Muskalar ve Hamailer", Türk Etnografya Dergisi.
- OĞUZ, B., (1983). Mezar Taşında Simgeleşen İnançlar. Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları. İstanbul.
- TEKÇE, E. F., (1993). Pazırık-Altaylardan Bir Hahmın Öyküsü. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Şalvar Ön işleme
detayı

Şalvar görüntü

Makedonya Türkleri'nin Giysileri Üzerine

Fatma KOÇ* - Emine KOCA**

Bir toplumun kültürel kimliğinin belirlenmesinde birinci sırada etkili olan unsurlardan birisi de sanatsal ve kültürel mirasıdır. Günlük yaşamın bir parçası olarak insanların birçok gereksinimlerini karşılayan, kültürün maddi ürünlerinden olan giyim eşyaları, tarihsel geçmişte uzun dönemde oluşmuş deneyim ve birikimlerin ürünleridir. Bu nedenle de geçmiş birikimi günümüze taşıyan geleneksel giysilerin her bir parçası, toplumların kültür tarihi açısından önemli birer belge niteliği göstermekte ve oldukça ilgi çekici özelliklere sahiptirler. Kültür varlıklarının önemli parçalarından olan geleneksel giysilerin geç olmadan gerçek kullanım şekilleri ile belirlenerek tespit edilmesi gerekliliği Türk kültürü değerlerinin korunması açısından oldukça önemlidir.

İnsanlar önce vücudu korumak gerekliliği ile oluşturdukları giysilere, zaman içinde anlamlar yükleyerek farklı giyinme biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Geçerli olan değer yarguları, kabul edilen inançlar ve töreler ile şekillenen bu giysilerin obje, renk, biçim, kullanım usulleri, giyinme üslubu tüm toplumlarda kompleks bir yapı ile oluşturulmuştur. Tarihi süreç içerisinde giysiler, kişisel, toplumsal, sosyal, sanatsal ve estetik değerler ile bütünleştirilerek her toplum için farklı özellikleri olacak biçimde çeşitlendirilmiştir (Koç ve Koca, 2016:759). Söz konusu çeşitlilik özellikle halkların kendi kültürlerinin izlerini taşıyan özellikleri üzerinde taşıyan değerler olarak karşımıza çıkar.

Türk milletinin kültür tarihi incelendiğinde, Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Avrupa içlerine kadar uzanan göç yollarında karşılaştıkları kültürlerden de etkilenecek, günümüze

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Moda Tasarımı Öğretim Üyesi

** Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Moda Tasarımı Öğretim Üyesi

kadar uzanan zengin bir giyim kuşam kültürü oluşturdukları bilinmektedir. Türk kültürünün bu kadar zengin olmasının sebepleri arasındaki en önemli nedenlerden bir tanesi de bu geniş kültür alışverişidir. Türklerin Orta Asya'da yaşarken giydikleri şalvar, iç gömleği ile üst kaftanından oluşan giyim tarzı, Selçuklularla Anadolu'ya taşınmış ve Osmanlılar onların devamcısı olmuştur. Osmanlılarda klasik dönemde kadın ile erkek giysileri şalvar, iç entarisi ve üst kaftanından oluşan üçlüsü devam ettirilmiştir. Geleneksel giyim tarzı etkisi, Avrupa etkilerinin girmeye başladığı 17. yüzyılda da devam etmiş, 18. yüzyılda ise kumaş, desen, renk ve kalitelerinin değişimiyle sürdürülmüştür. Eskiye ait değerleri saklamayı ve onları arşivlemekte geç kalındığı için yok olmaya başlayan bu giyim kuşamın az sayıda da olsa yaşatılması Türk insanının sanatçılığını, yaratıcılığını, zevkini ve yörelere ait özelliklerini görmemizde canlı örnekler oluşturacaktır.

Bir toplumda giysiler yoluyla bedenlere yerleştirilen değerler bütünü, diğer toplumlar tarafından veya aynı toplumdaki farklı kuşaklar tarafından anlamsız bulunabilir. Gelenekli toplumlarda bedene giyilen, giysi katmanları, süsleme unsurları, renkler ve biçimler bireysel değil toplumsal çizgiler gibidir. Oluşturulan her bir obje veya davranış biçiminin bir anlamı olduğu düşünülmelidir (Koç ve Koca, 2016:259). Koç ve Saatçioğlu (2017:653). Bu durumu “*giysiler var olan ületilerin en görünür biçimi ve dışavurumu olduğundan öncelikli olarak kimliğin belirlenmesinde etkindirler. Kişiler, kendi yaşam biçimleri içerisinde, konumlandığı topluluğun gelenekleri doğrultusunda; hangi giysiyi nerede, ne zaman ve nasıl giyeceğini öğrenip, bunları uygulamaktadır*” şeklinde vurgulamışlardır.

Toplumların büyük değişme ihtiyacı karşısında kaldıkları durumlarda, geleneklerin değiştirilmesi ve bu amaçla tabuların aşılması için mücadele zorunlu hale gelmiştir. Ancak eskiden yararı olduğu için toplumsal belleğe iyice yerleşmiş olan şeylerin kısa zamanda toplumsal bellekten silinmesi oldukça zor ve zaman alan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Koloğlu,1998). Aslında giyim doğal çevrenin koşulları ile biçimlenmesine karşın toplumsal özelliklere göre değerler almış olduğundan, değişmezlik kazanmıştır. Geleneksel toplumlarda kadın, kendi topluluğunun geleneklerine göre neyi, nerede, ne zaman ve nasıl giyeceğini, geleneksel eğitimi içinde yaşarken öğrenip kullanmıştır. Her kuşak, geleneksel giyimini, kendinden önceki kuşağı izleyerek öğrenir. Ancak teknolojik gelişim ile birlikte yeni değerler yaşam biçimlerini etkilediğinden, her yeni malzeme zamanla geleneklere karşı olarak yerleşmiştir.

Birey geçmiş, bugün ve gelecek anlayışını kapsayan “kişisel anlatılar” yaratarak bir anlamda kimliğini kurtarır. Birey ideal benliğini, geçmişteki ve bugünkü deneyimlerine bağlı olarak değişen zihinsel ve fiziksel benliklerine ilişkin görüşlerine göre yeniden değerlendirir. Bu anlayış da zamanla sürekli olarak değişmiştir (Crane 2003, 23). Geleneksel yaşamda bireyler kendi yaşam biçimi içerisinde topluluğunun geleneklerine göre, kendinden önceki kuşağı izleyerek neyi nerede, ne zaman ve nasıl kullanacağını, geleneksel eğitimi içerisinde yaşarken öğrenir. Ancak teknolojik gelişme ve yeni değerler, günümüz yaşam biçimlerini etkilediğinden, her yeni malzeme geleneklere karşı olarak yerleşmiştir. Bu durumda geleneksel olanın “ neden böyle kullanıldığı”dır (Sürür, 1983). Giysilere tanımlanan anlamlandırmaların dışında, onların ifade ettiği simgesel özellikler insan zihninde farklı

kodlar oluşturarak kimliklerin ifadesi olarak kullanılmıştır. Kumaş, form, renk, doku, duruş ve kullanılış şekli açısından bir kültürün ifadesi olan unsurlarla ilişkilendirilen bilinçdışı simgeler aslında bölgesel kimlik özelliklerini yansıtan bilgiler sunarlar (Koç ve Sakarya, 2018: 29).

Bir kültür ne kadar karmaşık ve gelişken ise, geleneksel giyim tarzları da o ölçüde hiyerarşik ve çeşitli olarak gelişim göstermiştir. Bölgesel nitelikler kaybolmaya başladığında ise bunun yerini kent tutkusu ve modası almış geleneksel giysiler yerini günün modasına uygun giysilere bırakmıştır. Etnik gruplaşmaların parçalanması beraberinde geleneksel giysilerin güncelliğini yitirmesine yol açmıştır (Koç 1997, 2). Bazı bölgelerde kullanılan giysilerin çok büyük çeşitlilik gösterir. Bu giysiler yerel özelliklerini koruyarak modanın etkisi ile değişimlere uğramaktadırlar. Bu değişimler gerekli olan ve çağımızın gereği olan değişimlerdir. Ancak bu değişimin hızı yeryüzünün her yerinde aynı hızla gerçekleşmemektedir (Sürür 1983, 228).

Makedonya nüfusunun önemli bir bölümünü kapsayan Türklerin yöresel giysileri gelenekler doğrultusunda biçimlenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmıştır. Makedonya’da bulunan Türklerin yöresel giysilerinde halkın yaşam tarzını, estetik ideallerini, etnik öğelerin etkisini takip edebilmek mümkündür. Makedon Türkleri’nin kültürleri doğrultusunda oluşturulan giysiler, her milletin gelenekli giysilerinde olduğu gibi evrimsel değişime uğrayarak yerini batı tarzı modern yaşamın sunduğu giysi biçimlerine bırakmaktadır. Bir taraftan yaşanmakta olan yere, diğer taraftan ekonomik etkenlere, en önemlisi ise estetik ve kültürel etkenlere göre şekillendirilen yöresel halk giysilerinin kullanımı terk edilirken üretimi ve kullanımında ilişkin pek çok özelliği de yitirilmektedir.

Makedonya’da yaşayan Türkler kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması açısından iki farklı gruba ayrılabilir. Kentlerde yaşayanlar ile kırsalda yaşayanlar. Kentlerde yaşayanlar geleneklerini daha önce terk etmişlerdir ancak kırsalda yaşayanlar geleneklerinin bir kısmını kısmen de olsa yaşatmaya çalışmaktadırlar. Kentlerde yaşayan Türkler Makedon ve Arnavut toplulukları ile birlikte yaşamakta ve birbirleri ile yoğun bir şekilde kültürel etkileşim kurmaktadır. Bu etkileşim sonucunda karşılıklı olarak pek çok gelenekler yitirilmiş veya birbirine karışmıştır. Türk toplumu Makedonya’da kültürel birikimleri ile oluşturdukları geleneklerini, göreneklerini, adetlerini ve bunlara ilişkin oluşum ve değerlerini yitirmemek için çok büyük çabalar harcamaktadırlar. Ancak Kırsal’da yaşayanlar için durum daha farklıdır. Kırsalda yaşayan Türkler kendilerine ayrılmış bölgelerde başka milletler ile çok daha az iletişim kurmaları nedeni ile gelenek, görenek ve adetlerini daha yoğun yaşamakta ve bunlara ilişkin değerlere bağlılık ve bunun yaygın olarak kullanımı açısından daha şanslılardır.

Deren’e göre (2004).; *“Eski yaşam tarzını terk etmek Batılılaşmak olarak algılanmamalıdır. Medeniyet alanı değişmeye zorunlu bir toplumun kültürü, bu değişim alanında tamamen ortadan kalkıp, onun yerine hâkim milletin kültürünün geçemeyeceğini belirtir. İki toplum, iki kültür karşılaştınca, birinin mutlaka yok olması gerekmez, sentez ister istemez gerçekleşir.”* Bu bağlamda toplumlar ne kadar batıcı ve modern görünürse görünsün, ne kadar çok milletle birlikte yaşarsa yaşasın gelenekleri ve

kültürlerine bağlılıkları onların kültürel kimlikleri ile varlıklarının bir göstergesi olduğundan kültür varlıklarına sahip çıkmak ve onların yaşatılması oldukça önemlidir.

Devletlerin kurulması ve uluslararası ticari rekabetin artmasıyla birlikte insanların giyim tarzlarında dini ve kültürel etkilerin yavaş yavaş etkisini yitirdiği, bunların yerini bütün dünyada görülebilecek giyim tarzının aldığı görülmektedir (Koca ve Koç, 2007). Kentlerde yaşayanların giysileri batı özelliklerini yansıtan modern giyimin gerekliliği ile karışmıştır. Ancak elinde geleneksel giyimleri bulunan kişiler, geleneksel giysilerini, değişimin dinamik kaynakları olarak yeniden yorumlanıp modernliğin içerisine taşınmamış, bunun yerine, folklorikleştirilmiş yada müzeleştirilmiştir. Makedonya Türkleri'nin kendi kültürlerini yansıtan giysileri günümüzde var olanlarla, bu sistemin dışında kalanlar ve yok olmamak için direnenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Makedonya'da kentlerde yaşayan Türklerin bir kısmı pek çok geleneklerini düğün, bayram, festival vb. özel günlerinde yaşatmaktadır. Makedonya'da ulusal kostümler, eski kültürel etkilerin izlerini muhafaza eden Balkan, Slav ve Doğu kültürünün öğelerini üzerinde taşımaktadır. Farklı toplumları içinde barındıran Makedonya'da giysilerin çeşitliliği ve zenginliği toplumların kültürlerinin karakteristik izlerini üzerinde taşımaktadır. Teknik olarak karmaşık ve güzel renkler kullanılarak yapılan işlemler ile birbirinden fargöstermektedir. Özellikle kadınların kullandıkları önlüklerin üzerindeki kültürlerin geleneklerine ait sanatsal yaratımın ana taşıyıcısı olarak görülebilir.

Geleneksel giysilerin kullanımı da ya bu günlerde kullanılmakta veya sadece hatıra olarak saklanmaktadır. Diğerleri ise kırsalda ve kendilerine ait bölgelerde tamamen geleneklerine bağlı olarak yaşayan yörüklerdir. Yörükler gelenekli kültürlerine ilişkin giysilerini günlük yaşamlarından özel günlerine kadar her ortamda kullanmaktadırlar.

Makedonya Cumhuriyetinin doğu bölgesinde, genellikle de Doyuran, Valondova ve Radoviş İstip yöresinde bulunan Dağlık kesimlerde Türk yörük etnik toplulukları yaşamaktadır. Yörükler Orta Asya bozkırlarından önce Anadolu'ya yerleşen, oradan da birçok kez Balkanlar'ın doğusuna göçen Türkmen soyundan gelen göçebe boylar olarak bilinmektedir (Koneska ve Jankuloski, 2004: 79). Yörükler, Orta Asya bozkırlarında, önce Anadolu'ya yerleşen, oradan da birçok kez Balkanlar'ın doğusuna göçen Türkmen soyundan gelen göçebe boylar olarak bilinmektedir. Makedonya bölgesinde ilk defa 14. yüzyılda görülmüşlerdir. Yörüklerin belirli aralıklarla bu bölgeye gelip yerleşmeleri 15. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Göçebe yaşam tarzının yerini yerleşik yaşam tarzı almaya başladığı dönemlerde Yörük topluluklarının yaşam tarzı ve kültürleri büyük oranda değişime uğramıştır.

Makedonya'daki Yörük toplulukları kendi geleneksel adetlerinden birçoğunu günümüze kadar taşımış ve halen kullanmaktadırlar. Özellikle Yörük köylerinde kadınlar tarafından kullanılan geleneksel giyim tarzı da bu görüşü yansıtmaktadır. Makedonya'da yaşayan Yörüklerin folklorik özellikleri, son derece göz alıcı geleneksel giysilerinde en etkileyici şekilde göze çarpmaktadır. Günümüzde erkeklerin çağdaş giysileri giymeyi tercih ettiği görülen Yörüklerde geleneksel giyim tarzı bütün yaş grupları dâhil olmak üzere sadece kadın nüfusu ile ilgilidir. Erkeklerin çok az bir grubu içerisinde, yaşlılar yeni evliler, bazı çocuklar özel günlerde geleneksel giysilerini kullanmaktadırlar. Kadınlar arasında ise bu oran çok

daha fazladır. Çağdaş giysileri sadece ergenlik çağına girmemiş kız çocuklar kullanmaktadır. Kullandıkları giysilerin tamamına yakını kendileri dokuyup dikmekte ve işlemektedirler. Bütün yaş gruplarını içinde yer alan kadınların tamamı günlük giysilerinde sanayi üretimi rengarenk basmalardan dikilmiş fistanlar giymektedirler. Özel günlerde (bayram, düğün, festival vb.) kullandıkları giysilerinin en önemli parçaları üzerlerinde bol nakışları olan gömlekler ve beyaz bezden yapılmış uzun donlardır. Giysiler arasında yelekler, önlük (futa), çeşitli boncuklu takılar, iğneler boncuk kolyeler, gerdanlıklar vb. bulunmaktadır. Genellikle kente giderken kullanılan “terlik” adı verilen alacalı yada pembe pamuk astarlı siyah mantolar kullanılmaktadır. Kadın ve kız giysileri içerisindeki en önemli giysi parçası “sergi” adı verilen kırmızı – beyaz dokuma başlıklardır. Beyaz “sergi”leri kadınlar ve kızlar, kırmızı “sergi”leri düğünden bir yıl sonraya kadar gelinler kullanmaktadırlar. Kızların saçları kakülsüz, kadınların ki ise kaküllüdür. Bu gelenek Anadolu’nun pek çok bölgesinde de sürdürülmektedir.

Makedonyada kentlerde yaşayanların yörüklerden daha farklı bir giyim kuşam özellikleri bulunmaktadır. Günümüzde sadece özel günlerde kullanılan veya sandıklarda hatıra olarak saklanan bu giysiler oldukça kaliteli malzemelerden dikilmiş ve yoğun bir şekilde işlenerek süslenmiştir. Kadın giysilerinin içine çok ince bürümcük veya benzeri şeffaf bir gömlek giyilmektedir. Svilenice (göynek) adı verilen bu göyneklerin bazılarının kol yaka ve etek uçları son derece göz alıcı bir şekilde işlenmiş veya daha çok iğne oyası ile süslenmiştir. Ten üzerine iç çamaşırı olarak giyilen svilenicenin (göynek) kumaşları Makedonya’da ipek böcekçiliği yetiştiriciliği yapılan bölgelerde el tezgâhlarında dokunan ipek dokumalardan oluşmaktadır. Svilenicenin (göynek) yakası kullanım sırasında açılmak üzere yakasız olarak üretilir. Kullanılacağı zaman Boyun çevresinde olmak üzere yuvarlak veya daha sonra takılan ve omuza doğru yatırılarak kullanılan şömize yakalı olarak kullanılmaktadır. Kolları geniş ve uçları iğne oyalıdır bazen pullar ile süslenildiği gibi simli, iplikler ile nakışlar yapılarak kullanılmaktadır. Bazen bileklerine manşet geçirilmektedir. Kolları bedene dik olacak şekilde “T” şeklinde takılmaktadır. Göyneğin üzerine mintani adı verilen üzeri altın ve gümüş renkli kordonlar kullanılarak elde kordon tutturma tekniği ile yüzeyinde neredeyse hiç boşluk kalmayacak şekilde işlenmiş küçük yelekler kullanılmaktadır. Mintani adı verilen kolsuz yelekler göynek ve paça kenarlarında kordon ile işleri olan dimija (şalvar) adı verilen şalvarlar ile birlikte kullanılmaktadır. Başa iğne oyalardan yapılmış çiçekler ile tanzim yapılmaktadır. Makedonya’da kullanılan şalvarların benzerleri Anadolunun pek çok bölgesinde gerek Makedonya’dan Anadolu’ya gelen kişiler gerekse onlarla kültürel etkileşim sonucunda bu giysileri benimseyen kişiler veya topluluklar tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca bu bölgelerde kullanılan giysiler Türkiye’deki etnoğrafya müzelerinde ve özel koleksiyonlarda sergilenmektedir. Makedonyada yapılan incelemeler sonucunda bu giysilerin pek çok parçasının el değiştirerek birbirlerinden ayrıldığı da gözlenmiştir.

Sonuç olarak; Türklerin geleneksel yaşamda kullandıkları giysileri zengin kumaş, süsleme ve çok sayıda parçadan oluşan ve takım olarak bir bütün halinde kullanılan giysilerden oluşmaktadır (Breu 1999, 33). Türk halkının kullandığı giysiler, bedenine ve ayağına giydikleri, bunların bezemeleri ve takıları ile oluşan bir bütündür. Türklerin kullandıkları giysilerin parçaları, genellikle tek başına kullanıldıklarında bir anlam ifade etmezken tüm

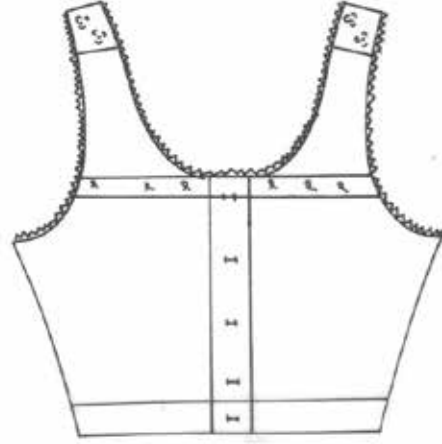
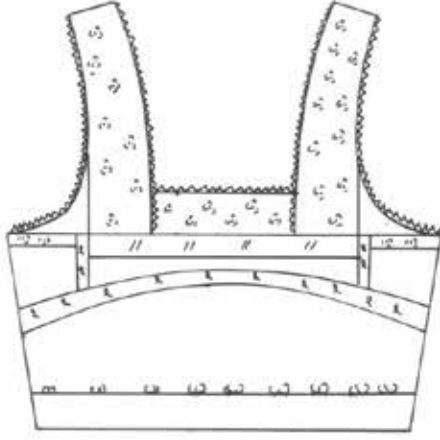
parçaları ile takım oluşturularak kullanıldığında, Türk kültür zenginliğini tüm göz alıcılığıyla ortaya koyarak giysiye inanılmaz bir estetik görünüm ve zenginlik kazandıran bir giyinme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle bu giysilerin takım olarak bir anlamı vardır. Ancak bu bölgelerde yaşayan Türklerin dış görünümü etkileyen en önemli unsurlardan biri olan giysilerin parçalarının birlikte durması, korunması ve yaşatılması, kültürel kimliklerinin korunması ve geleneklerinin sürdürülmesi açısından oldukça önemli bir konudur. Bunların günümüze kadar gelebilen örnekleri tarihi değer ve eski eser niteliğini taşımasının yanı sıra, etnografik açıdan el sanatlarının da kıymetli parçalarını oluşturmaktadır. Her ne kadar fonksiyonelliği, kullanılan malzeme, çeşitlilik, dikim ve biçim özellikleri gibi farklı açılardan değişikliklere uğrayarak, günümüze kadar ulaşabilmiş olsalar da, ne yazık ki son dönemlerini yaşadıklarına şahit olmaktayız.

Küresel gelişim hız kazanırken kültür tarihi açısından önemli bir yeri olan geleneksel giysilerin ve bunlara bağlı kuşamlarının, alanın gerektirdiği bir şekilde kayda geçirilmesi, zaman içerisinde yok olmasını önleyecektir. Kültür varlıklarının önemli parçalarından olan geleneksel giysiler, geç olmadan gerçek kullanım şekilleri ile belirlenerek tespit edilmesi gerekliliği kültür değerlerimizin korunması açısından oldukça önemli bir konudur.

ÜSKÜP'TE TESPİT EDİLEN KADIN GIYİM ÖRNEKLERİ

Kısa Bluz – Büstiyer

Örnek No : 1

Adı (Yöresel Adı)	: Büstiyer – Kısa Bluz
Yöresi	: Üsküp – Makedonya
Türü	: Üst Giysi
Koleksiyona Geliş Tarihi	: 1970
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Miras
Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmış
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Kullanılmış
Yapıldığı Dönem / Tarih	: 19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başı
Dönem	: 19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başı
Hangi Cins Ait Olduğu	: Kadın Giysisi

Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği : Prof. Dr. Fatma Koç
Prof. Dr. Emine Koca

Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Olivera Karahasan
Doğum yeri ve yılı : Üsküp 1952
Mesleği : Memur
Öğrenim : Fakülte terk
İkamet adresi : Üsküp-Makedonya

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı (Yöresel Adı) : Büstiyer-Kısa Bluz
Cinsi : Pamuklu
Rengi : Krem
Desen Özelliği : Kendinden Puanlı İnce Pamuklu Dokuma

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı (Yöresel Adı) : Dantel-Desenli Harç
Uygulanan Teknik : Makinede Ve Elde Tutturma
Renk : Krem
Süsleme Konusu : Yaka Ve Beden Süsleme

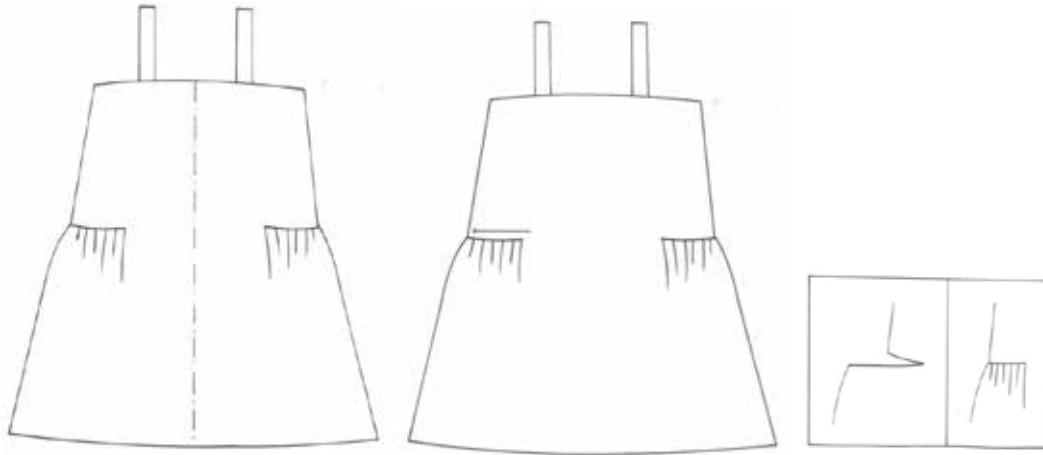
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği : Makine İle Birleştirme Dikiş Tekniği
Giysinin Dikim Özelliği : Parçalar makine dikişi ile birleştirilmiş, yan dikişlerde İngiliz dikişi kullanılmıştır. Yaka, kol askısı kenarları ve beden hattında kumaş arasına dantel geçirilmiştir.
Giysinin Biçim Form Özelliği : Boyu göğüsle bel arasında, 4cm genişliğinde askısı olan, ucu bant ile büzülerek toplanan, arka ortasından patkapamalı bir giysidir.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım Şekli : Ten üzerine iç giysi olarak giyilir
Kullanım Sırası : İç çamaşırı üzerine ilk sırada giyilir
Kullanım Yeri Ve Amacı : Tek olarak kullanıldığı gibi, genellikle önü açık bir giysi içine giyilen öğleden sonra giysisidir.

Dikolta

Örnek No : 2

Adı(Yöresel Adı)	: Dikolta
Yöresi	: Üsküp Makedonya
Türü	: İç giysi
Koleksiyona Geliş Tarihi	: 1970
Koleksiyona Geliş Biçimi	:Miras
Kaynağı:Naciye Karahasan	
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmamış
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Kullanılmamış
Yapıldığı Dönem/Tarih	: 1900-1930
Kullanıldığı Dönem	: 20.yüzyıl
Hangi Cinsde Ait Olduğu	: Kadın

Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği : Prof. Dr. Fatma Koç
Prof. Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı(Yöresel Adı) : Dikolta
Cinsi : Pamuklu
Rengi : Yeşil-krem
Desen Özelliği : Düz

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı(Yöresel Adı) : İnce dantel
Uygulanan Teknik : Elde tutturma
Renk : Krem
Süsleme Konusu : Yaka kenarı

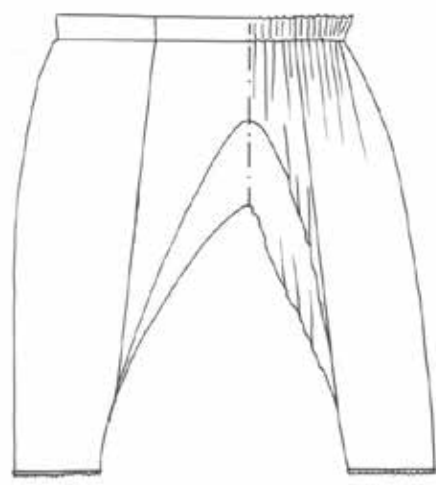
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği : Makine dikişi
Giysinin Dikim Özelliği : Giysi parçaları makinede birleştirilmiş ve etek uçları bükülerek elde çırpma dikişi yapılmıştır.
Giysinin Biçim /Form Özelliği : Etek Yanlarında bel hattını altındaki kesiklere büzgü verilerek etek ucu bolluğu sağlanmış, ince askılı iç giysidir.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım Şekli : İç giysi olarak giyilir
Kullanım Sırası : İç çamaşırı üzerine giyilir
Kullanım Yeri Ve Amacı : Giysilerin içinde astar işlevi görmesi için kullanılır.

İç Donu 1

Örnek No : 3

Adı (Yöresel Adı)	: İç Donu
Yöresi	: Üsküp-Makedonya
Türü	: Üst Giysi
Koleksiyona Geliş Tarihi	: -
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Miras
Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmış
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Kullanılmış
Yapıldığı Dönem/Tarih	: 1900-1930
Kullanıldığı Dönem	: 20. Yüzyıl
Hangi Cins Ait Olduğu	: Kadın Giysisi
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof. Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı (Yöresel Adı)	: Bilinmiyor
Cinsi	: İpek bürümcük
Rengi	: Krem
Desen Özelliği	: Şeritli

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı (Yöresel Adı)	: İpek ibrişim iplik
Uygulanan Teknik	: İğne oyası
Renk	: Krem
Süsleme Konusu	: Paça uçları ve beli iğne oyası ile süslenmiş

Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Paça uçları ve beli antika yapılarak iğne oyası ile temizlenmiştir.
Giysinin Dikim Özelliği	: Elde ayulgama dikiş tekniği
Giysinin Biçim/Form Özelliği	: Beli lastikle toplanan iç donun ağına genişlik vermek amacıyla üçgen kuş parçası geçirilmiştir.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım Şekli	: Beli uçkurla toplanarak giyilir.
Kullanım Sırası	: İç çamaşır üzerine
Kullanım Yeri Ve Amacı	: İç giysi

İç Donu 2

Örnek No : 4

Adı (Yöresel Adı)	: Bilekleri bilezikli iç donu
Yöresi	: Üsküp-Makedonya
Türü	: Üst giysi
Koleksiyona Geliş Tarihi	: -
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Miras
Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmış
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yeni durumdadır
Yapıldığı Dönem/Tarih	: 1900-1930
Kullanıldığı Dönem	: 19.yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı
Hangi Cins Ait Olduğu (mektedir)	: Erkek (damat donu olarak kullanıldığı düşünül-
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof. Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı (Yöresel Adı)	: Bilinmiyor
Cinsi	: İpek geniş jakarlı bürümcük
Rengi	: Krem (ham ipek rengi)
Desen Özelliği	: Geniş aralıklı jakarlı boyuna çizgili el dokuması

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı (Yöresel Adı)	: İpek ibrişim iplik
Uygulanan Teknik	: Elde tutturma
Renk	: Krem
Süsleme Konusu	: Paça uçları ve beli iğne oyası ile süslenmiş

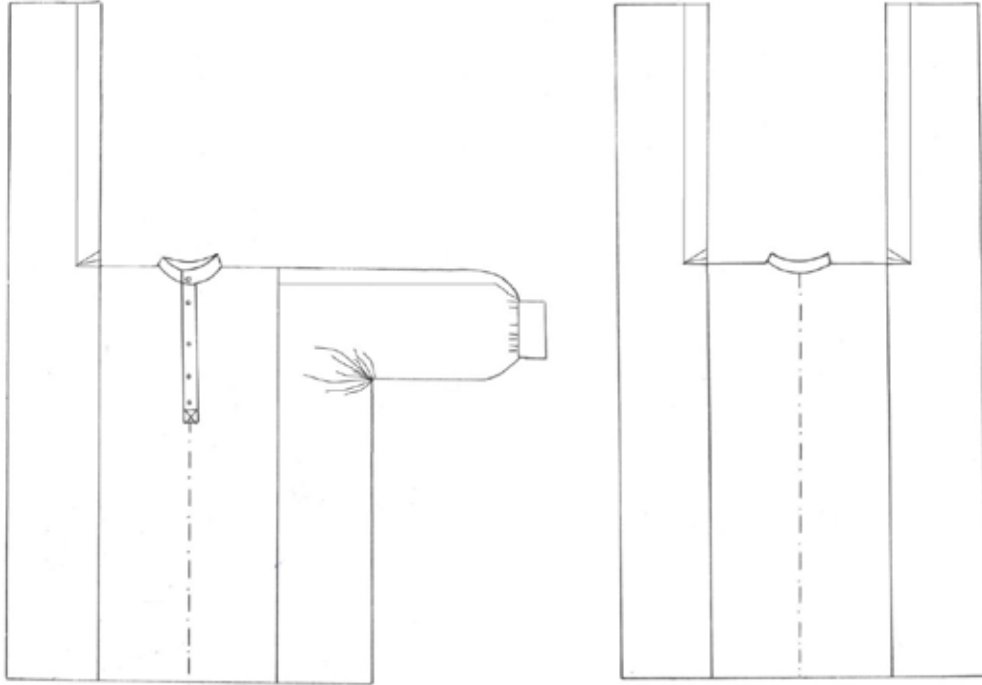
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Paça uçları büzülerek ucu iğne oyası ile süslenmiş manşet ile temizlenmiştir.
Giysinin Dikim Özelliği	: Elde ayulgama dikiş tekniği
Giysinin Biçim/Form Özelliği	: Giysinin kumaş genişliği dar dokuma olduğu için, giysi kumaş genişliği doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Dokumanın ortası düz bezayağı dokuma iki kenarı belirli aralıklarla boyuna çizgili jakarlı olarak dokunmuştur. 45cm. genişliğindeki dokuma paça ve ağkısına yerleştirilmiştir. Paçaya biyeli yırtmaç çalışılmış ve 5 cm. genişliğinde ve 32 cm. boyunda bileklik geçirilmiştir. Bilekliklerin etrafına iğne oyası ile süsleme yapılmıştır.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım Şekli	: Beli uçkurla toplanarak giyilir.
Kullanım Sırası	: İç çamaşır üzerine giyilir
Kullanım Yeri Ve Amacı	: İç giysi

İpek Göynek 1

Örnek No : 5

Adı(yöresel adı)

: Göynek

Yöresi

: Üsküp-Makedonya

Türü

: Göynek - iç giysi

Koleksiyona Geliş tarihi

:1970

Koleksiyona Geliş biçimi

: Miras

Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmamış
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Kullanılmamış
Yapıldığı Dönem / Tarih	: 1900 -1930
Kullanıldığı Dönem	: 20. yy
Hangi Cinsde Ait Olduğu	: Kadın giysisi
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof. Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı(yöresel adı)	: Göynek
Cinsi	: İpek
Rengi	: Krem - jakarlı - mat
Desen Özelliği	: Geniş aralıklı, jakarlı, çizgili

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı(Yöresel Adı)	: Dantel
Uygulanan Teknik	: Elde tutturma
Renk	: Krem
Süsleme Konusu	: Yaka kenarı ve kol ağzı temizleme

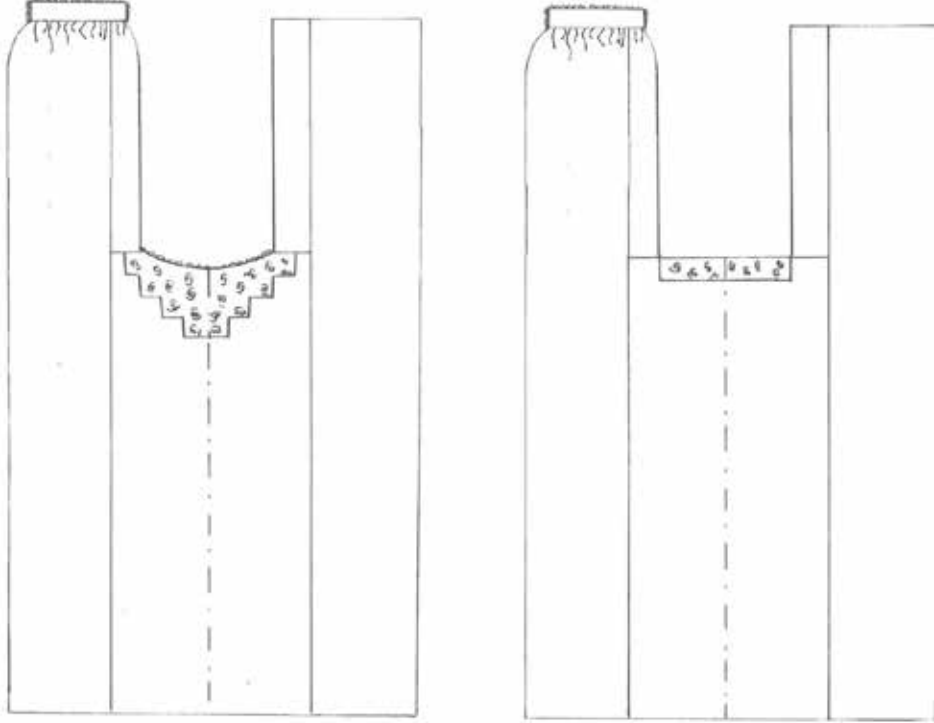
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Elde antikalı çırpma dikiş tekniği ile pat, manşetler ve yaka makine dikişi ile tutturulmuştur.
Giysinin Dikim Özelliği	: Tüm giysi elde antikalı çırpma dikiş tekniği ile dikilmiştir.
Giysinin Biçim/Form Özelliği	: Hakim yakalı, önden beden hattına kadar patlı, kol uçları manşetle toplanmış, bol, kol yırtmacı biyeli yırtmaç tekniği ile temizlenmiş,manşetlerde aynı renk koton kumaş kullanılmış, çift sıra makine dikişi ile süslenmiş,manşet kenarları iğne oyası ile süslenmiş. Yanları yırtmaçlıdır.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım Şekli	: İç giysi
Kullanım Sırası	: İç çamaşır üzerine
Kullanım Yeri ve Amacı	: Günlük giysi

İpek Göynek 2

Örnek No : 6

Adı(Yöresel Adı)

: Göynek

Yöresi

: Üsküp-Makedon

Türü

: Göynek - İç giysi

Koleksiyona Geliş Tarihi

:1970

Koleksiyona Geliş Biçimi

: Miras

Kaynağı

: Naciye Karahasan

Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmamış
Anarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Kullanılmamış
Yapıldığı Dönem / Tarih	: 1900 -1930
Kullanıldığı Dönem	: 20. yy
Hangi Cinsde Ait Olduğu	: Kadın giysisi
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof. Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı(Yöresel Adı)	: Göynek
Cinsi	: İpek
Rengi	: Krem - jakarlı - mat
Desen Özelliği	: Geniş aralıklı, jakarlı, çizgili

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı(yöresel adı)	: Dantel
Uygulanan teknik	: Elde tutturma
Renk	: Krem
Süsleme Konusu	: Yaka kenarı ve kol ağzı temizleme
Motif	: Gül

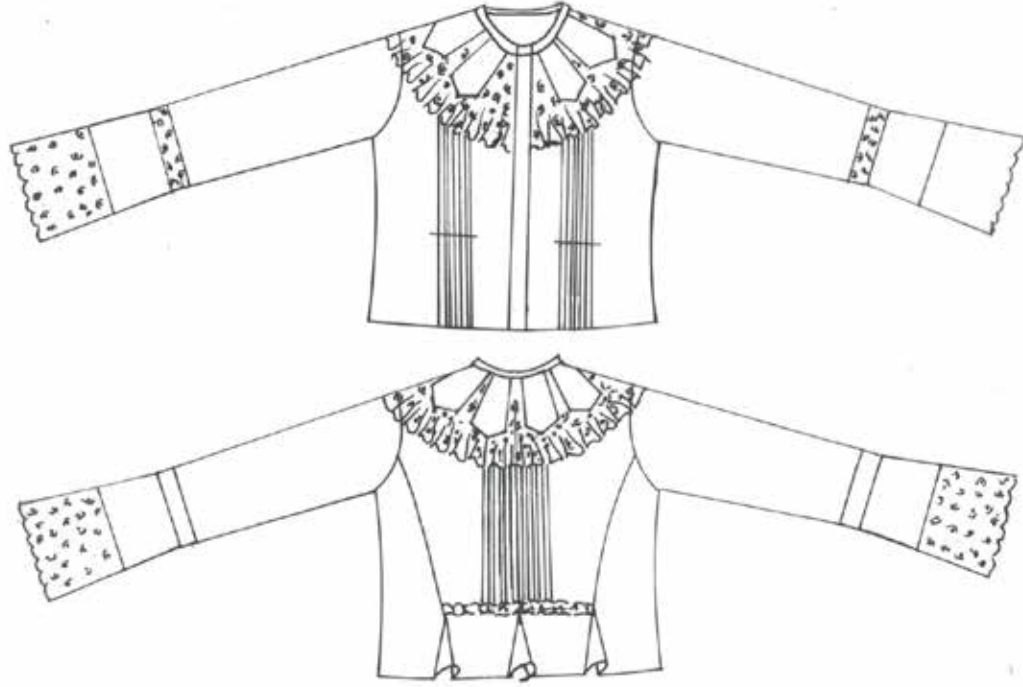
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Elde antikalı çırpma dikiş tekniği ile manşetler makine dikişi ile tutturulmuştur
Giysinin Dikim Özelliği	: Tüm giysi elde antikalı çırpma dikiş tekniği ile dikilmiştir.
Giysinin Biçim/Form Özelliği	: Kayık yakalı, kol uçları manşetle toplanmış, bol, kol yırtmacı biyeli yırtmaç tekniği ile temizlenmiş, manşetlerde aynı renk koton kumaş kullanılmış, çift sıra makine dikişi ile süslenmiş, manşet kenarları iğne oyası ile süslenmiş,yaka kenarına elde dantel tutturulmuştur.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım Şekli	: İç giysi
Kullanım Sırası	: İç çamaşır üzerine
Kullanım Yeri Ve Amacı	: Günlük giysi

Bluz 1

Örnek No : 7

Adı (Yöresel Adı)	: Bluz
Yöresi	: Makedonya/ Üsküp
Türü	: Üst Giysi
Koleksiyona Geliş Tarihi	: 1970
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Miras
Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmış
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım Görmemiş

Bugünkü Durumu	: Kullanılmış
Yarıldığı Dönem/Tarih	: 1900 - 1930
Kullanıldığı Dönem	: 20. YY
Hangi Cinsle Ait Olduğu	: Kadın Giysisi
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof.Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı (yöresel adı)	: Bluz
Cinsi	: Pamuklu
Rengi	: Sarı
Desen özelliği	: Düz

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı (Yöresel Adı)	: Dantel, makine pilisi
Uygulanan Teknik	: Makina dikişi tekniği
Renk	: Krem
Süsleme Konusu	: Yaka ve kol ağzı süsleme

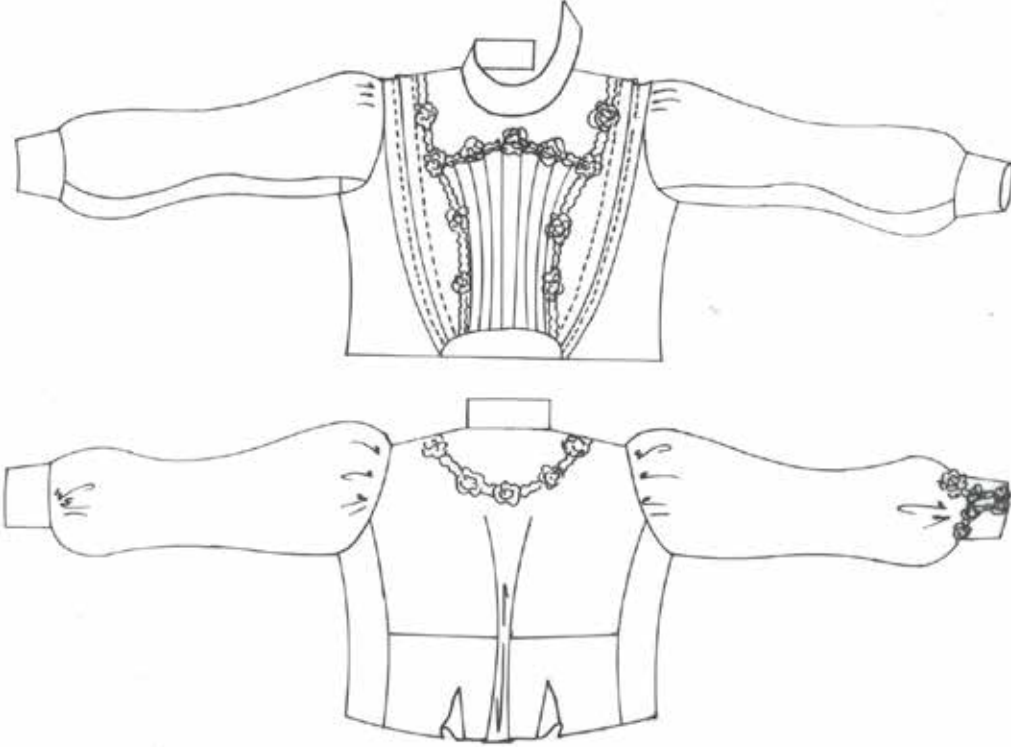
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Makine dikişi
Giysinin Dikim Özelliği	: Giysi parçaları makine dikişi ile birleştirilmiş, arka ortasındaki makine pililerinin uçları bel hattında serbest bırakılarak, bel hattı lastik ile büzülmüştür. yaka çevresi biye ile temizlenmiştir.
Giysinin Biçim /Form Özelliği	: Ön ortası kapamalı, yaka çevresine 8 parça geometrik şekilden oluşan roba çalışılmış, kol uçları dantel süslemelerle genişletilmiş olan -o- yakalı bluzun, arka ortasında 12 adet makine pilisi yer almaktadır. Makine pilileri belde lastikle büzülerek serbest bırakılmıştır. Arka etek uçlarına hareket kazandırmak için, kuplara ve arka ortasına üçgen parça yerleştirilmiştir.

Giysi Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım şekli	: Üst giysi
Kullanım Sırası	: İç giyim üzerine
Kullanım Yeri Ve Amacı	: Günlük giysi

Bluz 2

Örnek No : 8

Adı (Yöresel Adı)	: Bluz
Yöresi	: Makedonya/ Üsküp
Türü	: Üst Giysi
Koleksiyona Geliş Tarihi	: 1970
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Miras
Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılmamış

Onarım Görüp Görmediği	: Onarım görmemiş
Bugünkü Durumu	: Kullanılmış
Yapıldığı Dönem / Tarih	: 1900 - 1930
Kullanıldığı Dönem	: 19. y.y. sonu 20. y.y. başı
Hangi Cinsde Ait Olduğu	: Kadın
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof.Dr. Emine Koca

Kullanılan Malzeme Özellikleri

Adı (Yöresel Adı)	: Atlas
Cinsi	: Pamuklu-ipekli
Rengi	: Su Yeşili
Desen Özelliği	: Düz

Süsleme Özellikleri

Süsleme Malzemesi Adı (Yöresel Adı)	: Dantel
Uygulanan Teknik	: Elde ve Makinede applike
Renk	: Krem
Süsleme Konusu	: Ön ve arka beden yaka çevresi ve manşet süsleme.

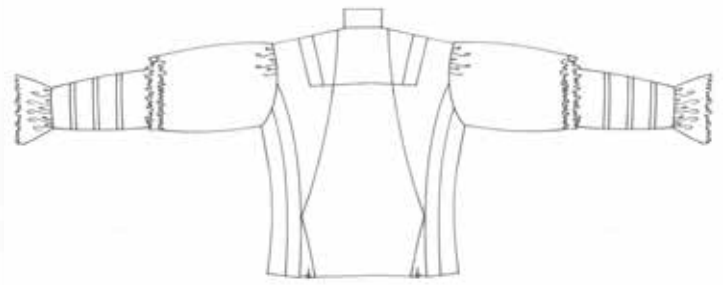
Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaş Dikiş Tekniği	: Makinede dikiş tekniği
Astar Kumaş Dikiş Tekniği	: Makine dikişi ile birleştirilen astar üzerine baneler elle tutturulmuştur.
Astarlama Tekniği	: Doubleleme.
Giysin Dikim Özelliği	: Giysi parçaları makine dikişiyle Birleştirilmiş, kapama kenarları, yaka ve etek ucu pervazları el dikiş tekniğiyle tutturulmuştur.
Giysin Biçim / Form Özelliği	: Beden ; hakim yakalı, omuz ve yandan kapamalı, makine pilileri ile vücuda oturtulmuştur. Uçları manşetletoplanmış kollu giysidir.

Giysin Kullanımına İlişkin Özellikler

Kullanım şekli	: Üst giysi
Kullanım sırası	: İç çamaşırı üzerine giyilir
Kullanım Yeri Ve Amacı	: Günlük giysi

Gelinlik- Üst

Örnek No : 9

Giysinin Adı (Yöresel Adı)

: Gelinlik Üst

Giysinin Yöresi

: Makedonya / Üsküp

Giysinin Türü

: Kadın bluzu (gelinlik)

Koleksiyona Geliş Tarihi

: 1970

Koleksiyona Geliş Biçimi

: Miras

Kaynağı	: Naciye Karahasan
Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Giysinin Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılabilir durumda
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım görmemiştir.
Bugünkü Durumu	: Kullanılabilir durumda
Giysinin Yapıldığı Dönem / Tarih	: 19. Yüzyıl sonu - 20. Yüzyıl başı
Giysinin Kullanıldığı Dönem	: 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı
Hangi Cins Ait Olduğu	: Kadın
Kullanılan Mevsim	: Dört mevsim kullanılabilir.
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof. Dr. Emine Koca

Zemin kumaşı özellikleri

Kumaşın adı (yöresel adı)	: Kendinden desenli ipek brokar
Cinsi	: İpekli
Rengi	: Krem
Desen Özelliği	: Lale ve papatya motiflerinden oluşan çiçek dalı deseni kumaş üzerine simetrik olarak diyagonal bir hat oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir.

Astar Kumaşı Özellikleri

Kumaşın Adı (Yöresel Adı)	: Patiska
Cinsi	: Pamuklu
Rengi	: Krem
Desen Özelliği	: Düz

Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Birleştirme dikişleri makine dikişi birleştirilmiştir. Tüm kuplar ve penslere balen geçirilmiştir. Giysinin üzerine yapılan tüm süsleme parçaları el dikişi ile tutturulmuştur. Baskılar çırpma dikişi ile yapılmıştır. Yaka oyuntusuna 1 cm. Biye geçirilmiş ve üzerine dantel ile yaka hazırlanmıştır. Yakanın dik durması için belirli aralıklarla balen geçirilmiştir. İç dikişler sürfile ile temizlenmiştir.
----------------------------	--

Astar Kumaşı Dikiş Tekniği	: Arka bedene geçirilen astarın birleştirme dikişleri makinede yapılmış, baskılarda elde çırpma dikiş tekniği uygulanmıştır.
----------------------------	--

Astarlama Tekniği : Giysinin sadece arka bedenine astar geçirilmiştir.

Giysinin Dikim Özelliği : Giysi 48 cm. uzunlukta, kapalı dantel dik yakalıdır. Yakanın dik durması için yaka oyuntusuna belirli aralıklarla balen geçirilmiştir. Giysi uzun ve enine iki parçalıdır. Dirsek hattından yukarı kısmı bol, aşağısı daha dardır ve alt kısmına enine birbirine paralel pililer yapılmıştır. Kol uçlarına geniş fransız danteli geçirilmiştir. Ön ve arka bedenın üst kısmı dantel robalı ve bedenın üzerine sık kup ve pililer uygulanmıştır. İki yan kupların kenarlarına dantel geçirilmiştir. Dantelin üzerine lase ile küçük fiyonklar yapılmıştır. Ön beden dantellerin altında gizlenmiş birit ilik ve düğmelerle kapatılmıştır. Lase baskı düğmeler kullanılmıştır.

Giysinin Biçim / Form Özelliği : Kapalı dik yakalı, üstü bol altı dar uzun kollu, kol ağzı dantelle temizlenerek süslenmiştir. Ön ve arka beden kup ve pililerle bedene oturtulmuş üzeri pili ve danteller ile süslenerek zenginleştirilmiştir.

Süsleme Özellikleri

Süslemede Kullanılan Malzeme : Lase, farklı kalınlıklarda şerit Fransız danteli, düğme, boncuk, beyaz inci, krem rengi ipek kurdele

Uygulanan Teknik : Dantel tutturma, oyulgama, pili, fırfır, boncuk tutturma

Renk : Tekstil yüzeyli malzemeler zemin kumaşı ile aynı renk olan krem rengi, beyaz ve açık kahverengi boncuk kullanılmıştır.

Süsleme Konusu : Serbest stil süsleme kullanılmıştır.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Giysinin Giyinme Şekli : Gelinlik olarak kullanılmıştır.

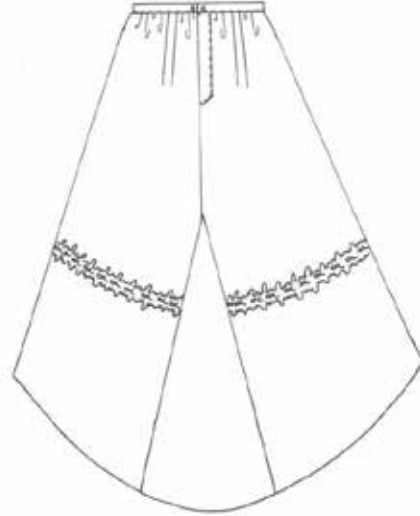
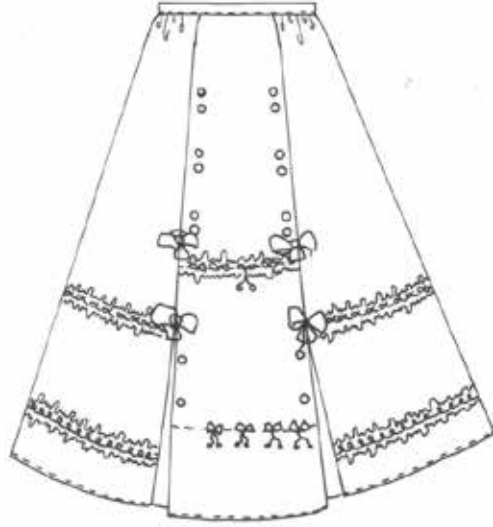
Giysinin Giyiniş Sırası : İç giyim üzerine giyilmektedir.

Giysinin Giyilmesinde Kullanılan Diğer

Giysi Parçaları : Etek

Kullanım Yeri Ve Amacı : Gelinlik olarak kullanılmıştır.

Gelinlik - Etek

Örnek No : 10

Giysinin Adı (Yöresel Adı)

: Gelinlik- etek

Giysinin Yöresi

: Makedonya / Üsküp

Giysinin Türü

: Kadın eteği(gelinlik)

Koleksiyona Geliş Tarihi

: 1970

Koleksiyona Geliş Biçimi

: Miras

Kaynağı

: Naciye Karahasan

Bilgiyi Kimden Aldığı	: Olivera Karahasan
Giysinin Koleksiyona Gelişindeki Durumu	: Kullanılabilir durumda
Onarım Görüp Görmediği	: Onarım görmemiştir.
Bugünkü Durumu	: Kullanılabilir durumda
Giysinin Yapıldığı Dönem / Tarih	: 19. Yüzyıl sonu - 20. Yüzyıl başı
Giysinin Kullanıldığı Dönem	: 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı
Hangi Cins Ait Olduğu	: Kadın
Kullanılan Mevsim	: Dört mevsim kullanılabilir.
Envanter Bilgilerini İşleyen Kimliği	: Prof. Dr. Fatma Koç Prof. Dr. Emine Koca

Zemin kumaşı özellikleri

Kumaşın adı (yöresel adı)	: Kendinden desenli ipek brokar
Cinsi	: İpekli
Rengi	: Krem
Desen Özelliği	: Lale ve papatya motiflerinden oluşan çiçek dalı deseni kumaş üzerine simetrik olarak diyagonal bir hat oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir.

Astar Kumaşı Özellikleri

Kumaşın Adı (Yöresel Adı)	: Patiska
Cinsi	: Pamuklu
Rengi	: Krem
Desen Özelliği	: Düz

Dikiş, Dikim Ve Biçim Özellikleri

Zemin Kumaşı Dikiş Tekniği	: Giysi parçaları makine dikişi birleştirilmiştir. Etek ucu makine dikişi ile 3cm. den dikilmiştir. Süslemeler elde oyulgama ile tutturulmuştur. Belde büzgü yapılmıştır. Bele verev pervaz geçirilmiştir.
Astar Kumaşı Dikiş Tekniği	: Makine dikişi ve elde çırpma dikişi
Astarlama Tekniği	: Dubleleme
Giysinin Dikim Özelliği	: Belden büzgülü, kemerli etek ucu geniş ve arkası öne göre daha uzun olan eteğin ön parçasında sağ ve solda birer tane olmak üzere iki tane kup bulunmaktadır. Bel kuplardan sonra büzülerek toplanmıştır. Etek ucundan 35 cm.

Giysinin Biçim / Form Özelliği : yukarıya dantel geçirilerek etek ikiye bölünmüştür. Kupların ve bu hattın üzerine büzgülü dantel geçirilmiştir. Dantellerin üzeri kurdele, boncuk, lase ve lase ile basılmış düğmeler ile süslenmiştir. Arkası kuyruklu olan eteğin arka ortasına yerleştirilen parça ile etek ucu zenginleştirilmiştir. Eteğin bel açıklığına kapalı yırtmaç yapılmış ve çit çit ile kapatılmıştır.

: Boyu yer hizasında, önü iki kuplu, arka etek kuyruk ve ek parça ile zenginleştirilmiş, arkaya göre ön eteği daha kısa olan beli kemerle temizlenmiş bir giysidir.

Süsleme Özellikleri

Süslemede Kullanılan Malzeme : Lase, farklı kalınlıklarda şerit Fransız danteli, düğme, boncuk, beyaz inci, krem rengi ipek kurdele

Uygulanan Teknik : Dantel tutturma, oyulgama, pili, fırfır, boncuk tutturma

Renk : Tekstil yüzeyli malzemeler zemin kumaşı ile aynı renk olan krem rengi, beyaz ve açık kahverengi boncuk kullanılmıştır.

Süsleme Konusu : Serbest stil süsleme kullanılmıştır.

Giysinin Kullanımına İlişkin Özellikler

Giysinin Giyinme Şekli : Gelinlik olarak kullanılmıştır.

Giysinin Giyiniş Sırası : İç giyim üzerine giyilmektedir.

Giysinin giyilmesinde kullanılan diğer

Giysi parçaları : Bluz

Kullanım Yeri Ve Amacı : Gelinlik olarak kullanılmıştır.

Kaynaklar

- BREU, R.M.,1999 Traditional Turkish Women's Dress: A Source of Common Understandings for Expected Behaviors, *Folk Dress in Europeand Anatolia*, Berg, New York, s. 33-51
- CRANE, D., (2003) *Moda ve Gündemleri, Giyimde sınıf, Cinsiyet, ve Kimlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,
- DEREN, S. (2004), "Kültürel Batılılaşma", *Modernleşme ve Batıcılık*, İletişim Yayınları, s: 382-402
- KONESKA, E. ve JANKULOSKI, R., (2004), *Yörüks*, Museum of Macedonia
- KOÇ, F. ve KOCA, E., 2007, "Geleneksellikten Modernliğe Geçiş Sürecinde Giyim Anlayışının Değişimi", *Taciser Onuk'a Anı*, Ankara,
- KOÇ, F., SAKARYA, M. (2018), "Niğde İli Bor İlçesi Silistre Muhacirlerinin Kadın Düğün Giysileri", *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 6 (13) 27-47
- KOÇ, F., SAATÇİOĞLU, K. (2017). "1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi"nde Türkiye'den Yunanistan'a Göç Eden Ortodoks Rum Kadınlara Ait Gelenekli Giysiler", *Turkish Studies*, 12 (3) 647-668.DOI :Number:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11578>
- KOÇ, F.ve KOCA, .(2016). "Halk Giyim Kuşamının Yok Olmasına İlişkin Nedenler ve Koruma Altına Alınması Gerekliliğinin 5N1K Yöntemi İle Analizi, *TURKISH STUDIES* -, 11/2 , 755-778.
- KOÇ, F., (1997) , *Osmanlı İmparatorluk Dönemi Çocuk Giysileri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- SÜRÜR, A., (1983) "Ege Yöresi Kadın Giyimi", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, V. Cilt Maddi Kültür, Başbakanlık basımevi, Ankara s. 228-236

Kadin Tepeliği

Baş süslemesi
(Üşküp Müzesi)

Baş Süslemesi
(Üşküp Müzesi)

Kadin Giyimi
(Üşküp Müzesi)

Makedonya Geleneksel Baş Süslemeleri

Lale ÖZDER*

1. Giriş

Sanat çeşitli dillerin ve duyguların anlatımında uluslararası önemli bir yere ve güce sahiptir. Bu güç zamanı ve ülkelerin sınırlarını aşarak insanlar arasındaki anlaşmayı kuvvetlendiren bir kültür ögesi oluşturur. Geleneksel giyim kuşam ve giyimi tamamlamakta olan baş süslemeleri bir kültür hazinesi olarak toplumlar arasındaki iletişimi günümüze kadar taşımaktadır. Bu kültür incelendiğinde giyinme ve süslenme ihtiyacı ile birlikte zengin bir sanat dalına dokunduğumuzu hissedebiliriz.

Giyim ve süslenme biçimlerinde MÖ. Antik Mısır medeniyetinden Hunlar'a, Uygurlar, Moğollar ve Anadolu Selçuklu döneminden günümüze kadar sürekli etkileşim ve değişim olmuştur. Bu durum insanın yaradılışında olan süslenme ihtiyacı ile çeşitli süslü giyim ürünlerinin ve aksesuarlarının yapılmasına yol açmıştır.

İlk kıyafet doğadan temin edilen malzemelerden yapılmış, korunmak amacıyla kullanılmıştır. Aile topluluğunun kurulmasıyla birlikte örtünmenin de başlamış olduğu bir gerçektir. (Tizer, Sapmaz, İyikan, 1965).

Giyim kuşam ve baş süslemeleri konusu araştırdıkça ve incelendikçe derinleşen, genişleyen, güzelleşen, zenginleşen insanı mutlu eden kültür hazinelerinden birisidir.

* Dr. Öğretim Üyesi (Emekli) Ankara Hacı Bayram Veli üniversitesi

Orta Asya ve Anadolu uygarlıkları, birbirinden etkileşerek zengin bir kültür ve sanat sahası oluşturmuştur. Bu kültür asırlarca ulaşabildiği her yerde izler bırakmıştır. Bu izler halen günümüzde de varlığını hissettirmektedir.

Kargarlı Mahmud'un Divan – ı Lugat – it Türk isimli eserinde giyim kuşam ve süsleme ile ilgili konulara şu şekilde yer verdiği görülmektedir. Uragut bezendi= Kadın bezendi, süslendi; Kız kesmelendi= Kız zülüflendi; Kozan= Süslenmek, bezenmek. O-Külaha altın varaklar, kırıntılar yapıştırdı; Bodh-monçuk = Misk ile Ramek'ten yapılan boncuk. Bunu kadınlar takınırlar; Kız örgüçlendi= Kız örgülü saç sahibi oldu. (Kaçgarlı Mahmud; Çev. Atalay 1941).

Giyim kuşam ve süslenme ihtiyacı günümüzde olduğu gibi geçmişte de baştan ayağa kadar kalite, ihtişam, kullanışlılık, estetik gibi unsurları içinde bulundurarak sosyal statü ile doğru orantılı olarak gelişme göstermiştir. Baş süslemeleri özel olarak tek başına incelendiğinde kişiler için yaşam boyu önemli olduğu gibi öldükten sonra da ölen kişinin mezarının başucu taşında çiçeklerle süslemeli bir fes, sarık olarak sonsuzluğun simgesi şeklinde önemini korumuştur. Baş ile bedenün süslenmesi ayrı düşünülmemiştir. Mütevazı veya ihtişamlı giyim kuşamı tamamlayan aşırı süslü denilecek kadar abartılı baş süslemeleri kullanılmıştır. Baş fiziksel olduğu kadar estetik açıdan da önemlidir. Baş bir şeyin en mühim kısmı, başlangıç noktasıdır (İslam Ansiklopedisi, 1961). Baş önemini öldükten sonra bile yitirmemektedir. Mezar taşları figürlerine verilen önem bunun kanıtıdır. Tarihi mezarlarımız başlıklar bakımından paha biçilmez hazinelerdir (Sevin, 1955).

Estetik ihtiyaçların karşılanması, yaşamın güzelleştirilmesi için bütün olanaklar kullanılarak dekoratif ve uygulamalı güzel sanatların bir kolunu oluşturacak biçimde giyim ve baş süsleme türleri ortaya çıkmıştır. Bu zengin kültür birikiminin oluşmasında göçebe hayatın büyük katkısı olmuştur. Göçebe hayat tarzı bazı olanakları kısıtlarken, bazılarının yaşaması için ortam hazırlamıştır.

Törelere devam ettiği köylerde, düğün törenlerindeki duvak gününde baş bağlama töreni yapılmaktadır. Yeni gelinin başı davetli konuklar önünde bağlanarak başlığı giydirilmekte ve süslenmektedir. Halk arasındaki "çocukların başını bağladık" dendir. Bu deyim, çocukların evlendiklerini belirtir (Tansuğ, 1976).

Resim 1. Makedonya-Valandova geleneksel giyim ve baş süslemeleri, L. Özder, 2006 bahar Şenlikleri

Anadolu'da halen yaşanmakta olan ve araştırıldığında kökleri M.Ö. dönemlere kadar inen geleneksel giysi ve baş süslemeleri Osmanlının uzandığı birçok bölgede, yaşayan süsleme sanatı olarak görülmektedir. Bu sanat bazı bölgelerde özel gün giysisi olarak, bazı bölgelerde de az sayıda günlük giysi olarak halen kullanılmaktadır.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki; Giyim-Kuşam kültürü Balkanlarda, Makedonya'da, Vardar ovasında, Üsküp dağlarının yamaçlarında, Ohri gölü çevresinde ve Karadağ'da çok renkli çiçekler açmıştır. geleneksel baş süslemeleri incelendiğinde ipek iplikler kadınlarımızın başında taç olmuştur. Küçük büyüklü değerli maden parçalarından, zincirlerden, oyalardan başlıklar öylesine güzel süslenmiştir ki, zaman zaman altın bebekler gibi süslü başlara rastlanmaktadır. Madenler üzerindeki desenler ayrı bir sanat kolu olarak incelemeye değer türdedir.

Altın levhalar, gümüş levhalar, değerli taşlar kadın eli değdiğinde rengarenk çiçek bahçelerinden bir sanatsal şıklık oluşturmuştur. Rengârenk kumaşlar, oyali yazmalar ile başını süsleyen çalışkan ve üretken kadın yüreğindeki hayalleri, ümitleri, sevgiyi, neşeyi, endişeyi, üzüntüyü, hayal kırıklıklarını kınalı ellerinin marifeti ile hiç konuşmadan baş süslemesindeki mesajlar ile anlatmıştır. Nakşında çiçekler açmış, karanfil ve gül kokuları saçmış, daha da yeterli olmamış aş ve iş için harcadığı büyük zamanından zaman çalarak karanlık gecelere çiçekler açtırmıştır işlemeleri ile. Konuşması yasak iken toplum içinde, becerikli elleriyle oyalardan, alınlarının üstüne düşen karanfil oyaları ile mutluluğunu, biber oyaları ile mutsuzluğunu anlatabilmiştir.

Yanaklarının üstüne düşen yanak dövenler, alınlarını, perçemlerini, zülüflerini, sırtına dökülen kırk belik örülen saçlarının üstünü oyalı, boncuklar, nazarlıklar, altın ve gümüşler, rengârenk kumaşlar ile yılların usta tasarımcısı edasıyla süslemiştir. Anadolu'da özellikle iş ve aş uğraşısından önce geldiğini gördüğüm baş süslemeleri örnekleri Balkan topraklarında da aynı ihtişamla yaşatılmıştır.

Arkeolojik kazılarda baş süsleme örneklerine ulaşıldığı görülmektedir. Etnografik eserler olarak müzelerde yerini alan bu süslemelerden ayrı halen aynı etnografik değere sahip kadınlarımızın sandıklarında iğne, tığ, mekik, boncuk oyaları ile açmış ve açmakta olan çiçeklerin olduğu bilinmektedir.

Günümüzde birçok evin sandığı halen birçok müzeyi donatacak özelliktedir. Bu özellikteki ve biçteki Türk kültürüne değer veren, koruyan aileler Makedonya-Üsküp çevresinde halen yaşamlarını sürdürürken, kültür hazinelerine değer vererek yaşatmaktadırlar. Nineden toruna ulaşmış olan giyim ve baş süsleme örneklerine Üsküp ve çevresinde tespit edilebilen örneklerin eklenmesi toplumsal sanat bilincine katkı sağlayacaktır.

Çevresini iyi inceleyen insan, çevresindeki yaratılmışların güzelliğini gördükçe onları hayranlıkla incelemiş, rengârenk çiçek çeşidini, her mevsim değişen ağaçları bir çok renkli tüylerle süslenmiş hayvanları, ince narin boynuzları, çevik kuvvetli ayakları, parlak göz alıcı kürkleri, rengarenk uzayan yer yüzü ve gök yüzünün binlerce renk uyumunu, gök kuşağının sırlarını, gece ve gündüzün derinliğini gözlemlemişlerdir. Gözlemledikleri güzellik ve

cömertliği takdir ettiklerini göstermek için sanatı yaratmaya kendilerini, süsleyerek başlamışlardır. Özellikle baş süslemelerini oldukça abartmışlardır. Sivri uçlu, düz tepeli, yuvarlak tepeli, irili ufaklı başlıkları kıymetli madenler, taşlar, boncuklar, metaller, zincirler, paralar, pullar, desenler, semboller, çiçekler, renkli kumaşlar ile süslemişlerdir. Bu uğraş güzel yaratma girişimi ve mükemmelliğe ulaşma çabasıdır. Kişisel düşler ve düşlerin büyüünde edinilen gücü başındaki desenlerde ve süslemelerde göstermiştir. Savaş başlıklarındaki zenginlikler, gelin başlarındaki görkem, günlük başlıklarından biraz farklılık göstermektedir. Kişilerin kullandığı başlık çeşidinden kişinin ayrıcalığı fark edilebilir. Başlık çeşitleri kişinin deneyimlerini, yaşam biçimini yansıtan tarihsel kayıt tutan defter sayfaları gibidir.

Her birisi kendine has olan bu isimsiz geleneksel sanat ustaları kendi beğenisine göre de değişen biçimlerde sanatsal üretimini Anadolu'nun birçok köşesinde halen sürdürmektedirler.

Maddi kültür değerlerimizin önemli bir bölümünü oluşturan geleneksel giysiler ve baş süslemeleri, görsel olarak ulaşabildiğimiz dönem olan Hunlardan günümüze kadar kadın, erkek, günlük, genç, yaşlı, gelin ve damat giysileri olarak çeşitlilik göstermektedir.

Bu çeşitlilik dönemlere göre gözleendiği gibi bölgelere göre de gözlenmiştir, ancak çeşitlilik içerisinde zaman ve mekân uzaklığı olmasına rağmen benzerliklerinde yoğun olduğu gözlenmektedir.

2. Makedonya Baş Süslemeleri

Anadolu'da kullanılmakta olan baş süslemeleri ve giyim kuşam ile Makedonya Galiniçik, Depre bölgesi, batı Makedonya'da 45-50 kilo ağırlığında olan giysilerin giyilmiş olduğu, işlemeli elbiselerin giyildiği görülmüştür. Makedon, Arnavut, Yörük giysilerinin birbirinden farklılıkları ve benzerlikleri bulunmaktadır.

Göçebe hayatı yaşayan halk kışın Selanik, yazın Makedonya dağlarına, Vardar tarafına sıcak bölgelere taşınmışlardır, kapalı grup olarak sanat ve ticaretle uğraşmışlardır.

Kapalı grup olarak yaşayan gruplar diğer gruplar ile etkileşimde bulunmadıkları için giysi çeşitliliği fazla ve değişimi de daha yavaş olmuştur. Bu bölgelerde Tepeliklerinin ve örtülerinin kenarları top top boncuklu oyalar ile süslenmiştir.

Geçen zamanın etkisi yaşam tarzlarının değişmesi, savaşların, barışların etkisi göçebe veya yerleşik yaşama geçişler gibi nedenler giyim kuşam, süsleme ve süslenme konularını etkilemiştir. Bu etkileşim zamanın çok gerilerde kalmasına, bölgenin çok uzaklarda olmasına rağmen devam etmiştir, halen de devam etmektedir. Bu isimsiz geleneksel sanat ustalarının ürettikleri ile turistik ürünler planlanabildiği takdirde dünyanın birçok bölgesinde insanın ruhunda geleneksel gölgeden bir ışık, törensel güçte kutsal bir sanat şarkısı söylenecektir. Küçük bir sanatsal kırıntı ile baş süslemeleri olağanüstü etkili ve güzelleştirilerek mutlu yüzler çoğaltılabilir. Tarihi eserlerimiz simgeleştirilerek küresele kazandırıldığı takdirde ekonomik güç ile birlikte tarihi zenginlik paylaşarak çoğalacaktır.

3. Makedonya'da Geleneksel Türk Kadın Baş süslemesinde Kullanılan Tepelikler

Örnek No : 1

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Ohri

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çap 11 cm

Kompozisyon : Başlıkların tepesine dikilerek kullanılmış olan yuvarlak tepelik dövme tekniği kullanılarak motifler kabartılmıştır. Orta noktada 7 yapraklı çiçek motifi kabartmasının çevresinde 8 adet damla şekli verilen kabartma motifler sıralanmıştır. Ortadaki birinci yükseklik bittikten sonra aynı damla motifleri ile 16 adet olarak motiflerin geniş uçları kenara dönük şekilde ikinci sıra

tekrarlanmıştır. Kenara yakın bir sıra ince topçuklu kabartma ve bir sıra düz kabartma ile desen tamamlanmıştır. Kenarın başlıkta muhtemelen öne gelen kısımda 7 adet zincir halkası takılacak ekler bulunmaktadır. Bu eklerden zincir halkaları sarmaktadır. Halkaların bazılarında çift olmak üzere toplam 10 adet para şeklinde üzerleri desenli ve düz yuvarlak metaller sarmaktadır. Bu metallerin 3 adedinde Havva Ana eli motifi, iki adedinde yuvarlak kabartmalar ile oluşan çiçek motifi bulunmaktadır. 5 adedinin üzerinde desen yoktur.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 2

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 12 cm

Kompozisyon : Tepeliğin ortasında başlayan yuvarlak kabatanın çevresine 12 adet ince noktacıklı - kabartma sıralanmıştır. Bu ince sıralamayı 9 adet damla şeklinde kabartma çevreleyerek takip etmektedir. Damla şekillerinin geniş uçları tepeliğin kenarına doğrudur. Aynı desen 18 adet olarak bir sıra daha tepeliğin kenarına doğru sıralanmıştır. Damla motiflerinin etrafı ince bir sıra kabartma ile çevrelenmiştir. Kenar bandına yakın üç sıra inceli kalınlı kabartmalar kenar suyu oluşturmuştur. Kenarında halkaların takılacağı 8 adet yer bulunmaktadır. Halka yerlerinin 3'ünde Havva Ana eli motifi bulunan yuvarlak pullar sarkmaktadır.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 3

İnceleme Tarihi : 19.0.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çap 11 cm

Kompozisyon : Yuvarlak tepeliğin ortadaki kabartması 13 adet papatya yaprağı şeklinde ortası damarlı yapraklar ile oluşmuştur. Ortadaki kabartmayı ince kabaraların oluşturduğu yarım üçgenler ve üçgenlerin içini dolduran lale motifleri süslemektedir. Motiflerin dış boşluğunu ise yuvarlak ortası boş kabartmalar doldurmuştur. Tepeliğin kenarını ince kabartmalar su şeklinde sıralanarak tamamlamıştır. Tepeliğin ön kısmında 9 adet halka bulunmaktadır. Bu halkaların 6 adedinden yuvarlak pullar sarmakta üç adedi boştur.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 4

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma ve Taş Gömme

Renk : Gümüş Grisi, Yeşil, Kırmızı

Boyutlar : Çapı 12 cm

Kompozisyon : Tepeliğin orta noktasında yuvarlak kırmızı bir taş gömülmüştür. Kenarlarında 7 adet ince damarlı yaprak motifi sıralanmıştır. Ortadaki yükseklik yaprakların kenarına yapılan bir sıra kabartma ve çöktürme ile tamamlanmıştır. Bir sıra ince noktalar çöktürülerek diğer desene geçiş yapılmıştır. Kenarlara doğru 4 adet üçgen açılmıştır. İçi baklava motifleri ile doldurulmuştur.. Üçgenlerin ortasındaki boşluklarda bir kırmızı bir yeşil olarak sıralanan taşlar gömülmüştür. Tepeliğin çevresinde 5 adet halka takılacak yer bulunmaktadır. Bu halkaların 3'ünden bir adet çiçek kabartmalı bir adet Havva Ana eli motifli pullar sarmaktadır.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 5

İnceleme Tarih : 19.10.2006

Bulunduğu Yer :

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 11 cm

Kompozisyon : Tepeliğin orta noktası çiçek tohumu görüntüsünde kabartılmıştır. Ve kenarları 7 dilimli papatya şeklinde yükseltilerek göbekteki yükseklik oluşturulmuştur. Bu yüksekliğin çevresini 16 adet yaprak çevreleyerek ikinci bir yükseklik oluşturmuştur. Su şeklinde çökertme ile kenar desenine geçilmiş yan yana üç sıra noktacıklı kabartma sırası ile 6 adet üçgen oluşturulmuştur. Üçgenlerin içi lale motifleri ile dışı yarım çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Çevresinde 9 adet halka bulunmaktadır. Halkalardan sarkan paraların hepsi düşmüş durumdadır.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 6

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 11 cm

Kompozisyon : Ortada 9 yapraklı bir çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçek motifinin çevresinde 12 adet damla motifi sıralanmıştır. Orta kabara bittikten sonra ikinci sıra damla motifleri 22 adet olarak tekrar sıralanmaktadır. Kenar suyu 3 sıra kabartma sırası oluşturmaktadır. Kenarda 9 adet halka takma yuvası bulunmaktadır. Bu halka yuvalarından 6 adet pul sarkmaktadır. Pulların üzeri düzdür.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 7

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 11 cm

Kompozisyon : Ortada 8 yapraklı çiçek motifi ile başlamış olan desen üçgen çerçeveler oluşturularak içleri dolu kabartmalar ile 8 adet olarak birinci kabara tamamlanmıştır. İkinci kabara 20 adet yine üçgenlerin içi kabartılarak sıralanmıştır. İnceli kalınlı noktacıklar ile kenar suyu oluşturulmuştur. Kenarından 7 adet pul sarkmakta ve üzerlerinde noktacıklar ile kabartılmış çiçek motifleri oluşturulmuştur.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 8

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik: Kabartma

Renk : Gümüş Grisi, Yeşil

Boyutlar : Çapı 12 cm

Kompozisyon : Ortası yeşil taş gömülerek süslenmiş olan tepeliğin deseni kenarlara dizilen 10 adet damla motifi ile büyük bir çiçek görüntüsü almıştır. Orta kabara bu çiçek motifi ile tamamlandıktan sonra 18 adet damla motifi ikinci sırayı oluşturmuştur. Kenar suyunu bir sıra ince bir sıra bir boy büyük noktacıklar sıralanarak oluşturmuştur. Kenarından 5 adet olmak üzere Havva Ana eli motifli pullar sarkmaktadır.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 9

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 12 cm

Kompozisyon : Orta noktada büyük ve yuvarlak bir kabartma ile başlamış olan motifin etrafına ince noktacık kabartmalar 12 adet olarak sıralamıştır, 8 adet damla motifi bu noktacıklı sırayı takip ederek orta kabara oluşturulmuştur. İkinci kabara aynı desenin 15 adet olarak sıralanması ile oluşturularak iki sıra noktacıkların sıralanması ile tamamlanmıştır. Kenarlardan 4 adet Havva Ana eli motifli 3 adet üzeri düz pullar sarmaktadır. Bazı halkalar boştur.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 10

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : çapı 12 cm

Kompozisyon : Oldukça yıpranmış olan tepeliğin orta noktasında küçük bir delik bulunmaktadır. Orta kabaranın üzerini dağınık duran yaprak kabartmaları süslemektedir. Kenara doğru devam eden desen at nalı görüntüsü veren kabartmaların içinde oval kabarıklar ile süslenmiştir. Bu oval desenlerin aralarında palmet yapraklar dağınık olarak kabartılmıştır. Kenar suyu noktacıkların sıralanması ile tamamlanmıştır. Kenara takılmış olan halka yerleri boştur. Kenarın bir bölümü yıpranma dolayısı ile yok olmuştur.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 11

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 12 cm

Kompozisyon : Orta noktada 9 yapraklı çiçek motifi şeklinde kabartmanın çevresinde 7 adet damla şeklindeki kabartma sıralanmıştır. Damlaların ince ucu ortadaki çiçeğe doğru yuvarlak uçlar kenara doğrudur. Kenara uzanmış olan yuvarlak uçların etrafını ince ve yan yana sıralanan nokta kabartmalar süslemektedir. İkinci boğumda aynı damla motifleri 16 adet olarak sıralanarak son sıra ve tepeliğin kenarı bir sıra ince nokta kabartmalar ile kenar süsünü oluşturarak desen tamamlanmıştır. Kenarlarda zincirlerin takılabileceği halkalar bulunmaktadır ve hepsi boştur.

Kaynak Kişi Künyesi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 12

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 11 cm

Kompozisyon : 9 adet yuvarlak kabara ortada çiçek motifi oluşturmuştur. Çiçeğin etrafından kenara dik uzanmış olan 4 adet düz ucu toplu kabartma bulunmaktadır. Bu düz uzantıların iki yanından eğim yapan dallar 4 adet büyük çiçek taç yaprağı görüntüsünü oluşturmuştur. 4 adet taç yaprağın aralarında da ince uçlu yaprak motifleri kabartılmıştır. İkinci boğum 30 adet düğüm-cük şeklindeki kabartma yan yana sıralanarak başlamıştır. Tepeliğin bitiş kenarında 6 adet taç şeklinde sıralanan kabartmanın ortası çiçek ve kıvrım dalları ile süslenmiştir.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 13

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çap 12 cm

Kompozisyon : Tepeliğin kabartmasını her birisi lale motifi şeklinde kabartılan 8 adet yaprak çiçek motifi oluşturulmuştur. Birinci yükseklik yan yana sık sık sıralanan noktacıklar ile tamamlanmıştır. İkinci kabartmada aynı lale motifleri ile 18 adet motif kabartılmıştır. Kenar yine ince ve sık noktacıklar ile bitirilmiştir. Kenardaki zincir halkaları boştur.

Kaynak Kişi Künyesi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 14

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çapı 12 cm

Kompozisyon : Ortada küçük ve yuvarlak kabaralar ile oluşan çiçek motifinin çevresinde verev olarak dönerek yerleşen 10 adet damla motifi ile birinci kabarıklık ortada göbek motifini tamamlamıştır. İkinci kabartma 18 adet damla motifi olarak kabartılmıştır. Kenar ince kabartmalar ile kenar suyu olarak bitirilmiştir. Kenardaki zincir halkaları boştur.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 15

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çap 14 cm

Kompozisyon : Tepeliğin orta kabarası 8 adet çiçek taç yapraklarının kabartılması ile oluşturulmuştur. Çiçeği 13 adet birbirini takip eden yüzeyi düz yarım daire kabartmalar çevrelemiştir. Aynı kabartma desen ikinci sırada 19 üçüncü sırada 25 adet olarak sıralanmıştır. Kenar ince kabaralar ile bitirilmiştir. Kenarda fese tutturulmak üzere açılmış delikler bulunmaktadır.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 16

İnceleme Tarihi : 19.10.2006

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Tepelik

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş Grisi

Boyutlar : Çap 12 cm

Kompozisyon : Tepeliğin orta kabarması 14 adet çiçek taç yaprakları ile oluşturulmuştur. Çiçeğin çevresi 14 adet yüzeyi düz birbirini takip eden yarım daireler ile çevrelenmiştir. İkinci sırada aynı desen 20 adet 3. sırada 23 adet olarak sıralanmıştır. Tepeliğin kenar deseni ince kabartmalar ile bitirildikten sonra dantel kenarı şeklinde içleri boş kıvrımlar ile süslenmiştir.

Kaynak Kişi : Vangel A. DEREBAN

Örnek No : 17

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Baş süsü

Malzeme : Kumaş ve İnci

Teknik : Dikerek Tutturma

Renk : Siyah, Sarı, Turuncu, Beyaz

Boyutlar : Çap 9 cm

Kompozisyon : 6 Dilimli çiçek şeklinde siyah kumaştan kesilen baş süslemesi içi sert bir malzemenin araya yerleştirilmesi ile astarlanmıştır. Yüzey altın simli iplik ve inciler ile desenlendirilerek süslenmiştir. Desen orta noktada tek inci ile başlamış, çevresi altın simli iplik ile çapı 3 cm'lik bir yuvarlak oluşturulmuştur. Yuvarlak desenin kenarı 16 dilim oluşturmuş içleri inciler ile doldurulmuştur. Yuvarlak desenin etrafında 6 adet kenarları dilimli yaprak motifi aynı simli iplik ile işlenmiştir. Ve içlerine inciler sıralanmıştır. Kenara yaklaşan 6 dilimin etrafı sarı sim iplik ile iki sıra şeklinde su oluşturularak süslenmiştir. Kenarda kalan son sıra sim görünebilecek şekilde üzerine turuncu iplik verev olarak sarılmıştır. Baş süslemesine başı tutacak şekilde iki yanından siyah kumaş ile kaytan dikilmiştir.

Kaynak Kişi : Olivera Karahasan

Kaynak Kişi Künyeleri

Adı Soyadı: Vangel A. DEREHAN, Doğum Yeri: 1819 -Mesleği: Antikacı, Açık Adresi: Filigran "Ul. Sv. Kl. Ohridski 40.6000 Ohrid Makedonija Stan: Ul. Kimentski Univerziten 76000 Ohrid (046) 266-085

Adı Soyadı: Olivera Karahasan, Doğum Yeri: Üsküp, Açık Adresi: Üsküp.

Çizim 1. İşlemeli Tepelik deseni O. Karahasan Koleksiyonu, Çizen: Özlem Alp.

Çizim 2. Gümüş Tepelik desenleri, Çizen: Özlem Alp.

4. Makedonya'da Kadın Baş süslemesinde Kullanılan Takılar

Örnek No : 1

İnceleme Tarihi : 29 /06/ 2005

Bulunduğu Yer : Makedonya-Üsküp

Yöresel Adı : Yanakdöğen

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma

Renk : Gümüş

Boyutlar : -

Kompozisyon : Fes yanına (yanak üstüne düşen) takılan kancanın bulunduğu kısım kartal figürlüdür. Figürün kuyruğuna takılan halkaya bağlı dandanlı üçgen biçimindeki plakaya dört adet zincirle penez sakmaktadır.

Kaynak Kişi : Ramis Ramis (Recko -Dükkan)

Örnek No : 2

İnceleme Tarihi : 29 /06/ 2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Alınlık

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma, kakma.

Renk : Gümüş

Boyutlar : -

Kompozisyon : Fesin alın kısmına kancalarla takılan takının kanca-
lı plakalar badem şeklindedir. Orta
plakaya bağlı dört adet, içi çarkifelek
motifiyle kabartmalı, dairesel plaka-
lar bulunmaktadır. Bu plakalardan
yan badem plakaya bağlı dört adet
zincir mevcuttur. Bu zincirlerden üç
delikli penezler sarmaktadır. Bazı
penezlerin ucunda boncuk eklidir.
Alına düşen üç adet penezli plaka
sarmaktadır.

Kaynak Kişi : Ramis Ramis (Rec-
ko-Dükkân)

Örnek No : 3

İnceleme Tarihi : 29 /06/ 2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Ohri

Yöresel Adı : Alınlık

Malzeme : Gümüş

Teknik : Kabartma, kakma.

Renk : Gümüş

Boyutlar : -

Kompozisyon : Fesin alın kısmına kancalarla takılan takının kancalı plakalar badem şeklindedir. Orta plakaya bağlı dört adet, içi yedi kollu yıldız motifiyle kabartmalı, dairesel plakalar bulunmaktadır. Bu plakalardan yan badem plakaya bağlı dört adet zincir mevcuttur. Bu zincirlerden el (Fatma ana eli) motifli ve ortası kabaralı penezler sarmaktadır. Ortada zlına düşen bir penez sarmaktadır.

Kaynak Kişi : Ramis Ramis (Recko -Dükân)

5. Makedonya'da Türk Kadın Baş süslemesinde Kullanılan Saç maşaları

Örnek No : 1

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Saç Maşası

Kullanım Amacı : Saç Şekillendirme

Tarihlendirme : 1913-1920

Kullanılan Malzeme : Ahşap ve demir

Renk : Doğal ahşap ve demir rengi

Boyutlar : 24 cm

Kompozisyon : Saçları dalga veya düz olarak şekillendirmek için kullanılmış olan bu maşanın sapları ahşaptır. Bir ucu çift olukludur diğer ucu yuvarlaktır, yuvarlak olan uç boğum içine yerleşerek içine yerleşecek saçı dalga yapacak özelliindedir. Maşa ısıtılarak kullanıma özelliğine sahiptir. Adil Karahasan beyin halası Nigar Hanım ve babaannesı Naciye Karahasan'dan kalma saç şekillendirmek için kullanılmıştır.

Kaynak Kişi: Olivera karahasan

Örnek No : 1

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Saç Maşası

Kullanım Amacı : Saç Şekillendirme

Tarihlendirme : 1913-1920

Kullanılan Malzeme : Ahşap ve demir

Renk : Doğal ahşap ve demir rengi

Boyutlar : 24 cm

Kompozisyon : Saçları dalga veya düz olarak şekillendirmek için kullanılmış olan bu maşanın sapları ahşaptır. Bir ucu çift olukludur diğer ucu yuvarlaktır, yuvarlak olan uç boğum içine yerleşerek içine yerleşecek saçı dalga yapacak özelliindedir. Maşa ısıtılarak kullanılmaya özelliğine sahiptir. Adil Karahasan beyin halası Nigar Hanım ve babaannesi Naciye Karahasan'dan kalma saç şekillendirmek için kullanılmıştır.

Kaynak Kişi: Olivera karahasan

Örnek No : 1

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Saç Maşası

Kullanım Amacı : Saç Şekillendirme

Tarihlendirme : 1913-1920

Kullanılan Malzeme : Ahşap ve demir

Renk : Doğal ahşap ve demir rengi

Boyutlar : 24 cm

Kompozisyon : Saçları dalga veya düz olarak şekillendirmek için kullanılmış olan bu maşanın sapları ahşaptır. Bir ucu çift olukludur diğer ucu yuvarlaktır, yuvarlak olan uç boğum içine yerleşerek içine yerleşecek saçı dalga yapacak özelliktedir. Maşa ısıtılarak kullanılma özelliğine sahiptir. Adil Karahasan beyin halası Nigar Hanım ve babaannesi Naciye Karahasan'dan kalma saç şekillendirmek için kullanılmıştır.

Kaynak Kişi: Olivera Karahasan

Örnek No : 2

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Saç Maşası

Kullanım Amacı : Saç Şekillendirme

Tarihlendirme : 1913-1920

Kullanılan Malzeme : Demir

Renk : Demir rengi

Boyutlar : 24 cm

Kompozisyon : Madeni ateş maşası şekline olan bu saç maşası saçlara dalgalı şekil vermek için kullanılmıştır. Adil Karahasan beyin halası Nigar Hanım ve babaannesi Naciye Karahasan'dan kalma saç şekillendirmek için kullanılmıştır.

Kaynak Kişi : Olivera karahasan

Örnek No : 3

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Bulunduğu Yer : Makedonya - Üsküp

Yöresel Adı : Saç Maşası

Kullanım Amacı : Saç Şekillendirme

Tarihlendirme : 1913-1920

Kullanılan Malzeme : Ahşap ve demir

Renk : Doğal ahşap ve demir rengi

Boyutlar : 24 cm

Kompozisyon : Saçları tek boğum olarak dalgalı bir şekilde şekillendirebilecek olan saç maşasının sapları ahşap kendisi madenidir. Sapın birisi kopmuştur. Ateşte ısıtılarak kullanılmıştır. Saça yerleşecek olan ucun birisi tek boğumlu diğer tarafı boğumun içine yerleşecek biçimde oyukludur. Adil Karahasan beyin halası Nigar Hanım ve babaannesi Naciye Karahasan'dan kalma saç şekillendirmek için kullanılmıştır.

Kaynak Kişi: Olivera Karahasan

Kaynaklar

- ATALAY, Besim. –Çev: Kaçgarlı Mahmud, Divanu Lugat-it Türk, 1941, Ankara.
- ANONİM, İslam Ansiklopedisi; 1961.
- ANONİM, Bölgesel Türk Giysileri, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1972, İstanbul.
- ANONİM, Onsekizinci Yüzyılın Başında Osmanlı Kıyafetleri, 1980, İstanbul.
- ANONİM, I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo – Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyum Bildirileri, 25-26, 1996, Antalya.
- ARAZ, Nezihe, Türkmen Kadınlarında Baş Süsü, 1968, Ankara.
- ARSEVEN, Celal Esad, Sanat Ansiklopedisi, cilt II. 1947, İstanbul.
- ATASOY, Nurhan, Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme, 1971, İstanbul.
- BAYRAKTAR, Fatma, Dış Giyim Temel Bilgi ve İşlemeler, 1976, Ankara.
- BECKER, N., SAPMAZ, M., POLAT, A., Moda Teknolojisi, 1962, İstanbul.
- BOZYİĞİT, Ali, Esat Atasözleri ve Deyimlerimizde Giyim Kuşam T.F.A. 13. Cilt, 1971, Ankara.
- ÖZDER, Lale (Sönmez), İç Anadolu Bölgesi Geleneksel Kadın Başlıkları, 1999. Ankara.
- POYRAZ, Mualla, 50 Yıl Önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı, 2005, Ankara.
- SEVİN, Nurettin, Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış, Kültür Bakanlığı Yay. 1955, Ankara.
- SÜSLÜ, Özden, Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri, 1989, Ankara
- TİZER, Gönül Beyazıt.
- SAPMAZ, Neriman, Giyim Tarihi, 1965, Ankara.

Kaynak Kişi Künyeleri

- Adı Soyadı : Ramis Ramis, Açık Adresi : UL.106N-2, ÜSKÜP
- Adı Soyadı : Vangel A. DEREHAN, Doğum Yeri: 1819 -Mesleği: Antikacı, Açık Adresi: Filigran “Ul. Sv. Kl. Ohridski 40.6000 Ohrid Makedonija Stan: Ul. Kimentski Univerziten 76000 Ohrid (046) 266-085
- Adı Soyadı : Olivera Karahasan, Doğum Yeri: Üsküp, Açık Adresi: Üsküp

Geleneksel Takılar

Tevhide ÖZBAĞI*

1. Giriş

İnsanların yeme, içme, korunma gibi temel ihtiyaçlarından sonra en önemli gereksinimi süslenme ihtiyacı olmuştur, kadın olsun erkek olsun tabiatın kendisine sunduklarından istifade etmiştir. Kimi zaman çeşitli boyalar kullanarak yüzünü ve bedenini daha güçlü ve etkili göstermeye çalışmış, kimi zaman da bedenini daha güzel gösterecek unsurlar kullanmıştır. İnsanların bedenlerine giydikleri kıyafetlerin süslenmesindeki unsurlardan birisi de şüphesiz takılardır

Türk el sanatlarında görülen zenginlik yüzyıllar boyu meydana getirilen sonsuz sanat eserleri, kültürümüzün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Özellikle Anadolu da süsleme sanatlarının geleneksel kültür içinde önemi büyüktür.

Türk takıları bölgelere, gelenek ve göreneklere, kullanılan teknik malzeme ve motif özelliklerine göre, değişik şekil ve mesaj ve örnekler vermektedir. Geleneksel el sanatlarımız içerisinde yer alan takılar, toplumumuzun sosyal ve ekonomik yaşam biçimini yansıtmakta ve geçmişten günümüze ulaşabilen bir belge niteliğini taşımaktadır.

Güzel görünmek ve süslenmek insanın özellikle de kadının yaradılışından gelen bir duygudur. Süslenmek insanlık tarihi ile başlamıştır. Bir süslenme unsuru olan takılar kadında

* Prof. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

bir tutku halini almıştır. Takı sanatının, her dönemde el sanatlarımızın vazgeçilmez bir unsuru olduğu görülmektedir. El sanatları ise, milletlerin tarihi geçmişini gelenek ve göreneklerini günümüze taşıyan ve onları tanımamıza yarayan en büyük unsurlardan birisidir (Özbaşı, 2000).

Yazılı kaynaklarda takıların, ilk kez ne zaman kullanıldığı konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte, çok eski çağlardan beri kullanıldığı çeşitli buluntulardan anlaşılmaktadır. Gerek süslenmek, gerekse inançlarını yansıtmak ve bir mesaj iletmek amacıyla yapılmış olan bu takılar, geçmişte yaşamış insanların tutkuları ile bütünleşerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Takılar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kızların ve kadınların kullandıkları maksatlara göre de isim alırlar. Anadolu kadınının kullandığı her parçada süsleme ile fayda ayrılmaz iki unsur halindedir. Ataların destanlaşan öykülerini motiflere söyler; kiminde gözden sakınma, kiminde bereket, sabır ve uğur olur; Anadolu gelininin, kadınının başını, göğsünü, belini, elini süsler. Takılar diğer el sanatlarında görüldüğü gibi bölgeseldir. Takılardaki fayda kimi zaman uğur, kötülöklere karşı koruma şeklindedir (Payzın 1985).

Süs eşyaları gerek dini, gerekse süslenme amacıyla çok eski devirlerden beri bilinmektedir. Bu küçük ve göz alıcı eşyaların kullanım amaçları günümüzden pek de farklı değildir. Süslenmek ve güzel görünmek için takılan Süs eşyaları (özellikle altın) kişinin toplum içindeki sosyal ve ekonomik durumunu da belirlemektedir.

Ayrıca takının diğer bir özelliği de hem erkek hem de kadın için bir medeni hal göstergesidir. Günümüzde nişanlı insanlar sağ eline, evli olanlar ise sol ellerine alyans takarlar. Bu da insanların medeni hal göstergelerini diğer insanlara sözsüz göstergelerle ifade etme biçimidir (Bektaş,1996).

2. Üsküp'te Kadın Takıları

Çalışmada, Makedonya'da tespit edilebilen geleneksel halk takılarından bazı örnekler sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın büyük bölümünü oluşturduğumuz Adil Karahasan'ın evinde geleneksel halk takılarından örneklere rastlanmamıştır. Ancak yapılan çevre araştırmasında, Üsküp'te Ramis Ramis isimli bir koleksiyonerin dükkânında (Fotoğraf: 1-2-3-4-5-6) da görüldüğü gibi pek çok sayıda tepelik, fes süsü, kolye,kemer ve kemer tokaları gibi geleneksel takılar tespit edilmiştir.

Yörede tespit edilen takılar üzerinde yapılan incelemelerde, gerek form gerek teknik ve gerekse takıların üzerindeki motifler yönünden geleneksel Türk takılarıyla büyük benzerlik göstermektedir. Burada tespit edilen takılardan altı örnek, tüm özellikleriyle, bilgi formları eşliğinde örnek no 1-2-3-4-5-6 da fotoğraf ve çizimleri ile birlikte tanıtılmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf No: 1

Fotoğraf No: 2

Fotoğraf No: 3

Fotoğraf No: 4

Fotoğraf No: 5

3. Üsküp'te Tespit Edilen Kadın Takı Örnekleri

Örnek No : 1

Çizim No : 1

İlgili Koleksiyon : Ramis Ramis

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp Recko (Dükkan)

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Kolye

Ürünün Boyutları (EnxBoy) : 5x 40 cm.

Kullanılan Malzemeler : Gümüş :

Uygulanan Teknik : Ajur

Kullanılan Renkler : Gümüşün doğal rengi

Bezeme Konuları : Bitkisel ve geometri bezeme

Kompozisyon : Kolyenin ön kısmında;delikli ve çiçek şekilde küçük plakaların yan yana dizilişinden zincir oluşturulmuş, zincirler halkalarla birbirlerine birleştirilmiştir. Zincirlerden, uçlarında yuvarlak paralar bulunan ve aynı zincirlere benzer biraz daha büyük ve baklava şekilde plakalar sarmaktadır. Takıyı arka kısımdaki kilide kadar olan mesafede her iki yandan 10 cm. uzunluğunda zincir tamamlamaktadır.

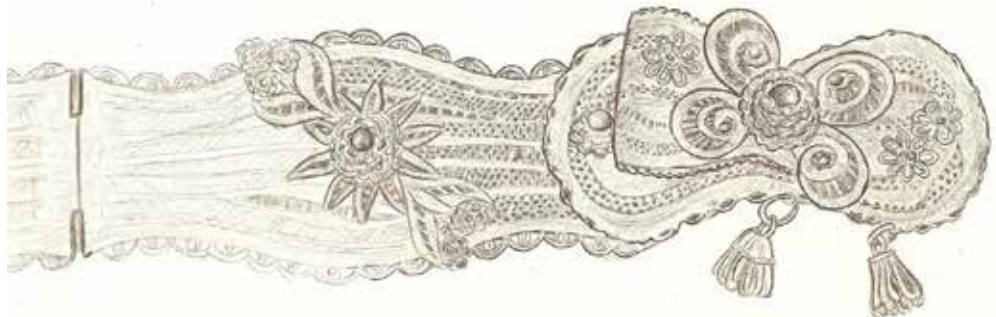
Örnek No : 1

Çizim No: 1

Örnek No: 2**Örnek No :** 2**Çizim No :** 2**İlgili Koleksiyon :** Ramis Ramis**Koleksiyonun Açık Adresi :** Üsküp Recko (Dükkan)**İnceleme Tarihi :** 29 / Haziran / 2005**Ürünün Yapılış Tarihi :** Bilinmiyor**Onarım Görüp Görmediği :** Onarım görmemiş**Ürünün Cinsi :** Kemer**Ürünün Boyutları (EnxBoy) :** 7x 70 cm.**Kullanılan Malzemeler :** Gümüş**Uygulanan Teknik :** Telkari -Granül**Kullanılan Renkler :** Gümüşün doğal rengi,kırmızı,mavi**Bezeme Konuları :** Bitkisel ve geometrik bezeme**Kompozisyon :** Kemer altı plakadan oluşmaktadır. Plakaların orta kısımları

diğer kısımlara göre biraz daha geniş olup,her iki kenarında ve yarım daire şeklinde telkari tekniği uygulanmış motifler yer almaktadır.Takinin hareketini sağlamak amacıyla plakaların birleşme noktalarında geçmeli kilit şeklinde bağlantılar bulunmaktadır. Kemerde birleşen bölümlerinin bir ucunda iki katlı fiyonk şeklinde toka, diğer ucundaki plakanın üzerinde tokanın tutturulmasını sağlayacak belli aralıklarla üç adet delik yer almaktadır. Telkari tekniği uygulanmış kemerin üzeri; ayrıca telkari ve granül tekniği uygulanmış bitkisel motiflerle süslenmiştir. Takının fiyonk şeklindeki tokası üzerinde ve yanlarda kırmızı ve mavi renkli taşlar bulunmakta, ayrıca tokadan iki adet çiçek şeklinde ajurlu(delikli) penez sarkmaktadır.

Örnek No : 2**Çizim No :** 2

Örnek No : 3

Çizim No : 3

İlgili Koleksiyon : Ramis Ramis (Recko (Dükkan)

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş ancak oksitlenmiş

Ürünün Cinsi : Kemer Tokası

Ürünün Boyutları (EnxBoy) : 10 x 20 cm.

Kullanılan Malzemeler : Gümüş

Uygulanan Teknik : Kabartma, Telkari ve Granül

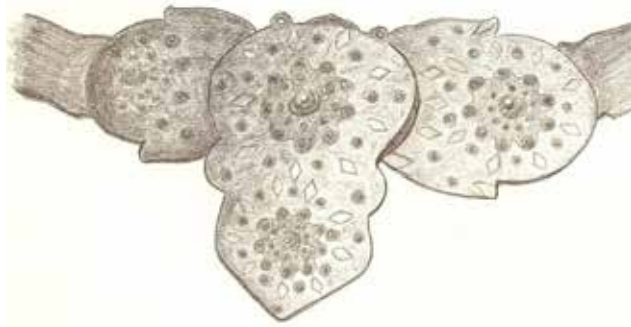
Kullanılan Renkler : Gümüşün doğal rengi

Bezeme Konuları : Bitkisel ve geometri bezeme

Kompozisyon : Kemer Tokası üç ayrı plakadan oluşmaktadır. Ortadaki plaka yuvarlak olarak başlamış, daralarak genişlemiş, küçük bir çıkıntıdan sonra tekrar genişleyerek ucu biraz daha sivri olan yuvarlak şekil verilmiştir. Yanlardaki plakalar ise, öndeki plakanın kesiti olarak görünüm vermektedir. Tokanın yüzeyinde, ortadaki plakada iki, yanlardaki plakalarda birer adet telkari ve granül tekniği uygulanmış çiçek motifi bulunmaktadır. Ayrıca tokenin tüm yüzeyinde küçük ve yuvarlak telkari motifler serpiştirilmiş olarak yer almaktadır.

Örnek No : 3

Çizim No : 3

Örnek No : 4

Çizim No : 4

İlgili Koleksiyon : Ramis Ramis (Recko (Dükkan)

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş ancak oksitlenmiş

Ürünün Cinsi : Kemer Tokası

Ürünün Boyutları (EnxBoy) : 7x 10 cm.

Kullanılan Malzemeler : Gümüş

Uygulanan Teknik : Kabartma

Kullanılan Renkler : Gümüşün doğal rengi

Bezeme Konuları : Bitkisel ve geometri bezeme

Kompozisyon : Birleşme noktasına yakın yerlerdeki kısımları dilimli,

diğer kısımları düz ve badem şeklinde olan kemer tokasının dış kenarında küçük yuvarlak motiflerin yer aldığı bir cm. genişliğinde bordür bulunmaktadır. Badem şeklinin uç kısımları helezon biçiminde olup ayrıca takıya bağlantısı vardır. Tokanın birleşen bölümünde, dış bordürdeki yuvarlak motiflerden biraz daha büyük ve oval motiflerden oluşan, aynı zamanda yaprak motifini de andıran motif ile takının içindeki değişik düzenlemedeki küçük ve yuvarlak motiflerde kabartma tekniği uygulanmıştır. Tokanın birleşme yerinde halka olanı düz, geçmeli olanı ise kıvrımlı dal şeklindedir.

Örnek No : 3

Çizim No : 3

Örnek No : 5

Fotoğraf No : 11

Çizim No : 5

İlgili Koleksiyon : Ramis Ramis (Recko (Dükkan)

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş ancak oksitlenmiş

Ürünün Cinsi : Kemer Tokası

Ürünün Boyutları (EnxBoy) : 7x 9 cm.

Kullanılan Malzemeler : Gümüş

Uygulanan Teknik : Kabartma tekniği

Kullanılan Renkler : Gümüşün doğal rengi

Bezeme Konuları : Bitkisel ve geometri bezeme

Kompozisyon : Birleşme noktası yuvarlak olarak başlayan,- karşı tarafı sivri

biten kemer tokası; genel olarak yuvarlak görünüm vermektedir. Tokanın ortasında yer alan daire içerisinde kabartma tekniği uygulanmış bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır. Dairenin dışında iki üçgen motifin kesişmesinden meydana gelen altı kollu yıldız motifi yer almaktadır. Üçgenlerin kesiştiği yerlerde çiçek motifleri, boşluklarında ise çiçek ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Tokasının sivri olan bölümünde yine bitkisel motifler yer almaktadır. Tüm yüzeyine dıştan abartma tekniği uygulanmış olan toka tek parça olarak tespit edilmiştir.

Örnek No: 5

Çizim No: 5

Örnek No : 6

Çizim No : 6

İlgili Koleksiyon : Ramis Ramis (Recko (Dükkan)

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş ancak oksitlenmiş

Ürünün Cinsi : Kemer Tokası

Ürünün Boyutları (EnxBoy) : 7x 70 cm.

Kullanılan Malzemeler : Gümüş

Uygulanan Teknik : Kabartma

Kullanılan Renkler : Gümüşün doğal rengi

Bezeme Konuları : Bitkisel ve geometri bezeme

Kompozisyon : Birleşme noktası yuvarlak olarak başlayan, karşı tarafı sivri

olarak biten kemer tokası; genel olarak yuvarlak görünüm vermektedir. Tokanın dış kenarında küçük bitkisel motiflerin yer aldığı bir cm. genişliğinde bordür bulunmaktadır. Ayrıca tokanın ortasındaki daire içerisinde kabartma tekniği uygulanmış bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır. İç daire ile bordür arasında 1.5 cm. genişliğinde desensiz bölüm yer almaktadır. Sivri olan bölümünde de bitkisel motifler bulunan tokasının tüm yüzeyine dıştan abartma tekniği uygulanmıştır. Toka tek parça olarak tespit edilmiştir.

Örnek No: 6

Çizim No: 6

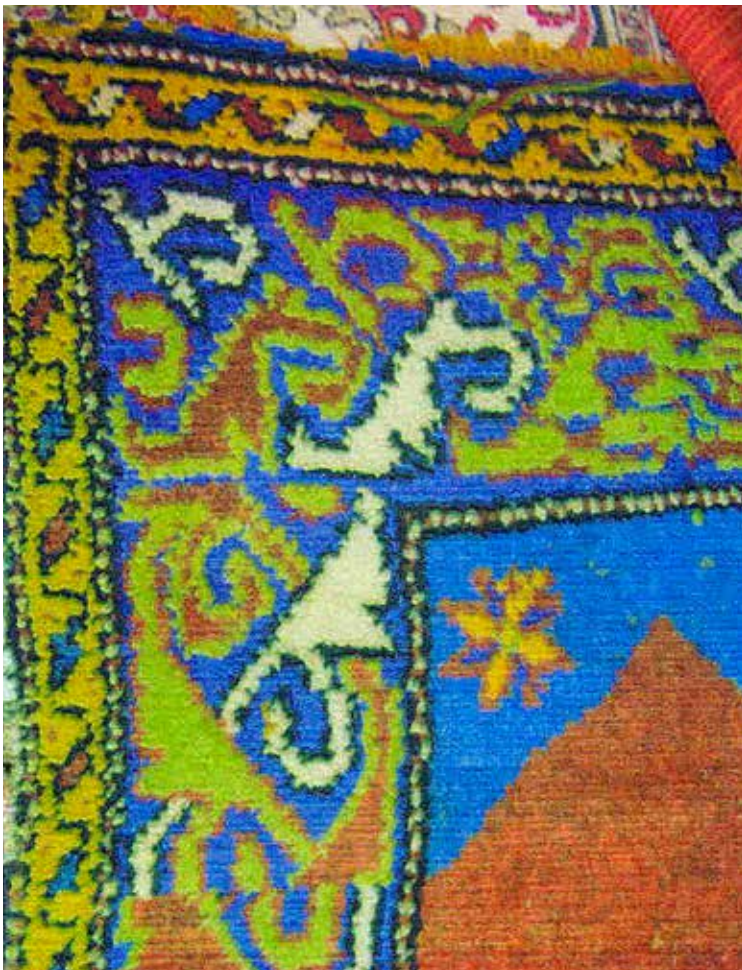
Kaynaklar

- KUŞOĞLU, M. Zeki. (1994). *Dünyâ Sanatımız Kültürümüz*. İstanbul.
- ÖZBAĞI, T., (1989). *Ankara İl Merkezinde Yaşayan Kadınlarda Bulunan Geleneksel Gümüş Takılar Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara, 1989, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- _____ (1993). *Geleneksel Kadın Takıları*, Ankara: Türkiye’de Yaygın Eğitim ve Sanat Dergisi. (5). Ankara.
- _____ (1995). *Baş Süslemelerinde Kullanılan Anadolu Kadın Takıları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat.
- _____ (2001). *Geleneksel Türk Takıları*, Türkiye, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- PAYZIN, Sevim. (1985). *Anadolu Takıları*. Antik Dergisi. İstanbul.
- SAVAŞÇIN, M.Y.A. Türe ve (1986a). *Anadolu Takıları*, Antika Dergisi. İstanbul.
- TANSUĞ, Sabiha. (1986). *Geleneksel Köylü Takıları ve Başlıkları*. Türkiyemiz Dergisi.
- ÜLGER, Nihal. (1997). *Ankara İli Beypazarı İlçesi Kuyumculuğunda Günümüzde Üretilen Gümüş Bilezik Örnekleri ve Yeni Tasarımlar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Ramis Ramis, Açık Adresi : UL.106N-2, ÜSKÜP

Makedonya Türk Halıları

Nihal ÜLGER*

1. Giriş

Halıcılık Türklerle birlikte başlayıp, Türklerin yaşadığı coğrafyada gelişerek yayılmış önemli bir sanat dalıdır. Tarihsel gelişim sürecinde dönemlere göre farklı özellikler gösteren halı sanatı geçmişin izlerini günümüze taşıyabilen önemli belgelerdir.

Türk halı sanatı hakkında ilk önemli buluntu günümüzde Pazırık halısı olarak bilinen halıdır (Fot.1).

Sibirya'da Altay Dağları eteklerinde Pazırık kurganlarının beşincisinde Rus arkeoloğu Rudenko tarafından 1947-1949 yılları arasında

Fotoğraf 1: Pazırık Halısı

* Öğretim Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Emekli.

bulunmuş olan bu halı kurganın içine dolan suların donarak buzul haline gelmesiyle muhafaza edilerek günümüze kadar gelebilmiştir. Bazı kaynaklarda M.Ö. III-II. bazı kaynaklarda ise V-III.y.y' da Asya Hunları tarafından dokunduğu kabul edilen halının bulunduğu kurgan içinde koşum takımlarında ve ağaç üzerine Göktürk yazısı ile yazılmış Türkçe kelimelerin bulunması halının Türklere ait olduğunun göstergesidir.¹

Pazırık halısı dünyanın en erken tarihli düğümlü dokumasıdır. Yaklaşık 189 x 200 cm. boyutlarındadır. Yün malzemeye ve Türk düğüm tekniğiyle (Gördes düğümü) dokunmuştur.²

Daha sonraki dönemlerde Türk el halıcılığı Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar zamanında tüm kalite unsurlarını içeren özellikleri ve otantik yapısıyla gelişmeye devam etmiş ve 16. 17 ve 18. y.y. larda en parlak dönemine ulaşmıştır.

Türkler Orta Asya'dan akın, akın Anadolu'ya ve diğer coğrafyalara göç ederken, kendi örf, adet, inanç ve el sanatlarını da beraberlerinde taşımışlardır. Türk boy ve oymaklarının yaşama şekli, felsefeleri halı ve kilimlerinde hayat bulmuş ve bu anlatım biçimi aynı karakter içinde sayısız renk ve motif değerleri geleneği ile günümüze kadar ulaşmıştır. Bu bağlamda halılarımız da Türk insanıyla tarihin her döneminde yaşamış etnografik birer belge niteliğindedir.

Halı, kilim gibi tekstil ürünlerinin, günlük kullanım sürecinde yıpranmaya ve belli bir süre sonra yok olmaya mahkûm oldukları bilinen bir gerçektir. Bu nedenle gelecek kuşaklara tahminlerin ötesinde az örnekler kalmıştır. Kalan örneklerin ise titizlikle incelenip, korunması gerekmektedir.

2. Makedonya'da Tespit Edilen Türk Halıları

El dokuması halıların; geleneksel olarak çeyiz için dokunduğu gibi, ölümden sonra camilere bağışlanmak üzere üretilerek dini bir geleneğin devamlılığını da sağladığı görülmektedir. Aynı geleneğin sürdürüldüğü, Makedonya'daki camilerde de gözlenmiştir. Bağış yoluyla camilere kazandırılan halılar zeminde katmanlar oluşturmuştur (her ne kadar bu halı katmanlarının üzeri makine halıları ile kapatılmışsa da detaylı incelemeler sonucu el dokuması halıları gün yüzüne çıkarmak mümkündür). Makedonya-Üsküp'te İsabey Camii ve Sultan Murat Camii'nde bağış yoluyla zemine serilmiş yolluk biçiminde halılar karşımıza çıkmıştır. Bu Halılar yaklaşık 20.yy.başına tarihlendirilebilmekte ve Türk (Gördes) düğümü ile dokunmuştur. Bu halıların çözgü, atkı ve ilme malzemeleri çoğunlukla yündür. Bazı örneklerde ise çözgü ve atkıda pamuk iplik kullanıldığı gözlenmiştir.

Enleri dar boyları uzun tasarlanmış yolluk şeklindeki bu halıların ortalama boyutları 100-114 x 300-380 cm. arasında değişmektedir. Bir dm²'deki ilme sayısı yaklaşık 20 x 20 olan bu halıların dört kenarı 2 yada 3 bordürle çevrelenmiştir. İç bordürler daha enli ve dış bordürlere göre farklı motiflerle bezenmiştir. Enli bordürlerde, geometrik veya geo-

¹ Ş.Yetkin, Türk Halı Sanatı. İstanbul, 1974.

² .B.Deniz,Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Ankara,2000.

Fotoğraf 2.
Sultan Murat
Camiinde serili
halılar, 2005.

metrik ve bitkisel bezemelerin tercih edildiği, ince bordürlerde ise daha çok geometrik bezemelerin yer aldığı ve bağlantılı sıralamalarla düzenlendiği görülmektedir. Bu halıların zemin kompozisyonunda bordürlere kıyasla daha sade düzenleme yapıldığı dikkati çekmektedir. Örneklerin bazılarında tek, bazılarında ise çift taraflı mihrap yer almaktadır. Mihrap köşelerinde çoğunlukla sekiz köşeli yıldız motifleri, eşkenar dörtgen bazılarında ise dolgulu mihrap köşeleri kompozisyonu tamamlamaktadır.

Renklendirmede orta zemin ile bordür zemini renklerinin birbirlerinden farklı tasarlandığı, zemini genelde kırmızı olan bu halıların bordür zeminlerinin yeşil, mor, mavi, siyah, krem ve kırmızı ile renklendirildiği, yan yana sıralanmış bazı bordürlerde zemin renklerinin birbirlerine yakın tonlarda seçildiği, bazı örneklerde ise zıt renklerin tercih edildiği gözlenmiştir. Motiflerde, krem, kırmızı, sarı, hardal sarısı, eflatun, yeşil, mavi, yağ yeşili, taba gibi renklerin kullanıldığı, bordür motifleri ile zemin motifleri arasında birbirleri ile bağlantılı renklerin seçildiği görülmüştür.

Her ne amaçla dokunursa dokunsun Türk halıları; sanatsal değeri, motif ve kompozisyon özellikleri, dokuma tekniği, zengin bezeme çeşitleri ve eşsiz güzellikteki örnekleriyle yaşatılması ve korunması gereken kültür varlıklarımızdır.

3. Üsküp Camilerinde Tespit Edilen Halı Örnekleri

Örnek No: 1

Örnek No: 1a

Örnek No : 1

Çizim No : 1,2, 3,4

İlgili Koleksiyon : İsabey cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : İç odada serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20. yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Cinsi : Yolluk. Yöredeki Adı: Yambol (oda kenarlarında yer minderi üzerine örtülür).

Boyutları (En x Boy) : 108 x 313 cm. Dış Bordür eni: 5,5 cm. İç Bordür eni: 22 cm. Saçak Boyu: 2,5 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20 x 20 cm. Ara Atkı Sayısı:3.

İplik Katsayısı : 2.

Hav Yüksekliği : 1 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözüğü : Sarı

Düğüm İpliği : Kırmızı, mavi, yeşil, sarı, siyah, mor

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Zikzak

Sembolik Bezeme : Rumi, yıldız, mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. İnce bordürde zikzak, kalın bordürde birbiri içinden geçen rumi motifleri görülmektedir. Zeminde çift taraflı mihrap ve köşelerinde yıldız motifleri yer almaktadır.

Eserle İlgili Yayınlar : Ülger, Nihal. "Elazığ Müzesinde Bulunan Bir Grup Halı Üzerine" 8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu 13-15 Kasım . İzmir, 2002.Dokuz Eylül Yayıncılık Lmt. Şti. İzmir 2005 s.444- 454

Kaynak Kişi Künyesi

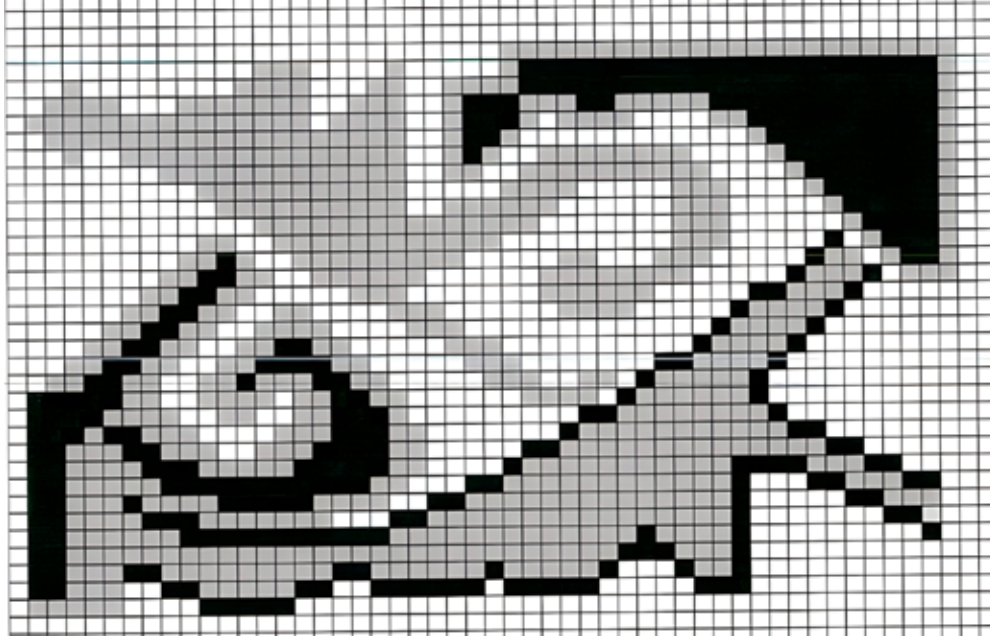
Adı Soyadı : Sait Bayram

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1939

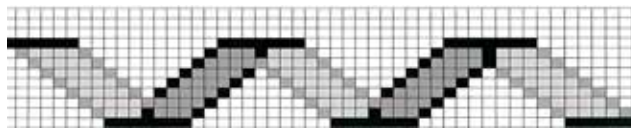
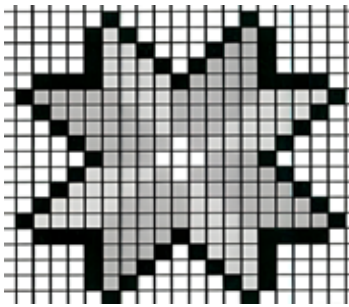
Öğrenim Durumu : -

Mesleği : Emekli yorgancı

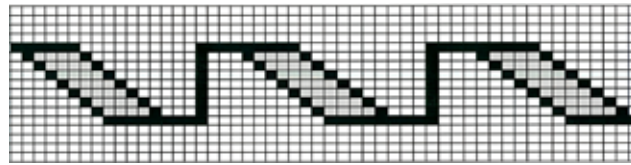
Açık Adresi : İsabey cami, mütevelli heyeti üyesi / Üsküp

Çizim No: 1

Çizim No: 2

Çizim No: 3

Çizim No: 4

Örnek No: 2

Örnek No: 2a

Örnek No: 2b

Örnek No : 2

Çizim No : 5, 6, 7, 8, 9

İlgili Koleksiyon : İsabey Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Cinsi : Yolluk. Yöredeki Adı : Yambol

Boyutları (En x Boy) : 100x370 cm. Dış Bordür eni: 6.3 cm. İç Bordür eni: 21 cm. Saçak Boyu: 3.5 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20 x 20 cm. Ara Atkı Sayısı : 6

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 1cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözgü : Sarı

Düğüm İpliği : Siyah (bordür zemini), açık yeşil(mihrap nişi), kırmızı, siyah, mavi, pembe, eflatun, bej.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : "S" kıvrımlı dal içinde 8 yapraklı çiçek

Geometrik Bezeme : Zikzak

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. İnce bordürde zikzak, kalın bordürde S kıvrımlı dal içinde sekiz yapraklı çiçek motifleri görülmektedir. Zeminde çift taraflı mihrap köşelerinde dört yapraklı çiçek ve mihrap nişi içinde geometrik biçimli eşkenar dörtgen motifleri yer almaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi

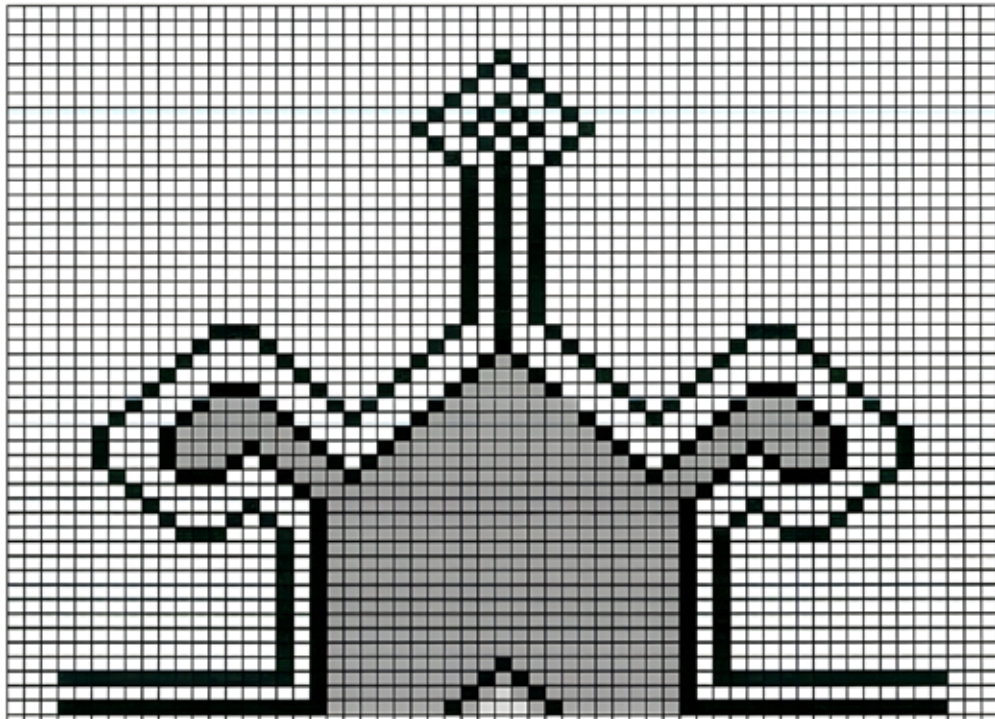
Adı Soyadı : Sait Bayram

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1939

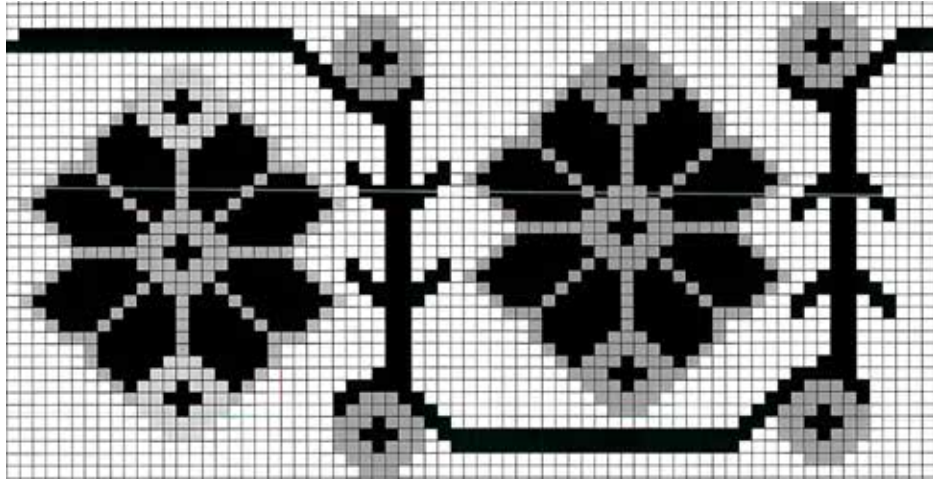
Öğrenim Durumu : -

Mesleği : Emekli yorgancı

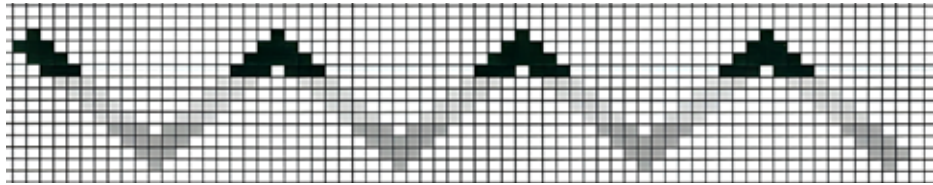
Açık Adresi : İsabey cami, mütevellî heyeti üyesi / Üsküp

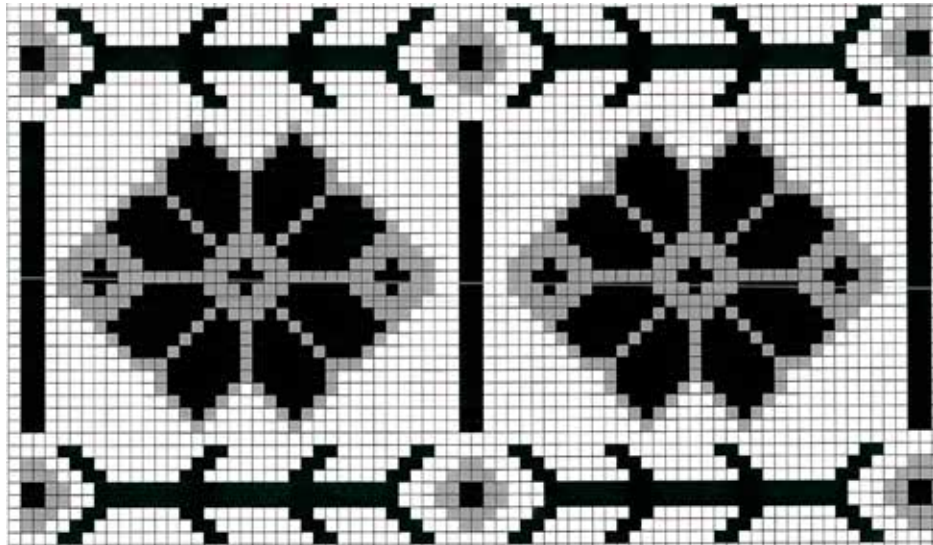
Çizim No: 5

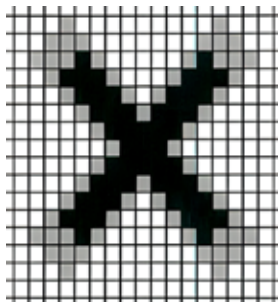
Çizim No: 6

Çizim No: 7

Çizim No: 8

Çizim No: 9

Örnek No: 3

Örnek No: 3a

Örnek No : 3

Çizim No : 10, 11

İlgili Koleksiyon : İsabey Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Cinsi : Yolluk, **Yöredeki Adı :** Yambol

Boyutları (En x Boy) : 106x370 cm.

Dış Bordür eni : 7.5 cm.

İç Bordür eni : 22 cm.

Saçak Boyu : 3 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20 x 20 cm, Ara Atkı Sayısı : 6

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 1 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözüğü : Sarı

Düğüm İpliği : Açık ve koyu mavi, kırmızı(zemin), yeşil, beyaz, siyah, sarı.

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : 8 köşeli yıldız, üçgen

Figürlü Bezeme : Rumi

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelemiştir. İnce bordürde üçgen, kalın bordürde S kıvrımlı rumi motifleri görülmektedir. Zeminde; çift taraflı mihrap köşelerinde ve mihrap nişi içinde 8 köşeli yıldız motifleri görülmektedir.

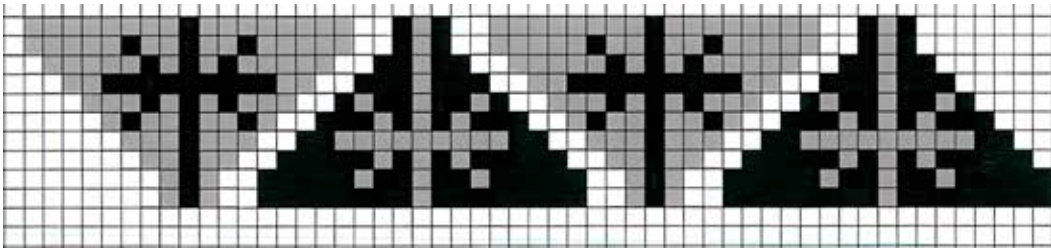
Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Sait Bayram

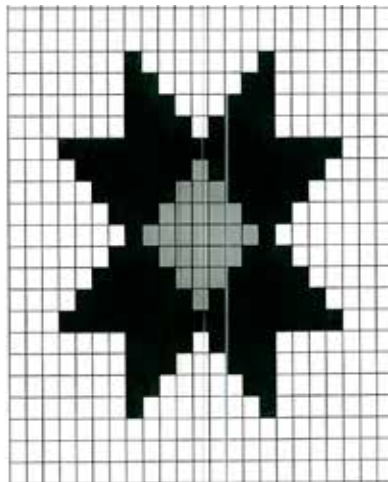
Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1939

Mesleği : Emekli yorgancı

Açık Adresi : İsabey cami, mütevellî heyeti üyesi / Üsküp

Çizim No: 10

Çizim No: 11

Örnek No: 4

Örnek No : 4

Çizim No : 12

İlgili Koleksiyon : İsabey Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Ürünün Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Ürünün Cinsi : Yolluk,

Yöredeki Adı: Yambol

Boyutları (En x Boy) : 102 x 300 cm.

Dış Bordür eni : 6 cm.

İç Bordür eni : 6 cm.

Saçak Boyu : 2,5 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20 x 20,

Ara Atkı Sayısı : 4

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 0,8 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Kırmızı

Çözüğü : Kırmızı

Düğüm İpliği : Kırmızı(zemin), siyah.

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Zikzak, testere dişi, çift V, eşkenar dörtgen.

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevesiyle çevrilmiştir. İnce bordürde zikzak, testere dişi, zeminde tek taraflı mihrap şeklini sembolize eden ters V biçimli motif, mihrap köşelerinde eşkenar dörtgen motifleri görülmektedir.

Kaynak Kişi Künyesi

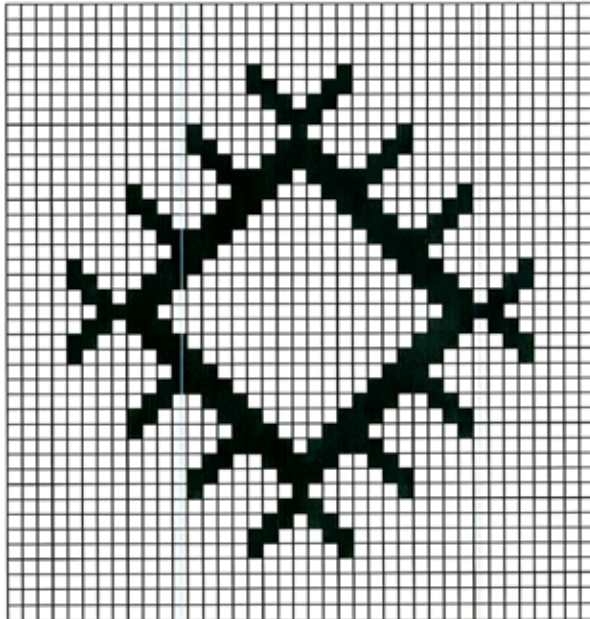
Adı Soyadı : Sait Bayram

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1939

Mesleği : Emekli yorgancı

Açık Adresi : İsabey cami, mütevelli heyeti üyesi / Üsküp

Örnek No : 5

Çizim No: 12

Örnek No: 5

Örnek No : 5

Çizim No : 13, 14, 15, 16

İlgili Koleksiyon : İsabey Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20. yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Cinsi : Yolluk,

Yöredeki Adı : Yambol

Boyutları (En x Boy) : 113 x 315

Dış Bordür eni : 9 cm.

İç Bordür eni : 22 cm.

Saçak Boyu : 5 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20 x 20,

Ara Atkı Sayısı : 4

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 1 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözüğü : Sarı

Düğüm İpliği : Kırmızı(zemin), koyu mavi, sarı, yeşil (bordür zemini) krem rengi.

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Zikzak, eşkenar dörtgen (göz).

Figürlü Bezeme : Rumi

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. İnce bordürde zikzak bölmeli üçgenler, kalın bordürde S kıvrımlı rumi motifleri görülmektedir. İri motiflerle bezenmiş bordüre karşın zeminde hiçbir motife yer verilmediği dikkati çekmektedir.

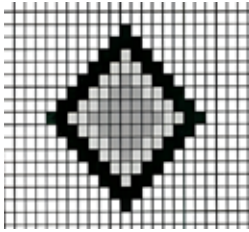
Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Sait Bayram

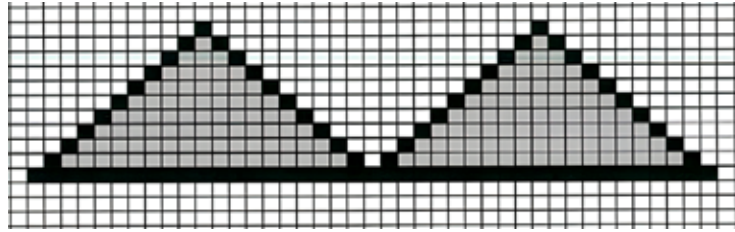
Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1939

Mesleği : Emekli yorgancı

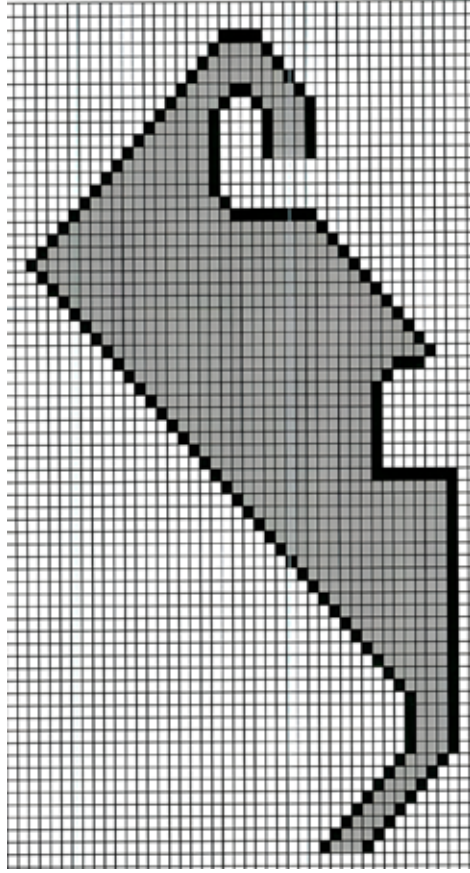
Açık Adresi : İsabey cami, mütevelli heyeti üyesi / Üsküp

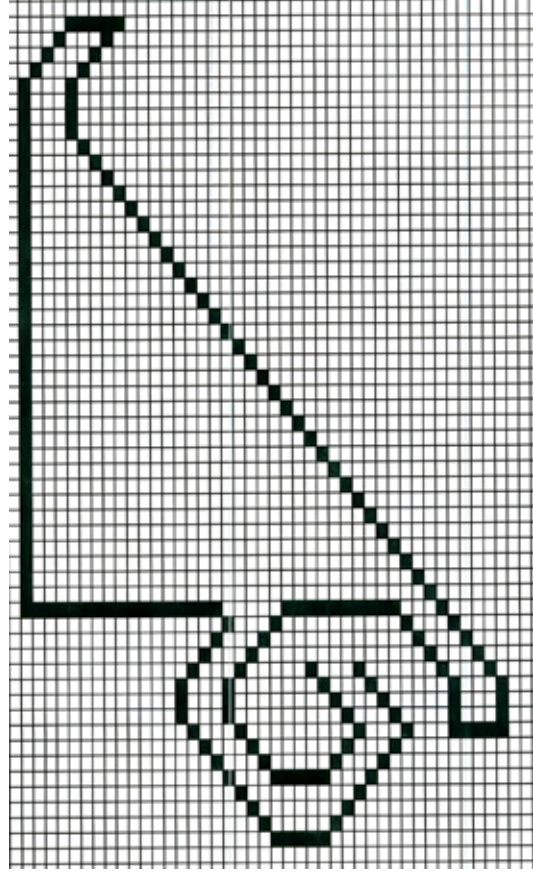
Çizim No: 13

Çizim No: 14

Çizim No: 15

Çizim No: 16

Örnek No: 6

Örnek No : 6

Çizim No :

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Cinsi : Yolluk, Yöredeki

Adı: Yambol

Boyutları (En x Boy) : 114 x 320

Dış Bordür eni : 7 cm.

İç Bordür eni : 24 cm.

Saçak Boyu : 2.5 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20x 20,

Ara Atkı Sayısı : 6

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 1 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Yöredeki Adı :

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözüğü : Sarı

Düğüm İpliği : Kırmızı(zemin), yeşil, beyaz, koyu sarı, siyah(bordür ve mihrap zemini)

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : 8 köşeli yıldız, zikzak

Figürlü Bezeme : Rumi

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. İnce bordürde zikzak, kalın bordürde S kıvrımlı rumi motifleri görülmektedir. Zeminde; çift taraflı mihrap köşelerinde 8 köşeli yıldız motifleri yer almaktadır.

Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Kemal Salih

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1933

Mesleği : Emekli

Açık Adresi : Sultan Murat cami görevlisi / Üsküp

Örnek No: 7

Örnek No : 7

Çizim No : 17

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda (saçaklar biraz yıpranmış)

Cinsi : Yolluk,

Yöredeki Adı : Yambol

Boyutları (En x Boy) : 106 x 380

Dış Bordür eni : 6 cm.

İç Bordür eni : 6 cm.

Saçak Boyu : 8.5 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20x20,

Ara Atkı Sayısı : 6

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 1 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözüğü : Sarı

Düğüm İpliği : Kırmızı(zemin), beyaz, siyah(bantlı bordür).

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Ucu tığlı üçgen bant

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı eşit kalınlıkta kırmızı- siyah bantlı bordürle çerçevelenmiştir. Bordürden iç zemine uzayan ucu tığlı üçgen motifler yer almaktadır.

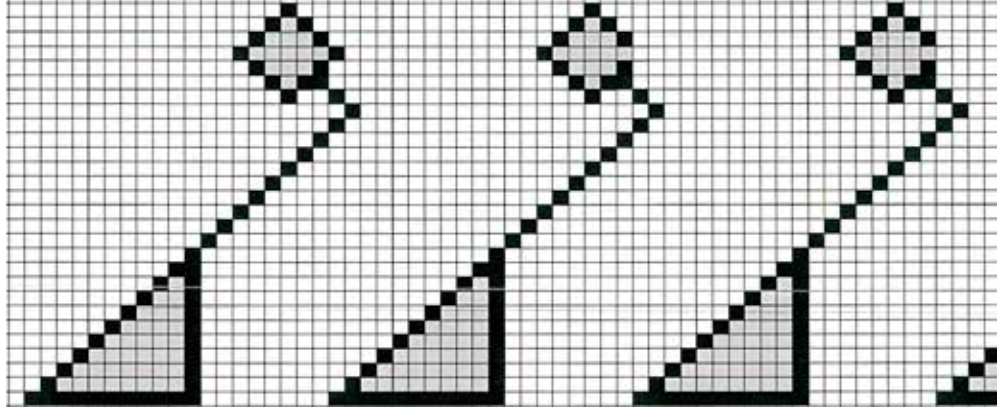
Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Kemal Salih

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1933

Mesleği : Emekli

Açık Adresi : Sultan Murat cami görevlisi / Üsküp

Çizim No: 17

Örnek No: 8

Örnek No : 8

Çizim No : 18

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : İyi durumda

Cinsi : Yolluk,

Yöredeki Adı: Yambol

Boyutları (En x Boy) : 108 x 340

Dış Bordür eni : 6 cm.

İç Bordür eni : 24 cm.

Saçak Boyu : 3 cm.

10 cm² de düğüm sayısı : 20x20

Ara Atkı Sayısı : 6

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 1 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözüğü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Sarı

Çözüğü : Sarı

Düğüm İpliği : Kırmızı(zemin), yeşil, beyaz, siyah(bordür ve mihrap köşe zemini), sarı.

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Üçgen ve ucu C kıvrımlı konik biçimli motif

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelemiştir. İnce bordürde zikzak bölmeler içinde üçgen, kalın bordürde ucu C kıvrımlı konik motifler yer almıştır. Zeminde; çift taraflı mihrap köşelerinde 8 köşeli yıldız motifleri görülmektedir.

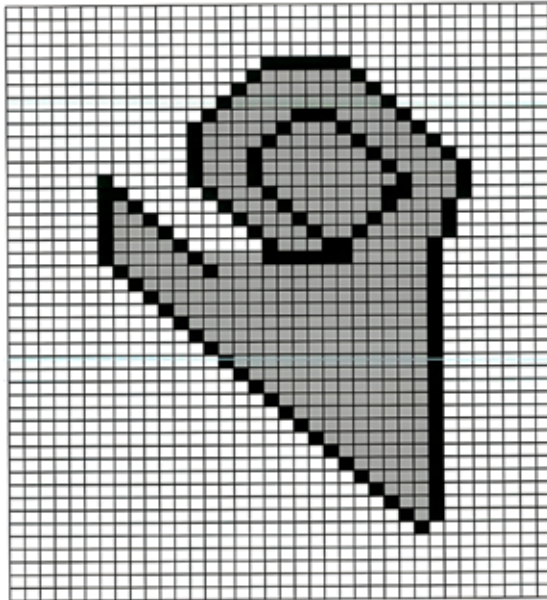
Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Kemal Salih

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1933

Mesleği : Emekli

Açık Adresi : Sultan Murat cami görevlisi / Üsküp

Çizim No: 18

Örnek No: 9

Örnek No : 9

Çizim No : 19, 20

İlgili Koleksiyon : İsabey cami

Koleksiyonun Açık Adresi : Üsküp

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Tabanda serili

İnceleme Tarihi : 21. 04. 2007

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Bugünkü Durumu : İyi durumda

Onarım Görüp Görmediği : Görmemiş

Ürünün Cinsi : Yolluk

Yöredeki Adı : Yambol

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 106 x 150cm.

Üründe Dokuma Yoğunluğu

10 cm² de düğüm sayısı : 20x 20 cm

Ara atkı sayısı : 4

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 0.8 cm.

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün İplik

Çözüğü : Yün İplik

Düğüm İpliği : Yün İplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Kırmızı

Çözüğü : Kırmızı

Düğüm İpliği : Kırmızı, açık pembe,koyu pembe, turuncu, sarı, açık yeşil, koyu yeşil, eflatun, mor, mavi, beyaz.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Gül dalı

Geometrik Bezeme : Zikzak

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi :

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelemiştir. İnce bordürde zikzak, kalın bordürde iki gonca bir gül ve üç yapraktan oluşan gül dalı motifleri görülmektedir. Zeminde çift taraflı mihrap yer almaktadır.

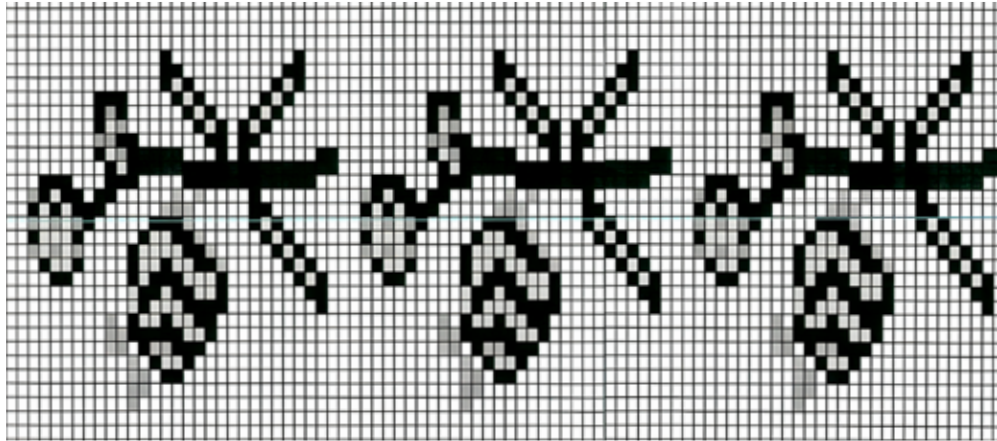
Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Sait Bayram

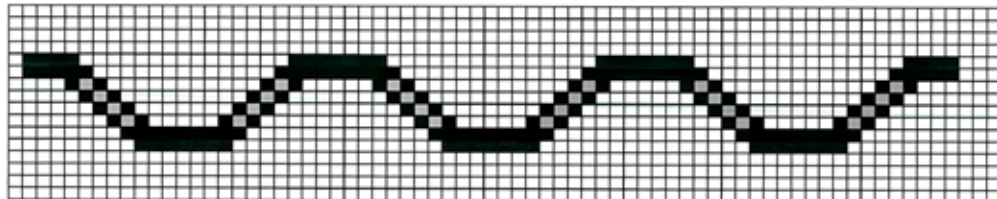
Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp, 1939

Mesleği : Emekli yorgancı

Açık Adresi : İsabey cami, mütevellî heyeti üyesi / Üsküp

Çizim No: 19

Çizim No: 20

Örnek No: 10

Örnek No: 10a

Örnek No : 10

Çizim No : 21, 22, 23

İlgili Koleksiyon : Sehavet Hanım

Koleksiyonun Açık Adresi : Tito cad. Ohri

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Bilinmiyor

Koleksiyondaki Yeri : Kullanılıyor

İnceleme Tarihi : 21. 04. 2007

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Bugünkü Durumu : Kısa kenarlar ve saçaklar yıpranmış.

Onarım Görüp Görmediği : Görmemiş

Cinsi : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Boyutları (En x Boy) : 62 x 104 cm.

10 cm2 de düğüm sayısı : 20 x 20,

Ara atkı sayısı : 4

İplik Katsayısı : 2

Hav Yüksekliği : 0,8 cm

Kullanılan Araçlar : Halı tezgahı

Kullanılan Gereçler

Atkı : Yün iplik

Çözü : Yün iplik

Düğüm İpliği : Yün iplik

Uygulanan Teknik : Halı (Türk Düğümü) dokuma

Kullanılan Renkler

Atkı : Krem

Çözüğü : Krem

Düğüm İpliği : Kırmızı (halı ve bordür zemini), açık mavi ,koyu mavi, sarı, beyaz., fûme.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Sekiz yapraklı çiçek

Geometrik Bezeme : Sekiz kollu yıldız, üçgen,

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi :

Kompozisyon : Halının dört kenarı bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelemiştir. İnce bordürde birbiriyle bağlantılı içi dolgulu üçgen, kalın bordürde sekiz yapraklı çiçek motifleri görülmektedir. Zeminde çift taraflı mihrap ve iki mihrap arasında sekiz kollu yıldız motifleri yer almaktadır.

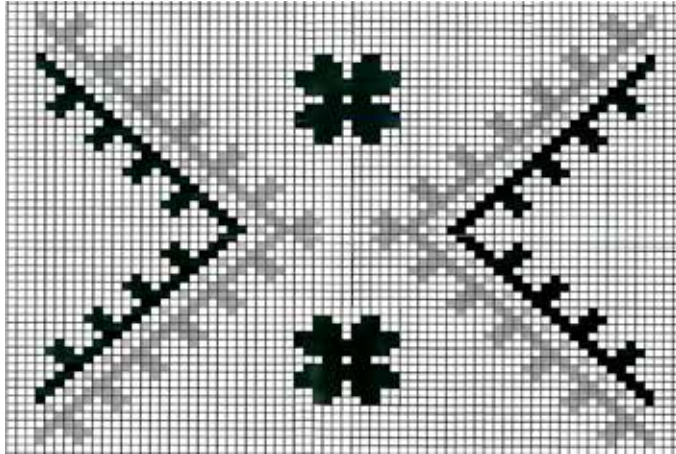
Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Sehavet Hanım

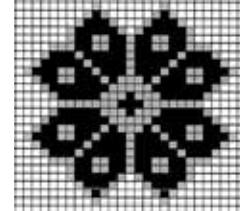
Doğum Yeri ve Yılı : Ohri 1933

Mesleği : Ev Hanımı

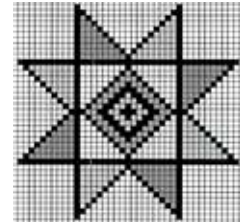
Açık Adresi : Tito Cad. Ohri

Çizim No: 21

Çizim No: 22

Çizim No: 23

Kaynaklar

YETKİN, Şerare. Türk Halı Sanatı. İstanbul,1974

DENİZ, Bekir. Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Ankara,2000

ÜLGER, Nihal. “Elazığ Müzesinde Bulunan Bir Grup Halı Üzerine” 8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu 13-15 Kasım Bildirileri. İzmir. 2002.Dokuz Eylül Yayıncılık Lmt.Şti. İzmir 2005

Üsküp ve Çevresinde Tespit Edilen Kilim ve Şayak Dokuma Örnekleri*

Aysen SOYSALDI**

1. Giriş

Üsküp “scupi” adıyla Roma döneminde bilinen antik bir şehirdir. Geç dönemlerde Vardar Nehrinin iki yakasında genişleyen Üsküp zengin tarihe sahip, Slav adı olan “Skopje” adını aldı. Üsküp şehri özellikle ikinci dünya savaşından sonra hızla gelişmiştir. Bu gelişimin başlangıcı büyük yıkım yapan 1963 depremi olarak da yorumlanır. Depremden sonra tüm dünyanın dayanışması sayesinde Üsküp hızla yenilenmiş ve adeta yeniden yapılanmıştır.

Bugün Makedonya'nın başkenti, Balkanlar'ın iş merkezi ve diplomatik öneme sahip olan modern bir şehridir. Üsküp Makedonya'nın politik, ekonomik, kültür ve bilim merkezidir. Tüm devlet enstitüleri bu şehirdedir. Osmanlı Devletinin de ticaret merkezi olduğu şehirdeki 16. yy. kurşunlu han, 15. yy. Sulu han ve kervansaraylar gibi önemli mimari eserlerden anlaşılmaktadır.

Türkler Eski Üsküp şehri ve çevredeki köylerde yerleşerek hem şehir hem de köy hayat tarzını devam ettirmiştir. Türkler her gittikleri bölgede özellikle koyun-keçi yetiştirerek

* Konuyla ilgili yayınlar için bkz:
SOYSALDI Aysen, (2018) “Üsküp Camilerinde Tespit Edilen Boşnak Kilimleri”, XII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri“ Türkiye-Makedonya İlişkileri, 31 Ağustos-06-Eylül 2018, Kocacık-Jupa/Struga MAKEDONYA, s: 68-77.
SOYSALDI, Aysen, (2016), “Üsküp ve Çevresinde Tespit Edilen Kilim ve Diğer Yaygı. Örnekleri”, Azərbaycan Xalçaları, C. VI, N.19.
SOYSALDI Aysen,(2011) “Üsküp’te Tespit Edilen Yünlü Şayak Dokuma Yaygılar ve Türkiye’deki Benzer Örnekler”, III. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) ve Gelenekli Sanatlar Kongresi Bildirileri, 30-31 Mayıs 2011, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı, Konya, s:139-148.

** Prof. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Öğretim üyesi.

hem besin kaynağı, hem de yününden dokumalar üreterek ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Türk-İslam hayat tarzının gereği olduğu gibi, Üsküp ve çevresinde de ev döşeme geleneğinde halı-kilim, şayak dokuma sedir örtüsü, minder, yastık, yer yaygıları seccadeler üretilmiştir.

Türk kilimleri atkı yüzü, tersi ile yüzü aynı olan dokumalardır. Atkı ipliğinin aynı zamanda desen ipliği olarak kullanılması, motif-zemin ilişkisinde olağanüstü desenlerin meydana gelmesini sağlar. Dokuyucu aynı zamanda tasarımcı olduğu için kilimler naif sanat eserleridir. Lif, iplik ve boya renkleri dokuya, renge taşınması ile kilimlerde birçok sınırlar ve mesajlar saklanır.

Renk uyumu, abraj denilen açıktan-koyuya hafif renk değişimleri, bazı kilimlerdeki motif sınır atıkları veya aralara ilave edilen ekstra bezeme atıklarıyla yapılan dolgu motifleri ve iç içe geçerek birbirini tamamlayan motif-zemin altın oranıyla meydana getirilen desenler, Türk kilimlerini diğerlerinden ayıran, göz ardı edilemeyecek eşsiz güzelliklerdir. Kilimler aslında geçmişte geleceğe taşıyan köprülerdir. Kilimler desen ve renkleri ile hangi Türkmen boy ya da oymağına ait olduğu bilinir. Kilimlerdeki desenlerde öncelikli olan geleneğe bağlılıktır.

14. 15. ve 16. yüzyıllarda Anadolu'dan göç eden Osmanlı Türklerinden Naldöken, Tandırağı, Ofcabolu, Vize, Kocacık Türkmenleri ve Tatar Türklerinin Balkanlardaki yerleşim merkezlerinde tarım ve hayvancılığın yanı sıra Hali-kilim, aba, şayak gibi yünlü dokumalar geliştirmiştir. Büyük tüccar kervanlarının Üsküp Manastır ve diğer şehirlere sadece Selanik ve İstanbul'dan değil Halep, Şam, Bağdat, Mısır ve diğer Ortadoğu Şehirlerinden gelip mal alış-veriş yaptıkları bilinmektedir (Yücel, 1985: 73-75. Tufan, 1992: 957).

2000 yılındaki araştırma sırasında Bulgaristan'ın Şumnu Kentinde Hali-Kilim ve etnografik eşya alış-veriş yapan mağaza sahibi Sosyalizm döneminde Pirot olarak adlandırılan, Osmanlı şehri Şarkoy ve çevresinde devlet tarafından işletilen kilim dokuma atölyelerinin var olduğunu ve bu atölyelerde çoğunlukla Türklerin çalıştığını ifade etmiştir (Soysaldı 2000:628)

Şarkoy merkez ve çevresi kilim dokumaların kaynağı olarak ün yapan, bazen Traklar olarak yanlış ifade edilen Türk yerleşim merkezidir (Stone, 1997: 197). Şarkoy ve Bulgaristan Türk kilimleri konusunda tarafımızca yapılan araştırmalardan da anlaşılmıştır ki Anadolu'daki dokuma kültürü hemen her bakımdan benzer özelliklerle Balkanlarda da karşımıza çıkmaktadır. Bulgar Etnolog Vakarelskinin dediği gibi; "Bir zanaat ya da sanatın terimleri hangi dilden gelirse O'nu başkalarına öğreten O halktır." Balkanlardaki dokuma kültürünün hemen hemen bütün terimleri Türkçe kökenlidir. Örneğin; Bulgarca'da dokumacılıkla ilgili aba, alaca, arış(çözgü), boyacı-ya, germe, kilim, kolan, kırkım, mekik-sa, mindil(mendil), peştamal, saçak, sincir(zincir), tezga(tezgâh), çekrik(çıkırık), çibuk, çuval, çul, şal, şayak, vb. terimlerin yanında çiftçilik, hayvancılık, işlemecilik ve giyim-kuşama ilgili birçok Türkçe terim mevcuttur (Vakarelski, 1977. Soysaldı, 2000:628. Soysaldı, 2001, Çokay, 2000).

Üsküp ve çevresinde 2005 yılı, Ağustos ve 2006 yılı Ekim aylarında yapılan Türk kültürü ve etnografik dokümantasyon çalışmaları kapsamında tespit edilen kilim ve diğer düz dokuma yaygı örnekleri incelenmiştir. Bu çalışmada oluşturulan kilim-yaygı kataloğunda;

bulunduğu yer, tarihlendirme, yöredeki adı, ebatları, dokuma yoğunluğu, dokumada kullanılan araç ve gereçler, dokuma tekniği, renk, motif ve kompozisyon özellikleri ele alınmış ve kaynak kişi künyeleri tespit edilmiştir (bkz; kilim katalogu 1-14).

Katalogda yer alan kilim ve diğer yaygıların çoğunluğu çalışma sırasında camilerde serili olarak kullanılır durumda tespit edilmiştir. Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı Eski Üsküp çarşısında hali-kilim ve etnografik eserler satan bir mağaza da bulunmaktadır (Resim 1). Ayrıca Türk ailelerin evlerinde tespit edilen, aile yadigârı olarak sakladıkları kilim örnekleri de önemli bir gurubu oluşturmaktadır.

Resim 1. Eski Üsküp'te el dokuması kilim vb. yaygı mağazası (Saysaldı, 2005).

2. Kilim ve düz dokuma yaygıların bulunduğu yer ve tarihlendirilmesi

Üsküp Camilerdeki yaygılar ya halk tarafından bağış yoluyla serilmiş, ya da özel sipariş usulü dokutulmuştur. Camilere yapılan halı-kilim bağışı bir Türk-İslam geleneğidir. Dokuyucuların cami için özel dokunan veya satın alınan yaygılar ölümden cenaze üzerine örtülür ve kabristan dönüşü camiye serilerek bağışlanır. Bu yaygılar üzerinde yapılan ibadetlerden bağış sahibine de sevap yazılacağına inanılır. Üsküp'te bu geleneğin hâlâ yaşamakta olduğu Sultan Murat, İsa bey ve Alaca camilerinde serili bulunan büyüklü-küçüklü, rengârenk, farklı teknik ve desen özelliklerine sahip yaygılardan açıkça anlaşılmaktadır. Mustafa paşa cami için 1933'te, Dönemin Müftüsü tarafından Karadağ-Yenipazar'da özel sipariş Şarköy tipi kilimler dokutulmuştur (Örnek 4.2).

Yörede tespit edilen kilimler ve diğer yaygılar çoğunlukla 20. yy. dokumalarıdır. 20. yy. ilk yarısına tarihlenen örnekler çoğunlukla Şarköy kilimleri olup, çözgü ve atkı yün ipliği ve bazı

renklerinin solduğu gözlenmiştir. 20. yy. ikinci yarısına tarihlenen örneklerinin ise çözgüleri pamuk, atkıları yün olmakla birlikte renkleri oldukça çeşitli ye göz alıcı parlaklıktadır.

Resim 3. Üsküp Alaca Camii (Soyaldı, 2005).

Resim 2. Üsküp Sultan Murat Camii.

3. Dokuma Tezgâhı

Bu dokumalar için iki farklı tezgâh kullanılmıştır. Bunlar büyük ebatlı atölye tipi kilim dokuma tezgâhı ve mekikli bez dokuma tezgâhıdır (Resim 4.). Yörede camilerde yaygın olarak tespit edilen ve *dastar* olarak da bilinen, yünlü battaniye (dimi-şayak) dokumalar teknik özelliği bakımından bu dört gücülü, mekikli tezgâhta dokunmuştur. Kaynak kişi ifadesine göre; 20. yy. ortalarına kadar yaygın dokuma geleneğine sahip balkanlarda hemen her evde bir tezgâh bulunmaktaydı. Bu tezgâh yörede mutaf tezgâh olarak adlandırılmakta, mekikli, iki veya dört gücülü olup çok amaçlı kullanılmaktadır. Mutaf tezgâhında tefeye takılan tarak değiştirilerek ince çamaşırlık pamuklu dokuma, aba, dastar (battaniye), kilim, yanbol (tülü) ve halı gibi her türlü dokuma yapılmıştır. Ancak tarak eni dar olduğu için genellikle kilim ve şayak (battaniye) dokuma enleri 45-60 cm. ile bez dokumalarda en fazla 70 cm. eninde dokumalar yapılabilmektedir. Eski Üsküp'teki Adil Karahasan evinde bu tezgâhın eskiden kurulu olduğu ve bütün parçaları ile saklanmakta olduğu görülmüştür.

Resim 4. Dokuma tezgâh parçaları (tarak, masura ve ip gücüler).

4. Yaygı Ebatları

Atölye tipi tezgâhlarda dokunan, yörede Şarkoy kilimleri olarak bilinen kilimler, oldukça büyük ebatlarda yekpare dokunmuştur. Bu örneklerden Adil Karahasan evinde özenle saklanan ve Mustafa Paşa Camiinde halı döşeme altında serili olarak tespit edilen (örnek 4-1,2) 3-4 m. eninde, 4 m. ve üzerinde uzunluklardaki büyük atölye dokuması kilimlerdir. Atölye işi kilimler grubunda seccade tipi, ancak yekpare dokunmuş, aynı desen özelliğine sahip kilimler de Üsküp etnografya müzesi, Edirne Müzesi ve Vakıf Eserleri Müzelerinde sergilenmektedir.

Mutaf (mekikli) tezgâhında dokunan atkı yüzü ve dimi battaniye tarzı, seccade tipi yaygılar dar uzun parçalar halinde dokunmuş 3-5 parçanın birleşiminden meydana gelmiştir. Yaygı veya battaniye kompozisyonu dikkate alınıp, kenar ve orta şak (parça) desenleri ayarlanarak dokunan parçalar, dikilip birleştirilerek bir bütün haline getirilmiştir. Bu örneklerdeki bir şak eni 40 ile 60 cm. arasında değişmektedir.

Ayrıca yörede, kenarlarında minder üzerine serilen yanbol-tülü veya halılarının çevrelediği, oturma odalarının orta zeminine serilen ve orta kilimi denilen, yekpare dokunmuş çoğunlukla natüralist bitkisel bezemeli bir grup kilim daha vardır. Bunlar Boşnak kilimi olarak bilinir ve ortalama 2 m. x 3 m. boyutlarındadır.

5. Yaygıların Teknik Özellikleri

Üsküp merkez ve çevresinde tespit edilen düz dokuma yaygılar atkı yüzü kilim dokuma ve dimi dokuma tekniklidir. Atkı yüzü kilimler genellikle Şarköy kilimleridir. Bu kilimlerde eğri atkı, ilikli atkı ve diyagonal yönde kayarak iliksiz dokuma tekniği uygulanmıştır. Balkanlarda yerli halkın dokuma kültürü Üsküp ve çevresindeki Boşnak kilimlerinde kendini göstermektedir. Yöredeki kilimlerde kullanılan çözü ve atkılarının inceliği dokuma sıklığına da yansımış, ortalama cm'de yatay yönde 5-6 çözü, dikey yönde 16-20 atkı yoğunluğu tespit edilmiştir. Uygulanan dokuma tekniklerinde motif kenarlarında eğri ve ilmeli sınır atkıları da uygulanmıştır. Şarköy tipi kilimlerde bu sınır atkısı efektleri ile verilen estetik, tezat renklerle desteklenerek üstün sanat anlayışına ulaşılmıştır. Osmanlı sanatında Batı etkisinin kendini göstermeye başlaması ile 18. yüzyılda saray için dokunan kilimlerde de kumaş desenlerinin benzeri üsluplaşmış Türk çiçeklerinin görüldüğü bilinmektedir. Saray sanatı üslubunda tasarlanmış bu kilimlerin de Şarköy atölyelerinde dokunmuş olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Ayrıca dimi dokuma (dastar) yaygıların Şarköy kilimlerinde sık rastlanan desenlerde dokunmuş örnekleri teknik bakımdan dikkate değer özellik taşımaktadır. 1/3 atkı dimisi dokuma örgüsü sabit tutulup, motif sınırları içinde, farklı renkte atkılar geçirilerek, desenli dokuma yapılmıştır. Bu dokuma tarzının Türkler tarafından yaygın olarak uygulandığı söylenebilir. Anadolu'nun Ege ve Karadeniz bölgelerinde aynı teknikte yünlü desenli dokumalar hala yapılmaktadır.

6. Yaygıların Renk Özellikleri

Türk kilimlerinin genel özelliği olan kırmızı zemin rengi Üsküp ve çevresindeki kilim ve düz dokuma yaygılarda da uygulanmıştır. Bordür zeminleri beyaz veya siyahtır. Bezeme renkleri ise oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Zemin renkleri yerine göre motiflerde de kullanılmıştır. Ayrıca mavi ve yeşilin birçok tonu, kızıl kahverengi, sarı, son dönemde ise bunların yanında turuncu, pembe ve mor gibi renkler de cesurca kullanılmıştır.

Türk kilimlerinde kırmızı en çok kullanılan renktir. Aynı zamanda sevinç, Anadolu tabiri ile murat rengidir. Kırmızı, mavi, sarı ve yeşil renklerin de asırlarca Türk bayraklarının renkleri olduğu bilinmektedir (Genç, 2009: 51-75). Türk boyacılık geleneğinde bu renklerin doğal boyalarla elde edilebilen, köklü bir geçmişi vardır. Bu renklerin kontrast kullanımı, renk uyumunun ve renk değerlerinin canlılığı Şarköy kilimlerindeki mükemmelliğin de kaynağıdır.

7. Yaygıların Bezeme Konuları

Üsküp ve çevresindeki kilimlerinde geometrik ve bitkisel motifler çoğunluktadır. Ancak Türk kilimlerinin genel özelliği olan bitkisel ve hayvansal motiflerin yalın halde geometrik biçimlendirilmesi Üsküp ve çevresindeki yaygılarda da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yöre kilimleri hakkında yazılan (Belef, 1960) kaynakta da şu motifler karşımıza çıkmaktadır. Hayat ağacı ve dalları üzenine konmuş kuşlar (Örnek 1), meyveli veya üzüm salkımlı dallar diyagonal hatlarda kesişen biçimlerde görülmektedir. Bu ağaçlar bir kökten çıkan ağaç veya bitkiler (Örnek 1,4), altıgen veya eşkenar dörtgen biçimli salkımlı göz motiflerinden oluşur (Örnek 2, 3, 12). Kenar sularında simetrik düzende koç boynuzu (Örnek 2, 4, 12), ying-yang ya da aşık kıvrımları yer alır (Örnek 2, 6, 12). Bazı yaygılarda geometrik biçimli iç içe geçen çengel kıvrımlı göbek (Örnek 6), basamaklı eşkenar dörtgen göbek (Örnek 12), dört ana ve dört ara yönde dokuz bölümlü göbek (örnek 5), mihrap (Örnek 8) görülmektedir. Yörede Boşnak kilimi denilen bir grup kilimde tamamen doğal, bir dal üzerinde yaprak ve çiçekler, vazoda çiçek veya buketler (Örnek 5, 6, 7, 8, 11) görülmektedir. Hayvan figürlerinden at figürü (Örnek 14), Çiçeklerden gül, karanfil, çelenk halinde kenger yaprakları çoğunluktadır. Dikey yönde zikzak banth kenar suyu, paralelkenar (Örnek 9), ve stilize geometrik biçimli laleli kenar suyu bezemeleri (Örnek 9,13) vardır.

Bu bezemelerde Türk-İslam felsefesini ve Asya kültüründen gelen tek tanrılı Türk dininin etkilerini görmek mümkündür (Soysaldı, 2001: 632, Esin, 1984: 86-123, Karamağaralı 1998:178). Bu motiflerde sembolik anlamlar yüküldür. Örnek vermek gerekirse; kem gözden/kötü nazardan ve kötülüklerden korunmayı göz motifiyle, bolluk ve bereket umutlarını koçboynuzuyla, sevgi-aşk ve iyi-kötü denge kavramlarını âşık kıvrımıyla (Ying-yang) anlatmıştır. Hz. Muhammed'in remzini gül ile, sonsuzluk hayat ağacıyla, Kabe'ye yönelik mihrap motifleri ile ifade edilmiştir.

8. Sonuç

Üsküp, Manastır ve Ohri şehirlerinde Osmanlı dönemi dini mimari yapılarından camii, tekke ve Mevlevihaneler yörede dokunan halı, kilim, dastar yaygılarında Hem sade hem de derin anlamlar içeren Balkan Türk-İslam kültürünün eserleridir. Üsküp ve çevresinde tespit edilebilen yaygı örneklerinde büyük ebatlı ve seccade tipi cami yaygılarının yanında orta kilimi denilen oturma odası taban yaygılarına da rastlanmıştır.

Bu yaygılar Şarköy kilimleri, Boşnak kilimleri ve desenli şayak dastar/battaniye dokumalar olarak üç grupta toplanabilir. Bezeme konularına göre ise Üsküp ve çevresindeki yaygılar antinatüralist tarzda geometrik biçimli Şarköy tipi Türk kilimleri, tamamen bitkisel ve natüralist tarzda Boşnak kilimleri ile bunların karışımı örnekler olarak özetlenebilir.

Yöredeki yaygılarda zemin rengi olarak kırmızı hâkim renktir. Bezeme renkleri ise Türk dokuma geleneğinde kullanılan ana renklerdir. Son dönem örneklerinde ise parlak ara renkler de kullanılmıştır.

9. Üsküp ve Çevresinde Tespit Edilen Kilim Örnekleri Envanteri

Örnek No : 1

Çizim No : 1, 2.

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Üst katta serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı. Yöredeki Adı: Kilim

Boyutları (En x Boy) : (45cm. x 4) x 300 cm² (Her üç kilim de aynı ebatta dört şak birleştirilmiş)

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de)

Dikey Yönde : 4

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 16

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 1 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği,

Çözüğü : Yün İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim.

Renkler

Çözüğüde : Beyaz,

Atkıda : Zemin: Kırmızı,

Bordür zemini : Siyah,

Motif : açık-koyu mavi, yeşil, sarı, siyah, kırmızı, beyaz.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Hayat ağacı.

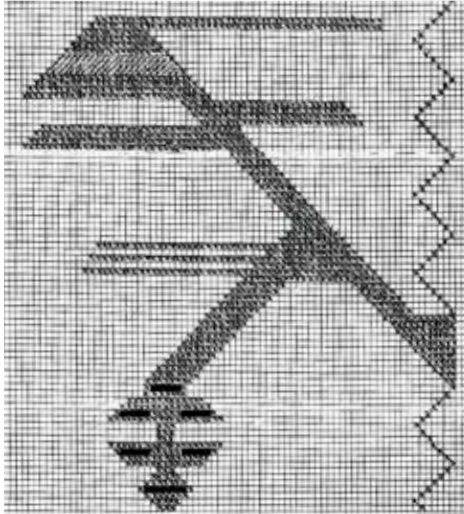
Geometrik Bezeme : Basamaklı Üçgen

Figürlü Bezeme : Kuş

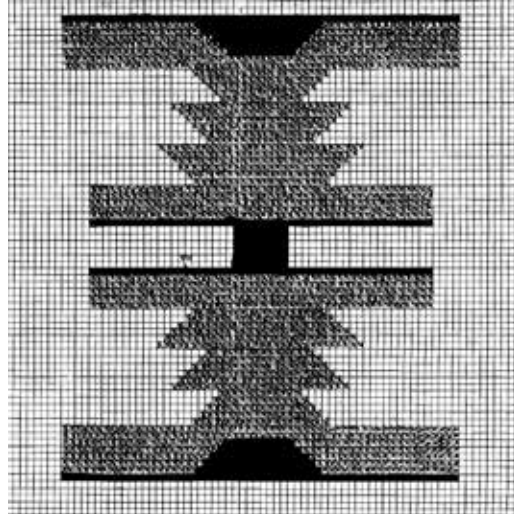
Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : her üç kilimin de dört kenarı bir kalın bordürle çerçevelenmiş. Bordür içinde basamaklı üçgenlerin birleşiminden oluşan geometrik motifler yer almaktadır. Bir kilimin zemininde hayat ağacı motifleri, bir diğerinde ise üçgen kaide üzerinde yatay bantta birleşik yüz yüze bakan simetrik kuş figürleri, üçüncü kilimde ise bordür motifleri zeminde de görülmektedir.

Eserle İlgili Notlar : Şarköy Kilimleri grubundan olan bu örneklerden biri de Adil Karahasan evinde tespit edilmiştir.

Çizim 1. Örnek 1. Dal üzerinde kuş ve meyve.

Çizim 2. Örnek 1. Bordür (kenar suyu) motifi.

Örnek 1.2. Adil Karahasan evinde tespit edilen Şarköy kilimi, beş şak (en 45cm.x5). 20.yy.başı.

Kaynak Kişiler : Kemal Salih, Adil Karahasan

Örnek No : 2

Çizim No : 3, 4.

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Alt katta serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. ortası

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı.

Yöredeki Adı : Kilim

Boyutları (En x Boy) : 1. Kilim: 104 cm x 200 cm. (yekpare)

2. Kilim : 94 cm. x 190 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de)

Dikey Yönde : 4

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 16

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 1 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği

Çözüğü : Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler :

Atkıda :

Zemin: Kırmızı.

Bordür zemini: siyah, beyaz.

Motif: açık-koyu yeşil, açık- koyu mavi, sarı, siyah, kırmızı, bordo, bej, pembe.

Çözgüde : Beyaz

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : yaprak (ince bordür)

Geometrik Bezeme

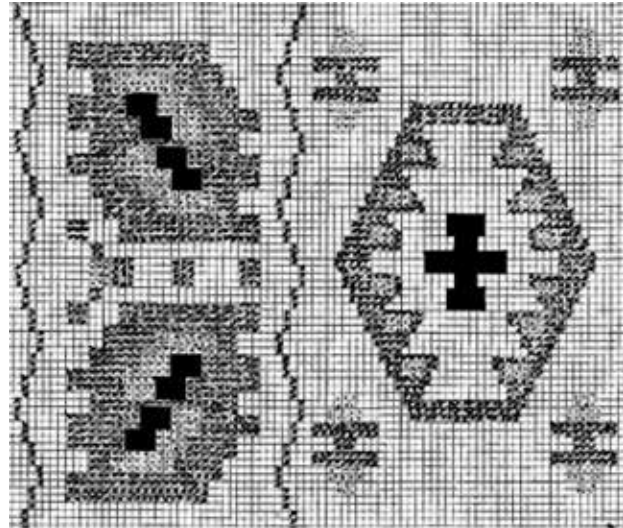
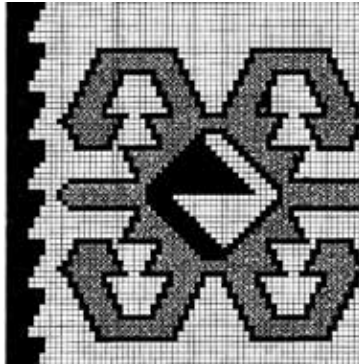
Bordür motifi : ortası aşk-ying-yang, kenarları simetrik koç boynuzu, zeminde içi basamaklı eşkenar dörtgen-göz.

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Birinci kilimin dörtkenarı bir ince bir, kalın bordürle çerçevelenmiş. İnce bordür içinde geometrik biçimli yaprak ve kalın bordür içinde simetrik koç boynuzu ortasında aşk, (ying-yang) motifi yer almaktadır. Kilimin zemininde içi basamaklı altıgen-göz ve simetrik bağlantılı üçgen dolgu motifleri diyagonal renk düzeninde görülmektedir. İkinci kilimde ise ince bordür yoktur. Ancak kalın bordür ve zeminde motif kompozisyon aynıdır.

Eserle İlgili Notlar : Şarköy Kilimleri grubundandır.

Kaynak Kişi : Kemal Salih

Çizim 3. Simetrik koç boynuzu merkezi aşık kıvrımı, gece-gündüz (ying-yang) motifi, Çizim 4. yapraklı su ve zemindeki altıgen biçimli göz motifi.

Örnek No : 3

Çizim No : 5.

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Alt katta serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. sonu

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı.

Yöredeki Adı : Kilim

Boyutları (En x Boy) : (63 cm. x 2) x 196 (İki şak)

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de):

Dikey Yönde : 4

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 16

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 1 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüde: Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Atkıda :

Zemin : Kırmızı. Bordür zemini: mavi, kırmızı, beyaz.

Motif : açık yeşil, mavi, sarı, kırmızı, pembe, beyaz, eflatun.

Çözüde : Beyaz

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Eşkenar dörtgen, dikey yönde zikzak bant,

Figürlü Bezeme : Stilize kuş

Nesneli Bezeme : Çengel

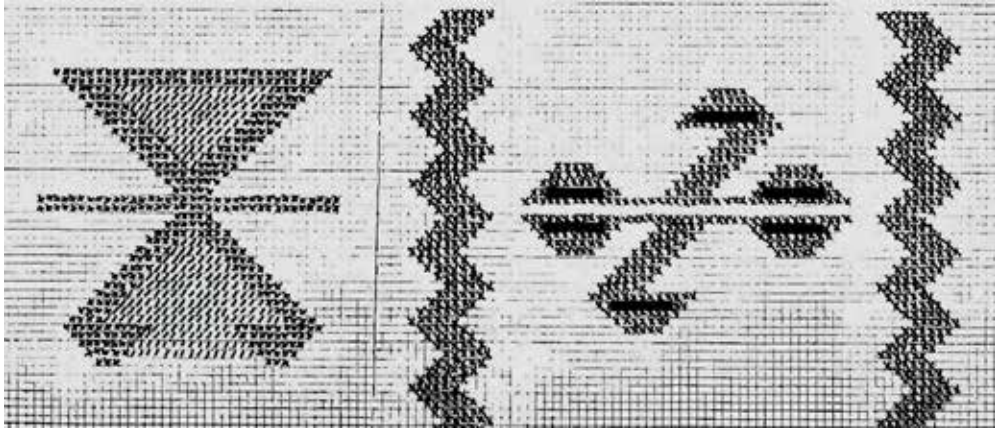
Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin dört kenarı iki eşit kalınlıkta bordürle çerçevelenmiş. Dış bordürde simetrik çengel iç bordürde ise oldukça stilize simetrik kuş motifleri yer almaktadır. Kilimin zemininde dikey yönde zikzak bant boşluklarında irili ufaklı eşkenar dörtgen motifleri görülmektedir.

Eserle İlgili Notlar : Şarköy Kilimleri grubu, yeni örnek.

Kaynak Kişi Künyesi : Kemal Salih

Örnek No : 4

Çizim 5. Kilim bordür motifleri.

Çizim No : 6, 7, 8.

İlgili Koleksiyon : Adil Karahasan evi, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Miras

Koleksiyondaki Yeri : Depoda saklanıyor

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 19.yy. ortası

Bugünkü Durumu : Yıpranmış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı.

Yöredeki Adı: Şarköy Kilimi

Boyutları (En x Boy) : 310 x 380 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de):

Dikey Yönde : 6

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 20

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 2 mm. (en kısa) 7 mm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı: Yün İpliği.

Çözgüde: Yün İpliği.

Uygulanan Teknik : Kilim, Motif sınır atkısı; 2 - 3 sıra eğri atkı.

Renkler

Atkıda

Zemin : Kırmızı.

Bordür zemini : beyaz. Siyah.

Motif : yağ yeşili, koyu yeşil, açık - koyu mavi, kırmızı, koyu pembe. beyaz, siyah, bej.

Çözgüde: Beyaz.

Bezeme Konuları

Geometrik Bezeme : Dikey yönde zikzak bantlara bağlı eşkenar dörtgen ve üçgen biçimli salkım, uçları çengelli ve basamaklı simetrik eşkenar dörtgen

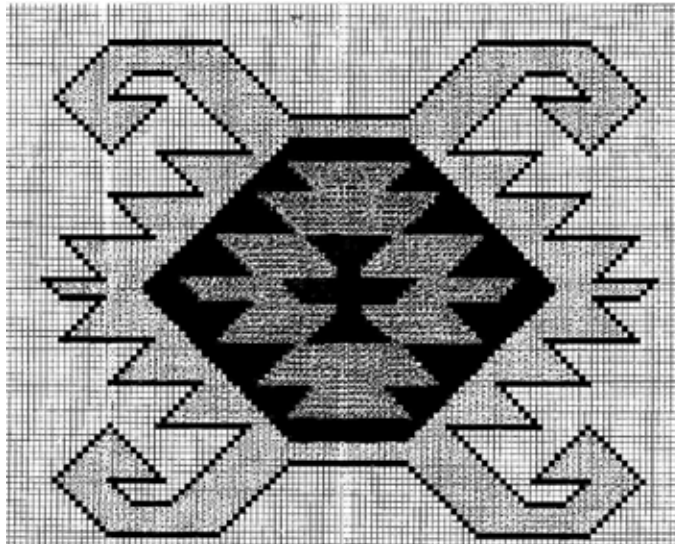
Figürlü Bezeme : Kuş.

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

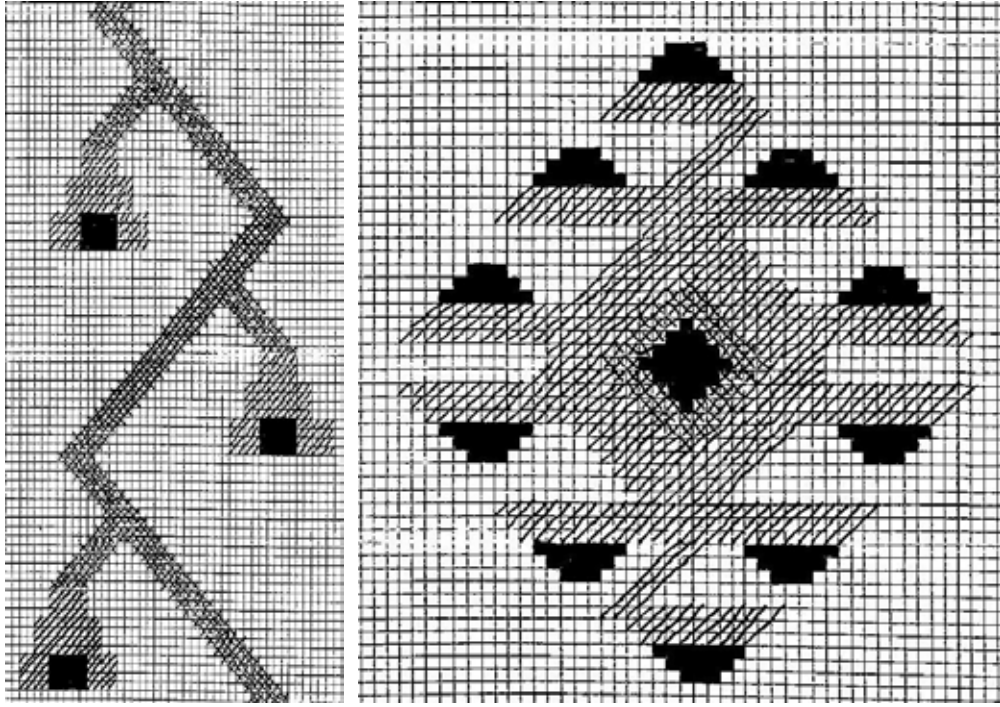
Kompozisyon : Kilimin dörtkenarı dıştan içe bir kalın, bir ince bordürle çerçevelenmiştir. Dış bordürde uçları çengelli ve basamaklı simetrik eşkenar dörtgen motifleri, İç bordürde dikey yönde zikzak bantlara bağlı basamaklı üçgen motifleri görülmektedir. Kilim zemininde ise simetrik zikzak bantlara bağlı eşkenar dörtgen salkımlar ve ara boşluklarında ise eşkenar dörtgen form içinde oldukça stilize simetrik kuş figürleri yer almaktadır.

Eserle İlgili Notlar : Bu Şarköy kiliminin benzerleri **Mustafa Paşa Cami** alt katta halı altında serili olarak bulunmaktadır. **1933**'te cami restore edildiğinde yaptırılmış. Müftü Hasan Revaç tarafından sipariş edilerek **Karadag-Yenipazar**'da dokutulmuş. Ayrıca bir benzeri de Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde bulunmaktadır

Kaynak Kişi Künyesi : Adil Karahasan, İsmail Zeynel

Çizim 6. Koç boynuzlu bordür motifi.

Çizim 7. Kenar suyu motifi.

Çizim 8. Zemin motifi.

Örnek 4.2. Şarköy kilimi, Mustafa Paşa Cami alt katta halı altında serili olarak tespit edilmiştir.

Örnek No : 5

İlgili Koleksiyon : Adil Karahasan evi, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Miras

Kolleksiyondaki Yeri : Depoda saklanıyor

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 19.yy. sonu

Bugünkü Durumu : Yıpranmış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı.

Yöredeki Adı: Boşnak kilimi

Boyutları (En x Boy) : 263 x 335 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de)

Dikey Yönde : 5

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 2 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüde : Pamuk İpliği.

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Atkıda

Zemin : Kırmızı,

Bordür zemini : siyah,

Motif : açık - koyu mavi, açık - koyu yeşil, portakal sarısı, kızıl kahverengi, siyah, beyaz, kırmızı.

Çözüde : Beyaz.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Yaprak, çiçek

Geometrik Bezeme : Zikzak

Sembolik Bezeme : kaplumbağa kabuğuna benzer dokuz bölümlü madalyon.

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin de dört kenarı dıştan içe bir kalın ve bir ince bordürle çerçevelenmiştir. Dış bordür içinde yapraklı ve çiçekli dal motifleri bağlantısız sıralamalı olarak, iç bordürde ise zikzak dala bağlı küçük tomurcuklar yer almaktadır. Kilimin zemininde kaplumbağa benzeri dokuz bölmeli madalyonlar atlamalı sıralamalı yerleştirilmiştir.

Kaynak Kişi : Adil Karahasan

Örnek 5. Kilim ¼ görünüş.

Örnek No : 6

Çizim No : 9.

İlgili Koleksiyon : İsabey Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 19.yy. sonu

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı.

Yöredeki Adı: Boşnak kilimi

Dokuyucu kitabesi : Datiç Amira

Boyutları (En x Boy) : 112 x 325 cm.

Saçak Boyu : 9 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de):

Dikey Yönde : 5

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 2 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüğü : Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Atkıda : Zemin: Kırmızı,

Bordür zemini : siyah,

Motif : açık - koyu mavi, açık - koyu yeşil, portakal sarısı, limon sarısı, kızıl kahve-rengi, siyah, kırmızı.

Çözgüde : Beyaz

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Yaprak, çiçek ve gül

Geometrik Bezeme : Eşkenar dörtgen ve altıgen

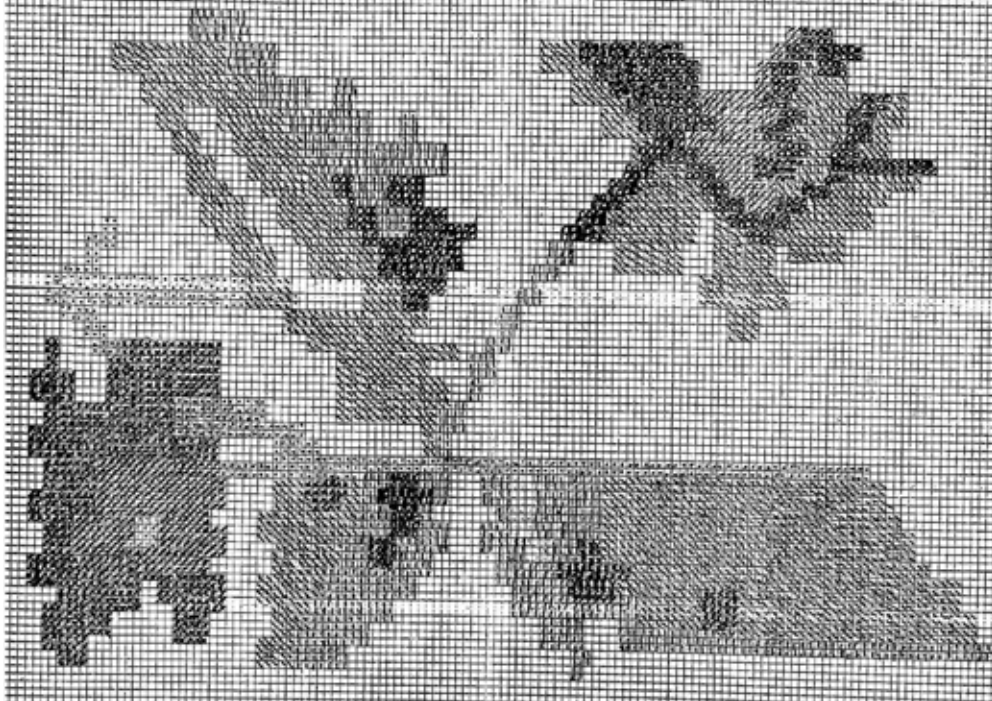
Nesneli Bezeme : Çengel

Sembolik Bezeme : Madalyon (Eşkenar dörtgen biçimli çengel kıvrımlı)

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin dört kenarı dıştan içe bir ince ve bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. İnce bordürde bağlantılı çengel motifleri, kalın bordürde ise yapraklı ve gül çiçekli dal motifleri bağlantısız sıralamalı olarak yer almaktadır. Kilimin zemininde Eşkenar dörtgen biçimli ve kenarları çengel kıvrımlı üç madalyon dikey yönde sıralamalı olarak görülmektedir.

Kaynak Kişi : Sait Bayram

Çizim 9. Boşnak kilimi bordür motifi.

Örnek No : 7

İlgili Koleksiyon : Alaca Camii Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Başış

Koleksiyondaki Yeri : serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 19.yy. sonu

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim yaygı.

Yöredeki Adı: Boşnak kilimi

Boyutları (En x Boy) : 250 x 250 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de) :

Dikey Yönde : 5

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 2 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüğü : Pamuk İpliği.

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Atkıda

Zemin : Kırmızı,

Bordür zemini : siyah,

Motif : açık - koyu yeşil, siyah, kırmızı, acık erguvan, somon rengi.

Çözüde : Beyaz

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Yaprak, çiçek, kenger ve çınar yaprakları.

Sembolik Bezeme : Madalyon (Eşkenar dörtgen biçimli ve kenarları çengel kıvrımlı)

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin de dört kenarı bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. Bordür içinde yapraklı ve çiçekli dal motifleri bağlantısız sıralamalı olarak yer almaktadır. Kilimin zemininde ortada yuvarlak formlu buket madalyon kenarları kenger yaprakları ile çiçekli çelenk biçimli çerçeve görülmektedir.

Kaynak Kişi : Sait Bayram

Örnek 7.2. Başka bir Başnak kilimi detayı, Alaca Camii, Üsküp.

Örnek No : 8

İlgili Koleksiyon : Sultan Murat Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Başış

Koleksiyondaki Yeri : Üst katta serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim seccade.

Yöredeki Adı: Kilim namazlağ.

Boyutları (En x Boy) : 104 cm.x 202 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de) :

Dikey Yönde : 5

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 18

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 1 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği,

Çözüde: Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Çözüde : Beyaz,

Atkıda

Zemin : Kırmızı, mavi.

Bordür zemini : siyah.

Motif : açık - koyu yeşil, Açık - koyu mavi, sarı, kırmızı, pembe, beyaz.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Gül, karanfil ve dört yapraklı çiçek ve yaprak motifleri,

Geometrik Bezeme : Dikey yönde zikzak bant

Sembolik Bezeme : Mihrap

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Naturalist ve antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin dört kenarı bir kalın bordürle çerçevesiyle çevrilmiştir. Bordür oldukça stilize simetrik yapraklı gül motifleri ile bezenmiştir. Kilimin zemini dikey yönde zikzak bantlarla sınırlandırılmış iç içe iki mihrap biçimi ile şekillendirilmiştir. Mihrap köşelerinde karanfil ve dört yapraklı çiçek motifleri görülmektedir. İç zeminde dört yapraklı ve geometrik biçimli çiçek motifleri yer almaktadır.

Kaynak Kişi : Kemal Salih

Örnek No : 9

İlgili Koleksiyon : Ekrem Neziri Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Satış

Kolleksiyondaki Yeri : Yaygı mağazası.

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : kilim-yaygı.

Yöredeki Adı : Kilim

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 150cm. x 250 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de):

Dikey Yönde : 4

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 18

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 1 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüğü : Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Çözgüde : Beyaz,

Atkıda

Zemin : Kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi, sarı.

Bordür : yeşil, beyaz, kırmızı, mavi.

Bezeme Konuları

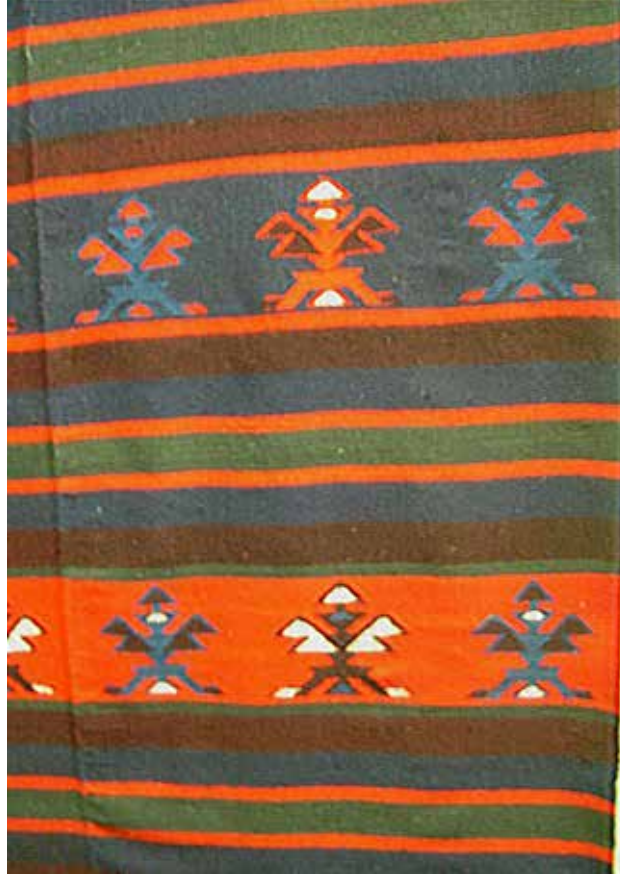
Geometrik Bezeme : Dikey yönde zikzak bant, eşkenar dörtgen ve diyagonal yönde birleşik paralelkenar motifleri.

Yazılı Bezeme : Kitabe

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin dört kenarı iki kalın bordürle çerçevelenmiştir. Bordürlerde dikey yönde zikzak bant içinde bağlantılı eşkenar dörtgen motifleri yer almaktadır. Kilimin zemininde diyagonal yönde birleşik paralelkenar motifleri görülmektedir.

Kaynak Kişi : Ekrem Neziri

Örnek No : 10

Çizim No : 10

İlgili Koleksiyon : Ekrem Neziri, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Satış

Kolleksiyondaki Yeri : Satış reyonu

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. ortası

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı.

Yöredeki Adı : Kilim

Boyutları (En x Boy) : 150 x 250 cm.

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de):

Dikey Yönde : 4

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 18

İplik Katsayısı : 2

İlik boyu : 1 cm. (en uzun)

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüde : Pamuk İpliği.

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler : Çözüde: Beyaz, Atkıda: Zemin: Kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi, beyaz.

Bezeme Konuları

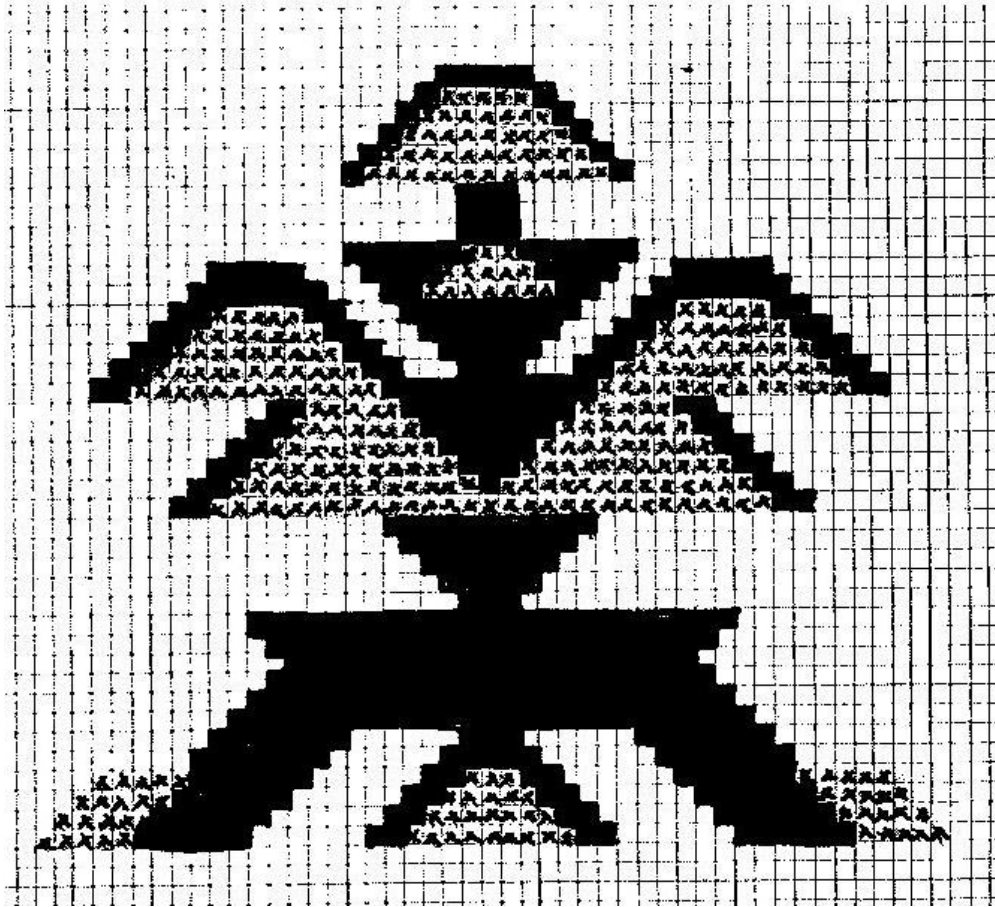
Geometrik Bezeme : Yatay yollu

Figürlü Bezeme : Kartal.

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin zemininde yatay bantlar ve bordürler içinde bağlantısız sıralamalı, geometrik biçimli kartal figürü görülmektedir.

Kaynak Kişi : Ekrem Neziri

Çizim 10. Kartal motifi.

Örnek No : 11

Çizim No : 9, 11

İlgili Koleksiyon : Sehavet Yonus, Ohri

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Çeyiz.

Koleksiyondaki Yeri : Serili

İnceleme Tarihi : 2006

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Kilim-yaygı

Yöredeki Adı : kilim

Boyutları (En x Boy) : 90x 300

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de)

Dikey Yönde : 6

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

Kullanılan Malzeme

Atkıda : Yün İpliği,

Çözüde: Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : kilim (Atkı yüzü bezayağı dokuma örgüsü).

Renkler

Atkıda : Zemin; Kırmızı. Bordür: siyah,

Motifler : Kırmızı, yeşil, beyaz, sarı, mavi, bordo.

Çözüde : Beyaz.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Stilize edilmiş yapraklı gül dalı ve vazoda çiçek motifleri

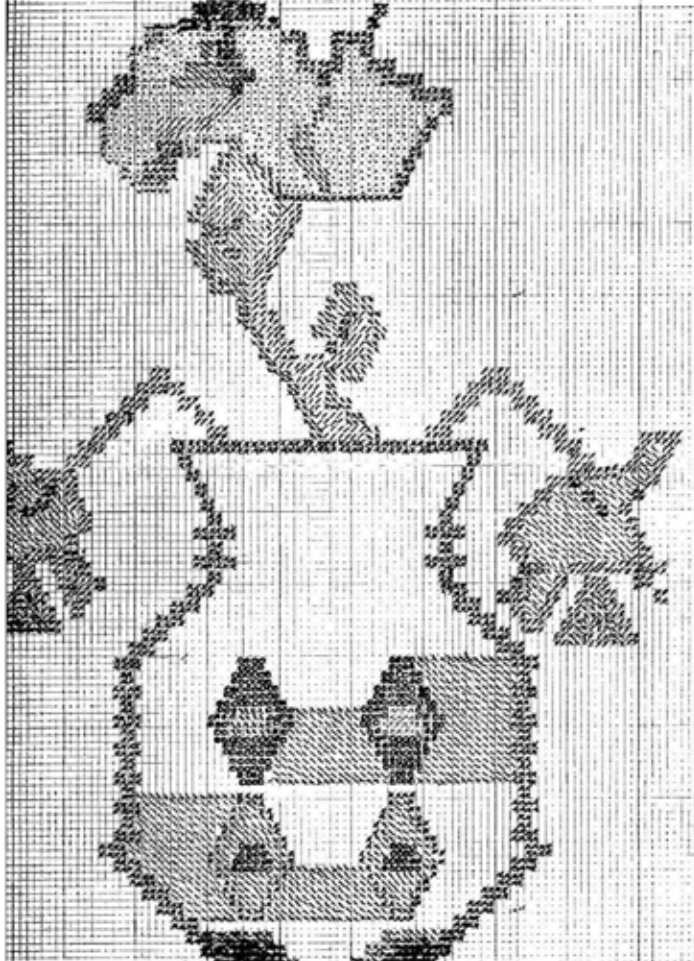
Geometrik Bezeme : Dikey yönde zik-zak bant,

Nesneli Bezeme : Vazo

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin dörtkenarı bir kalın bordürle çerçevelenmiştir. Bordürde stilize edilmiş yapraklı gül dalı motifleri bağlantısız sıralamalı olarak yerleştirilmiştir. Kilimin zemininde vazoda çiçek motifi ve ayrıca dokuz yapraklı büyük bir çiçek motifi görülmektedir.

Kaynak Kişi : Sehavet Yonus (Musa Yonus eşi)

Çizim 11. Vazoda çiçekler

Örnek No : 12

Çizim No : 12, 13, 14, 15.

İlgili Koleksiyon : Sehavet Yonus, Ohri

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Çeyiz.

Koleksiyondaki Yeri : Serili

İnceleme Tarihi : 2006

Yapılış Tarihi : 20.yy. sonu.

Bugünkü Durumu : Yıpranmamış

Yaygı Cinsi : Yer yaygısı

Yöredeki Adı : Kilim

Boyutları (En x Boy)

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de) :

Dikey Yönde : 6

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği,

Çözüğü : Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Kilim

Renkler

Atkıda

Zemin ; Kırmızı,

Bordür ; bej,

Motifler : yeşil, beyaz, sarı, koyu ve açık mavi, kırmızı, pembe,

Çözüde : Beyaz.

Bezeme Konuları

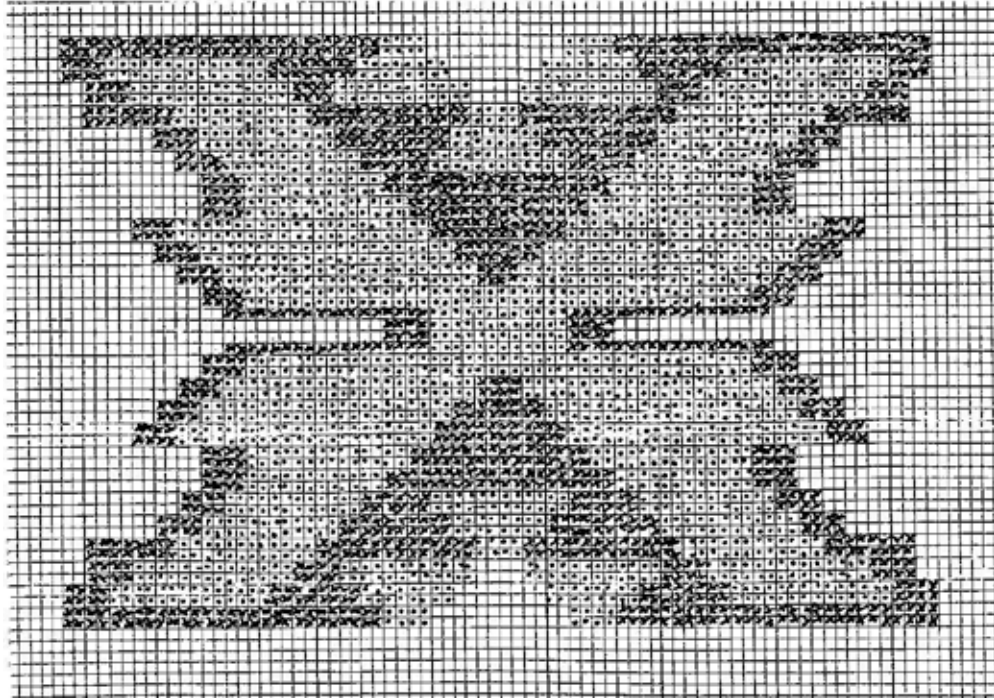
Geometrik Bezeme : eşkenar dörtgen, üçgen,,

Sembolik Bezeme : aşk (ying-yang), Simetrik kartal kanadı, kurt izi, koçboynuzu.

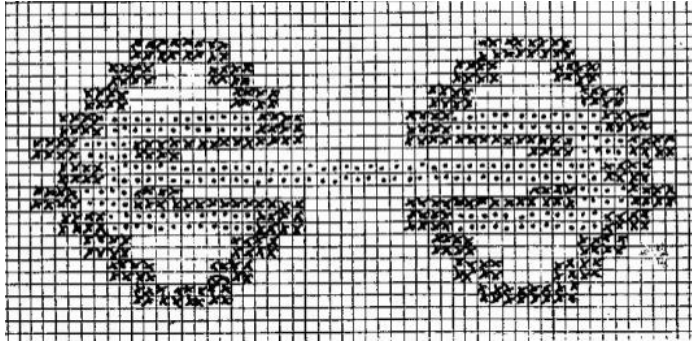
Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Kilimin dört kenarı bir kalın bordürle çerçevelemiştir. Zeminde yatay bordürlerde kurt izi, bukağı ve ortası aşık kıvrımı olan eşkenar dörtgen biçimli göz motifleri yer almaktadır.

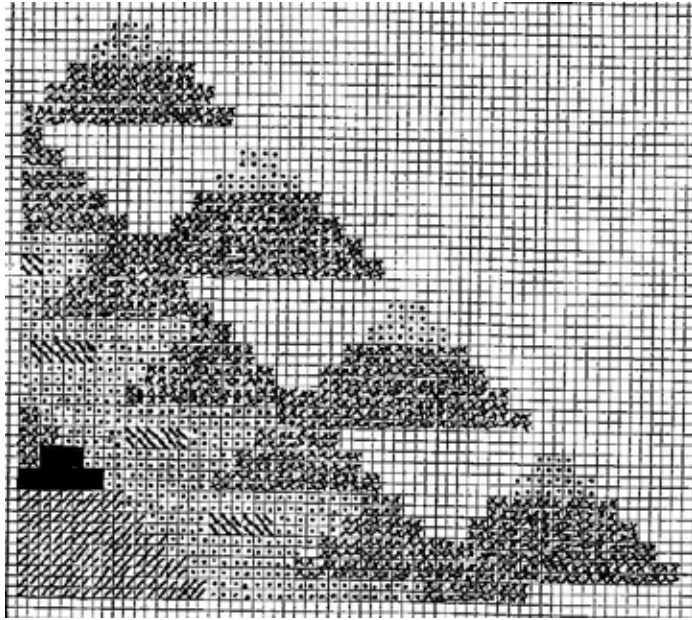
Kaynak Kişi Künyesi : Sehavet Yonus

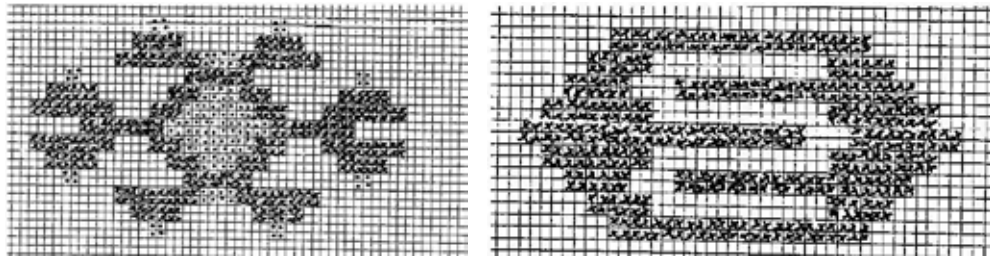
Çizim 12. Kartal kanadı.

Çizim 13. Koçboynuzu

Çizim 14. □ eşkenar dörtgen

Çizim 15. Kurt izi

Örnek No : 13

Çizim No : 16, 17.

İlgili Koleksiyon : Alaca Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Başış

Koleksiyondaki Yeri : Serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Ürünün Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : Yıpranmış

Yaygı Cinsi : Yaygı/battaniye.

Yöredeki Adı : Dastar.

Boyutları (En x Boy) : 111 x 150 cm. (37cm. x 3, üç şak)

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de) :

Dikey Yönde : 8

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

Kullanılan Araçlar : Dört gücülü, mekikli el tezgahı.

Yöredeki Adı : Düzen/mutaf

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüde : Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Dastar(aba), dimi dokuma örgüsü, motif atkılarında farklı renk kullanarak kilim motifleri uygulanmıştır.

Yöredeki Adı : Şayak

Renkler

Çözgüde : Kırmızı,

Atkıda

Zemin : Kırmızı.

Bordür : yeşil, beyaz, kızıl kahverengi, mavi, Mor, pembe, sarı.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Geometrik biçimli yapraklı ve çiçekli bitki

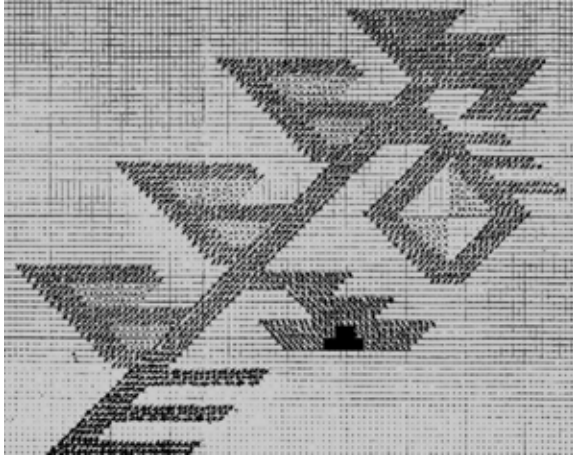
Geometrik Bezeme : Dikey yönde kenarları basamaklı zikzak bant ve geçmeli bordür.

Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

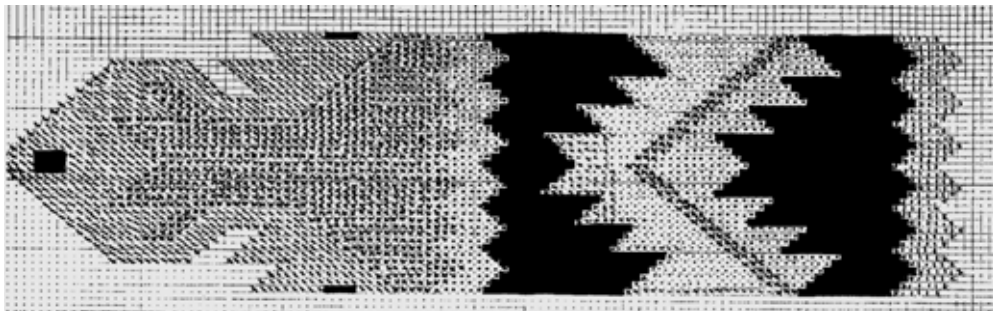
Kompozisyon : Dastarın dört kenarı iki geniş bordürle çerçevelenmiştir. Bordürlerde dikey yönde kenarları basamaklı zikzak bant ve lale motifli bordür yer almaktadır. Zeminde geometrik biçimli yapraklı ve çiçekli bitki motifleri bağlantısız sıralamalı olarak görülmektedir.

Eserle İlgili Notlar : Dimi dokuma örgüsünde, atkıda motif içinde farklı renk kullanarak Şarköy kilim motifleri uygulanmıştır.

Kaynak Kişi : Sait Bayram

Çizim 16. Çiçekli ve meyveli dal motifi.

Çizim 17. Bordür Teknik çizimi motifi.

Örnek No : 14

Çizim No : 18, 19.

İlgili Koleksiyon : Alaca Cami, Üsküp

Kolleksiyona Geliş Biçimi : Bağış

Koleksiyondaki Yeri : Serili

İnceleme Tarihi : 25-08-2005

Yapılış Tarihi : 20.yy. başı

Bugünkü Durumu : Yıpranmış

Yaygı Cinsi : Yaygı/Battaniye.

Yöredeki Adı : Dastar

Boyutları (En x Boy) : 180cm. x 180 cm.(60 cm. x 3, üç şak)

Dokuma Yoğunluğu (1 cm de)

Dikey Yönde : 8

İplik Katsayısı : 2

Yatay Yönde : 10

İplik Katsayısı : 2

Kullanılan Araçlar : Dört gücülü, mekikli el tezgahı.

Yöredeki Adı : Düzen/Mutaf

Kullanılan Malzeme

Atkı : Yün İpliği.

Çözüğü : Pamuk İpliği

Uygulanan Teknik : Dastar(aba), dimi dokuma örgüsü, motif atkılarında farklı renk kullanarak kilim motifleri uygulanmıştır.

Yöredeki Adı : Şayak dastar

Renkler

Çözgüde : Kırmızı,

Atkıda : Zemin : Kırmızı.

Bordür : Kızıl kahverengi.

Motifler: Yeşil, beyaz, sarı, mavi, Mor, pembe.

Bezeme Konuları

Bitkisel Bezeme : Geometrik biçimli yapraklı ve çiçekli bitki motifleri

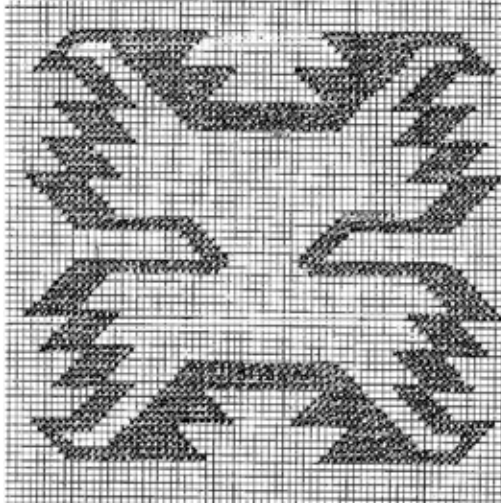
Geometrik Bezeme : Dikey yönde diyagonal bant, altıgen benekler ve Şarköy kilim motifleri

Figürlü Bezeme : At figürü.

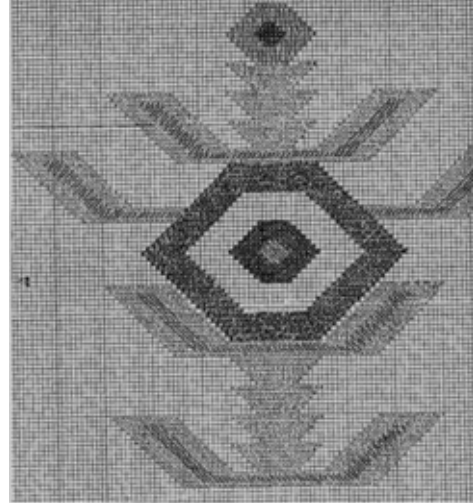
Birimlerin Biçimlendirilmesi : Antinaturalist

Kompozisyon : Dastar iki yan parça ve bir orta parça/şak dikişle birleştirilerek tamamlanmıştır. Dastarın dört kenarı geniş bir bordürle çerçevelenmiştir. Bordürlerde Şarköy kilim motifleri yer almaktadır. Zemin geometrik biçimli yapraklı ve çiçekli bitki motifleri dikey bağlantısız sıralamalı olarak ve orta parçada eşkenar dörtgen bant çerçeve kenarlarında benekler ve aralarda at figürü ve başak biçimli motifler görülmektedir.

Kaynak Kişi : Sait Bayram

Çizim 18. Bordür motifi.

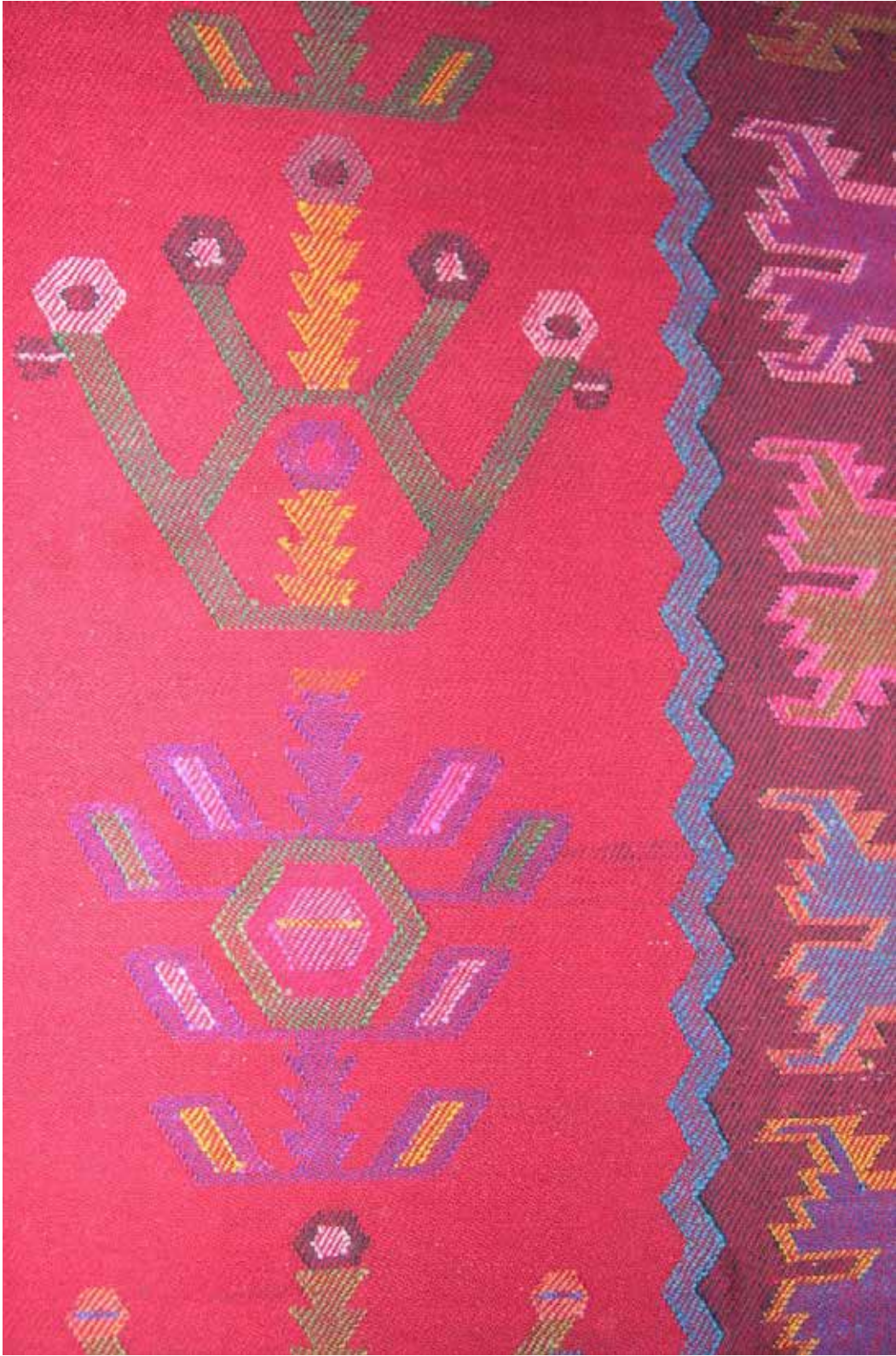
Çizim 19. Hayat ağacı motifi.

Örnek 14. Dastar (battaniye) dimi (şayak) dokuma örgüsü ve at ve başak motif detayları.

Örnek 14. Dastar (battaniye) dimi (şayak) dokuma örgüsü ve at ve başak motif detayları.

Örnek 14. Dastar (battaniye) dimi (şayak) dokuma örgüsü ve at ve başak motif detayları.

Kaynaklar

- BELEF, Dimitri D. (1960) *Bulgariski Kilim (19. yüzyıl sonuna kadar)*, İzdatelstvo Bilgarskata Akadeviyana Haykite, Sofia,
- ÇOKAY, M. Önder, (2000) “Şarköy Kilimleri”, *Mobilya Tekstil Dergisi*, Kasım, S: 10, İstanbul.
- ESİN, Emel, (1984) “Tarih Öncesinden Miladi On üçüncü Asra Kadar iç Asya’da Türk çiniciliği”, *II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, 18-20 Kasım 1982, D.E.U. Güzel Sanatlar Fak. Yay., No:19, İzmir.
- GENÇ, Reşat. (2009) *Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*, Atatürk Kültür Merkezi yay. Ankara.
- KARAMAĞARALI, Beyhan, (1998) “Halı Sanatı Üzerine”, *Türk Soylu Halkların Halı-Kilim-Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Kayseri-1996, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- SOYSALDI, Aysen, (2001) “Şarköy Kilimlerinin Teknik, Renk ve Bezeme Özellikleri”, *Balkanlarda Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, 17-19 Mayıs 2000, Şumnu, Bulgaristan, C: II, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- SOYSALDI, Aysen, (2001) “Bulgaristan Türklerinde Kilim Dokumacılığı”, *II. Uluslararası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Bulgaristan Türk Folkloru, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları 29, Ankara.
- STONE, Peter F., *The Oriental Rug Lexicon*, Thames and Hudson Ltd. London, 1997.
- TUFAN, Muzaffer, (1992) “Göç Hareketleri ve Yugoslavya Türkleri”, *Erdem*, C:5, S:15, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- VAKARELSKİ, Hristo (1977) *Etnografya Nasılgariya Nauka* İ. İzleustuo, 2. Baskı, Sofia.
- YUCEL, Yaşar, (1985) “Balkanlarda Türk Yerleşmesi ve Sonuçları”, *Bulgaristan’da Türk Varlığı Bildirileri*, AKDITYK. Türk Tarih Kurumu Yay. VII.Dizi, S.87, Ankara.

Kaynak Kişi Künyeleri

Adil Karahasan, (Eşi Olivera Karahasan), Üsküp, 1950, Esnaf. (1941’de antifaşist ayaklanma toplantılarının yapıldığı Milli Kahraman Straço Pincur’un saklandığı Mustafa Karahasan’ın oğlu Adil Karahasan’ın evi).

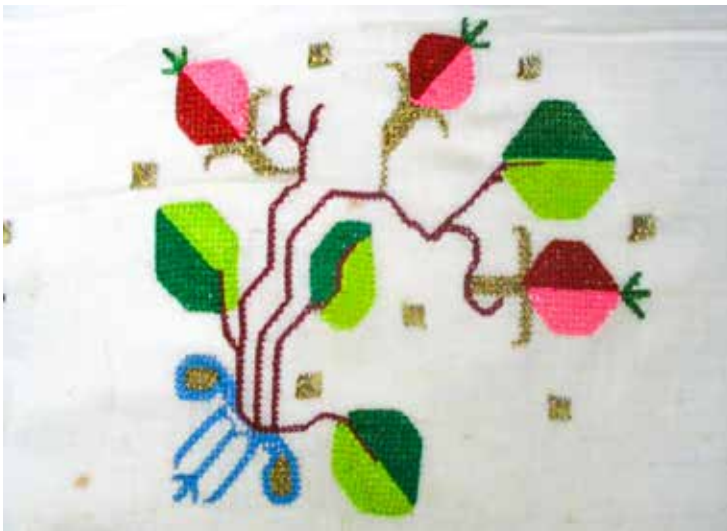
Kemal Salih, Üsküp, 1933, Emekli, Sultan Murat Cami görevlisi.

İsmail Zeynel, Üsküp, 1937, Emekli Marangoz, Samulova.

Sait Bayram, Üsküp, 1939, Emekli yorgancı, İsabey cami, mütevelli heyeti üyesi.

Ekrem Neziri, Üsküp, 1970, Kilimci, Antikacı – esnaf, Eski Üsküp.

Sehavet Yonus (Musa Yonus eşi), Ev Hanımı, okur-yazar. Ohri.

Makedonya El Sanatlarından Türk İşi ve Hesap İşi İşlemeler

Nursel BAYKASOĞLU*

1. Giriş

Türk kültüründe, geleneksel sanatlarımızın önemli bir yeri vardır. Sanat eserleri; geçmişin izlerini zengin bir çeşitlilikle gün ışığına çıkaran ve günümüze taşıyan, kültürümüzün en değerli belgeleridir. Bir ayda görevi üstlenen ve insanın çoğu zaman iç dünyasını yansıtan, sanat ürünleri, yüzyıllar sonrasına da ışık tutacak önemli iletkenlerdir. Geçmişte yaşamış ulusların oluşturdukları kültür birikimlerini, gelecek kuşaklara aktarmada yazılı kaynaklar kadar önemli olan sanat ürünleri, her zaman iyi birer iletişim aracı olmuştur.

Sanatın pek çok tanımı yapılmıştır. Aslında sanatın kesin bir tanımını yapmak olası değildir. Çünkü sanat özel bir kavramdır ve dünya üzerinde yaşayan tüm insanlara göre farklı tanımlar yapılabilir. (Tepecik, 1990). Sanat, hoşla giderek hayranlık uyandıran bir ifade veya ahenk kullanma işidir.

Sanatın önemli bir dalı olan el sanatlarında, çeşitli ham maddeler yetenekli ellerde yaşam bulmuş ve sanat eseri olarak değer kazanmıştır. Türk el sanatları çağlar boyunca, geçmişteki gelenek ve göreneklere bugüne taşıyarak, bir ulusunu ulus yapan değerleri korumak adına önemli bir görev üstlenmiştir.

Ünlü, El Sanatlarının “kişinin bilgi ve becerisine dayanan, ananevi karakteri olan, milli sanatı temsil eden, ekonomik değer taşıyan, bir üretim şekli” (Ünlü, 1994, s. 331)

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi

olduğunu savunmuş; Başka bir kaynak ise; “El Sanatları, yararlılıkla güzelliği bağdaştırarak oluşturulan ürünlerdir” (Seçkinöz, Alpaslan, Komşuoğlu, İmer, Etike, 1986, s. 34). Tanımlamasını yapmıştır.

Kişi kendine yararlı olacak eşyayı hazırlarken, el sanatlarını; renk, desen, biçim, uyum ve kişisel yetenek ve yöresel karakteri yansıtacak biçimde oluşturmaktadır.

Türk işleme sanatlarının, el sanatlarımız içerisinde, önemli bir yeri ve yüzyılları aşan bir geçmişi vardır. Türk işleme sanatının bazı örnekleri Orta Asya’dan bu yana değişmeden kalmış, bazıları da başka iğnelerle birlikte kullanılarak, çağın zevkine uygun yeni kalıplara dökülmüştür. Barışta; ipek, keten, pamuk, metal v.b. iplikler kullanılarak, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma v.b. üzerine yapılan bezemeleri işleme olarak tanımlamıştır (Barışta, 1995, s. 1).

Birey kendine yararlı olacak eşyayı hazırlarken el sanatlarını; renk, desen, biçim, uyum kişisel yetenek ve yöresel karakteri yansıtacak biçimde oluşturmaktadır. Asırlar boyu, toplumun yaşam tarzı, zevki, iklim şartları, sanat anlayışı, insanların yetenek ve becerisiyle bütünleşerek, Türk El Sanatlarını en üst düzeye taşımıştır.

Türk işlemeleri, günlük gereksinimi karşılayan, en küçüğünden, en büyüğüne kadar her tür eşyaya uygulanmıştır. Dokuma sanatı ile kaynaşmış olan işleme; kumaşının ve işleme ipliğinin türüne göre çeşitlenir. İnce keten, ipek, ipek atlas ve kadife kumaşlar, bazen de kumaş inceliğinde deri üstüne yapılmış olan bu işlemlerde doğal boyalı ipek iplikleri, ince çekilmiş metal iplikler kullanılmıştır.

Geleneksel Türk işlemleri incelendiğinde çok çeşitlilik taşıdığı görülür. Yüzyıllar boyunca yaygın olarak uygulanan teknikler arasında görülen Türk işi ve Hesap işi, kullanılan iğne teknikleri, renk, motif, kompozisyon, bakımından belirleyici özelliklere sahiptir. Türk işi ipliği sayılabilen kumaşlara uygulandığı gibi, düz yüzeyli kumaşlara da uygulanabilir ancak; hesap işi yalnız ipliği sayabilen kumaşlar üzerine uygulanır.

Resim 1.
şim-sırma
işlemeli mendil.
(Karahasan evi
Üsküp, 2005)

2. Makedonyada Türk İşleme Teknikleri

El sanatlarının en önemli dallarından biri olan ve yüksek sanat değeri taşıyan bu işlemler; Türkiye’de olduğu gibi Makedonya’da da çeşitli dokumalar üzerine elde, çamaşır ipeği, sim ve yassı tel kullanılarak Türk işi ve Hesap işinin karakteristik desen özelliği, Tekniği ve kompozisyonu ile peşkir, bohça, çevre ve örtülere yansımıştır.

Resim 2. Hesap işi, stilize bitki motifli peşkir ucu, Karahasan evi, Üsküp 2005.

Hesap işi ve Türk işinde zaman zaman çekme ve kesme ajurlar, ve kırma tel tekniklerinin kullanıldığı da görülmektedir.

Hesap işi ve Türk işinde zaman zaman çekme ve kesme ajurlar, ve kırma tel tekniklerinin kullanıldığı da görülmektedir.

Sonuç olarak; işleme bir sanattır ve teknikleri çoğunlukla evrenseldir. Onu özel kılan geleneksel değerlerdir. İşleme aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Kendi içinde derin anlamlar ifade eder. İnsanın kendini ifade etme, duygu ve düşüncelerini aktarma biçimlerinden biridir. Bunun için işlemler görsel bir dil oluşturmuştur. Araştırma sırasında Osmanlı egemenliğindeki tüm Balkanlarla birlikte Makedonya Türkleri arasında da bu dilin görsel olarak anlatımının yaygın olduğu anlaşılmıştır. Türk işi ve Hesap işi tekniğinin yaşatılması, eski ve yaşayan örneklerin belgelenmesi, hızla ve yeni gereksinimleri karşılayacak, evrensel değerlere sahip, kaliteli, çağdaş tasarımlar yapmak hedefimiz olmalıdır.

Resim 3. Türk işi nar motifli peşkir ucu, Karahasan evi, Üsküp 2005.

3. Üskpte Tespit Edilen İşlemeler

Örnek No : 1

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

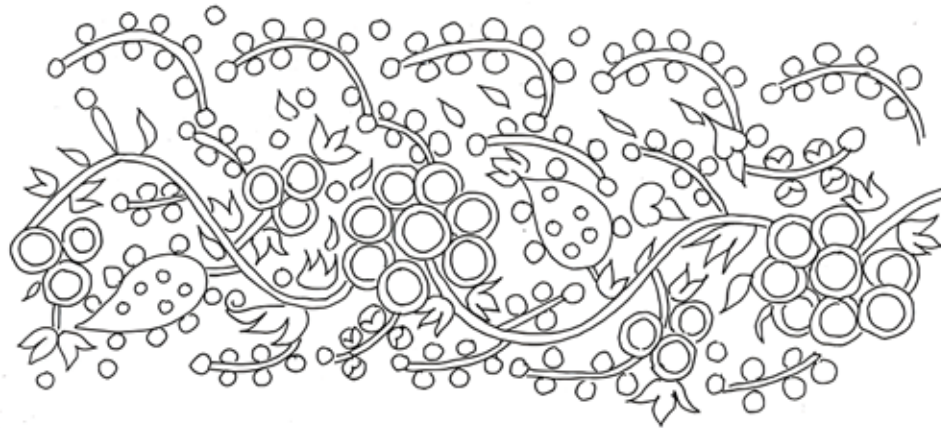
Boyutları : 46 x 118

Uygulanan Teknik : Verev sarma, balık sırtı, verev pesent, tahrirli pesent, gözeme.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Kullanılan Renkler : Kırmızı, yeşil, mavi, sarı, kahverengi.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 2

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

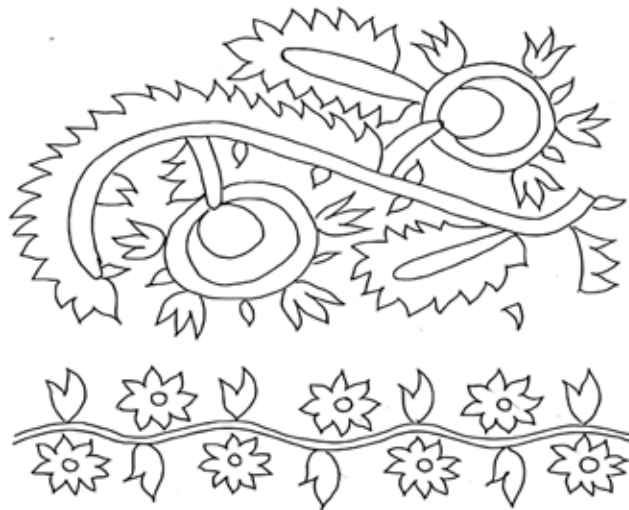
Boyutları : 46 X 133

Uygulanan Teknik : Tahrirli pesent, verrev pesent, balık sırtı, sarma, puan, düz pesent.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Renkler : Mavi, yeşil, mor, pembe, vişne çürüğü çamaşır ipeği, sarı sim.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 3

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

Boyutları : 45 x 116

Uygulanan Teknik : Balık sırtı, verev sarma, düz pesent, ciğer deldi.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Renkler : Siyah, mavi, kahverengi, mor, kırmızı, vişne çürüğü, sıklamen rengi çamaşır ipeği, beyaz sim.

Konusu : Bitkisel bezeme ve yazı.

Örnek No : 4

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Uçkur.

Boyutları : 80 x 80

Uygulanan Teknik : Vev sarma, vev pesent.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Renkler : Bordo çamaşır ipeği, beyaz sim.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 5

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

Boyutları : 53 x 135

Uygulanan Teknik : verev pesent, verev sarma, susma, puan.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sarı sim.

Renkler : Pembe, bordo, mavi, yeşil.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 6

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak.Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Bohça.

Boyutları : 56 X 56

Uygulanan Teknik : Vervev sarma, vervev pesent.

Kullanılan Malzeme : Sim.

Renkler : Sarı sim.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 7

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

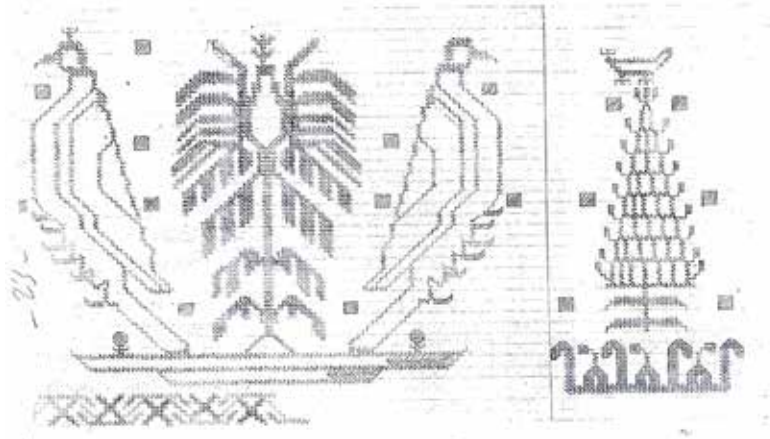
Boyutları : 45 x 128

Uygulanan Teknik : Balık sırtı, sim sarma, düz - verev pesent, gözeme.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Renkler : Yeşil, mor, eflatun, kahverengi, kırmızı, pembe, siyah

Konusu : Karışık bezeme.

Örnek No : 8

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

Boyutları : 42 X 120

Uygulanan Teknik : Verev hesap iğnesi, verev sarma.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Renkler : Sarı, pembe, mor, yeşil, mavi, turuncu.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 9

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Peşkir.

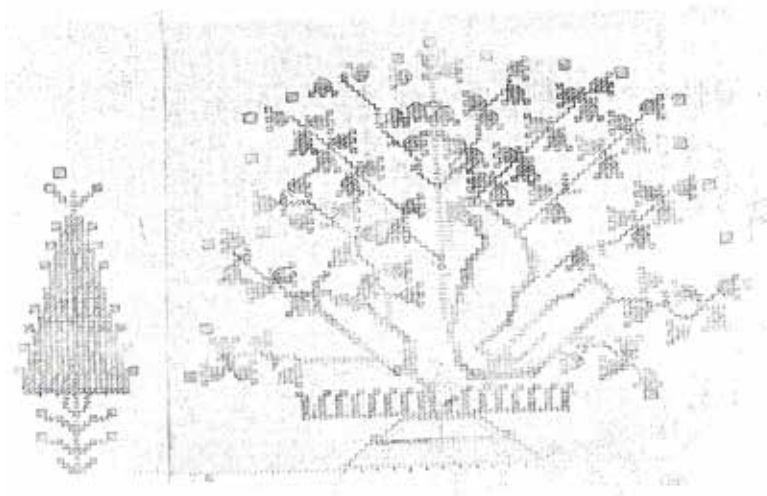
Boyutları : 46 x 113

Uygulanan Teknik : Düz - verev pesent, sarma.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sim.

Renkler : Pembe, yeşil, kahverengi çamaşır ipeği, beyaz sim.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 10

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARABASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Kare örtü (Yağlık/mendil)

Boyutları : 75 x 75

Uygulanan Teknik : Sarma.

Kullanılan Malzeme : Çamaşır ipeği, sarı sim.

Renkler : Kızıl kahve, sarı.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Örnek No : 11

İnceleme Tarihi : 29.08.2005

Kaynak Kişi : Olivera KARAHASAN

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Yöredeki Adı : Bohça.

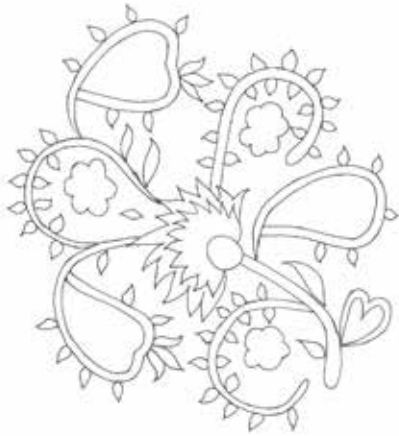
Boyutları : 87 x 87

Uygulanan Teknik : Verev pesent, verev sarma.

Kullanılan Malzeme : Sim, çamaşır ipeği.

Renkler : Açık - koyu yeşil, mor, eflatun, kırmızı, bordo.

Konusu : Bitkisel bezeme.

Kaynaklar

- BARIŞTA, Örcün. Türk İşleme Sanatı Tarihi (2. Baskı). Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi. 1995
- BAYKASOĞLU, Nursel. Suzeni. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınları No: 8. Ankara
- KORKUSUZ, Süheyla. Nakış Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu. İstanbul, 1997.
- SEÇKİNÖZ, Mine. Alpaslan, Komuşoğlu, İmer, Etike, Süsleme Resmi. Ankara: 1986.
- TEPECİK, Adnan. El Yazması Eserlerimizde Süsleme Sanatları. Kooperatifçilik Dergisi, Sayı 90, Ankara.
- ÜNLÜ, Nesrin. Kamu ve Özel Kuruluşlarla Ortaöğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Ankara 1994.

Para Keseleri

Tevhide ÖZBAĞI*

1. Giriş

Geleneksel Türk El Sanatlarımız içinde kendine özgü bir yeri ve anlamı olan para keseleri, renk uyumu, üslubu, tekniği ve zengin motif çeşitleriyle belli bir dönem damgasını vurmuş, insanların ihtiyaçlarını karşılayan en önemli araçlardan biri olmuştur. Ancak son yıllarda örneklerine sandıklarda, etnografya müzelerinin arşivlerinde, özel koleksiyonlarda ve antikacı dükkanlarının tezgahlarında rastladığımız keselerin kullanılmadığı ve pazarı olmadığı için üretilmediği dikkati çekmektedir. Bunun nedeni; kese ören bireylerin azalması ve gelişen teknoloji ile insanların yaşantısının, beğenisinin, kullandıkları araç- gereçlerin değişmesi ve bir kısmının yerini; deriden, meşinden yapılmış para çantalarının alması olarak görmekteyiz.

Kese, altın, gümüş vb. madeni paraların saklanması ve taşınmasında kullanılan torba, cüzdan demektir. Aynı zamanda tütün, saat, mühür, divit, kaşık sabun, tarak gibi içine konan nesnelere göre de farklı isimler alırlar.

Devellioğlu (1970) “kise-kese”, olarak ifade edilen keseyi küçük, büyük torba, kap, cepte taşınan para torbası, kumaştan yapılmış çanta biçimindeki kap olarak, Sarı, (1982) ise bu kavramı kısaca cüzdan olarak tanımlamaktadır.

* Prof. Gazi Üniversitesi. Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde kese gümüş paraların bulunduğu torba” olarak tanımlandığı gibi, Para ölçüsü olarak da genellikle her elli bin akça bir kese olarak hesap edilirdi” şeklinde açıklanmıştır (Parmaksızoğlu,1983).

Arseven (1947) para kesesiyle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır, Avrupa’da Orta Çağ elbiselerinde cep yoktu. Para vesaire koymak için lüzumlu olan keseler kuşağa asılırdı. Bu keseler farklı büyüklük ve şekillerde olurdu. Bunlar genellikle, deriden veya üstü işlenmiş kuvvetli kumaşlardan yapılırdı ve içine deri kaplanırdı. Bu keselerin ağzlarında büzgü de yoktur; yalnız bir kordonla sıkılarak bağlanırdı.

Kese, Osmanlı döneminde mali bir kıymet olarak kullanılmıştır. Fatih ve ikinci Beyazıt zamanlarında kese denildi mi otuz bin akça veya on bin altın anlaşılırdı. Daha sonraları Trablus, Tunus ve Cezayir darphanelerinde basılan “Sultani Altını” keselerinin her biri bin adetlik olduğu gibi 944 (1537) yıllarında yirmi bin, 1071 (1660-61) yıllarında kırk bin ve 1100 (1688) den sonraki yıllarda elli bin akça bir kese kabul edilmiştir. Keseye “İstanbul Kesesi”, “Kise-i Rumi”, “Kise-i Divani” ve “Kise-i Mısri” diye isimler de verilmiştir. Zamana ve paranın değerine göre değişen kese beş yüz kuruşta karar kılınmıştır.

Ayrıca Osmanlıların mali işlemleri yüz yıllarca hep “akçe” ve “yük” üzerine yapılmış ve ilk bütçelerdeki hesaplarda kese hesabıyla yürütülmüştür. Osmanlı bütçesinin kese birimiyle hesaplanması ilk kez 1653 yılında başlamış, 1876 yılında birinci Meclis-i meb’usana verilen bütçeye kadar böylece devam etmiştir. 1877 yılından sonra Heyeti meb’usan’ın kabul ettiği ilk bütçe yasasıyla da kese sistemi kalkmıştır. “Yine eskiden resmi muameleler gibi özel işler de kese üzerine olur, alışverişlerde kese kullanılırdı. Yüz keseye aldım, beş yüz keseye sattım ifadesi seksen yüz yıldan beri işitilmez olmuş ve kesenin önemini yitirdiği vurgulanmaktadır (Pakalın, 1983).

Fotoğraf

No-1: Osmanlı sarayında keseye tütün dolduran memur.

Keseleri minyatürlerde de görmekteyiz. Süheyl Ünver’in Levni adlı kitabında ve Levni imzalı bir minyatürde Osmanlı sarayında tütün borusu ve kesesiyle tütün dolduran memurlardan biri. Yer almaktadır.(Fotoğraf:1) Yine başka bir minyatürde, elini kalçasına dayamış ayakta duran bu genç hanım tasviri, 17. yüzyılın ortaları ve ikinci yarısındaki şehirli, zengin kadın giyimini ayrıntılarıyla yansıtan bir minyatürün kemerine takılı, sırma dokumalı kumaştan bir para kesesi görülmektedir (Fotoğraf:2) (Anonim,Ç.B.K.1992).

Kese genel olarak çok çeşitlilik göstermektedir. Yapımında kullanılan gereçlere göre; okuma keseler. Kumaş parçaları ile yapılan keseler, dival İşi keseler, fermene işleri, deri işleri, boncuklu keseler olduğu gibi, kullanıldıkları yerlere göre de; para, saat, tütün, mühür, divid, hokka, ok ve yay, hamam ve yüz, sabun keseleri olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır. Ayrıca, yapımında kulla-

Fotoğraf No:-2
17.yy ikinci yarısına ait kemerine takılı kese örneği genç hanım tasviri.

nılan araca göre ise; iğne ile yapılan keseler, tığ ile örülen keseler, şiş ile örülen keseler olmak üzere gruplanmaktadır,

2. Makedonya Türklerinde Para Keseleri

Çalışmamız Makedonya'da tespit edilen tığ örgü keseler olduğu için, verilen örnekler de bu konu da olacaktır.

Tığ, bir ucu çengelli, diğer ucu düz, 15- 20 cm. uzunluğunda çelik, alüminyum kaplama, plastik, şimsir, fildişi ve kemikten yapılmış bir örgü aracıdır.

Keselerin tığ ile örülmüş olanlarına her yerde ve her zaman rastlamak mümkündür. İğne ör-gülerine nazaran her türlü motiflerin işlenmesi-ne daha elverişli ve sağlam olan tığ örgü keseler, ipek, pamuk ipliği, kılaptan ve sırma gibi her türlü malzeme ile örülmeye de elverişlidir. Bazı tığ örgü keselerde inci-boncuk gibi süsleyici malzemeler de kullanılmıştır.

Kese örgüde oluşturulan motifleri, Anadolu kadını bazen bulunduğu çevreden, bitki-lerden, hayvanlardan, kullandığı eşyalardan, yaşadığı acı-tatlı olaylardan bazen de kendi iç âleminde sevinci, hüznü, aşkı, özlemi ve öfkesinden esinlenerek büyük bir ustalıkla keselere aktarmayı başarmıştır.

Tığ örgü keselerde bitkisel motifler yoğun olarak kullanılmış bunun yanında geometrik, nesnel, motifler de görüldüğü gibi çok nadir olarak figürlü ve yazılı motiflere rastlanmaktadır.

Keselerde Kullanılan Renkler, 16. yüzyıl renk sayısının az olduğu genellikle iki, üç veya dört rengin kullanıldığı ve bu renklerinde en çok kırmızı, yeşil ve mavi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca küçük motiflerde az da olsa krem ve sarı kullanılmıştır. Beyaz renge keseler üzerinde çok az rastlanılmaktadır (Arseven, 1947).

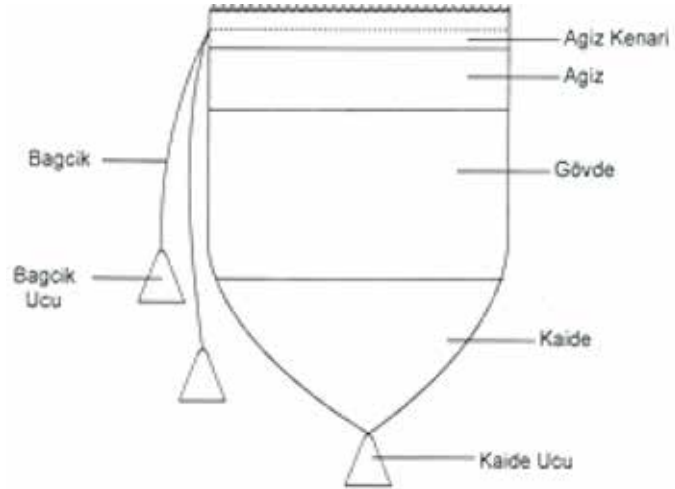
Yapılan tüm araştırmalarda, örgü para keseleri üzerinde beyaz renk ipliğin kullanılmadığı dikkati çekmektedir. Alışveriş yaparken sık kullanılan hem para hem de ortamın getireceği bazı durumlar, örgü keselerde beyaz rengin daha çabuk kirlenmesine neden olacağı için bu rengin kullanılmadığı düşünülmektedir.

Örgü keselerin formu genellikle ağız kısmı düz olup, dip kısmı üçgen yani paraboloid (yarım elips). şeklindedir Tığ örgü keselerde üzerine uygulanan motiflerin belli bir düzen

içerisinde yerleştirildiği görülmektedir. Kesenin dibine yakın yerinde ve baklava şeklindeki motiflere '**badem**' denilmekte, genellikle hemen hemen her örgü kese bununla başlamaktadır.

Kesenin ağzına yakın yerinde iki suyun keseyi süslediği görülmektedir bunlara '**kuşak**' ve bu iki desenin arasında kalan boşluğa yapılan süslemelere ise '**göbek**' denilmektedir (Fotoğraf No:3). Ayrıca paraboloid (yarım elips) şeklindeki keseler şu bölümlerden oluşmaktadır; dip kısmından başlayarak sırasıyla, kaide ucu, kaide, gövde, ağız, ağız kenarı, bağcık, bağcık ucu. (Çizim No2) (Özbel, aktaran (Kayadibi2000)).

Fotoğraf No: 3
(Kayadibi, 2000)

Çizim No: 1 Kese formu (Kayadibi, 2000).

3. Sonuç

Makedonya'da tespit edilen keseler üzerinde yapılan incelemelerde, gerek form gerek teknik ve gerekse renk ve motifler Türkiye'deki diğer tığ işi keselerle büyük benzerlik göstermekte, bitkisel motifler yoğunlukta olup, geometrik motiflerin kullanıldığı da görülmektedir. Adil Karahasan'ın evinde yapılan araştırmada tığla örülmüş iki adet para kesesine rastlanmıştır. Bu keselerle ilgili bilgiler örnek 1 ve 2 de çizimleri ile yer almaktadır.

Örnek No: 1

Çizim No : 2

Örnek No : 1

Çizim No : 2

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Cinsi : Para kesesi

Boyutları (En x Boy) : 8. x 12cm

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : Tığ

Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Zincir, tekli brit (sık iğne)

Kullanılan Renkler : Yeşil, pembe, kahverengi

Bezeme Konuları : Bitkisel ve geometrik

Kompozisyon : Dip kısımdan başlayarak örülen kesede, kaide kısmına, bitkisel motifle başlanmıştır. Gövde kısmına, ortada çiçek yanlarında yaprakları bulunan bitkisel motif yerleştirilmiştir. Bu motifi altta ve üstte yatay olarak sıralanmış, karşılıklı üçgenler ile birbirine bağlantılı kesik çizgiler sınırlamıştır. Kesenin ağzını büzmek üzere ağız kenarına kafesle beraber piko yapılmış, keseyi büzmek için, kafeslerden iki taraflı bağcık geçirilmiştir. Bağcık uçları ile kaide ucu püskül ile süslenerek kese tamamlanmıştır.

Örnek No: 2

Çizim No: 3

Örnek No : 2

Çizim No : 3

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Cinsi : Para kesesi

Boyutları (En x Boy) : 8. x 12cm.

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : Tığ

Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Zincir,tekli brit(sık iğne)

Kullanılan Renkler : Mavi,yeşil,pembe,bordo

Bezeme Konuları : Geometrik ve bitkisel

Kompozisyon : Dip kısmından başlayarak örülen kesede, kaide kısmına, bitkisel motifle başlanmıştır. Gövde kısmına, çiçek yaprak ve dallardan oluşan geniş bir bordür uygulanmıştır. Kesenin ağzını büzmek üzere ağız kenarına iki sıra kafesle beraber piko yapılmış, keseyi büzmek için, kafeslerden iki taraflı bağcık geçirilmiştir. Bağcık uçları püskül, kaide ucu ise çiçek şeklinde piko ile süslenecek kese tamamlanmıştır.

Kaynaklar

- ARSEVEN, C. E. (1947). Sanat Ansiklopedisi, Cilt 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- AYTAÇ, G. 1994. Nerede Eski Keselerimiz, Türkiye İş Bankası Kültür Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara, sayfa; 36-
- BARIŞTA, H. Örcün. (1995). Türk El Sanatları, Kültür Bakanlığı Yayınları: 2168 Sanat Eserleri Dizisi: 192, Ankara.
- ÇAĞLAR BOYU ANADOLU'DA KADIN. 1992. Anadolu Kadınının 9000 Yılı. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Mas Matbaacılık A.Ş. İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, F. 1970. Osmanlıca Türkçe Sözlük. Doğu Ltd. Şti. Matbaası. İstanbul.
- ÖZBAĞI, Tevhide,P. Kayadibi, (2000) “Osmanlı Dönemi Para Keseleri Üzerine”, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu, İstanbul,s.53-59.
- ÖZBEL, K. (1949). El Sanatları VI Eski Türk KeseleriI 3. Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitapları. Ankara
- PAKALIN, M. Z. 1983. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II.milli Eğitim basımevi
- PARMAKSIZOĞLU, İ. 1983. Evliya Çelebi Seyahatname (Giriş). Başbakanlık Basımevi. Ankara
- SARI, M. 1982. Arapça Türkçe Sözlük. İstanbul.
- ÜNVER, S. 1950. Levni, Professor of Art in Turkish Miniature at the of Fine Arst Milli Eğitim Basımevi. İstanbul

Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Adil Karahasan

Doğum Yeri ve Yılı : Üsküp 1950

Öğrenim Durumu : -

Mesleği : Kahvehane işletmecisi

Açık Adresi : Mustafa Karahasan'ın oğlu Adil Karahasan

V:L.191 No :4 Nikola Martinovski

1000 SKOPJE / MAKEDONİYA

Dantel ve Oya ÖrgüLer

Tevhide ÖZBAĞI*

1. GİRİŞ

El sanatlarımızın geçmişteki ve bugünkü durumunu araştırıp ortaya koyabilmek, kültürel birikim olarak değerlendirmesini yapabilmek için, bugünkü örneklerden yola çıkarak, geçmişle olan bağları kurmak gerekir. Gelişen teknolojiye paralel olarak el sanatlarında da makineleşme giderek önem kazanmış, dolayısıyla el sanatlarında görülen yöresel özellikler ile kişisel yaratıcılık gibi yönlerin birçoğu yok olmaya başlamıştır. Yok olmayla karşı karşıya gelen el sanatlarımızın gün ışığına çıkarılması ve yaşatılması Türk kültürü ve maddi kültürümüz açısından son derece önemlidir. Bu konuda araştırmacılara büyük görev düşmektedir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan örme sanatı, insan yaşamının her döneminde el sanatları içinde, özellikle kadın el sanatlarımızın ve çeyiz geleneğimizin vazgeçilmez çeşitlerinden olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle farklılıklar gösterse de ev ve giyim süs eşyalarının yapımında, kullanılan bu teknik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir yer tutmaktadır (Özbağı,1997).

El Örgüsü; Tığ, şiş, iğne, mekik ve firkete gibi basit el aleti kullanarak, yün, ipek, pamuk, metal, sentetik gibi ipliklerden, tek ipliğin kendi üzerine bükülüp kıvrılması, ilmeklerin bir araya getirilmesi, ilmeklerin birbiri içinden geçirilmesi, döndürülmesi, tutturulması veya düğümlendirilmesi işlemidir

* Prof. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

Örgüler, ince ve kalın örgüler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Kalın örgülerde; araç olarak genellikle şiş, gereç olarak ise daha kalın iplik kullanılmakta, kazak, süveter, atkı çorap, patik (çetik) gibi giyime yönelik ürünler örülmektedir. İnce örgüler, araç olarak, tığ, iğne, mekik ve firkete, iplik olarak ise, pamuk, ipek, metal ve sentetik gibi daha ince iplik kullanılarak dantel ve oya gibi uygulamalar yapılmaktadır. İnce örgülerde objeler, doğrudan örülmeyle birlikte, çeşitli örtü ve giysilerin kenarlarını süsleme unsuru olarak uygulanmaktadır.

Dantel; (tentene) Süsleme özelliğinin yanı sıra, fonksiyonel özelliğe de sahip olan ve çeşitli cins iplik kullanılarak tığ ile örülen, sayısız desen elde etme imkanı sağlayan bir örgü türüdür. Ayrıca, yapım tekniğinin kolaylığı, estetik ve zarif görünüşü uygulayan kişiyi dinlendirme özelliği de olan dantel; her dönemde varlığını korumuş ve korumaya devam etmektedir.

2. Dantel ve oyalaraın özellikleri

Makedonya’ da yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda, özellikle Adil Karahasan’ın evinde oldukça zengin ve sayısız dantel örneklerine rastlanmıştır. Bunlardan bir kısmı objeyi oluşturan çeşitli örtüler olduğu gibi, bir kısmının da çeşitli giysi yaka kenarlarını, yatak çarşaf-ları ile yastık kılıflarını süslediği görülmüştür. Evlerde süsleme unsuru olarak yoğun kullanılan tığ örgü danteller, yöre halkı kazanç sağlamak amacıyla pazarını da yapmaktadır. Dolayısıyla pazarlarda da çok çeşitli ve oldukça güzel örneklerle rastlamak mümkündür.

Tığ örgülerinin yanı sıra ince örgüler grubuna giren iğne oyalara da; Türk el sanatları içerisinde önemli bir önemli bir yer tutmaktadır. İğne oyası, iğne ile yapılan, tekniği örgü olan, kadınlarımızın tabiat güzelliklerini, doğayı ve canlıyı örnek alarak büyük bir ustalikle aktaran ayrıca duygu ve düşüncelerini de renklerle şekillere döken, çoğunlukla natüralist yapılarıyla süsleme ve süslenme ihtiyacına cevap veren özgün ürünlerdir. Anadolu’nun hemen her yöresinde yapılan iğne oyalara; kullanılan araç, gereç, motif, renk, kompozisyon ve kullanım alanları bakımından farklılık göstermektedir (Özbağı, 1997).

Oyalarda, doğa, canlılar ve nesnelere; Türk kadınına en zengin motif kaynağını oluşturmaktadır. Bitkilerden çiçek, yaprak, meyve, sebze ve ağaçlar doğada ustaca stilize edilerek yalın ifade ile, ya iki boyutlu, ya da üç boyutlu biçimde dile getirilmiştir. Sebze ve meyve çiçekleri ile menekşe, mine, papatya ve karanfil gibi çiçekler Anadolu’nun bütün yörelerinde yapılan oyalarda gözlenmektedir. Dağ ve tepelerin üstüne yapılan küçük ilaveler ağaç ve güneşi simgelemektedir. Ayrıca kelime ve cümleyi ifade eden oyalara plastik değerlerinin yanı sıra ifade ettikleri anlamları açısından da önem taşırlar (Barışta, 1985, 241).

Araştırma konumuz olan Makedonya Üsküp de, Adil Karahasan’ın evinde tespit edilen danteller ve oyalara üzerinde yapılan incelemelerde, Dantel (tentene) dediğimiz tığ oyalara oldukça fazla rastlanmıştır. Bunlardan bazıları çarşaf ve yastık kenarlarını, (Fotoğraf No:1-2) bazıları ise gecelik yakalarını (Fotoğraf No:3-4) süslemek üzere hazırlanmıştır. Bu örneklerin bir kısmı dikilmesine karşın bir kısmı da dikilmek üzere muhafaza edildiği gözlenmiştir.

Fotoğraf No: 1

Fotoğraf No: 2

Fotoğraf No: 3

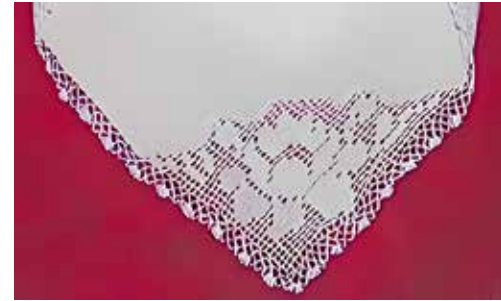

Fotoğraf No: 4

Ancak, tığ örgüler kadar fazla olmasa da bazı iğne oyası örneklerine de rastlanmıştır. Bunlardan en fazla gömleklerin kol ve yaka kenarlarını süsleyen ve dikilmek üzere hazırlanmış çok sayıda örnek dikkati çekmektedir. (Fotoğraf No:5) Bunların dışında bazı mendil kenarlarının süslemelerinde de görülmüştür. (Fotoğraf No:6) Yöredeki oya örneklerinde, genellikle kare ve üçgen düğüm tekniği uygulanmış, geometrik bezemeler yoğunluktadır.

Fotoğraf No: 5

Fotoğraf No: 6

Makedonya' da yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda, Türk kültürünün izlerini hemen hemen tüm el sanatları örneklerinde olduğu gibi, dantel ve oyalarda da görmek mümkündür. Ayrıca çok zengin örneklerin olduğu, Ülkemizdeki dantel ve oyalarla gerek teknik gerek motif ve süslemelerde büyük benzerlik gösterdiği, örneklerde ise bitkisel ve geometrik motiflerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda; Adil Karahasan'ın evinde tespit edilen dantel örnekleri (Örnek:1-2-3-4-5) de oya örnekleri ise, (6-7-8-9) da, çizimleri de aynı numaralarda kimlikleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır.

3. Dantel ve Oya Örnekleri

Örnek No: 1

Örnek No : 1

Çizim No : 1

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Çarşaf danteli

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 8 x 200 cm

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : Tığ

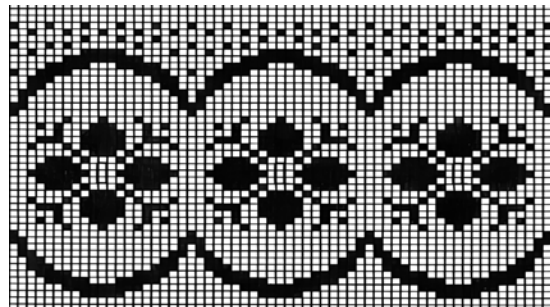
Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Zincir, ikili- üçlü brit,piko

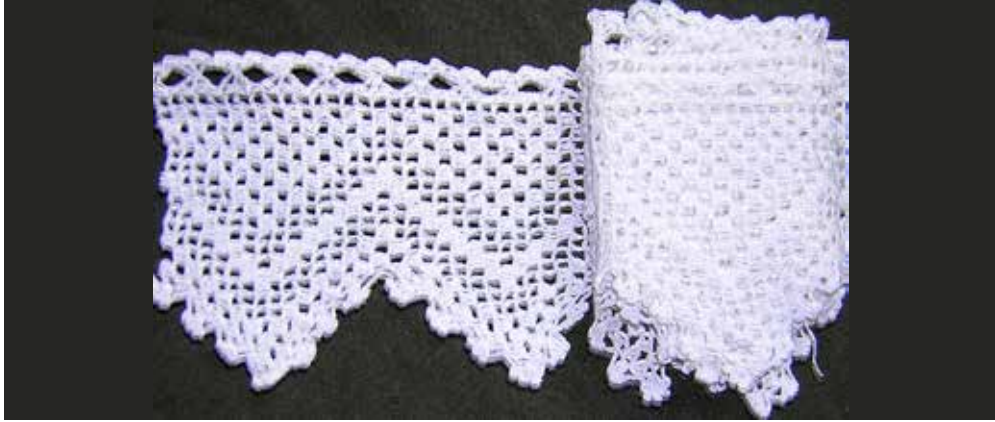
Kullanılan Renkler : Beyaz

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Zincir, dolgu, kafes ve ikili- üçlü britlerle örülen dantelin yüzeyinde; dolgu tekniği ile ve karşılıklı ay şeklinde sıralanmış motifler yer almakta, ayrıca bu motiflerin arasında yine dolgu tekniği kullanılarak dört yapraklı bitkisel motifler oluşturulmuştur. Yatak çarşafının ucuna dikilmek üzere yuvarlak dilimli ve şerit halinde örülmüş olan dantelin uç kısmı piko ile süslenmiştir.

Çizim No: 1

Örnek No: 2

Örnek No : 2

Çizim No : 2

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Çarşaf danteli

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 8.5 x 200 cm

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : Tığ

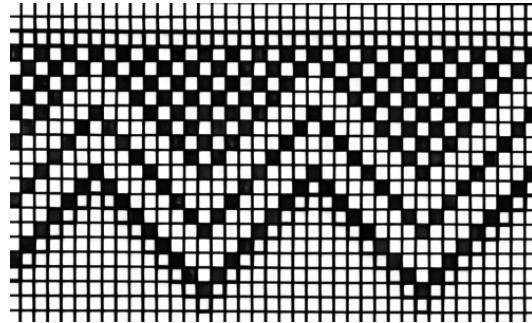
Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Zincir, ikili - üçlü brit,piko

Kullanılan Renkler : Beyaz

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Zincir, ikili üçlü britlerle dolgu, ve kafeslerden oluşan dantel; zikzak şeklinde örülmüştür. Yatak çarşafının ucuna dikilmek üzere sivri dilimli ve şerit halinde örülmüş olan dantelin uç kısmı piko ile süslenmiştir. Dantelin çarşafa dikilecek kısmında çarşafa tutturmak üzere üçlü britler üçer üçer birleştirilerek delikler oluşturulmuştur.

Çizim No: 2

Örnek No: 3

Örnek No : 3

Çizim No : 3

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Örtü

Ürünün Boyutları (Çap) : 34 cm.

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : Tığ

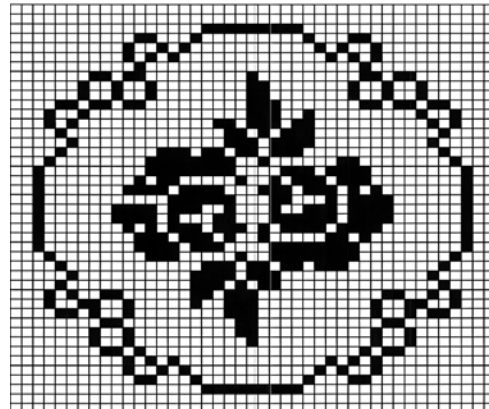
Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Zincir, üçlü brit

Kullanılan Renkler : Beyaz

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Bir kenardan başlayan örtü, yuvarlak olarak örülmüştür. Üçlü brit tekniği ile dolgu ve kafes uygulanarak ortada çiçek ve yaprak motifleri oluşturulmuş olan örtünün kenar kısmında yine dolgu ile geometrik motifler uygulanmıştır.

Çizim No: 3

Örnek No: 4

Örnek No : 4

Çizim No : 4

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Örtü

Ürünün Boyutları (Çap) : 38.5 x cm

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : Tığ

Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Kare düğüm, dolgu

Kullanılan Renkler : Beyaz

Bezeme Konuları : Bitkisel bezeme

Kompozisyon : Daire şeklindeki örtüye kere düğüm tekniği uygulanarak iğne oyası yapılmıştır. Örtü zeminde yer alan karelerin iç kısımları, desendeki bitkisel motifler sayılarak hasır iğne tekniği ve yine iğne yardımı ile, doldurularak tamamlanmıştır. Daire şeklindeki örtüde ipek iplik kullanılmıştır.

Çizim No: 4

Örnek No: 5

Örnek No : 5

Çizim No : 5

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Nigar Karaasan

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Kol manşeti oyası

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 4 x 20.2 cm

Oyanın Boyutları (En x Boy) : 0.8 x 24 cm.

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : İğne

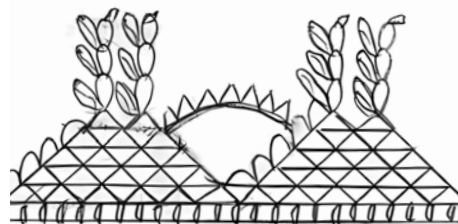
Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Üçgen düğüm, fiskül

Kullanılan Renkler : Beyaz

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Kare ve üçgen düğüm tekniği ile örülmüş olan, uçlarında iki Adet mahmuz bulunan üçgen şeklinde oyalar; birbirine bağlantılı olarak kol manşetinin üç kenarını süslemiştir Kenarına yakın iç kısma doğru bir sıra daha oya tutturulmuştur Oyaların uç kısımları ise fiskül ile tamamlanmış ve süslenmiştir . Oyalar elele tutuşmuş insan figürünü andırmaktadır.

Çizim No: 5

Örnek No: 6

Örnek No : 6

Çizim No : 6

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : İntikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Kol manşeti oyası

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 4 x 20.2 cm.

Oyanın Boyutları (En x Boy) : 0.8 x 24 cm.

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : İğne

Gereçler : İpek iplik

Uygulanan Teknik : Üçgen düğüm, fiskül

Kullanılan Renkler : Bej

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Kare ve üçgen düğüm tekniği ile, dikdörtgen şeklinde örülmüş olan Oya; kol manşetinin üç kenarını süslemiştir. Ayrıca manşetinin dış Kenarına yakın iç kısma doğru bir sıra daha oya tutturulmuştur. verev kısımda oya ile süslenmiştir. Oyaların uç kısımları ise fiskül ile tamamlanmıştır.

Çizim No: 6

Örnek No: 7

Örnek No : 7

Çizim No : 7

İlgili Koleksiyon : Hayriye Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : İntikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Oyalı mendil

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 30 x 30 cm.

Oyanın Boyutları (En x Boy) : 5,5 x 7 cm.

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : İğne

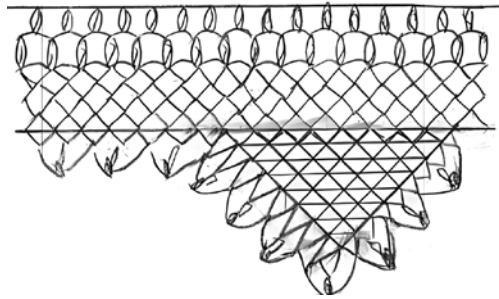
Gereçler : İpek iplik

Uygulanan Teknik : Kare ve üçgen düğüm

Kullanılan Renkler : Beyaz

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Kare ve üçgen düğüm tekniği ile, üçgen şeklinde örülmüş olan oya, mendilin dört kenarı süslemiştir. Mendilin bir köşesi verev kesilerek verev kısımda oya, ile tamamlanmıştır.

Çizim No: 7

Örnek No: 8

Örnek No : 8

Çizim No : 8

İlgili Koleksiyon : Nigar Karahasan

Koleksiyona Geliş Tarihi : Bilinmiyor

Koleksiyona Geliş Biçimi : Anneden intikal

Koleksiyondaki Yeri : Sandıkta muhafaza ediliyor

İnceleme Tarihi : 29 / Haziran / 2005

Ürünün Yapılış Tarihi : Bilinmiyor

Onarım Görüp Görmediği : Onarım görmemiş

Ürünün Cinsi : Yaka oyası

Ürünün Boyutları (En x Boy) : 6 X 27 cm

Kullanılan Malzemeler

Araçlar : İğne, tığ

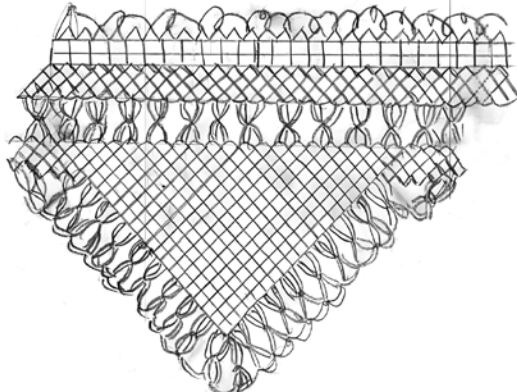
Gereçler : Pamuk iplik

Uygulanan Teknik : Kare, üçgen, çapraz düğüm, kafes, fiskül

Kullanılan Renkler : Bej, kırmızı

Bezeme Konuları : Geometrik

Kompozisyon : Yaka için hazırlanan oya, tığ ile 1cm.örüldükten sonra, iğne ile kare düğüm devam edilmiş, daha sonra çapraz iğne uygulanmıştır. Çapraz iğneden sonra, yine uçlarında çapraz iğne bulunan üçgen şeklinde motiflerle tamamlanmış, yakanın iç kısmı fiskül, uç kısmı ise kırmızı iplik ile süslenmiştir.

Çizim No: 8

Kaynaklar

- BARIŞTA, H. Örcün. (1985). *XX. Yüzyıl Türk Oyalarında Seçilen Belli Başlı Konular Gözlene Estetik Değerler ve Plastik Özellikler*, Milletler Arası Türk Folkloru Ve Halk Edebiyatından Yeni Görüşler, Ankara.
- ONUK, Taciser. (1988). *İğne Oyaları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- ÖZBAĞI, Tevhide.(1997). *Geleneksel Türk El Sanatlarımızdan Oyaların Dünü Bugünü Geleceğin Sorunları*, El Sanatları Dergisi, S:1, 125-139.

Kaynak Kişi Künyesi

Adı Soyadı : Adil Karahasan, Olivera Karahasan
Doğum Yeri ve Yılı : Üsgüp 1950
Öğrenim Durumu : Yüksek Okul
Mesleği : Kahveci/Ev Hanımı
Açık Adresi : Mustafa Karahasan'ın oğlu Adil Karahasan
V:L.191 No:4 Nikola Martinovski
1000 SKOPJE / MAKEDONİYA

Folklorik Yapma Bebek

Lale ÖZDER*

1. Giriş

Yapma bebek birçok ülkede ve ülkemizde annelerin kız çocuklarına yaptırdıkları ilk oyuncaklardandır. Bazı ülkelerde ve ülkemizde oyuncak olarak başlamış olan bu güzel uğraş kızın çeyizinde önemli yer tutmaktadır.

Günümüze kadar gelen en eski bebekler mezarlıklarda bulunmuştur. M.Ö. 3000 yılına ait İndüs nehri kenarında Mahenjo-Daro'da (Batı Pakistan) bulunan bebekler pişmiş çamurdan yapılmıştır. Günümüze kadar gelenler genellikle kil, kemik, tahta, taş, fildişinden ve bitki tohumundan yapılmış olanlardır. Muhtemelen bazıları, dayanıksız materyal kullandığı için günümüze kadar gelememiştir (Bilgin, 1990).

Anadolu'da yapma bebek, oyuncak olmanın yanı sıra bazen nazardan koruyacak bir güç, gelinin çeyizi, uğuru, bereketi ve bolluğu da olmaktadır.

Ağaç parçaları, kaşık veya bez parçalarının bükülerek üzerlerine birkaç parça bez bağlanması ya da dikilmesi ile yapılan bu basit bebeklerin görüntüleri basittir, fakat yaptığı görev oldukça büyüktür. Annelik, evlatlık duygusunun telepatisinin kurulduğu anılar ve anlardır. Ana-kızı birbirine yakınlaştıran, annelik, evlatlık duygusunun pekiştirildiği, paylaşıldığı güzel hatıralardır.

* Dr.Öğr.Üyesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi El Sanatları Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi

Çocuklar, bebeğine gösterdiği ilgi, şefkat veya çevresinden öğrendiklerini, kendisine yapılan muameleyi bebeği üzerinde uygular. Öğrendiklerini Öğrendiği şekilde bez bebeğine öğretirken sorumluluğunun farkına varmaktadır. Böylesine bir sorumluluğun kavranması evde kullanılmayan birkaç bez parçasının değerlendirilmesi ile olmaktadır. Kadınların artık parçaları güzel değerlendirmesi geri dönüşüm için önemlidir. Bu durum ev kadını - üretmeyen kadın gibi görünmekte olan kadınlarımızın aile ve ülke ekonomisine katkı sağlamanın yanı sıra çocuğu için birçok gereksinimini birlikte karşılayabilmesinin göstergesidir.

Türk kadınının vatani için sadece Kurtuluş savaşındaki yapıcı destekleri değil, hayatının her döneminde vatani, çocuğu, ailesi için yapıcı ve yaratıcı katkıları birçok konuda devam etmektedir, bunların önemi çoğunlukla farkedilmemektedir.

Anne çocuk arasında başlamış olan bu güzel alışveriş zaman içerisinde gelişerek ülkenin folklorik özellikleri ile de birleşmiş ve ülke ekonomilerine büyük katkılar sağlamıştır, sağlamaya da devam etmektedir.

Anadolu'da yapılmakta olan bebek çeşitleri çocuklar için önemli olduğu karad iç ve dış turizm için de önemli hatıra-hediyelik obje olabilirler. Ancak iç ve dış turizm için daha bilinçli üretimlerin yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde az sayıda bulunan bebek müzelerinin bilinçli olarak çoğaltılması sağlanabilir. Geleneksel kültürümüzün zenginliğini yansıtabilecek turistik hatıra ve kültürel obje olarak çoğaltılabilir. Dünya ülkeleri diğer büyük müzelerin yanı sıra özel bebek müzeleri kurmuşlardır. Böylesine özen gösterdikleri bebek müzelerinde geleneksel yapılarını yansıtan bebekleri, el yapımı ve fabrikasyon olarak üretilenleri sergileyerek, hem folklorlarını tanıtmakta hem de iç ve dış turizmde ekonomiyi canlandırmak amacı ile turistik bebekler üreterek satışa sunmaktadırlar.

2. Makedonya-Üsküp'te Yapma Bebekler

Makedonya ve çevresinde yapılan kültürel araştırmada bölgeye ait bebek örnekleri özveri ve içtenlikle Olivera Karahasan tarafından yapılmıştır. Ayrıca çeşitli tekniklerde yapılmış bebek örneklerine antikacılarda rastlanmıştır. Bu örnekler "Kastamonu Bebek Evi Müzesinde" sergilenmektedir.

Bir ülkeyi ziyaret etmekte olan turistlerin, ziyaret ettikleri ülkelere olabildiğince çok para bırakmaları istenen, özlenen bir durumdur. Turizm konusunda başarılı ve deneyimli ülkeler, turistlere kendi ülkelerinin özelliklerini taşıyan ürünler satarak bu sonucu elde etmektedirler. Zengin ülkelerin hemen hepsinde, elde yapılan hediyelik eşyanın son derece yüksek değeri bulunmaktadır (Bilgin, 1990).

Türkiye'de her bölgede çeşitli basit malzemeler ile basit bebekler yapılmaktadır. Bu malzemelerin kullanılış biçimleri incelendiğinde, her birisinin değişik teknik ile yapıldığı, Türk kadınının imkânsızlıklar içerisinde neler yarattığı hayretle izlenebilmektedir.

Geleneksel kültürümüzün geçmişten günümüze taşınabilmiş örnekleri incelendiğinde Anadolu'da birçok uygarlığın kalıntıları halen içimizde yaşamaktadır. Yakın çevremizi incelediğimizde yapma bebek koleksiyonu yapanların çok olduğunu görebiliriz. Birçok kişi

yurt içi veya yurt dışı turizmini ilgilendiren bebeklerden alarak gezdikleri yerlerin güzelliklerini sevdikleri ile paylaşırlar.

Fabrikasyon bebeklerin yanı sıra el yapımı folklorik bebekler, geleneksel kültür özelliklerini daha çok taşıyabildiği ve birebir kişisel uğraş olduğu için fabrikasyon olanlardan sanatsal ve tek olma özelliği ile ayrılırlar.

El yapımı folklorik bebekler ülke turizmine büyük faydalar sağlayabilirler. Geleneksel kültürümüzde sahip olduğumuz zengin giyim kuşam kültürü gelecek kuşaklara bebekler vasıtasıyla tanıtılırken, bölgesel zenginlikler evrensele de ulaştırılmış olur. Bu konu gereken değeri ve önemi bulursa iç ve dış turizmde ülkenin sanat politikalarında önemli yer tutabilir ve ülke ekonomisine önemli katkılar sağlanabilir.

Dünya ülkeleri geleneksel kültürlerini yapma bebekler ile simgeleştirerek turistik üretimler yapmakta, küreselleşmeye katkıda bulunmaktadır. Yapma bebek konusunda amaç ulusal zenginliklerimizin küresele kazandırılması olmalıdır. Geleneksel zengin kültür birikimlerimiz bebekler üzerinde simgeleştirilerek otantik biblolar olarak küresel objelere dönüştürülebilirler. Ulusal değerlerin küresele aktarılması imgeler, motifler, kalıplar aracılığıyla yapılmaktadır. Geleneksel tiplerini olduğu gibi sunmak yerine folklorik bebekler olarak simgesel sunumlar daha etkili olabilir.

3. Üsküp'te Antikacıda Tespit Edilen Bebekler

Resim 1. Ahşap üzerine geleneksel giyimli yapma bebek. Üsküp.

Resim 2.
Geleneksel giyimli
plastik yapma
bebek. Üsküp.

Resim 3.
Geleneksel giyimli
yapma bebek,
kadın ve Erkek
figürü. Üsküp.

4. Üsküp'te Tespit Edilen Yapma Bebek Örnekleri

Örnek No	: 1.	
İnceleme Tarihi	: 29.08.2005	
Ürünün Yapıldığı Tarih	: 29.08.2005	
Yöresel Adı	: Bebek	
Kullanım Amacı	: Folklorik (Turistik)	
Yapım :	Malzeme	Teknik
Beden	: Kumaş	Dikiş
Kollar ve Bacaklar	: Kumaş	Dikiş
Baş	: Kumaş	Dikiş
Eller ve Ayaklar	: Kumaş	Dikiş
Giysi	: Kumaş	Dikiş
Baş Süslemesi	: Fes	Dikiş
Renkler	: Kırmızı-Beyaz, Mavi.	
Baş Süslemesi	: Fes, Dikerek Birleştirme Kırmızı	

Kompozisyon

: Geleneksel Türk erkek giysileri tarzında giydirilmiştir. Göynek adı verilen açık renk gömleğin üstüne cepken şeklinde yelek giydirilmiştir. Pantolon yanlardan "körüklü külot pantolon" adı verilen modelde hazırlanmıştır. Belinde kırmızı kuşak, başında kırmızı fes bulunmaktadır. Fesin tepesi püskül ile süslenmiştir. Kaynak kişi Olivera KARAHASAN tarafından yapılmıştır.

Örnek No	: 2	
İnceleme Tarihi	: 29.08.2005	
Ürünün Yapıldığı Tarih	: 29.08.2005	
Yöresel Adı	: Bebek	
Kullanım Amacı	: Folklorik (Turistik)	
Yapım	: Malzeme	Teknik
Beden	: Kumaş	Dikiş ve dolgu
Kol ve Bacaklar	: Kumaş	Dikiş ve dolgu
Baş	: Kumaş	Dikiş
Eller ve Ayaklar	: Kumaş	Dikiş
Giysi	: Kumaş	Dikiş
Baş Süsleme	: Kumaş	Dikiş
Renkler	: Beyaz, Kırmızı, Dore/sim	

Kompozisyon :

Geleneksel Türk giysileri tarzında giydirilmiştir. İçte içlik veya göynek adı verilen gömlek, üstünde kadife elbise, elbisenin üstüne kaftan giydirilmiştir. Elbise ve kaftan sarı sim şerit ile süslenmiştir. Bebeğin başında kırmızı fes bulunmaktadır. Üzeri simli şerit ile süslenmiştir. Kaynak kişi Olivera KARAHASAN tarafından yapılmıştır.

Örnek No	: 3	
İnceleme Tarihi	: 29.08.2005	
Ürünün Yapıldığı Tarih	: 29.08.2005	
Yöresel Adı	: Bebek	
Kullanım amacı	: Folklorik (Turistik)	
Yapım	: Malzeme	Teknik
Beden	: Kumaş	Dikiş
Kol ve Bacaklar	: Kumaş	Dikiş
Baş	: Kumaş	Dikiş
Eller ve Ayaklar	: Kumaş	Dikiş
Giysi	: Desenli kumaş	Dikiş
Baş Süsleme	: Kumaş	Dikiş
Renkler	: Beyaz, sarı.	

Kompozisyon :

Bebeğin başı ve bedeni kumaştan dikilerek hazırlanmıştır. Elinde yün eğiren kadına çiçekli elbise giydirilmiştir. Saçları örgülü, eşarbi da elbisenin kumaşındandır. Kaynak Kişi Olivera KARAHAN tarafından yapılmıştır.

Örnek No	: 4	
İnceleme Tarihi	: 29.08.2005	
Ürünün Yapıldığı Tarih	: 1952-1960	
Yöresel Adı	: Bebek	
Kullanım amacı	: Folklorik (Turistik)	
Yapım	: Malzeme	Teknik
Beden	: Fabrikasyon	
Kol ve Bacaklar	: Fabrikasyon	
Baş	: Fabrikasyon	
Eller ve Ayaklar	: Fabrikasyon, Kumaş,	Dikiş
Giyisi	: Kumaş	Dikiş
Baş Süsleme	: Kumaş	Dikiş
Renkler	: Beyaz, Kırmızı, sarı	
Kompozisyon	: Yüzü por- selen görünümünde olan bebeğin be- deni elleri ve ayakları kumaştır. Saçları iplik ile yapılmış olan bebek beyaz fisto ve çizgili kumaş ile yöresel olarak giydi- rilmiştir. Renkli giysisinin içi beyaz pilika- şe yapılmıştır.	
Kaynak Kişi Adı ve Soyadı	: Olivera KARAHASAN	

Örnek No	: 5	
İnceleme Tarihi	: 29.08.2005	
Ürünün Yapıldığı Tarih	: 1952-1960	
Yöresel Adı	: Bebek	
Kullanım amacı	: Folklorik (Turistik)	
Yapım	: Malzeme	Teknik
Beden	: Fabrikasyon	
Kol ve Bacaklar	: Fabrikasyon	
Baş	: Fabrikasyon	
Eller ve Ayaklar	: Fabrikasyon, kumaş,	Dikiş
Giysi	: Kumaş	Dikiş
Baş Süsleme	: Kumaş	Dikiş
Renkler	: Ten Rengi, Beyaz, Kırmızı, sarı.	

Kompozisyon :

Yüzü elleri ve ayakları porselen olan yöresel Makedon kıyafetinden bazı simgeler ve süslemeler taşımaktadır. Kıyafeti siyah çizimler tamamlamıştır.

Kaynak Kişi Adı ve Soyadı :

Olivera KARAHASAN

Örnek No	: 6	
İnceleme Tarihi	: 29.08.2005	
Ürünün Yapıldığı Tarih	: 1952-1960	
Yöresel Adı	: Bebek	
Kullanım amacı	: Folklorik (Turistik)	
Yapım	: Malzeme	Teknik
Beden	: Kumaş	
Kol ve Bacaklar	: Kumaş	
Baş	: Fabrikasyon	
Eller ve Ayaklar	: Kumaş,	Dikiş
Giyisi	: Kumaş	Dikiş
Baş Süsleme	: Kumaş	Yapma çiçek
Renkler	: Ten Rengi, Beyaz, Kırmızı, sarı, açık mavi, Koyu mavi	
Kompozisyon	: Yüzü porselen görünümünde olan bu bebeğin bedeni kolları ve bacakları kumaştır. Yöresel simge ve süslemeleri olan bu bebeğin baş süslemesinde yöresel olarak simgeleştirilmiştir. Yörenin görkemli geleneksel baş süslemelerinden bir örnektir. Kıyafeti kırmızı çizmeler tamamlamıştır.	
Kaynak Kişi Adı ve Soyadı	: Olivera KARAHASAN	

Kaynakça

- NURAN, Bilgin, (1990) Folklorik Yapma Bebekçilik. Kültür bakanlığı yay. Ankara
- SÖNMEZ, DEMİR, Tuna, Barışık Dindar, (1997) Oyuncak ve turistik Biblo, Milli eğitim Basımevi İstanbul
- ERONÇ Perihan, (1984) Giyim Süsleme Teknikleri
- GREENHOVVE, Jean (1972) Making Custume dolls. Nev York.
- KOÇU Reşat Ekrem, (1996) Türk Giyim Kuşam ve süsleme sözlüğü, İstanbul
- TOYGAR, Kamil, (1987) “Ülkemizde Folklorik Yapma Bebekçilik-Folklorik Dolls Making in Turkey” Türk Folkloru Araştırmaları. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. Ankara.
- KAYNAK KİŞİ; Adı ve Soyadı:** Olivera KARAHASAN **Adresi:** Üsküp (Skopje), **Doğum Tarihi:** 1952

Ekler

EK-1: GELENEKSEL MİMARİ
SÜSLEME VE EV EŞYA
ÖRNEKLERİ KATALOĞU

EK. 2. PROJE KAPSAMINDA
ÇEKİLEN ŞEÇİLMİŞ
GÖRÜNTÜLER

EK. 3. BELGESEL FİLM (DVD)
MAKEDONYA'DA TÜRK KÜLTÜRÜ

Ek 1. Geleneksel Mimari Süsleme ve Ev Eşya Örnekleri Kataloğu

Gölsün PARLAR*

- A. İç-Dış Mekan Süslemeleri ve Kalem İşleri Detayları
- B. Camaltı Hat Levhalar
- C. Ev ve Mutfak Eşyaları
 - C.1. Ahşap Eşyalar
 - C.2. Sandıklar
 - C.3. Bakır Eşyalar
 - C.4. Toprak Eşyalar
 - C.5. Cam Eşyalar
 - C.6. Sepetler
 - C.7. Halı-Kilim
- D. Giyim-Kuşam Örnekleri

* Prof. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

A. İç-Dış Mekan Süslemeleri ve Kalem İşi Detayları

Boyalı-Alaca camii, Tetova.

Boyalı-Alaca camii, Tetova.

Boyalı Camii Ön cephe

Boyalı/Alaca cami mihrap alınlığı

Boyalı/Alaca cami mihrap alınlığı

Boyalı Camii iç mekan kalem işi detayları.

Boyalı Camii iç mekan kalem işi detayları.

Boyalı Camii iç mekan kalem işi detayları.

Boyalı Camii iç mekan kalem işi detayları.

Boyalı Camii iç mekan kalem işi detayları.

Boyalı Camii iç mekan kalem işi detayları.

Boyalı/Alaca camii iç mekan duvarlarından kalem işi detayları

Alaca Camii Kapısı

Alaca Camii Pencere Detayı

Yeni Camiide Kalem işi, ve duvar resmi, Kadı Mahmut Efendi Camii/Yeni Camii, Manastır.

Duvar Kağıdı, Üsküp.

B. Camaltı Hat Levhalar

Hat levha Hasan Baba Tekkesi, Struga.

Hat levha.

Hat levha

Hüsn-ü hat levha, (Hz. Muhammed SAV Ehli beyt isimleri).

Cam altı levha

Cam altı levha

Cam altı levha

Cam altı levha

C. Ev ve Mutfak Eşyaları

C.1. Ahşap eşyalar

Çalışma masa ve sandalyesi

Tavan göbeği

Ek 1. Geleneksel Mimari Süsleme ve Ev Eşya Örnekleri Kataloğu

Sandalye arkalığı

Sandalye Oturağı

Dolap tepeliği

Varak boyalı ayna çerçevesi

Ahşap oymalı Ayna

Ayna detayı

Tavan Göbeği, Hayri DOKO Evi,

Tavan Kâşesi Detayı, Hayri Dako evi, Ohri.

Tavan Göbeği detayı, Hayri Doko evi, Ohri.

Alaca camii
Kürsüsü.Tetova.

Dolap kapağı detayı, Hayri Doko evi, Dhri.

Sofa duvarında lambalık.

Ev kapısı, Hayri DOKO evi, Dhri

Kapı alınlığı, Hayri DOKO evi, Dhri

C.2. Çeyiz Sandıkları

Ayna ve masa, Ohri.

Çeyiz sandıkları, O. Karahasan evi. Üsküp.

C.3. Bakır Eşyalar

Kahve cezveleri, Üsküp

Fincan ve kabi, Üsküp

Gümüş süs eşyası

Bakraç, Üsküp

Sini, Üsküp

Sahan Kapağı, Üsküp

İbrik, Üsküp

Sûrahi, Üsküp

Küp, Üsküp

Dıġan, Üsküp

Şamdan, Üsküp

Kapaklı Kap, Kilden

Sefertası kapağı, Üsküp

Üçlü Sefertası, Üsküp

Sahan Kapağı

Semaver (su ısıtma kabı)

Semaver (Bezeme detayı)

Süzgeç

Ütü altlığı

Kaşıklar

Nargile

Çay semaveri

Öğütücü

Sini

Kapaklı tas

Sini bezeme detayı, O. Karahasan, Üsküp.

Sini bezeme detayı, O. Karahasan, Üsküp.

Şekerlik

Kildenler

Mumluk

Kahve değirmeni

Abdest İbriği

Şamdan

Şamdan

Sürmedanlar

Not: Adil Olivera Karahasan evi. Üsküp

C.4. Toprak Eşyalar

Çeşitli toprak kaplar

Sürahi

Sürahi süsleme detayı

Küpler

Testi ve küp

Küpler

Çömlek kaplar.

Not: Adil- Olivera Karahasan evi. Üsküp

C.5. Cam Eşyalar

Şamdan

Lamba

Şişe

Avize

Bardak

Şişe

Gaz lambası

Sürahi

Not: A. O. Karahasan, Üsküp.

Avize

C.6. Sepetler

Not: A. O. Karahasan, Üsküp.

C.7. Halı-Kilim

Fotoğraf arka zemininde yöre halı örnekleri, Üsküp (Adil Karahasan evi)

Şarköy kilimi, Ohri

Halı, Ohri.

D- Giyim-Kuşam Örnekleri

Namaz Takkeleri, Adil Karahasan, Üsküp.

Kadın giyimi,
Etek-Bluz, Olivera
Karahasan,
Üsküp.

Kadın giyimi,
Etek-Bluz, O.
Karahasan,
Üsküp.

Kadife kadın
ceketi, Ohri.

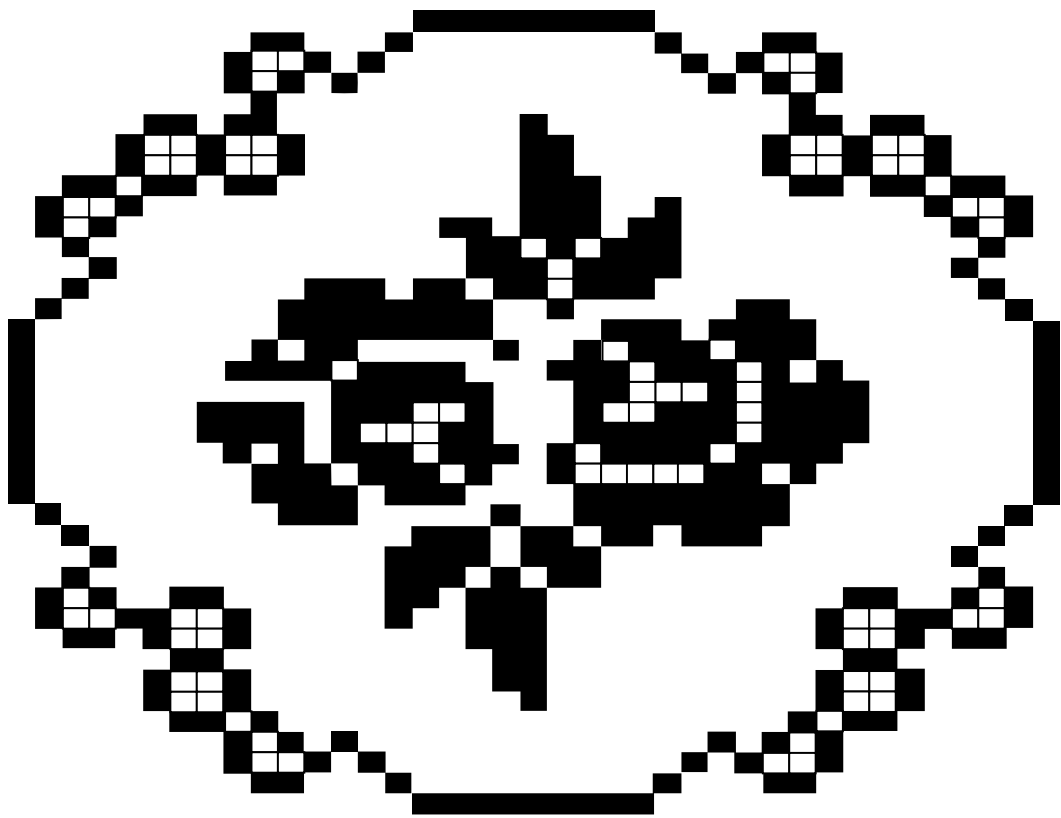
Bluz, O. Karahasan, Üsküp.

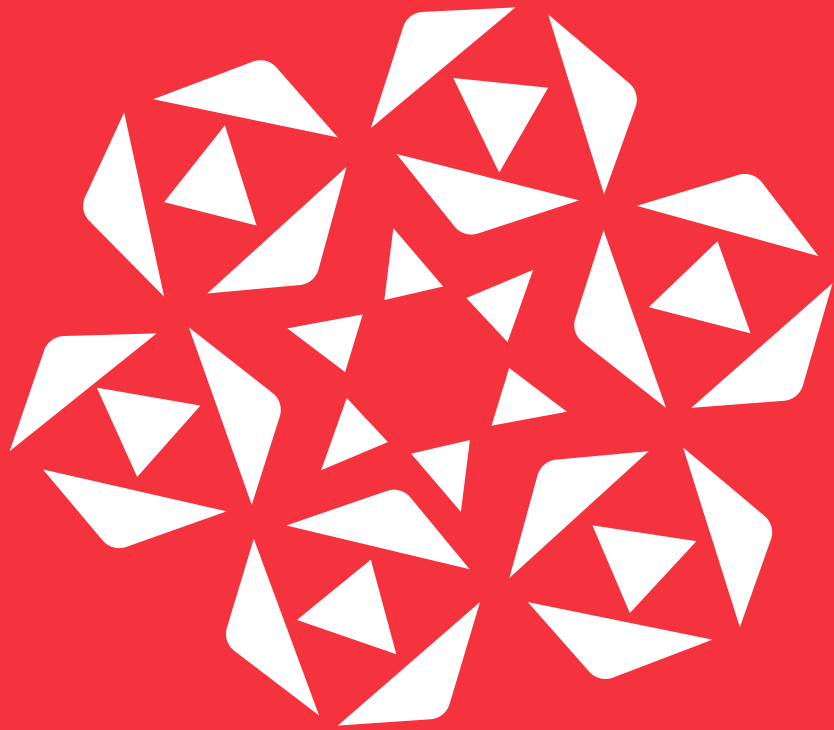

Göynek-Kadın iç giyimi, O. Karahasan, Üsküp.

Ferace (Kadın üst giyimi) O. Karahasan, Üsküp.

Ek. 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler

Gülsün PARLAR*

Kaleden Mustafa
Bey Camii, Üsküp.

* Prof. Dr. Gazi üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

İsabay Camii ve
Türbe Görünüşü

İsabay
türbesinden
süsleme detayları,
Üsküp.

Isabey Türbesi ve
Haziresi, Üsküp.

Ek. 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler

Kitabe, Yeni
Camil, Manastr.

Kündekari kapı kanadı detayı, Yeni Camii, Manastır.

Ek. 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler

Sultan Murat
Cemii Kadınlar
Mahfili, Üsküp.

Adil Karahasan
evi, Üsküp.

Eski Üsküp
Camii.

Meydana açılan
carşı sokağı, Ohri.

Eski Üsküp
çarşısı

Halı-kilim
mağazası, Üsküp
Çarşısı.

Bedesten,
Manastir.

Bedesten
kapısındaki
Ay-yıldız arması,
Manastir.

Yeni Camii Önünde Hazire taşları çalışmasından, Manastır

Manastır Yeni Cami Haziresinde korunmuş bir lahitli mezar taşı.

Ek. 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler

Manastır Askeri İdadisi, Kuzey Makedonya'nın Manastır şehrinde bulunmaktadır ve günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Burada eğitim görenlerden biri Mustafa Kemal Atatürk'tür (1896-1898). Binanın ikinci katında Mustafa Kemal Atatürk için ayrılmış bir bölüm vardır.

Mustafa Kemal Atatürk için ayrılmış bölümden anılar, Manastır Askeri İdadisi.

Ek. 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler

Manastır'da
Türkiye
Konsolosluğunun
bulunduğu sokak,
2005.

Anıt Çınar Ağacı,
Manastır.

Ohri Kalesi ve
şehir manzarası.

Ohri
Mevlevihanesi.

Alaca camii,
Tetova.

Ek. 2. Proje Kapsamında Çekilen Seçilmiş Görüntüler

Araştırma ekibi
Ohri'de.

Vardan
Kıyısından, Üsküp.

Yunus Emre'nin
Vefatının 700.
Yılı Dönümü (1241-1321)
UNESCO İşbirliğiyle Anılması

